

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

І.С. Чакал, Д.В. Бічер

**ЛАТИНСЬКА МОВА
ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ**

Навчально-методичний посібник

Друге видання, виправлене і доповнене

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2025

Ministerul Educației și Științei al Ucrainei
Universitatea națională Iurii Fedkovici din Cernăuți

Chakal I.S., Bicer D.V.

**LIMBA LATINĂ
PENTRU STUDENȚI FILOLOGI**

Manual

Ediția a II-a, revizuită și adăugită

Cernăuți
Universitatea națională din Cernăuți
імені Юрія Федьковича
2025

УДК 811.124'02 (075.8)

Ч 16

Друкується за ухвалою Вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 9 від 26.06.2024 р.)

Рецензенти:

Лучканин С.М., д.філол.н., доцент, професор кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Олійчук Р.Л., к.ф.н., доцент кафедри класичної філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Костін К., д.ф.н., професор, завідувач кафедри румунської мови та літератури Сучавського університету імені Штефана чел Маре.

Чакал І.С., Бічер Д.В.

Ч 16 Латинська мова для студентів-філологів = Limba Latină pentru studenți filologi : навч.-метод. посібник; 2-е вид., випр. і доп. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 264 с.

ISBN 978-966-423-917-9

У двомовному (українсько-румунському) навчально-методичному посібнику містяться різнопланові тренувальні вправи з фонетики, морфології та синтаксису латинської мови, навчальні адаптовані й оригінальні тексти і речення для перекладу з творів відомих римських письменників. Усі завдання супроводжують словнички. Основи граматики латинської мови укладено здебільшого у формі схем та таблиць. Посібник містить також крилаті латинські вислови з перекладом українською та румунською мовами.

Посібник призначений для студентів-філологів румунського відділення, для гуманітарних факультетів і широкого кола зацікавлених.

УДК 811.124'02 (075.8)

ISBN 978-966-423-917-9

© Чернівецький національний університет,
імені Юрія Федьковича, 2025

© І.С. Чакал, Д.В. Бічер, 2025

ЗМІСТ

Вступні зауваги	10
Вступ до історії латинської мови та її значення для філологічної науки.....	11
Фонетика. <i>Phonetica</i> . Латинський алфавіт. <i>Alphabetum Latinum</i>	16
Морфологія. <i>Morphologia</i> . Частина мови. <i>Partes orationis</i>	27
Дієслово. <i>Verbum</i>	27
Зведена таблиця утворення дієслівних форм.....	29
Часи системи інфекта	32
Теперішній час дійсного способу активного стану. <i>Praesens indicatīvi actīvi</i>	32
Наказовий спосіб теперішнього часу. <i>Imperativus praesentis</i>	33
Іменник. <i>Nomen Substantivum</i>	42
Відмінкові закінчення іменників п'яти відмін. <i>Inflexiones causales ad Nomina Substantiva</i> <i>primae-quintae declinationum</i>	43
Перша відміна іменників. <i>Declinatio prima Nomīnum Substantivōrum</i>	43
Друга відміна іменників. <i>Declinatio secunda Nomīnum Substantivōrum</i>	44
Прийменники. <i>Praepositiones</i>	45
Прикметник. <i>Nomen Adiectivum</i>	53
Прикметники першої і другої відміни. <i>Adiectiva primae et secundae declinationis</i>	53
Особові займенники. <i>Pronomina personalia</i>	54
Зворотний займенник. <i>Pronomen reflexivum</i>	54
Присвійні займенники. <i>Pronomina possessiva</i>	55
Займенникові прикметники. <i>Adiectiva pronominalia</i>	55
Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного стану. <i>Imperfectum</i> <i>indicatīvi actīvi</i>	64
Майбутній час (перший) дійсного способу активного стану. <i>Futūrum I (primum)</i> <i>indicatīvi actīvi</i>	65
Наказовий спосіб майбутнього часу. <i>Imperativus futuri</i>	66
Пасивний стан часів системи інфекта.....	74
Синтаксис пасивної конструкції.....	77
Третя відміна іменників. <i>Declinatio tertia Nomīnum Substantivōrum</i>	84
Приголосний тип. <i>Classis consōnans</i>	85
Голосний тип. <i>Classis vocalis</i>	85
Мішаний тип. <i>Classis mixta</i>	86
Особливості відмінювання іменників третьої відміни.....	87
Прикметники третьої відміни. <i>Adiectiva tertiae declinationis</i>	95
Вказівні займенники. <i>Pronomina demonstratīva</i>	97
Означальні займенники. <i>Pronomina determinatīva</i>	98
Відносні займенники. <i>Pronomina relatīva</i>	98
Питальні займенники. <i>Pronomina interrogatīva</i>	99
Неозначені займенники. <i>Pronomina indefīnīta</i>	99
Заперечні займенники. <i>Pronomina negatīva</i>	99
Ступені порівняння прикметників. <i>Gradus Comparatīonis Adiectivōrum</i>	108
Прислівник. <i>Adverbium</i>	113
Ступені порівняння прислівників. <i>Gradus comparatīonis adverbiorum</i>	114
Четверта відміна іменників. <i>Declinatio quarta Nomīnum Substantivōrum</i>	122
П'ята відміна іменників. <i>Declinatio quinta Nomīnum Substantivōrum</i>	123
Дієслова, утворені від <i>esse</i> (бути).....	125
Активний стан часів системи перфекта	132
Минулий час доконаного виду дійсного способу активного стану. <i>Perfectum indicatīvi</i> <i>actīvi</i>	133

Давноминулий час дійсного способу активного стану. Plusquamperfectum indicatīvi actīvi	134
Майбутній час доконаного виду дійсного способу активного стану. Futurum II (secundum) indicatīvi actīvi	134
Неправильні дієслова. Verba anomala.	135
Дієслово <i>sum, fui, esse</i> (бути) у всіх часах дійсного способу.....	136
Дієслово <i>possum, potui, posse</i> (могти).....	136
Дієслово <i>fero, tuli, latum, ferre</i> (нести).....	137
Неправильні дієслова <i>volo, volui, velle</i> (бажати); <i>nolo, nolui, nolle</i> (не бажати); <i>malo, malui, malle</i> (більше бажати)	138
Неправильне дієслово <i>eo, ii, itum, ire</i> (йти).....	139
Дієприкметники. Participia	146
Дієприкметник теперішнього часу активного стану. Participium praesentis actīvi	146
Дієприкметник минулого часу доконаного виду пасивного стану. Participium perfecti passīvi.....	147
Дієприкметник майбутнього часу активного стану. Participium futuri actīvi	148
Герундій. Gerundium	149
Герундив. Gerundivum.....	150
Супін. Supinum	151
Пасивний стан часів системи перфекта. Genus passivum temporum systematis perfecti	156
Відкладні дієслова. Verba deponentia.	158
Напіввідкладні дієслова. Verba semideponentia.	158
Недостатні дієслова. Verba defectiva.	159
Безособові дієслова. Verba impersonalia.	159
Числівник. Nomen Numerale.	167
Сполучник. Coniunctio	179
Сполучники, що уводять підрядні речення	180
Частка. Particula	182
Вигук. Interiectio	182
Зразок граматичного аналізу слів у реченні.....	183
Інфінітивні звороти.....	191
Знахідний з інфінітивом. Accusativus cum infinitivo.....	192
Називний з інфінітивом. Nominativus cum infinitivo	194
Орудний незалежний. Ablativus absolutus	202
Умовний спосіб. Modus coniunctivus.....	208
Теперішній час умовного способу активного і пасивного станів. Praesens coniunctīvi actīvi et passīvi.....	208
Минулий час недоконаного виду умовного способу активного і пасивного станів. Imperfectum coniunctīvi actīvi et passīvi	209
Минулий час доконаного виду умовного способу активного та пасивного стану. Perfectum coniunctīvi actīvi et passīvi.....	210
Давноминулий час умовного способу активного та пасивного стану. Plusquamperfectum coniunctīvi actīvi et passīvi.....	211
Coniunctivus у незалежних реченнях.....	212
Неправильні дієслова. Verba anomala	213
Дієслово <i>sum, fui, esse</i> (бути) у всіх часах умовного способу.	213
Неправильні дієслова <i>volo, volui, velle</i> (бажати); <i>nolo, nolui, nolle</i> (не бажати); <i>malo, malui, malle</i> (більше бажати) у всіх часах умовного способу.	214
Неправильне дієслово <i>eo, ii, itum, ire</i> (йти) у всіх часах умовного способу	215
Підрядні речення.....	220
Послідовність часів. Consecutio temporum	220
Непряме питання. Quaestio oblīqua.....	221

Складнопідрядні речення мети (ut (ne) fināle)	224
Складнопідрядні додаткові речення	224
Складнопідрядні наслідкові речення (ut consecutīvum)	225
Складнопідрядні пояснювальні речення (ut (quod) explicatīvum)	226
Підрядні речення часу. Enuntiata temporalia	230
Підрядні речення часу зі сполучником <i>cum</i>	230
Підрядні речення часу з іншими сполучниками	230
Підрядні речення причини. Enuntiata causalia	231
Підрядні допустові речення. Enuntiata concessiva	231
Підрядні умовні речення. Enuntiata condicionalia	238
Умовно-побажальні підрядні речення	239
Підрядні означальні (відносні) речення. Enuntiata relativa	239
Запам'ятайте! Mandate ad memoriam!	245
<i>Gaudeamus</i>	245
<i>Pater noster</i>	247
<i>Ave, Maria</i>	248
<i>Ad Ciceronem (Catullus)</i>	249
<i>Ad Melpomenen (Horatius)</i>	250
Крилаті латинські вислови. Sententiae Latinae	253
Список рекомендованої літератури	260

CONȚINUT

Cuvânt înainte	10
Introducere la istoria limbii latine	14
Fonetica . Phonetica. Alfabetul latin . Alphabetum Latinum.	16
Morfologia . Morphologia. Părțile de vorbire . Partes orationis.....	27
Verbul . Verbum.....	27
Tabel general al alcătuirii formelor verbale	29
Timpurile derivate din tema prezentului	32
Indicativul prezent . Praesens indicatīvi actīvi.....	32
Imperativul prezent . Imperatīvus praesentis.....	33
Substantivul . Nomen Substantīvum.....	42
Desinențele cazuale ale substantivului la toate cele cinci declinări . Inflectiones causales ad Nomina Substantiva primae-quintae declinationum.....	43
Declinarea I a substantivului . Declinatio prima Nomīnum Substantivōrum.....	43
Declinarea a II-a a substantivului . Declinatio secunda Nomīnum Substantivōrum.....	44
Prepoziția . Praepositiones.....	45
Adjectivul . Nomen Adiectīvum.....	53
Adjectivele de declinarea I-II-a . Adiectiva primae et secundae declinationis.....	53
Pronumele personal . Pronomina personalia.....	54
Pronumele reflexiv . Pronōmen reflexīvum.....	54
Pronumele posesiv . Pronomina possessīva.....	55
Pronumele nedefinite cu formă și valoare de adjectiv . Adiectiva pronominalia.	55
Indicativul imperfect activ . Timpul trecut modul indicativ diateza activă. Imperfectum indicatīvi actīvi.....	64
Indicativul viitor . Viitorul (numit și „Viitor I”) modul indicativ diateza activă. Futūrum I (primum) indicatīvi actīvi.....	65
Imperativ viitor . Imperatīvus futuri.....	66
Diateza pasivă a timpurilor derivate din tema prezentului	74
Sintaxa construcției pasive	77
Declinarea a III-a a substantivului . Declinatio tertia Nomīnum Substantivōrum.....	84
Substantive cu temă consonantică (imparisilabice) . Classis consōnans.....	85
Substantive cu tema vocalică . Classis vocalis.....	85
Substantive cu tema mixtă . Classis mixta.....	86
Particularitățile declinării substantivelor la declinarea a III-a	87
Adjectivele de declinarea a III-a . Adiectiva tertiae declinationis.....	95
Pronumele demonstrativ . Pronomīna demonstratīva.....	97
Pronumele demonstrativ de identitate . Pronomīna determinatīva.....	98
Pronumele relativ . Pronomīna relatīva.....	98
Pronumele interogativ . Pronomīna interrogativa.....	99
Pronumele nehotărât . Pronomīna indefinīta.....	99
Pronumele nehotărât negativ . Pronomīna negatīva.....	99
Gradele de comparație ale adjectivelor . Gradus Comparatīonis Adiectivōrum.....	108
Adverbul . Adverbium.....	113
Gradele de comparație ale adverbului . Gradus comparatīonis adverbiorum.....	114
Declinarea a IV-a a substantivului . Declinatio quarta Nomīnum Substantivōrum.....	122
Declinarea a V-a a substantivului . Declinatio quinta Nomīnum Substantivōrum.....	123
Verbele alcătuite cu ajutorul lui <i>esse</i>	125
Timpurile derivate din tema perfectului	132

Indicativul perfect diateza activă. Perfectum indicatīvi actīvi	133
Indicativul mai mult ca perfect. Plusquamperfectum indicatīvi actīvi	134
Indicativul viitor anterior (Viitorul al II-lea). Futurum II (secundum) indicatīvi actīvi	134
Verbe neregulate. Verba anomala.....	135
Verbul <i>sum, fui, esse</i> (a fi) la toate timpurile indicativului.	136
Verbul <i>possum, potui, – , posse</i> (a putea)	136
Verbul <i>fero, tuli, latum, ferre</i> (a duce).....	137
Verbele <i>volo, volui, velle</i> (a voi, a dori); <i>nolo, nolui, nolle</i> (a nu voi); <i>malo, malui, malle</i> (a voi mai mult, a prefera).....	138
Verbul neregulat <i>eo, ii, itum, ire</i> (a merge)	139
Participiu. Participia	146
Participiu prezent activ. Participium praesentis actīvi	146
Participiu perfect pasiv. Participium perfecti passīvi.....	147
Participiu viitor activ. Participium futuri actīvi	148
Gerunziu. Gerundium	149
Gerundivul. Gerundivum	150
Supinul. Supinum	151
Diateza pasivă a timpurilor derivate de la tema perfectului. Genus passivum temporum systematis perfecti	156
Verbele deponente. Verba deponentia	158
Verbele semideponente. Verba semideponentia	158
Verbele defective. Verba defectīva	159
Verbele impersonale. Verba impersonalia.....	159
Numeralul. Nomen Numerāle	167
Conjuncția. Coniunctio	179
Conjucțiile care introduc propoziții subordonatoare	180
Particula. Particula	182
Interjecția. Interiectio	182
Model de analiză gramaticală a cuvintelor în propoziție.....	183
Construcții infinitivale	191
Acuzativul cu infinitivul. Accusativus cum infinitivo.....	192
Nominativul cu infinitivul. Nominativus cum infinitivo	194
Ablativ absolut. Ablativus absolutus.....	202
Modul conjunctiv. Modus coniunctivus.....	208
Conjunctivul prezent diateza activă și pasivă. Praesens coniunctivi activi et passivi ..	208
Conjunctivul imperfect activ și pasiv. Imperfectum coniunctivi activi et passivi	209
Conjunctivul perfect active și pasiv. Perfectum coniunctivi activi et passivi.....	210
Conjunctivul mai mult ca perfect la diateza active și pasivă. Plusquamperfectum coniunctivi activi et passivi	211
Conjunctivul utilizat în propozițiile regente.....	212
Verbe neregulate. Verba anomala.....	213
Verbul <i>sum, fui, esse</i> (a fi) la toate timpurile a modului conjunctiv.	213
Verbele neregulate <i>volo, volui, velle</i> (a vrea); <i>nolo, nolui, nolle</i> (a nu vrea); <i>malo, malui, malle</i> (a prefera) la toate timpurile conjunctivului.	214
Verbul neregulat <i>eo, ii, itum, ire</i> (a merge) la toate timpurile conjunctivului	215
Propozițiile subordonate	220
Concordanța timpurilor. Consecutio temporum	220
Propozițiile interogative indirecte. Quaestio oblīqua.....	221
Subordonata finală (ut (ne) fināle).....	224

Completiva conjunctivală	224
Subordonata consecutiv (ut consecutivum).....	225
Subordonatele explicative (ut (quod) explicativum)	226
Subordonata temporală . Enuntiata temporalia.....	230
Subordonata temporală cu conjuncția <i>cum</i>	230
Subordonata temporală introdusă prin alte conjuncții	230
Subordonata causală . Enuntiata causalia.....	231
Subordonata concesivă . Enuntiata concessiva	231
Subordonata condițională . Enuntiata condicionalia	238
Subordonata condițională	239
Propoziția atributivă-relativă . Enuntiata relativă.....	239
Rețineți! Mandate ad memoriam!	245
<i>Gaudeamus</i>	245
<i>Pater noster</i>	247
<i>Ave, Maria</i>	248
<i>Ad Ciceronem (Catullus)</i>	249
<i>Ad Melpomenen (Horatius)</i>	250
Aforisme latinești . Sententiae Latinae	253
Bibliografie	260

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ

Вивчення латинської мови на філологічному факультеті відіграє надзвичайно важливу роль. Латинська мова є невід'ємним складником професійної підготовки філолога.

Мета викладання дисципліни „Латинська мова” – підготовка майбутніх філологів на основі знання латинської мови до поглибленого вивчення курсів античної і середньовічної літератури, мовознавства, історичної граматики індоєвропейських мов. Курс вивчення латинської мови передбачає засвоєння студентами граматики латинської мови і певного мінімуму латинських слів, продуктивних для лексичного фонду латинської мови, з'ясування ролі латинської мови в процесі формування сучасних романських і германських мов у галузі їх граматики і словникового складу; ознайомлення студентів з текстами римських авторів, які мали великий вплив на розвиток європейської культури та її важливі періоди (Середні віки, Відродження, Класицизм, Просвітництво).

Мета курсу полягає не лише у безпосередньому накопичуванні знань, а й у формуванні навиків самостійно ці знання шукати і вміло користуватися ними в практичній професійній діяльності.

Досягненню поставленої мети сприяє вирішення таких **завдань**:

- дати студентам систему теоретичних знань з фонетики, морфології, синтаксису, словотворення латинської мови;
- сформувати знання про граматичні категорії іменника, прикметника, числівника, займенника, дієслова;
- подати лексичний мінімум (бл. 300 кореневих слів), що дозволить студентів-філологу читати зі словником латинські тексти, перекладати їх рідною мовою;
- забезпечити студентів уміньми відтворювати парадигму самостійних частин мови, визначати граматичні форми в контексті та поза контекстом;
- сформувати у студентів умінь читати, перекладати латинські тексти, в яких використано елементи історії античного світу;
- запропонувати студентам 100 латинських крилатих висловів з відповідниками українській та румунській мовам, вірші, прозові тексти латинською мовою.

У вивченні латинської філологічної фразеології виявляються міжпредметні зв'язки курсів „Латинська мова” з дисциплінами „Українська мова”, „Румунська мова”, „Англійська мова”, „Німецька мова”, „Французька мова”, „Вступ до романської філології”, „Історія зарубіжної літератури”, „Легенди та міфи стародавнього світу”, „Порівняльна граматика романських мов”, „Історія румунської мови”, „Теорія літератури”, „Рецепція античності у творчості румунських поетів” та ін.

Специфіка курсу полягає в тому, що крім оволодіння основами граматики, вироблення навичок читання та перекладу латинських текстів, накопичення лексичного матеріалу, він передбачає оволодіння філологічною термінологією та фразеологією.

Курс латинської мови призначений ще й для того, щоб виробити у майбутніх філологів культуру філологічного аналізу першоджерела, написаного нерідною мовою. Вивчення латинської мови має полегшити засвоєння європейських мов, поглибити розуміння рідної мови.

ВСТУП ДО ІСТОРІЇ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ФІЛОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Латинська мова належить до давніх мов індоєвропейської сім'ї. Свою назву латинська мова (**Lingua Latina**) отримала від племені латинян (**Latini**), котрі населяли невелику, але важливу в економічному відношенні область Лацій (**Latium**), розташовану в західній частині Апеннінського півострова (сучасна Італія) вздовж нижньої течії р.Тібр (**Tibēris**), з початку I тисячоліття до нашої ери. За легендою, в 753 р. до н. е. брати Ромул і Рем (**Romulus et Remus**) заснували місто Рим (**Roma**), яке стало центром цієї області, перетворившись згодом на місто-державу. З плином часу Рим став наймогутнішою рабовласницькою державою Середземномор'я, поширивши свою владу не лише на весь Апеннінський півострів, а й на Піренейський, на величезні простори Північної Африки, Малої Азії, значні частини Західної і Південної Європи. Внаслідок завойовницьких воєн римляни підкорили Македонію і Грецію, Сирію та Єгипет, Галлію, Британію і цілий ряд інших земель.

У I ст. н. е. Рим став столицею наймогутнішої держави стародавнього світу – Римської імперії (**Imperium Romanum**). У період її існування латинська мова була офіційною державною мовою, мовою управління, війська, юриспруденції, торгівлі, школи, науки, літератури.

Мови підкорених племен і народностей протягом багатьох століть (до падіння Римської імперії в 476 р.) зазнавали значного впливу латинської мови. Водночас і латинська мова збагачувалася за рахунок зворотного впливу мов підкорених народів, зокрема етрусської та грецької. Реальна мовна ситуація Римської імперії була такою, що поруч із латинською літературною мовою існувала розмовна народна мова (**sermo vulgaris**), яка пізніше шляхом схрещення з мовами підкорених племен і народностей утворила різні діалекти, що стали основою формування **романських мов** (від лат. *Romanus* „римський”) – італійської, французької, іспанської, португальської, румунської та ін.

Літературна латинська мова пройшла тривалий шлях у своєму розвитку. **Долітературний період** представлений в основному написами, фрагментами обрядових пісень, а також *царських законів* (*leges regiae*), які датуються **VII ст. до н. е.** Ці пам'ятки небагаточисленні, проте дають певне уявлення про будову мови цього періоду, який називався **архаїчним**.

З III ст. до н.е. з'являються **літературні пам'ятки** латинської мови. 240 р. до н.е. військовополонений грек *Люцій Лівій Андронік* приніс до Риму переклад латинською мовою Гомерової „Одіссеї”. Із латинських авторів архаїчного періоду відомі імена епічних поетів *Гнея Невія* (274-201 рр. до н.е.), *Квінта Еннія* (239-169 рр. до н.е.), а також знаменитих римських комедіографів *Тіма Макція Плавта* (бл. 254-184 рр. до н.е.), від якого до нас дійшло 20 комедій повністю і одна – у фрагментах, та *Теренція Аффа* (190-159 рр. до н. е.), автора шести комедій, трактати *Катона Старшого* (234-149 рр. до н.е.) й *Варрона* (116-27 рр. до н.е.). Крім того з цього періоду до нас дійшло багато надгробних написів та офіційних документів.

У **класичний період** (I ст. до н. е. – II ст. н. е.) спостерігається надзвичайний розквіт римської літератури, мистецтва й науки. За досконалість граматики, витонченість поетичних форм, різноманітність жанрів і стилістичних засобів він отримав назву „золота латина”. Мова класичного періоду і є предметом вивчення у вищих навчальних закладах України.

Класичний період представлений блискучою плеядою авторів. В *ораторській прозі* це *Марк Туллій Ціцерон* (106-43 рр. до н. е.), в *історичній прозі* – *Гай Юлій Цезар* (100-44 рр. до н. е.), *Гай Саллюстій Крісп* (86-35 рр. до н. е.) та *Тім Лівій* (59 р. до н.е.-17 р. н.е.). Найвизначнішими поетами цього періоду були: *Тім Лукрецій Кар* (бл.98-бл.35 рр. до н.е.), *Гай Валерій Катулл* (87-54 рр. до н.е.), *Публій Вергілій Марон* (70-19 рр. до н. е.), *Квінт*

Горацій Флакк (65-8 рр. до н. е.), Публій Овідій Назон (43 р. до н. е.-18 р. н. е.) та ін.

Крім того, представниками класичного періоду I-II ст. н.е. є філософ Луцій Анней Сенека (4 р. до н. е.-65 р. н. е.), поети-сатирики Марк Валерій Марціал (43-104 рр. н.е.), Децим Юній Ювенал (бл. 60 – після 127 рр. н.е.), знаменитий римський історик Гай Корнелій Тацит (55-120 рр. н. е.), філософ і письменник Апулей (бл. 24-? рр. н.е.) та ін.

Пізній період розвитку (III – VI ст.) представлено працями з історії, архітектури, сільського господарства, творами художньої літератури. Християнська література латинською мовою представлена такими іменами, як Софроній Ієронім (348-420 рр. н. е.) та Аврелій Августин (354-430 рр. н. е.). В V ст. Ієронім переклав на латинську мову текст Біблії, яка отримала назву **Вульгата (Vulgata)**, тобто народна.

Після падіння західної Римської імперії починається **середньовічний період** розвитку латинської мови (VI-XIV ст.), яка стає в країнах Європи мовою міждержавного спілкування (дипломатії), судочинства, медицини, школи й католицької церкви. Із середньовіччя до нас дійшли історичні хроніки, художні романи, поеми, збірки пісень, перше місце серед яких займає знаменита збірка вагантської лірики „*Carmina Burana*” („Пісні Боєрна”), філософські та богословські твори, написані латинською мовою.

У середньовічній Європі латина стала мовою освіти, викладання і спілкування у перших центрах культури та освіти – *університетах*, які виникли у Болоньї (1088), Оксфорді (1163), Падуї (1222), Неаполі (1224), Севільї (1254), Парижі (1259) та ін.

В **епoxy Відродження** і до XVIII ст. у багатьох країнах Європи латинська мова вживається як міжнародна мова науки й філософії. Нею пишуть свої твори Еразм Роттердамський (Голландія), Томас Мор (Англія), Джордано Бруно і Томазо Кампанелла (Італія). У XVII – XVIII ст. написано твори філософів і вчених: Френсіса Бекона, Рене Декарта, Бенедикта Спінози, Ісаака Ньютона, Готфріда Вільгельма Лейбніца, Карла Ліннея. Латина стала мовою, яка об'єднувала вчених всієї Європи: нею листувалися, проводили дискусії, захищали дисертації, видавали наукові праці тощо.

Гуманістична література справила значний вплив і на слов'янські мови. Латинською мовою писав окремі свої твори український учений у царині астрономії, астрології, медицини, математики Юрій Дрогобич (бл. 1450-1494); український письменник, оратор, філософ, історик Станіслав Оріховський (1513-1566); автор історичної поеми „Дніпрові камени”, у якій викладено історію України-Руси від 430 до 1618 року, Іван Домбровський (кінець XVI – поч. XVII ст.); український богослов, письменник, математик, філософ Феофан Прокопович (1681-1736); український філософ, поет, педагог Григорій Сковорода (1722-1794); українсько-польські поети Симон Пекалід (бл. 1567 – після 1601) та Павло Русин із Коросна (1470-1517).

В Україні епоха Просвітництва ознаменувалася розвитком класичної освіти. Виникають братські школи, інші навчальні заклади (Києво-Могилянський колегіум, Слов'яно-греко-латинська академія). Вчений-просвітитель, засновник першого вищого навчального закладу в Україні і в Східній Європі Петро Могила упорядкував у 1646 р. з використанням великої кількості грецьких та латинських джерел **«Великий требник»** («*Євхологiон, або Молитвослов, або Требник*»). Разом з ритуальною, обрядовою стороною церковного життя він містить цінний історичний матеріал про релігійно-побутові та культурні особливості українського народу.

З початку XV ст. і до 1835 р. Київ користувався *Магдебурзьким правом* («*Ius municipale magdeburgense*»). Це одна з найпоширеніших правових систем міського самоврядування в Центральній Європі у часи Середньовіччя, що надало можливість Києву стати самоврядним (вільним від управління й суду феодалів) містом Київської Русі. Чимало своїх листів до іноземних послів та урядів написав латинською мовою Богдан Хмельницький. До нас дійшов текст першої конституції Війська Запорозького 1710 р., надрукований латинською мовою.

Важлива роль у розвитку класичної філології на Буковині належить педагогу, мовознавцеві-лексикологу, перекладачеві Юліану Кобилянському (1859-1922), старшому

братові видатної української письменниці Ольги Кобилянської. Він одним із перших в Україні почав працювати над латинсько-українською та грецько-українською лексикографією. Ю. Кобилянський був одним з найкваліфікованіших викладачів класичних мов та літератур на західноукраїнських землях на межі XIX-XX ст., автором низки лексикографічних праць та шкільних підручників, неабияка наукова вартість яких відзначена фахівцями.

І донині за латинською мовою зберігається статус міжнародної мови в медицині, біології, філології, теології та юриспруденції. Латинська мова безумовно необхідна філологам, щоб виробити культуру філологічного аналізу першоджерела, написаного нерідною мовою, відкрити шлях до кращого засвоєння професійної термінології. Вивчення латинської мови має полегшити засвоєння багатьох європейських мов, поглибити розуміння рідної мови.

Латинська мова по праву вважається мовою лінгвістичної термінології, яка значною мірою сформована з латинських слів: *лінгвістика, комунікація, флексія, суфікс, предикат, текст, алітерація, асиміляція, дедукція, декламація, канцеляризм, номенклатура, цитата* та ін. Вона є джерелом для утворення міжнародної суспільно-політичної і наукової термінології загалом.

На сьогодні латинська мова є офіційною мовою римо-католицької церкви і держави Ватикан (**Status Civitatis Vaticanae**). Ватикан „вдихнув нове життя в латину”, видавши 2003 року **Словник сучасної латинської мови** (**Lexicon recentis latinitatis**), до якого входять 15 тис. не лише сучасних релігійних термінів і понять, але й слова побутового щоденного вжитку, які не існували в часи Римської імперії, напр.: *escariorum lavator* (посудомийна машинка), *birota* (велосипед), *birota automataria levis* (мотоцикл), *oppugnatio inermis Iaponica* (карате), *orbium phonographicorum theca* (дискотека), *pastillum botello fartum* (хот-дог), *liber maxime divenditus* (бестселер), *fistula nicotiana* (сигарета), *instrumentum computatorium* (комп'ютер), *valida potio Slavica* (горілка), *publicus currus electricus* (трамвай), *telephonicum colloquium* (дзвінок), *capitilavium* (шампунь), *placenta compressa* (піца), *clavicymbalum* (піаніно), *umbraculum* (парасоля), *sacchari amygdalum* (цукерка), *cafaeum; potio cafaearia* (кава), *bracae linteae caeruleae* (джинси), *gelida sorbitio* (морозиво).

Значення латинської мови важко оцінити, адже Стародавній Рим залишив людству не лише велику скарбницю художньої і наукової літератури, але й сентенції латинських авторів, якими послуговується вчена еліта сьогодення, як-от: **Veni, vidi, vici**. *Прийшов, побачив, переміг*; **Per aspera ad astra**. *Через терни до зірок* та ін.

INTRODUCERE ÎN ISTORIA LIMBII LATINE

Limba latină, ale cărei mărturii scrise provin, poate, de la începutul secolului al VI-lea a. Chr., dar care posedă o literatură artistică începând numai din a doua jumătate a secolului al III-lea a. Chr., era la origine limba orașului Roma. La câteva zeci de kilometri de Roma se vorbeau limbi diferite, chiar dacă unele dintre ele erau înrudite și foarte asemănătoare cu latina. De altfel, latina nu prezintă asemănări numai cu limbile învecinate, ci și cu numeroase alte limbi vorbite în Europa și în Asia, provenite toate dintr-o singură limbă mai veche, de la care nu avem nici o urmă scrisă, numită de lingviști „indo-europeană”; în afară de latină, fac parte din „familia indo-europeană” limbile germanice (engleza, germana etc.), limba dacilor, a vechilor gali, albaneza, numeroase limbi din India și Iran etc.

Începând din secolul al V-lea a. Chr., statul roman își extinde teritoriul, iar limba latină devine, încetul cu încetul, limba populațiilor cucerite. Concomitent cu administrația romană, pătrunde în teritoriile supuse și limba cuceritorilor.

Limba latină nu rămâne însă, în cea mai mare parte a imperiului, numai limba administrației sau a populației romane colonizate în noile provincii: prestigiul de care se bucura cultura romană, necesitatea schimburilor economice, a înțelegerii cu funcționarii și militarii romani fac ca locuitorii ținuturilor cucerite să învețe latina și să o folosească, mai întâi, numai în relațiile lor cu cuceritorii, apoi, și în viața de toate zilele. Această adaptare a limbii latine, paralelă cu adoptarea culturii romane, poartă numele de romanizare: este vorba de un proces îndelungat, desfășurta timp de mai multe generații. În unele provincii din răsărit, unde se vorbea grecește, limba latină nu s-a putut impune: prestigiul cultural al Greciei întuneca pe cel al învingătorilor și însăși limba latină a suferit în decursul timpurilor o puternică influență greacă (dar și limba greacă a suferit o influență latină importantă).

Cât timp statul roman a fost puternic cu o administrație centralizată, cu școli răspândite în tot imperiul, limba latină a manifestat o relativă unitate și stabilitate. Când imperiul s-a destrămat, diferențierile, (inițial nesemnificative) determinate de gradul de cultură al vorbitorilor, de împrejurările concrete ale conversației, de influențele zonale, de inovațiile inerente generațiilor succesive s-au adâncit. Astfel, în decursul câtorva secole, latina s-a transformat în mai multe limbi romanice (neolatine): româna, italiana, sarda (vorbită în Sardinia), franceza, provensala (în sud-estul Franței), castiliana (spaniola), catalana (în estul Spaniei), portugheza, retoromana și dalmata (aceasta a dispărut la sfârșitul secolului al XIX-lea).

Un rol important în apariția deosebiriilor ce au dus la formarea limbilor romanice l-au avut limbile vorbite de populațiile cucerite (limbile din substrat). Pentru limba română, rolul acesta l-a avut limba dacă, de la care s-au moștenit unele cuvinte și sufixe. Aportul dacic la formarea limbii române nu se poate stabili cu precizie din cauza absenței textelor scrise. Vocabularul fundamental și structura gramaticală ale limbii române sunt de origine latină. Acestea formează fondul moștenit, prin care româna se include în familia limbilor romanice.

Definiția genealogică a limbii române face referire la cele patru dialecte ale limbii, vorbite atât în nordul Dunării (daco-român), cât și în sudul Dunării (aromân, meglenoromân și istroromân).

Latina clasică era latina literară, oficială; era predată în școli și era utilizată de magistrați, de administrație sau de scriitori. Ea presupune respectarea unor norme gramaticale considerate corecte.

Istoria limbii latine cunoaște mai multe perioade, în corelație cu istoria literaturii:

1. *Perioada arhaică (preliterară)* (sec. al VI-lea a.Ch. – sec. al III-lea a.Ch.): romanii încearcă să-și creeze o identitate lingvistică, în raport cu alte populații latine din cetățile învecinate sau cu alte populații italice indo-europene, cum ar fi osco-umbrienii; acest fapt este atestat de textele cu caracter religios și juridic: epitafuri, imnuri religioase, Legea celor XII Table.

2. *Perioada preclasică* (sec. al III-lea – sec. I a. Ch.): Ennius, L. Andronicus, Naevius, Plautus, Terentius, Lucilius. Acum, scriitorii se află sub influența culturii grecești; prin operele lor, ei impun latina vorbită în cetatea Roma și inițiază activitatea de normare a limbii.

3. *Perioada clasică* (80 a.Ch. – 14 p.Ch.): Varro, Cicero, Caesar, Sallustius, Lucretius, Catullus T. Livius, Vergilius, Horatius, Ovidius. Acum, limba literară ajunge la forma ei deplină datorită preocupării intelectualilor de a respecta echilibrul între normă și uzul lingvistic, de a impune varianta urbană a limbii și de a o feri de contaminări.

4. *Perioada postclasică sau imperială* (14 p.Ch. – II p.Ch.): Tacitus, Apuleius, Petronius, Iuvenalis, Lucanus. Acum se observă tendințe divergente anticlasice, fie arhaizante, fie de asimilare a limbii vorbite.

5. *Perioada târzie și creștină* (sec. III p.Ch. – sec. VIII): Augustinus, Ieronimus, Tertulianus, Amianus, Prudentius. Acum de impune latina creștină, variantă a latinei literare influențată de latina populară care a ajuns să se diferențieze net de latina clasică între 600 și 800 p.Ch.

Printre celelalte limbi romanice, limba română deține un loc aparte deoarece este unica descendentă a „latinei dunărene” deci a romanității orientale, fiind izolată de restul romanității moderne printr-o vecinătate complet nelatină. Limba română și-a păstrat însă caracterul latin deoarece sistemul fonetic, structura gramaticală și o bună parte din lexicul ei au rămas esențial latine.

Înșușirea limbii latine constituie o cale de cunoaștere a originii și evoluției limbii române și, în același timp, un instrument necesar însușirii corecte și temeinice a acesteia și a altor limbi romanice. Cunoașterea acestei limbi permite accesul la valorile culturii și civilizației europene moderne, fundamentate pe valorile morale și spirituale ale Antichității (al căror vehicul este limba latină).

Conștientizarea originii latine a limbii și poporului român contribuie la înțelegerea importanței latinității în definirea identității etnice și culturale a românilor, parte integrantă a spiritualității europene.

PHONETICA / ФОНЕТИКА / FONETICA

ALPHABETUM LATINUM / ЛАТИНСЬКИЙ АЛФАВИТ / ALFABETUL LATIN

<i>Littera / Буква / Litera</i>	<i>Nomen / Назва / Numele</i>	<i>Littera / Буква / Litera</i>	<i>Nomen / Назва / Numele</i>
Aa	a / a	Nn	ен / en
Bb	бе / be	Oo	о / o
Cc	це / ce	Pp	пе / pe
Dd	де / de	Qq	ку / qu (=cu)
Ee	е / e	Rr	ер / er
Ff	еф / ef	Ss	ес / es
Gg	ге / g'	Tt	те / te
Hh	га / ha	Uu	у / u
Ii	і / i	Vv	ве / v
Kk	ка / ka	Xx	ікс / ics
Ll	ель / el	Yy	іпсилон / hy și i Graeca
Mm	ем / em	Zz	зета / zeta

VOCALIS / ГОЛОСНИ / VOCALELE

<i>Littera / Буква / Litera</i>	<i>Pronuntiatio / Вимова / Pronunțarea</i>	<i>Notatio / Примітка / Observație</i>	<i>Exemplum / Приклад / Exemplu</i>	<i>Pronuntiatio verbi / Вимова слова / Pronunțarea cuvântului</i>
a	[a / a]	у будь-якій позиції / în orice poziție	amor (кохання / amor)	[амор / amor]
e	[e / e]	у будь-якій позиції / în orice poziție	memoria (пам'ять / memorie)	[меморіа / memoria]
i	[й / i] [i / i]	на початку слова або складу перед голосним / la începutul cuvântului sau silabei, urmat de vocală у решті випадків / precum și în alte cazuri	iocus (жарт / glumă) deiurium (присяга / jurământ) impresse (наполегливо / insistent)	[йокус / iocus] [дейуриум / deiurium] [імпресце / impresse]
o	[o / o]	у будь-якій позиції / în orice poziție	pontus (море / mare)	[понтус / pontus]
u	[y / u]	у будь-якій позиції / în orice poziție	unda (хвиля / undă, val)	[унда / unda]
y	[i / i]	у будь-якій позиції / în orice poziție	lyra (ліра / lira)	[ліра / lira]

DIPHTONGI / ДИФТОНГИ / DIFTONGII

<i>Diphthongus / Дифтонг / Diftongul</i>	<i>Pronuntiatio / Вимова / Pronunțarea</i>	<i>Exemplum / Приклад / Exemplu</i>	<i>Pronuntiatio verbi / Вимова слова / Pronunțarea cuvântului</i>
au	[aŭ / au]	audax (сміливий / curajos)	[aŭдакс / audax]
eu	[eŭ / eu]	eurus (евр, північно-східний вітер / Euro, zeul vântului de nord-est)	[eŭрус / eurus]
ae	[e / e]	aenigma (загадка / enigmă)	[eніґма / enigma]
oe	[e / e]	moenia (стіни / ziduri)	[ме́нія / menia]

Nota bene!

Якщо над голосним **e** стоять дві крапки **aë, oë**, або риска – **aē, oē**, то кожна літера дифтонга вимовляється окремо /

Atunci când vocala e se notează cu trenă aë, oë, sau cu cratimă – aē, oē, vocalele vor fi în hiat și se vor citi precum urmează:

aër [aер / aer] – повітря / **aer**

poëta [поета / poeta] – поет / **poet**

CONSONANTES / ПРИГОЛОСНИ / CONSOANELE

<i>Littera / Буква / Litera</i>	<i>Pronuntiatio / Вимова / Pronunțarea</i>	<i>Notatio / Примітка / Observație</i>	<i>Exemplum / Приклад / Exemplu</i>	<i>Pronuntiatio verbi / Вимова слова / Pronunțarea cuvântului</i>
b	[б / b]	у будь-якій позиції / în orice poziție	bos (бик / bou)	[бос / bos]
c	[ц / ț]	перед e, i, y, ae, oe, eu / înaintea lui e, i, y, ae, oe, eu	socius (товариш / aliat, tovarăș) cena (обід / cină)	[соціус / soțius] [цена / țena]
	[к / c]	у решті випадків / în celelalte cazuri	candidus (білий / alb) cutis (шкіра / piele)	[кандідус / candidus] [кутіс / cutis]
d	[д / d]	у будь-якій позиції / în orice poziție	dens (зуб / dinte)	[денс / dens]
f	[ф / f]	у будь-якій позиції / în orice poziție	finis (кінець / final)	[фініс / finis]
g	[г / g]	у будь-якій позиції / în orice poziție	gutta (крапля / picătură)	[гутта / guta]
h	[г / h]	у будь-якій позиції / în orice poziție	hodie (сьогодні / astăzi)	[годіе / hodie]
k	[к / k]	у будь-якій позиції / în orice poziție	Kalendae (Календи / Kalendae)	[Календе / Kalende]

l	[л ь / li]	у будь-якій позиції / în orice poziție	lupa (вовчиця / lupoaică)	[люпа / lupa]
m	[м / m]	у будь-якій позиції / în orice poziție	mater (мати / mamă)	[матер / mater]
n	[н / n]	у будь-якій позиції / în orice poziție	nix (сніг / nea)	[нікс / nix]
p	[п / p]	у будь-якій позиції / în orice poziție	patronus (захисник / protector)	[патронус / patronus]
q	[к / cʰ]	у будь-якій позиції / în orice poziție	equus (кінь / cal)	[еквус / ecvus]
r	[р / r]	у будь-якій позиції / în orice poziție	rana (жаба / broască)	[рана / rana]
s	[з / z]	між голосними або між голосним і <i>m</i> чи <i>n</i> / între vocale sau între vocală și m sau n	excuso (я вибачаю / eu primesc scuzele cuiva)	[екскузо / excuzo]
	[с / s]	у решті випадків / în celelalte cazuri	ensis (меч / sabie)	[ензіс / enzis]
			soror (сестра / soră)	[сорор / soror]
t	[т / t]	у будь-якій позиції / în orice poziție	tristis (печальний / trist)	[трістіс / tristis]
v	[в / v]	у будь-якій позиції / în orice poziție	ver (весна / primăvară)	[вер / ver]
x	[кз / cz]	між голосними на початку слова / între vocale la începutul cuvântului	exemplar (зразок / exemplu)	[екземпляр / exemplar]
	[кс / cs]	у решті випадків / în celelalte cazuri	rex (цар / rege)	[рекс / rex]
z	[з / z]	у будь-якій позиції / în orice poziție	zona (пояс / brâu)	[зона / zona]

**IUNCTURA LITTERARUM / БУКВОСПОЛУЧЕННЯ /
GRUPURILE DE LITERE**

Iunctura litterarum / Буквосполучення / Grupurile de litere	Pronuntiatio / Вимова / Pronunțarea	Notatio / Примітка / Observație	Exemplum / Приклад / Exemplu	Pronuntiatio verbi / Вимова слова / Pronunțarea cuvântului
ch	[x / h]	грецького походження / de origine greacă	chorus (хор / cor)	[хорус / horus]
ph	[ф / f]	грецького походження / de origine greacă	Xenophon (Ксенофонт / Xenofon)	[Ксенофон / Xenofon]
rh	[p / r]	грецького походження / de origine greacă	rhetor (ритор, оратор / orator)	[ретор / retor]
th	[т / t]	грецького походження / de origine greacă	bibliothēca (бібліотека / biblioteca)	[бібліотека / biblioteca]
sch	[cx / sh]	грецького походження / de origine greacă	scholasticus (шкільний / școlar)	[схолястікус / sholiasticus]
ngu	[нгв / ngv]	перед голосним / urmat de vocală	pinguis (товстий / gras)	[пінгвіс / pingvis]
	[нгу / ngu]	перед приголосним / urmat de consoană	longulus (подовгуватий / lungueț)	[льонгулюс / longulus]
qu	[кв / cv]	літера q вживається лише з літерою u / litera q se folosește doar cu litera u	qualitas (якість / calitate)	[квалітас / cvalitas]
su	[св / sv]	перед голосним / urmat de vocală	suavium (поцілунок / sărut)	[свавіум / svavium]
	[су / su]	перед приголосним / urmat de consoană	substantia (сутність / substanță)	[субстанція / substanția]
ti	[ті / ți]	перед голосним / urmat de consoană	traditio (передача / tradiție)	[традіціо / tradițio]
	[Ti / ti]	перед приголосним та після s, t, x / urmat de consoană și precedat de s, t, x	tinnimentum (дзвін / sunet) mixtio (суміш / amestec)	[тінніментум / tinimentum] [мікстіо / mixtio]

Наголос у латинській мові ставиться на *другий склад від кінця слова*, якщо голосний цього складу довгий, якщо ж він короткий, то наголос переходить на *третій склад від кінця слова*, незалежно від довготи чи короткості голосного третього складу від кінця слова.

Regula generală a accentuării latine este următoarea: cuvintele cu trei și mai multe silabe se accentuează pe silaba penultimă când aceasta este lungă; când penultima este scurtă, accentul cade pe silaba dinaintea ei (antepenultima). Cuvintele de două silabe se accentuează pe prima, indiferent dacă este lungă sau scurtă.

ДОВГОТА І КОРОТКІСТЬ СКЛАДУ / CANTITATEA SILABELOR

I. Правила довготи (Наголос на другому складі від кінця слова) /

Silaba este lungă (Accentul cade pe silaba penultimă)

1. Голосний довгий, якщо над ним стоїть знак довготи (–) (природна довгота) /
Sunt lungi silabele care conțin vocale lungi prin natura lor (–) („lungi prin natură”):

exāmen [e-xā-men] – випробування / **examen**

2. Дифтонги і диграфи завжди довгі /

Întotdeauna vor fi lungi diftongii:

palaestra [pa-laes-tra] – гімнастична школа, палестра / **antrenament**

3. Голосний довгий за положенням, якщо він стоїть перед двома і більше приголосними / **Vocala este lungă prin poziție, atunci când este urmată de două sau mai multe consoane:**

īntellectus [in-tel-lec-tus] – розуміння / **rațiune**

4. Голосний завжди довгий перед приголосними **x** або **z** /

Vocala urmată de consoanele x sau z întotdeauna va fi lungă:

conspexī [con-spe-xī] – я помітив / **am zărit**

II. Правила короткості (Наголос на третьому складі від кінця слова) /

Silaba este scurtă (Accentul cade pe silaba dinaintea ei (antepenultima):

1. Голосний короткий, якщо над ним стоїть знак короткості (~) (природна короткість) /
Vocala este scurtă, atunci când este notată cu semnul (~) (scurtă prin natură):

granūlum [gra-nū-lum] – зернятко / **granulă**

2. Голосний перед голосним короткий /

Vocala este scurtă atunci când este urmată de altă vocală:

gratulatio [gra-tu-la-ti-o] – привітання / **felicitare**

3. Голосний короткий перед **h** і сполученнями **ch, ph, th, rh, sch** /

Vocala este scurtă atunci când este precedată de h și grupurile de litere ch, ph, th, rh, sch:

philosophus [phi-lo-so-phus] – філософ / **filosof**

4. Голосний короткий перед сполученням німих приголосних із плавними: **b, p, d, t, c, g** з **l** або **r** (**bl, br, pl, pr, tl, tr, cl, cr, gl, gr, dl, dr**) /

Vocala este scurtă atunci când este urmată de grupurile de consoane surde și cele sonante b, p, d, t, c, g cu l sau r (bl, br, pl, pr, tl, tr, cl, cr, gl, gr, dl, dr):

palpebra [pal-peb-ra] – повіка / **pleoapă**

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Прочитайте латинські слова, подані у вправі тематичними блоками (частини людського тіла, назви членів родини, назви рослин і плодів, назви тварин і птахів та ін.) та напишіть їх українськими літерами, поставивши наголос (тобто транслітеруєте).

Citiți cuvintele în latină prezentate în exercițiu din diferite domenii (părțile corpului omenesc, membrii ai familiei, denumiri de plante și fructe, animale și păsări etc.) și scrieți-le românește, puneți accentul (adică faceți transliterația). Încercați să dați explicație modificărilor fonetice suferite de cuvintele latinești comparându-le cu cele românești:

Partes corporis humani / Частини людського тіла / Părțile corpului omenesc

Verbum / Слово / Cuvântul	Транслітерація / Transliterația
<i>abdōmen</i> (живіт / abdomen)	<i>Абдóмен</i> / <i>abdomen</i>
<i>barba</i> (борода / barbă)	
<i>brachium</i> (частина руки від ліктя до кисті / braț)	
<i>caput</i> (голова / cap)	
<i>coma</i> (волосся / păr)	
<i>corpus</i> (тіло / corp)	
<i>costa</i> (ребро / coastă)	
<i>coxa</i> (стегно / coapsă)	
<i>dens</i> (зуб / dinte)	
<i>digitus</i> (палець / deget)	
<i>dorsum</i> (спина / spate)	
<i>extremitas</i> (кінцівка / extremitate)	
<i>facies</i> (обличчя / față)	
<i>frons</i> (чоло, лоб / frunte)	
<i>genu</i> (коліно / genunchi)	
<i>gula</i> (горло / gât)	
<i>lingua</i> (язик / limbă)	
<i>manus</i> (рука / mână)	
<i>membrum</i> (член (тіла) / membru, mădular, parte (a corpului))	
<i>musculus</i> (м'яз / mușchi)	
<i>nasus</i> (ніс / nas)	
<i>oculus</i> (око / ochi)	
<i>palma</i> (долоня / palmă)	
<i>pectus</i> (грудна клітка / piept)	
<i>pellis</i> (шкіра / piele)	
<i>pes</i> (стопа, ступня / picioar, călcâi)	
<i>phalanx</i> (фаланга / falangă)	

<i>pilus</i> (волосся / păr)	
<i>pulmo</i> (легеня / plămân)	
<i>pulpa</i> (плоть / pulpă)	
<i>renes</i> (нирки / rinichi)	
<i>sanguis</i> (кров / sânge)	
<i>splen</i> (селезінка / splină)	
<i>truncus</i> (тулуб / trunchi)	
<i>umĕrus</i> (плече / umăr)	
<i>unguis</i> (ніготь / unghie)	

Nomina animalium et avium / Назви тварин і птахів /
Denumiri de păsări și animale

Verbum / Слово / Cuvântul	Транслітерація / Transliterația
<i>anĭmal</i> (тварина / animal)	<i>áнімаль</i> / animali
<i>berbex</i> (баран / berbec)	<i>bérбекс</i> / berbex
<i>bos</i> (бик / bou)	
<i>caballus</i> (робочий кінь, кляча / cal)	
<i>camēlus</i> (верблюд / cămilă)	
<i>canis</i> (собака / câine)	
<i>capra</i> (коза / capră)	
<i>catellus</i> (песик / cățel)	
<i>cervus</i> (олень / cerb)	
<i>corvus</i> (крук, ворон / corb)	
<i>crocodĭlus</i> (крокодил / crocodil)	
<i>cucŭlus</i> (зозуля / cuc)	
<i>equa</i> (кобила / iapă)	
<i>gallina</i> (курка / găină)	
<i>leo</i> (лев / leu)	
<i>lepus</i> (заєць / iepure)	
<i>lupus</i> (вовк / lup)	
<i>lynx</i> (рись / linx)	
<i>ovis</i> (вівця / oaie)	
<i>pavo</i> (павич / păun)	
<i>porcellus</i> (поросся / purcel)	
<i>porcus</i> (свиня, поросся / porc)	
<i>rhinocēros</i> (носоріг / rinocer)	
<i>scrofa</i> (свиноматка / scroafă)	
<i>tigris</i> (тигр / tigru)	
<i>ursus</i> (ведмідь / urs)	
<i>vacca</i> (корова / vacă)	
<i>vermis</i> (хробак / vierme)	
<i>vipĕra</i> (гадюка / viperă)	
<i>vitellus</i> (теля / vițel)	
<i>vulpes</i> (лисиця / vulpe)	

Nomina plantarum et pomarum / Назви рослин і плодів /
Nume de plante și fructe

Verbum / Слово / Cuvântul	Транслітерація / Transliterația
<i>arbor</i> (дерево / arbore)	<i>árbor</i> / arbor
<i>castanea</i> (каштан / castan)	
<i>cerâsus</i> (вишня / cireș)	
<i>fagus</i> (бук / fag)	
<i>flos</i> (квітка / floare)	
<i>folium</i> (листок / frunză, foaie)	
<i>fraxînus</i> (ясінь / frasin)	
<i>granum</i> (зерно / grâu)	
<i>herba</i> (трава / iarbă)	
<i>hordeum</i> (ячмінь / orz)	
<i>malus</i> (яблуня / măr (pom))	
<i>mentha</i> (м'ята / mentă)	
<i>narcissus</i> (нарцис / narcisă)	
<i>pinus</i> (сосна / pin)	
<i>pirus</i> (груша (дерево) / păr (pom))	
<i>planta</i> (рослина / plantă)	
<i>popŭlus</i> (тополя / plop)	
<i>prunus</i> (слива (дерево) / prun)	
<i>radix</i> (корінь / rădăcină)	
<i>ramus</i> (гілка / ramură)	
<i>secale</i> (жито / secară)	
<i>tilia</i> (липа / tei)	
<i>urtica</i> (кропива / urzică)	
<i>vitis</i> (виноградний кущ / viță)	

Nomina familiae membrarum / Назви членів родини /
Nume de membri ai familiei

Verbum / Слово / Cuvântul	Транслітерація / Transliterația
<i>avuncŭlus</i> (дядько по матері / unchi)	<i>avŭnkuľus</i> / avunculus
<i>cognata</i> (родичка / cumnată)	
<i>cognatus</i> (родич / cumnat)	
<i>familia</i> (сім'я / familie)	
<i>filia</i> (дочка / fiică)	
<i>filius</i> (син / fiu)	
<i>frater</i> (брат / frate)	
<i>gener</i> (зять / ginere)	
<i>mater</i> (мама / mamă)	
<i>matertēra</i> (тітка / mătușă)	
<i>nepos</i> (онук / nepot)	
<i>neptis</i> (онучка / nepoată)	

<i>nurus</i> (невістка / noră)	
<i>parentes</i> (батьки / părinți)	
<i>socer</i> (тесть; свекор / socru)	
<i>socrus</i> (свекруха / soacră)	
<i>soror</i> (сестра / soră)	
<i>vidua</i> (удова / văduvă)	
<i>viduus</i> (удівець / văduv)	

**В яких ще романських мовах (італійській, іспанській, португальській, французькій) подані вище слова походять з латини? Наведіть приклади /*

În ce limbi romanice (italiană, spaniolă, portugheză, franceză) cuvintele date provin din latină? Dați exemple.

2. Прочитайте, порівняйте і запам'ятайте /

Citiți, comparați și rețineți:

Nomina mensium / Назви місяців / Denumiri de luni ale anului

<i>Latina</i>	<i>Українська</i>	<i>Română</i>
Ianuarius	січень	ianuarie
Februarius	лютий	februarie
Martius	березень	martie
Aprilis	квітень	aprilie
Maius	травень	mai
Iunius	червень	iunie
Iulius	липень	iulie
Augustus	серпень	august
September	вересень	septembrie
October	жовтень	octombrie
November	листопад	noiembrie
December	грудень	decembrie

Nomina dierum hebdomadis / Назви днів тижня / Zilele săptămânii

<i>Latina</i>	<i>Українська</i>	<i>Română</i>
Dies Solis	день Сонця, неділя	duminică
Dies Lunae	день Місяця, понеділок	luni
Dies Martis	день Марса, вівторок	marți
Dies Mercurii	день Меркурія, середа	miercuri
Dies Iovis	день Юпітера, четвер	joi
Dies Venëris	день Венери, п'ятниця	vineri
Dies Saturni	день Сатурна, субота	sâmbătă

3. Відгадайте латинські слова, користуючись алфавітом /
Descoperiți cuvintele latinești, folosindu-vă de alfabet.

1)

--	--	--	--	--	--	--	--	--

- перша буква цього слова стоїть в алфавіті між **E** і **G** /
prima literă a acestui cuvânt este situată în alfabet între literele E și G;
- друга буква – перед **F** /
a doua literă – stă înaintea lui F;
- третя буква – після **K** /
a treia literă – după K;
- четверта і шоста буква – між **H** і **K** /
litera a patra și a șasea – între H și K;
- п'ята буква – перед **D** /
litera a cincea – înaintea lui D;
- сьома буква – це 19 літера в латинському алфавіті /
litera a șaptea – este a 19-a literă în alfabetul latin;
- восьма буква – на початку алфавіту /
a opta literă este cea de la începutul alfabetului;
- дев'ята буква – після **R** /
litera a noua – după R.

2)

--	--	--	--	--	--	--	--

- *перша буква* цього слова стоїть в алфавіті між **U** і **X** /
prima literă **a acestui cuvânt este situată între literele U și X;**
- *друга буква* – на початку алфавіту /
a doua literă – **la începutul alfabetului;**
- *третьа буква* – після **K** /
a treia literă – **după K;**
- *четверта буква* – між **H** і **K** /
a patra literă – **între H și K;**
- *п'ята буква* – перед **U** /
a cincea literă – **înaintea lui U;**
- *шоста буква* – це 20 літера в латинському алфавіті /
a șasea literă – **este a 20-a literă din alfabetul limbii latine;**
- *сьома буква* – після **C** /
a șaptea literă – **după C;**
- *восьма буква* – між **N** і **P** /
a opta literă – **între N și P.**

MORPHOLOGIA / МОРФОЛОГІЯ / MORFOLOGIE

Partes orationis / Частини мови / Părțile de vorbire

<i>Mutabiles partes orationis</i>	<i>Змінні частини мови</i>	Părțile de vorbire flexibile
1. <i>Nomen Substantivum</i> 2. <i>Nomen Adiectivum</i> 3. <i>Pronomen</i> 4. <i>Nomen Numerale</i> 5. <i>Verbum</i>	Іменник Прикметник Займенник Числівник Дієслово	Substantivul Adiectivul Pronumele Numeralul Verbul
<i>Immutabiles partes orationis</i>	<i>Незмінні частини мови</i>	Părțile de vorbire neflexibile
1. <i>Adverbium</i> 2. <i>Praepositio</i> 3. <i>Coniunctio</i> 4. <i>Particula</i> 5. <i>Interiectio</i>	Прислівник Прийменник Сполучник Частка Вигук	Adverbul Prepoziția Conjuncția Particula Interjecția

VERBUM / ДІЄСЛОВО / VERBUL

Граматичні категорії дієслова / Categoriile gramaticale ale verbului

1. Tempus / час / Timpul	Часи системи інфекта (часи недоконаного виду) / Timpurile derivate din tema prezentului: ▪ <i>Praesens</i> / теперішній час / Prezent; ▪ <i>Imperfectum</i> / минулий час недоконаного виду / Imperfect; ▪ <i>Futurum I (primum)</i> / майбутній час недоконаного виду / Viitor I. Часи системи перфекта (часи доконаного виду) / Timpurile derivate din tema perfectului: ▪ <i>Perfectum</i> / минулий час доконаного виду / Perfect; ▪ <i>Plusquamperfectum</i> / давноминулий час / Mai mult ca perfect; ▪ <i>Futurum II (secundum)</i> / майбутній час доконаного виду / Viitorul II.
2. Modus / спосіб / Modul	<i>indicativus</i> / дійсний / indicativ <i>imperativus</i> / наказовий / imperativ <i>coniunctivus</i> / умовний / conjunctiv
3. Genus / стан / Diateza	<i>activum</i> / активний / activă <i>passivum</i> / пасивний / pasivă
4. Persōna / особа / Persoana	<i>prima</i> / перша – я, ми / persoana I – eu, noi <i>secunda</i> / друга – ти, ви / persoana a II-a – tu, voi <i>tertia</i> / третя – він, вона, воно, вони / persoana a III-a – el, ea, ei, ele
5. Numērus / число / Numărul	<i>singulāris</i> / одинина / singular <i>plurālis</i> / множина / plural
6. Coniugatio / дієвідміна / Conjugarea	<i>prima</i> / перша / prima <i>secunda</i> / друга / a doua <i>tertia</i> / третя / a treia <i>quarta</i> / четверта / a patra Розподіл дієслів за дієвідмінами проводиться за закінченням основи інфекта /

	Cele patru conjugări se recunosc în funcție de sufixul tematic de la tema prezentului.			
	Coniugatio / Дієвідміна / Conjugarea	Infinitivus / Інфінітив / Infinitivul	Основа інфекта / Тема prezentului	Закінчення основи / Terminația temei cuvântului
	I	notāre	nota-	-ā-
	II	tenēre	tene-	-ē-
	III	incendēre	incend-	приголосний / consoană
	IV	vestīre	vesti-	-ī-
7. Formae verbāles / дієслівні форми / Formele verbale	• <i>infinitivus</i> / неозначена форма дієслова / Infinitiv • <i>participium</i> / дієприкметник / Participiū • <i>gerundium</i> / герундій, віддієслівний іменник / Gerunziū • <i>gerundivum</i> / герундив, віддієслівний прикметник / Gerundiv (adjectiv verbal cu sens pasiv, derivat de la tema gerunziului) • <i>supinum</i> / супін, віддієслівний іменник із значенням мети при дієсловах руху / Supin			

Nota bene!

До III дієвідміни належать також дієслова /

Conjugării a III-a îi aparțin de asemenea verbele:

- із закінченням основи на **-u** / **cu tema în -u**: *statuēre* – постановляти / **a decreta, tribuēre** – ділити / **a împărți**;
- з основою на **-ī** / **cu tema în -ī**: *cupio, cupēre* – бажати / **a dori, capio, capēre** – брати / **a lua, facio, facēre** – робити / **a face, fugio, fugēre** – бігти / **a fugi**.

PARTES PRINCIPALES VERBI / ОСНОВНІ ФОРМИ ДІЄСЛОВА / FORMELE DE BAZĂ ALE VERBULUI

1-а особа однини теперішнього часу / Persoana I-a singular la timpul prezent	1-а особа однини минулого доконаного часу / Pers. I-a sing. Perfect	Супін / Supin	Неозначена форма (інфінітив) / Infinitivul	Значення / Semnificația
noto	notāvi	notātum	notāre	позначати / a nota
teneo	tenui	tentum	tenēre	тримати / a ține
incendo	incendi	incensum	incendēre	палити / a aprinde
vestio	vestivi	vestitum	vestīre	покривати / a acoperi

- *Основа інфекта* – це основа неозначеної форми дієслова (інфінітива).

Служить для утворення *praesens, imperfectum, futurum I activi et passivi* /

Tema prezentului – este tema infinitivului, modului nepersonal a verbului.

Servește la formarea *praesens, imperfectum, futurum I activi et passivi*.

- *Основа перфекта* – це друга форма дієслова.

Служить для утворення *perfectum, plusquamperfectum, futurum II activi* /

Tema perfectului – a doua formă a verbului.

Servește la formarea *perfectum, plusquamperfectum, futurum II activi*.

- *Основа супіна* – це третя форма дієслова.

Служить для утворення *perfectum, plusquamperfectum, futurum II passivi* /

Tema supinului – a treia formă a verbului.

Servește la formarea timpurilor *perfectum, plusquamperfectum, futurum II passivi*.

INFLEXIONES PERSONALES GENERI ACTIVI / ОСОБОВІ ЗАКІНЧЕННЯ АКТИВНОГО СТАНУ / DESINENȚELE PERSONALE A DIATEZEI ACTIVE

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
1. -o (-m)	1. -mus
2. -s	2. -tis
3. -t	3. -nt

INFLEXIONES PERSONALES GENERI PASSIVI / ОСОБОВІ ЗАКІНЧЕННЯ ПАСИВНОГО СТАНУ / DESINENȚELE PERSONALE A DIATEZEI PASIVE

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
1. -or (-r)	1. -mur
2. -ris	2. -mini
3. -tur	3. -ntur

ЗВЕДЕНА ТАБЛИЦЯ УТВОРЕННЯ ДІЄСЛІВНИХ ФОРМ / TABEL GENERAL AL ALCĂȚUIRII FORMELOR VERBALE

1. Особові форми дієслова / Modurile personale ale verbului

Часи системи інфекта активного і пасивного станів / Timpurile derivate din tema prezentului la diateza activă și pasivă			
<i>Час / Timpul</i>	<i>Основа / Tema</i>	<i>Суфікс / Sufixul</i>	<i>Закінчення / Terminația</i>
Praesens indicatīvi actīvi	інфекта / prezentului	---	активного стану / diateza activă
Praesens indicatīvi passīvi	інфекта / prezentului	---	пасивного стану / diateza pasivă
Imperfectum indicatīvi actīvi	інфекта / prezentului	-bā- (I, II дієв. / conj.) -ēbā- (III, IV дієв. / conj.)	активного стану / diateza activă
Imperfectum indicatīvi passīvi	інфекта / prezentului	-bā- (I, II дієв. / conj.) -ēbā- (III, IV дієв. / conj.)	пасивного стану / diateza pasivă
Futūrum I indicatīvi actīvi	інфекта / prezentului	-b- (I, II дієв. / conj.) -ā- / -ē- (III, IV дієв. / conj.)	активного стану / diateza activă

Futūrum I indicatīvi passīvi	інфекта / prezentului	-b- (I, II дієв. / conj.) -ā- / -ē- (III, IV дієв. / conj.)	пасивного стану / diateza pasivă
------------------------------	------------------------------	---	---

Часи системи перфекта активного стану / Timpurile derivate din tema perfectului diateza activă			
<i>Час / Timpul</i>	<i>Основа / Tema</i>	<i>Суфікс / Sufixul</i>	<i>Закінчення / Terminația</i>
Perfectum indicatīvi actīvi	перфекта / perfectului	---	перфекта / perfectului
Plusquamperfectum indicatīvi actīvi	перфекта / perfectului	-ērā -	активного стану / diateza activă
Futūrum II indicatīvi actīvi	перфекта / perfectului	-ēr- / -ērī-	активного стану / diateza activă
Perfectum coniunctīvi actīvi	перфекта / perfectului	-ērī-	активного стану / diateza activă
Plusquamperfectum coniunctīvi actīvi	перфекта / perfectului	-issē-	активного стану / diateza activă

Часи системи перфекта пасивного стану / Timpurile derivate din tema perfectului diateza pasivă		
<i>Час / Timpul</i>	<i>Складові елементи / Elemente componente</i>	
	<i>Дієприкметник / Participiu</i>	<i>Дієслово esse (бути) у / Verbul esse (a fi) la</i>
Perfectum indicatīvi passīvi	Participium perfecti passīvi (основа супіна і родові закінчення -us, -a, -um) / Participium perfecti passīvi (tema supinului și terminațiile -us, -a, -um)	praesens indicatīvi
Plusquamperfectum indicatīvi passīvi		imperfectum indicatīvi
Futūrum II indicatīvi passīvi		futūrum I indicatīvi
Perfectum coniunctīvi passīvi		praesens coniunctīvi
Plusquamperfectum coniunctīvi passīvi		imperfectum coniunctīvi

2. Неособові форми дієслова / **Modurile nepersonale ale verbului**

Дієслівні форми / Modurile verbale			
<i>Назва дієслівної форми / Denumirea modului</i>	<i>Основа / Tema</i>	<i>Суфікс / Sufixul</i>	<i>Відмінювання / Declinarea</i>
Participium praesentis actīvi	інфекта / prezentului	-nt- (I, II дієв. / conj.) -ent- (III, IV дієв. / conj.)	III відміна, як прикметники з 1-им закінченням / Declinarea a III-a, ca adj. cu 1 terminație
Participium perfecti passīvi	супіна / supinul	---	як прикметники I–II відміни / ca adj. de declinarea I-II-a

Participium futūri actīvi	супіна / supinului	-ūr-	як прикметники I–II відміни / ca adj. de declinarea I-II-a
Gerundium	інфекта / presentului	-nd- (I, II дієв. / conj.) -end- (III, IV дієв. / conj.)	як іменники II відміни середнього роду в непрямих відмінках однини / ca subst. de declinarea a II-a, genul neutru la cazurile indirecte singular
Gerundivum	інфекта / presentului	-nd- (I, II дієв. / conj.) -end- (III, IV дієв. / conj.)	як прикметники I–II відміни / ca adj. de declinarea I-II-a

Форми інфінітива / Formele infinitivului		
<i>Час / Timpul</i>	<i>Actīvum</i>	<i>Passīvum</i>
Praesens	основа інфекта + <i>-re</i> / tema presentului + - re	основа інфекта + <i>-ri</i> (I, II, IV дієв.), <i>-i</i> (III дієв.) / tema presentului + -ri (I, II, IV conj.), -i (III conj.)
Perfectum	основа перфекта + <i>-isse</i> / tema perfectului + -isse	participium perfecti passīvi та дієслово <i>esse</i> / participium perfecti passīvi și verbul <i>esse</i>
Futūrum	participium futūri actīvi та дієслово <i>esse</i> / participium futūri actīvi și verbul <i>esse</i>	supīnum та дієслово <i>iri</i> / supīnum și verbul <i>iri</i>

ЧАСИ СИСТЕМИ ІНФЕКТА / TIMPURILE DERIVATE DIN TEMA PREZENTULUI

PRAESENS INDICATĪVI ACTĪVI / *Теперішній час дійсного способу активного стану /* **INDICATIVUL PREZENT**

Основа інфекта + особові закінчення активного стану /
Tema prezentului + terminațiile diatezei active

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
1. -o	1. -mus
2. -s	2. -tis
3. -t	3. -nt

Nota bene!

- У дієсловах I, II, IV дієвідмін особові закінчення приєднуються безпосередньо до основи інфекта /
La verbele de conjugarea I,II,IV terminațiile se vor adăuga direct la tema prezentului.
- У дієсловах I дієвідміни у 1-й особі однини відбулося злиття кінцевої голосної основи -ā із особовим закінченням -o: ā+o = o (notā-o = noto) /
În cazul verbelor la conj. I, pers. I sing. se vor contopi vocala finală a temei -ā cu terminația personală -o: ā+o = o (notā-o = noto).
- У дієсловах III дієвідміни між основою і особовим закінченням вставляються короткі тематичні голосні: перед -s, -t, -m – -ī-; перед -nt – -ū- /
La verbele de conj. a III-a între temă și terminație apar vocalele tematice : înaintea lui -s, -t, -m – -ī-; înaintea -nt – -ū-.
- У дієсловах IV дієвідміни у 3-й особі множини між основою і особовим закінченням вставляється -ū- за аналогією до III дієвідміни /
Prin analogie de la conjugarea a III-a vocala tematică -ū- a fost preluată de persoana a III-a plural a verbelor de conjugarea a IV-a.

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у praesens indicatīvi actīvi /
Conjugarea verbelor la praesens indicatīvi actīvi:

Persona	I notā-re (позначати / a nota)	II tenē-re (тримати / a ține)	III incend-ēre (палити / a aprinde)	IV vestī-re (покривати / a acoperi)	esse (бути / a fi)
Praesens indicatīvi actīvi					
Singulāris					
1.	not-o я позначаю / notez	tene-o	incend-o	vesti-o	sum я є / sunt
2.	nota-s ти позначаєш / notezi	tene-s	incend-i-s	vesti-s	es tu є / ești
3.	nota-t він позначає / notează	tene-t	incend-i-t	vesti-t	est vin є / este

Plurālis					
1.	nota-mus <i>ми позначаємо / notăm</i>	tene-mus	incend-ī-mus	vesti-mus	<i>sumus</i> <i>ми є / suntem</i>
2.	nota-tis <i>ви позначаєте / notați</i>	tene-tis	incend-ī-tis	vesti-tis	<i>estis</i> <i>ви є / sunteți</i>
3.	nota-nt <i>вони позначають / notează</i>	tene-nt	incend-u-nt	vesti-u-nt	<i>sunt</i> <i>вони є / sunt</i>

Nota bene!

Дієслово **III дієвідміни** з основою на **-ī** має свої особливості відмінювання:

facio, feci, factum, **facēre** (робити) /

Verbul la conj. a III-a cu tema terminată în -ī este deosebit în conjugare:

facio, feci, factum, **facēre** (a face)

Singularis	Pluralis
1. facio	1. facimus
2. facis	2. facitis
3. facit	3. faciunt

IMPERATĪVUS PRAESENTIS / НАКАЗОВИЙ СПОСІБ ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ / IMPERATIVUL PRESENT

Друга особа однини наказового способу утворюється відкиданням від неозначеної форми дієслова закінчення **-re** в усіх дієвідмінах /

Persoana a II singular a imperativului prezent se formează prin înlăturarea de la infinitiv a terminației -re la toate conjugările.

Друга особа множини наказового способу утворюється додаванням до основи інфекта закінчення **-te**, а у дієсловах III дієвідміни між основою і закінченням **-te** ставиться поєднувальний голосний **-ī** /

Persoana a II-a plural a imperativului prezent se formează prin adăugarea la tema prezentului a desinenței -te, iar la verbele de conjugarea a III-a între temă și desinența -te apare vocala tematică -ī.

Для заперечення у наказовому способі вживаються:
слова **noli** (sing.) – не смій!, **nolite** (plur.) – не смійте! + неозначена форма дієслова /

Pentru negație la imperativ prezent se folosesc:

cuvintele noli (sing.) , nolite (plur.) + infinitivul

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін в imperatīvus praesentis / Conjugarea verbelor la imperatīvus praesentis:

Coniugatio / Дієвідміна / Conjugarea	Infinitivus / Неозначена форма дієслова / Infinitivul	Singulāris / Однина / Singular	Plurālis / Множина / Plural
I	notāre (<i>позначати</i> / a nota)	2. nota! <i>ти позначай!</i> / notează!	2. nota-te! <i>ви позначайте!</i> / notați!
II	tenēre (<i>тримати</i> / a ține)	2. tene! <i>ти тримай!</i> / ține!	2. tene-te! <i>ви тримайте!</i> / țineți!

III	incendēre (палити / a aprinde)	2. incend-e! ти пали! / aprinde!	2. incend- ī-te! ви паліть! / aprindeți!
IV	vestire (покривати / a acoperi)	2. vesti! ти покривай! / acoperă!	2. vesti-te! ви покривайте! / acoperiți!
неправильне дієслово / verb neregulat	esse (бути / a fi)	2. es! будь! / fii!	2. este! будьте! / fiți!

Nota bene!

Дієслово **III** дієвідміни з основою на **-ī** має свої особливості відмінювання:
capio, сері, captum, **capēre** (брати)

Verbele la conj. a III-a cu tema în **-ī** se conjugă specific:
capio, сері, captum, **capēre** (a lua)

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
2. cape! ти беру! / ia!	2. capīte! ви беріть! / luați!

Nota bene!

Verba / Дієслова / Verbele	Imperativus persona 2 singularis / Наказовий спосіб 2-ї особи однини / Modul Imperativ persoana a 2-a singular	Imperativus persona 2 pluralis / Наказовий спосіб 2-ї особи множини / Modul Imperativ persoana a 2-a plural
dicēre – говорити / a vorbi	dic! говори! / vorbește!	dicīte! говоріть! / vorbiți!
ducēre – вести / a conduce	duc! веди! / condu!	ducīte! ведіть! / conduceți!
facēre – робити / a face	fac! роби! / fă!	facīte! робіть! / faceți!
ferre – нести / a duce	fer! неси! / du!	ferre! несіть! / duceți!

ЗАПЕРЕЧЕННЯ у наказовому способі /
FORMA NEGATIVĂ la Modul Imperativ

Coniugatio / Дієвідміна / Conjugarea	Infinitivus / Неозначена форма дієслова / Infinitivul	Singulāris / Однина / Singular	Plurālis / Множина / Plural
I	notāre (позначати / a nota)	2. noli notāre! не позначай! / nu nota!	2. nolīte notāre! не позначайте! / nu notați!
II	tenēre (тримати / a ține)	2. noli tenēre! не тримай! / nu ține!	2. nolīte tenēre! не тримайте! / nu țineți!
III	incendēre (палити / a aprinde)	2. noli incendēre! не пали! / nu aprinde!	2. nolīte incendēre! не паліть! / nu aprindeți!
IV	vestire (покривати / a acoperi)	2. noli vestire! не покривай! / nu acoperi!	2. nolīte vestire! не покривайте! / nu acoperiți!

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Визначте дієвідміну дієслова за формою інфінітива та вкажіть основу /
Determinați conjugarea verbului după forma infinitivului și indicați
tema:

Verbum / Дієслово / Verbul	Coniugatio / Дієвідміна / Conjugarea	Basis / Основа / Tema
<i>verberāre</i> (бити, шмагати / a bate, a biciui)	<i>prima (I)</i>	<i>verbera-</i>
<i>possidēre</i> (володіти / a poseda)		
<i>iterāre</i> (повторювати / a repeta)		
<i>rapēre</i> (захопити / a răpi)		
<i>visitāre</i> (відвідувати / a vizita)		
<i>expectāre</i> (очікувати / a aștepta)		
<i>cavēre</i> (бути обачним / a fi atent)		
<i>emēre</i> (купувати / a cumpăra)		
<i>reptāre</i> (повзати / a (se) târi)		
<i>scīre</i> (знати / a ști)		
<i>debēre</i> (бути повинним / trebuie să)		
<i>explorāre</i> (досліджувати / a explora)		
<i>sedēre</i> (сидіти / a sta jos, a șede)		
<i>esse</i> (бути / a fi)		
<i>sentīre</i> (відчувати / a simți)		
<i>emendāre</i> (виправляти / a corecta)		
<i>tradēre</i> (передавати / a preda)		
<i>sublimāre</i> (звеличувати / a sublima)		
<i>nutrīre</i> (годувати / a hrăni)		
<i>scribēre</i> (писати / a scrie)		
<i>turbāre</i> (тривожити / a deranja)		
<i>migrāre</i> (переїжджати / a migra)		
<i>habēre</i> (мати / a avea)		
<i>irrigāre</i> (поливати / a stropi, a uda)		
<i>docēre</i> (навчати / a preda)		
<i>lacrimāre</i> (плакати / a plânge)		
<i>parturīre</i> (народжувати / a naște)		
<i>intrāre</i> (входити / a intra)		
<i>tranquillāre</i> (заспокоювати / a liniști)		
<i>dividēre</i> (поділяти / a împărți)		
<i>amplificāre</i> (розширювати / a amplifica)		
<i>vesanīre</i> (безумствувати / a înnebuni)		
<i>regnāre</i> (правити / a conduce)		

<i>gaudēre</i> (радіти / a se bucura)		
<i>laedēre</i> (псувати / a strica)		
<i>excusāre</i> (вибачати / a ierta, a scuza)		

З перших букв дієслів I дієвідміни складіть вислів філософа Сенеки /
**Alcătuiți din primele litere ale verbelor de conj. a I-a o maximă de-al
 lui Seneca:**

--	--	--	--	--

2. Провідмініайте дієслова в *Praesens indicativi activi* та утворіть форму *Imperativus praesentis* /

Conjugați verbele la Praesens indicativi activi și alcătuiți forma Imperativus praesentis:

gemino, geminavi, geminatum, **gemināre** (подвоювати / **a dubla**)

Persona	praesens indicatīvi activi	imperatīvus praesentis
Singulāris		
1.	gemino (я подвоюю / eu dublez)	----
2.		2. gemina! / noli gemināre! (ти подвоюй! / dublează / не подвоюй! nu dubla!)
3.		----
Plurālis		
1.		----
2.		2.
3.		----

cresco, crevi, cretum, **crescēre** (росту / **a crește**)

Persona	praesens indicatīvi activi	imperatīvus praesentis
Singulāris		
1.		----
2.		2.
3.		----
Plurālis		
1.	crescimus (ми ростемо / noi creștem)	----
2.		2.
3.		----

duco, duxi, ductum, **ducēre** (*вести / a conduce*)

Persona	praesens indicatīvi actīvi	imperatīvus praesentis
Singularis		
1.	duco (я веду / eu conduc)	----
2.		2.
3.		----
Plurālis		
1.		----
2.		2.
3.		----

finio, finivi, finitum, **finīre** (*завершувати / a limita, a termina*)

Persona	praesens indicatīvi actīvi	imperatīvus praesentis
Singularis		
1.		----
2.		2.
3.	finit (вона завершує / termină)	----
Plurālis		
1.		----
2.		2.
3.		----

* cupio, cupīvi, cupītum, **cupēre** (*прагнути / a tinde*)

Persona	praesens indicatīvi actīvi	imperatīvus praesentis
Singularis		
1.		----
2.	cupis (ти прагнеш / tu tinzi)	2.
3.		----
Plurālis		
1.		----
2.		2.
3.		----

taceo, tacui, tacitum, **tacēre** (*мовчати / a tăcea*)

Persona	praesens indicatīvi actīvi	imperatīvus praesentis
Singularis		
1.		----
2.		2.
3.		----
Plurālis		
1.		----

2.		2. tacēte! / nolite tacēre! (ВИ МОВЧІТЬ! / taceți! / НЕ МОВЧІТЬ! / nu taceți!)
3.	tacent (ВОНИ МОВЧАТЬ / ei tac!)	----

3. Перекладіть українською мовою діалог /
Traduceți în limba română dialogul:

Magistra: Salvēte, studiōsi!

.....
Studiōsi: Salve, magīstra!

.....
Magistra: Sedēte, quaeso, et respondēte mihi, ut valētis?

.....
Studiōsi: Bene (optīme, male, belle, perbelle, bellissīme, varie) valēmus,
magistra. Et tu, magistra, ut vales?

.....
Magistra: Ego quoque bene valeo, studiōsi. Gratiam ago!
Silēte! Audite diligenter! Scribīte! Nolite clamāre!

.....
Studiōsi: Iam, magistra, silēmus, audīmus diligenter, scribīmus et non
clamāmus.

.....
Magistra: Belle. Sum magistra, estis studiōsi.
Hodie ego dico, vos auditis et scribitis.

.....
Cornelius: Ignosce mihi, magistra, quid dicis ego non intellēgo.

.....
Magistra: Cur non audis?

.....
Cornelius: Libenter audio.

.....
Magistra: Et vos auditis?

.....
Studiōsi: Libenter audimus.

.....
Magistra: Tum intellegēre debetis, quid dico.
Studiōsus scribit, legit et attente audit.
Perge legēre et scribēre! Pergīte dicēre et vertēre!
Dic mihi honeste, studiōsa, et vos dicīte quoque, placetne vobis

Lingua Latina?

Studiōsi: Ita est, magistra, valde placet.

Magistra: Scisne scribere, Diana?

Diana: Ita, magistra. Scio scribere, legere, audire et tacere.

Magistra: Nolite tacere, si dicere debetis, studiōsi!

Studiōsi: Bene, magistra!

Diana: Ego, magistra, scio oboedire, sed scio etiam imperare.

Magistra: Bene. Nam qui nescit oboedire, nescit etiam imperare.
Hodie sat (satis) est. Valēte, studiōsi!

Studiōsi: Vale, magistra!

Vocabulum

attente – уважно / **atent**
audio, audivi, auditum, ire – слухати / **a**
asculta
belle – прекрасно / **minunat**
bellissime – найпрекрасніше / **foarte bine**
bene – добре / **bine**
clamo, āvi, ātum, āre – кричати,
вигукувати / **a striga**
cur – чому / **de ce**
debeo, bui, bitum, ēre – бути належним,
мусити / **a trebui**
dico, dixi, dictum, ēre – говорити / **a vorbi,**
a zice
diligenter – пильно, уважно / **atent,**
precaut
ego – я / **eu**
et – і / **și**
etiam – також / **de asemenea**
gratiam ago – дякую / **mulțumesc**
hodie – сьогодні / **astăzi**
honeste – чесно, відверто / **sincer, cinstit**

iam – вже / **deja**
ignosco, novi, notum, ēre – вибачати / **a**
ierta
impēro, avi, atum, āre – правити, панувати
/ **a conduce, a cârmui**
intellēgo, lexi, lectum, ēre – розуміти / **a**
înțelege
ita – так / **da**
Lingua Latina – латинська мова / **limba**
latină
lego, legi, lectum, ēre – читати / **a citi**
libenter – охоче, із задоволенням / **cu**
plăcere
magistra, ae f – учителька, викладачка /
profesoară, învățătoare
male – погано / **rău**
mihi – мені / **mie**
nam – бо / **pentru că**
-ne – чи / **oare**
nescio, īvi, itum, ire – не знати / **a nu ști**
non – не / **nu**

oboedio, īvi, ītum, īre – слухатися, підкорятися / **a da ascultare, a se supune**
optīme – найкраще / **cel mai bine, optim**
perbelle – пречудово / **prea bine**
pergo, perrexī, perrectum, ēre – продовжувати / **a continua**
placeo, ui, ītum, ēre – подобатися / **a plăcea**
placetne = placet + -ne
quaeso, –, –, ēre – просити / **a ruga**
(quaeso – я прошу, будь ласка / **eu rog, te rog**)
quī, quae, quod – який / **care**; хто, що / **cine, ce**
quid – що, те що / **ce, ceea ce**
quoque – також, теж / **de asemenea, la fel**
respondeo, ndī, nsum, ēre – відповідати / **a răspunde**
salveo, –, –, ēre – бути здоровим / **a fi sănătos**
sat, satis – досить, достатньо / **suficient**
scio, ivi, itum, īre – знати / **a ști**
scisne = scis + ne

scribo, scripsi, scriptum, ēre – писати / **a scrie**
sed – але, однак / **însă**
sedeo, sedi, sessum, ēre – сидати / **a se așeza, a lua loc**
si – якщо / **dacă**
sileo, ui, –, ēre – мовчати, не шуміти / **a tăcea, a sta liniștit**
studiōsa, ae *f* – студентка / **studentă**
studiōsus, i *m* – студент / **student**
sum, fui, –, esse – бути, існувати / **a fi, a exista**
taceo, cui, cītum, ēre – мовчати / **a tăcea**
tu – ти / **tu**
tum – тоді / **atunci**
ut – як / **cum**
valde – дуже / **foarte**
valeo, ui, ītum, ēre – бути здоровим / **a fi sănătos**
varie – по-різному, так і сяк / **diferit, așa și așa**
verto, verti, versum, ēre – перекладати / **a traduce**
vobis – вам / **vouă**
vos – ви / **voi**

4. Провідайте дієслова за особами / **Conjugație verbele:**

Persona	Singulāris	Plurālis
1.	Cogito, ergo sum.	
2.		
3.		

Vocabulum

cogito, avi, atum, āre – думати, мислити / **a gândi, a cugeta**
ergo – так, отже, значить / **deci, așadar, atunci**

sum, fui, –, esse – бути, існувати / **a fi, a exista**

5. Перекладіть речення латинською мовою / **Traduceți enunțul în limba latină:**

1. Ми завжди мусимо вірити. / **Întotdeauna trebuie să credem.**

2. Вдень ти працюєш, а вночі спиш. / **Ziua lucrezi, noaptea dormi.**

3. Вони добре працюють і правильно живуть. / **Ei lucrează bine și trăiesc corect.**

4. Я уважно читаю і пишу латинською. /

Eu citesc și scriu în latină atent.

5. Що вона говорить? Що слід добре вчитися. /

Ce zice ea? Că trebuie să înveți bine.

6. Слушайте багато, а говоріть мало! / **Ascultați mult, dar vorbiți puțin!**

Vocabulum

а, але / **dar** – sed
багато / **mult** – multa
вдень / **ziua** – interdiu
вірити / **a crede** – credo, credidi, creditum, ěre
вночі / **noaptea** – noctu
вчитися / **a învăța** – disco, didīci, -, ěre
говорити / **a zice** – dico, dixi, dictum, ěre
добре / **bine** – bene
жити / **a trăi** – vivo, vixi, victum, ěre
завжди / **întotdeauna, mereu** – semper, perpetuo
і / **și** – et
латинською / **în latină** – Latine
мало / **puțin** – pauca

мусити, бути зобов'язаним / **a trebui, a fi nevoit să...** – debeo, ui, ĭtum, ěre
писати / **a scrie** – scribo, scripsi, scriptum, ěre
правильно / **corect, pe bune, într-adevăr** – recte, vere
працювати / **a lucra** – laboro, avi, atum, āre
слід, треба / **trebuie** – oportet
слухати / **a asculta** – audio, iui, ĭtum, ĭre
спати / **a dormi** – dormio, iui, ĭtum, ĭre
уважно / **atent** – attente
читати / **a citi** – lego, legi, lectum, ěre
що / **ce (întrebare); ce** – quid (питання); quod

6. Які українські та румунські слова походять від поданих у таблиці латинських /

Ce cuvinte românești și ucrainești provin de la cuvintele din latină prezentate în tabel:

	Verba Latina	Verba Ucrainîca / Dacoromāna
1.	scribĕre	
2.	audĭre	
3.	reptāre	
4.	sedĕre	
5.	sentĭre	
6.	tranquillāre	
7.	excusāre	
8.	intrāre	
9.	migrāre	
10.	turbāre	

NOMEN SUBSTANTIVUM / ІМЕННИК / SUBSTANTIVUL

Граматичні категорії іменника / Categoriile gramaticale ale substantivului

1. Genus / рід / Genul	masculinum (m) – чоловічий рід / genul masculin femininum (f) – жіночий рід / genul feminin neutrum (n) – середній рід / genul neutru
2. Num̄erus / число / Num̄arul	singul̄aris – однина / singular plur̄alis – множина / plural
3. Casus / відмінок / Cazul	Nominat̄ivus (Nom.) – називний відмінок (хто? що?) / Nominativ (cine? ce?) Genet̄ivus (Gen.) – родовий відмінок (кого? чого?) / Genitiv (al, a, ai, ale cui?) Dat̄ivus (Dat.) – давальний відмінок (кому? чому?) / Dativ (cui? pentru cine?) Accusat̄ivus (Acc.) – знахідний відмінок (кого? що?) / Acuzativul (pe cine? ce?) Ablat̄ivus (Abl.) – орудно-місцевий відмінок (ким? чим? на кому? на чому? де? коли? звідки?) / Ablativul (cu cine? cu ce? prin cine? prin ce? de la cine? de la ce? cum? când?) Ablativul este cazul complementului circumstanțial sau este cerut de prepoziții. Acest caz este specific limbii latine și nu se mai găsește în nici o altă limbă. Vocat̄ivus (Voc.) – кличний відмінок / Vocativul
4. Declinatio / відміна / Declinarea	Приналежність іменника до відміни визначається за закінченням родового відмінка однини / Declinarea substantivului se va determina în funcție de temă, care se află înlăturând terminația de la genitivul singular. <i>(genet̄ivus singul̄aris):</i> I prima -ae II secunda -i III tertia -is IV quarta -us V quinta -ei

СЛОВНИКОВА ФОРМА ЗАПИСУ ІМЕННИКА / ÎN DICȚIONAR SUBSTANTIVUL SE ENUNȚĂ ASTFEL

Nominativus singularis (Називний відмінок) / Nominativ singular
Genetivus singularis (Родовий відмінок) / Genitiv singular
Genus (рід) / Genul
Наприклад / De exemplur. terra, -ae <i>f</i> (terra, terrae, <i>femininum</i>) – земля / pământ ; populus, -i <i>m</i> (populus, populi, <i>masculinum</i>) – народ / popor ; homo, -inis <i>m</i> (homo, hominis, <i>masculinum</i>) – людина / om ; status, -us <i>m</i> (status, status, <i>masculinum</i>) – стан / stare ; res, -ei, <i>f</i> (res, rei, <i>femininum</i>) – річ, справа / lucru, fapt .

INFLEXIONES CAUSALES AD NOMINA SUBSTANTIVA PRIMAE-QUINTAE
DECLINATIONUM /

ВІДМІНКОВІ ЗАКІНЧЕННЯ ІМЕННИКІВ П'ЯТИ ВІДМІН /
DESINENȚELE CAZUALE A SUBSTANTIVULUI LA TOATE CELE CINCI DECLINĂRI

<i>Bid- mina /Decli- narea</i>	I		II		III						IV		V
					consonans приголосна cu temă în consoană		vocalis голосна cu temă în vocală		mixta мішана mixtă				
Pід / gen	f	m	n	m,f	n	m,f	n	m,f	n	m	n	f	
	SINGULARIS												
Nom.	a	us, er(ø)	um	різні / diferite		різні / diferite		різні / diferite		us	u	es	
Gen.	ae	i	i	is	is	is	is	is	is	us	us	ei	
Dat.	ae	o	o	i	i	i	i	i	i	ui	u	ei	
Acc.	am	um	um	em	=Nom.	em	=Nom.	em	=Nom.	um	u	em	
Abl.	a	o	o	e	e	i	i	e	e	u	u	e	
Voc.	a	e, er(ø)	um	=Nom.		=Nom.		=Nom.		us	u	es	
	PLURALIS												
Nom.	ae	i	a	es	a	es	ia	es	a	us	ua	es	
Gen.	arum	orum	orum	um	um	ium	ium	ium	ium	uum	uum	erum	
Dat.	is	is	is	ibus	ibus	ibus	ibus	ibus	ibus	ibus	ibus	ebus	
Acc.	as	os	a	es	a	es	ia	es	a	us	ua	es	
Abl.	is	is	is	ibus	ibus	ibus	ibus	ibus	ibus	ibus	ibus	ebus	
Voc.	ae	i	a	es	a	es	ia	es	a	us	ua	es	

DECLINATIO PRIMA NOMINUM SUBSTANTIVORUM /
ПЕРША ВІДМІНА ІМЕННИКІВ /
DECLINAREA I A SUBSTANTIVULUI

До першої відміни належать іменники жіночого роду (f), які в *Nominativus singularis* мають закінчення **-a**, а в *Genetivus* – **-ae** /

Declinării I îi aparțin substantivele de genul feminin (f), care la Nominativus singularis au terminația -a, iar la Genetivus – -ae:

aqua, ae f – вода / **apă**
familia, ae f – родина / **familie**
fortuna, ae f – доля / **soartă**
herba, ae f – трава / **iarbă**
gutta, ae f – крапля / **picătură**
natura, ae f – природа / **natură**

patria, ae f – батьківщина / **patrie**
silva, ae f – ліс / **pădure**
stella, ae f – зірка / **stea**
terra, ae f – земля / **pământ**
victoria, ae f – перемога / **victorie**
vita, ae f – життя / **viață** etc.

Серед іменників I відміни є такі, що вживаються тільки в множині (**pluralia tantum**) /

Declinării I îi aparțin și unele substantive care se folosesc doar la plural (pluralia tantum):

nuptiae, ārum f – шлюб / **căsătorie**

epulae, ārum f – бенкет / **ospaț**

mergae, ārum f – вила / **furcă** etc.

Виняток чоловічого роду (назви професій, народностей, рік та ін.) /

Excepții sunt substantivele al căror gen natural este *masculin* (numele de îndeletniciri, profesii, numele de popoare, numele lunilor anului și altele):

incōla, ae m – житель / **locuitor**

scriba, ae m – писар / **grefier, copist**

agricōla, ae m – землероб / **agricultor**

nauta, ae m – моряк / **marinar**

poēta, ae m – поет / **poet**

collēga, ae m – друг, колега / **coleg, însoțitor**

Belga, ae m – бельгієць / **belgian**

Persa, ae m – перс / **pers (persan)**

Scytha, ae m – скіф / **scit**

Harumna, ae m – ріка Гарумна / Harumna (або Гаронна, тече у Франції та Іспанії) / **fluvium Garonne sau Garona**

Sequāna, ae m – ріка Сена / **râul Sena** (одна з найбільших річок Франції / **unul dintre cele mai mari râuri din Franța**) etc.

Зразок відмінювання іменника першої відміни *gutta, ae f* – крапля /
Paradigma substantivului de declinare I *gutta, ae f* – picătură, strop:

Casus	Singulāris	Plurālis
Nom.	gutt - a крапля / picătură	gutt - ae краплі / picături
Gen.	gutt - ae краплі / al, a, ai, ale picăturii	gutt - ārum капель / a, al, ai, ale picăturilor
Dat.	gutt - ae краплі / picăturii	gutt - is каплям / picăturilor
Acc.	gutt - am краплю / pe picătură	gutt - as краплі / pe picături
Abl.	gutt - ā каплею / cu picătura	gutt - is каплями / cu picăturile
Voc.	gutt - a капле! / picătură	gutt - ae краплі! / picături!

DECLINATIO SECUNDA NOMINUM SUBSTANTIVORUM /

ДРУГА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ /

DECLINAREA A II-A A SUBSTANTIVULUI

До другої відміни належать іменники чоловічого і середнього роду, які в *Nominativus singularis* закінчуються на **-us, -er, -ir (m), -um (n)**, а в *Genetivus* – на **-i** /

La declinare a II-a substantivele sunt preponderent masculine și neutre. Aceste substantive au Nominativul în -us, -er, -ir (m), și um (n), iar Genitivul în -i:

amīcus, i m – друг / **amic**

domīnus, i m – господар / **domnitor**

filius, ii m – син / **fiu**

locus, i m – місце / **loc**

servus, i m – раб / **sclav**

puer, puērī m – хлопець / **băiat**

vesper, ēri m – вечір / **seară**

vir, viri m – чоловік, воїн / **bărbat**

bellum, i n – війна / **război**

debitum, i n – борг / **datorie**

ager, agri m – поле / **ogor** *granum, i n* – зернина / **grăunte**
liber, bri m – книжка / **carte** *otium, ii n* – відпочинок / **odihnă**
pactum, i n – договір / **pact, înțelege** etc.

Nota bene! Іменники на **-er, -ir (m)** мають у Nominativus singularis нульове закінчення (ø) /

Substantivele cu terminația în -er, -ir (m) au la Nominativus singularis desinența zero (ø).

Серед іменників II відміни є такі, що вживаються тільки в множині (**pluralia tantum**) /

Declinării a II-a îi aparțin unele substantive care se folosesc doar la forma de plural (pluralia tantum):

arma, ōrum n – зброя / **armă** etc.

Виняток жіночого роду (назви країн, міст, дерев, кущів та ін.) /

Excepții la genul feminin sunt substantive ce denumesc (țări, orașe, arbori, tufișe și altele):

Aegyptus, i f – Єгипет / **Egipt**

Chersonesus, i f – Херсонес / **Hersones**

populus, i f – тополя / **plop**

methodus, i f – метод / **metodă**

Cyprus, i f – Кіпр / **Cipru**

laurus, i f – лавр / **laur, dafin**

periodus, i f – період / **perioadă**

humus, i f – земля, ґрунт / **pământ** etc.

Виняток середнього роду / Excepții la genul neutru:

pelagus, i n – море / **mare**

vulgus, i n – натовп, юрба / **gloată, mulțime**

virus, i n – отрута, вірус / **venin otrăvitor** etc.

**Зразок відмінювання іменників другої відміни /
Paradigma substantivului de declinarea a II-a:**

Casus	Singularis			Pluralis		
	m	m	n	m	m	n
Nom.	ager (ø)	amic - us	gran - um	agr - i	amic - i	gran - a
Gen.	agr - i	amic - i	gran - i	agr - ōrum	amic - ōrum	gran - ōrum
Dat.	agr - o	amic - o	gran - o	agr - is	amic - is	gran - is
Acc.	agr - um	amic - um	gran - um	agr - os	amic - os	gran - a
Abl.	agr - ō	amic - ō	gran - o	agr - is	amic - is	gran - is
Voc.	ager (ø)	amic - e	gran - um	agr - i	amic - i	gran - a

PRAEPOSITIONES / ПРИЙМЕННИКИ / PREPOZIȚIA

+Accusativus (знахідний відмінок) / + Accusativus (cazul Acuzativ)	+Ablativus (орудно-місцевий відмінок) / + Ablativus (cazul Ablativ)	+Genetivus (родовий відмінок) / +Genetivus (cazul Genitiv)
ad – до, біля, для / la, către, lângă, spre; pentru, pâna la, cam	a (ab) – від / din, de, de către	causa, gratia – заради, для, із-за / grație, din cauza, pentru
ante – перед, до / în față (loc), înainte de (timp)	cum – з / cu	

apud – в, біля, при / la, lângă	de – з, про, по / despre, de la, din	
contra – проти, напроти / împotriva	e (ex) – із, з / din, dintre, din cauza	
extra – ззовні, поза, за / în afara	in – в, на, до / în, la, spre	
in – в, на, до / în	prae – перед, через / în fața, din cauza	
infra – нижче, під, після / mai jos de, sub, după	pro – попереду, перед, за, замість / înainte, pentru, în loc de	
intra – всередині, протягом / înăuntrul, dincoace de	sine – без / fără	
inter – між / între	sub – під / sub	
ob – перед, внаслідок / în fața, înaintea, împrejurul, pentru, din cauza	super – над чим, на чому, на що / deasupra, peste (loc)	
praeter – мимо, крім / pe lângă, cu excepția		
per – через, крізь / prin		
post – після, позаду / după, în spatele (loc), după (timp)		
trans – через, за, по той бік / peste		
sub – під / sub		
super – над чим, на чому, на що / deasupra, peste (loc)		
supra – вище, над / deasupra		

Nota bene!
in (в, на, до / **în**),
sub (під / **sub**),
super (над чим, на чому / **deasupra, peste (loc)**)
 +
Accusativus (питання *куди?* / **întrebarea unde? (direcția)**) і **Ablativus** (питання *де?* / **întrebarea unde?**)

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Визначте відміну іменників за їх словниковою формою /
Identificați declinarea substantivelor după forma lor din dicționar:

<i>Nomen Substantivum</i> / Іменник / Substantivul	<i>Declinatio</i> / Відміна / Declinarea
merces, ēdis <i>f</i> – винагорода / plată	<i>tertia (III)</i>
conscientia, ae <i>f</i> – свідомість / conștiință	
portus, us <i>m</i> – порт / port	

ignis, is <i>m</i> – вогонь / foc	
athleta, ae <i>m</i> – атлет / atlet	
ritus, us <i>m</i> – обряд, ритуал / datină, ritual	
rana, ae <i>f</i> – жаба / broască	
regio, ōnis <i>f</i> – область / regiune, ținut	
saccŭlus, i <i>m</i> – гаманець, торба / sac	
primitiae, ārum <i>f</i> – першопчатки / începuturi	
exceſtra, ae <i>f</i> – гадюка / viperă	
dies, ei <i>m</i> – день / zi	
margo, ĩnis <i>m</i> – край / marginē	
domĭna, ae <i>f</i> – господиня / stăpâna	
homo, ĩnis <i>m</i> – людина / om	
sensus, us <i>m</i> – відчуття / simț	
incŏla, ae <i>m</i> – житель / locuitor	
maledictum, i <i>n</i> – лайка / insultă, vorbă de ocară	
epŭlae, ārum <i>f</i> – бенкет / ospăț	
popŭlus, i <i>m</i> – народ / popor	
feles, is <i>f</i> – кішка / pisică	
merenda, ae <i>f</i> – полуденок / mâncare de prânz	

3. Перших букв іменників I відміни складіть вислів поета Горація / **Alcătuiți din primele litere ale substantivelor de declinarea întâi o maximă a poetului Horațiu:**

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2. Провідмініяйте іменники в однині і множині / **Declinați substantivele la singular și plural:**

columba, ae *f* – голубка / porumbel

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

nummus, i m – монета / **monedă**

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

proelium, ii n – битва / **luptă**

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

linguista, ae m – мовознавець / **lingvist**

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

mandatum, i n – доручення / **însărcinare**

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

populus, i f – тополя / **plop**

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

liber, bri m – книга / **carte**

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

3. Визначте відмінкову форму і число іменників та перекладіть їх українською мовою, звертаючи увагу на **прийменники** /

Identificați declinarea și numărul substantivelor. Traducându-le în română, fiți atenți la prepoziții:

Substantivum cum praepositione / Іменник з прийменником / Substantivul însoțit de prepoziție	Casus et numerus / Відмінок та число / Cazul și numărul	Interpretatio / Переклад / Traducerea
<i>ante victoriam</i>	<i>Acc. sing.</i>	<i>до перемоги / înainte de victorie</i>
<i>per saecula</i>		
<i>contra factum</i>		
<i>sub terrā</i>		
<i>vitae causa</i>		
<i>ex libris</i>		
<i>in oppidum</i>		
<i>de lupis</i>		
<i>sine experiētiā</i>		
<i>apud Romanos</i>		
<i>inter arma</i>		
<i>exempli gratia</i>		
<i>in ripā</i>		
<i>ad vicum</i>		
<i>pro formā</i>		
<i>cum amicō</i>		

Vocabulum

amīcus, i m – друг / **amic**
arma, ōrum n – зброя / **armă**
causa, ae f – причина, мета, наслідок /
cauză, motiv
exemplum, i n – зразок, приклад / **exemplu**
experientia, ae f – досвід / **experiență**
factum, i n – вчинок, подія / **faptă, acțiune**
forma, ae f – форма / **formă, aspect**
liber, bri m – книга / **carte**

lupus, i m – вовк / **lup**
oppidum, i n – місто / **oraș**
ripa, ae f – берег ріки / **râpă, mal**
Romānus, i m – римлянин / **roman**
saeculum, i n – сторіччя, вік / **secol**
terra, ae f – земля / **pământ**
victoria, ae f – перемога / **victorie**
vicus, i m – село / **sat**
vita, ae f – життя / **viață**

4. Допишіть відповідні відмінкові закінчення іменників та поставте дієслова, подані у дужках, у потрібній особі та числі. Перекладіть речення українською мовою /

Completați enunțurile cu desinențele corespunzătoare a substantivelor, iar verbelor din paranteze atribuiți-le persoana și numărul corespunzător. Traduceți propozițiile în română:

1. Tantum scīmus, quantum memoriā (tenēre).

2. Natura vit..... terrae quotannis (renovāre).

3. Aesopus fabūlam de lup... et equ... (narrāre).

4. Non solum in terr....., sed etiam in aquā (esse) bestiae.

5. Poēta poēt... epistūlam (scribēre).

Vocabulum

Aesōpus, i m – Езоп (VI ст. до н.е.), грецький байкар / **Esop (sec. VI î.e.n.), fabulist grec**

aqua, ae f – вода / **apă**

bestia, ae f – тварина / **animal**

de (+Abl.) – про / **despre, de**

epistūla, ae f – лист, послання / **epistolă, scrisoare**

equus, i m – кінь / **cal**

fabūla, ae f – байка / **fabulă**

in – в, на (на питання „куди?” – з *Acc.*; на питання „де?” з *Abl.*) / **în, la (la întrebarea unde? (direcția) – cu Acc.; la întrebarea unde? (locul exact) – cu Abl.)**

lupus, i m – вовк / **lup**

memoria, ae f – пам'ять / **memorie**

memoriā tenēre – пам'ятати / **a ține minte**

narro, āvi, ātum, āre – розповідати / **a nara, a povesti**

natūra, ae f – природа / **natura**

non solum..., sed etiam – не тільки..., а й / **nu numai...dar și**

poēta, ae m – поет / **poet**

quantum – скільки / **cât**

quotannis – щорічно / **anual**

renovo, avi, atum, āre – відновлювати; поновлювати / **a reînnoi, înviora**

scio, ivi, itum, īre – знати / **a ști**

scribo, scripsi, scriptum, ěre – писати / **a scrie**

sum, fui, esse – бути / **a fi**

tantum – стільки / **atât**

teneo, ui, tentum, ěre – тримати / **a ține**

terra, ae f – земля / **pământ**

vita, ae f – життя / **viață**

5. Прочитайте і перекладіть / **Citiți și traduceți:**

DE SERVIS ROMANŌRUM

Romani servos habent.

Servi in fundis laborant.

Servi domīnos vitā sustinent, domīnis serviunt, perpetuo et moleste laborant, servi domīnis parēre debent.

Domini immodestiae servōrum plagent et puniunt.

Servi in domīnos odio flagrant.

Quam miser es, serve Romane!

Vocabulum

de (+Abl.) – про / **despre, de**
debeo, ui, ĭtum, ēre – бути зобов'язаним,
мусити / **a datora, a trebui**
domīnus, i m – господар / **domnitor,**
stăpân
et – i / și
flagro, āvi, ātum, āre – палати,
запалювати(ся) / **a arde, a aprinde**
fundus, i m – земля, поле / **pământ, câmp**
habeo, ui, ĭtum, ēre – мати, володіти / **a**
avea
immodestia, ae f – неслухняність, непослух
/ **neasclutare, nerușinare**
in – в, на (на питання „куди?” – з *Acc.*; на
питання „де?” з *Abl.*) / **în, la** (la
întrebarea unde? (direcția) cu *Acc.*,
iar la întrebarea unde? cu *Abl.*)
labōro, āvi, ātum, āre – працювати,
трудитися / **a lucra, a munci**
miser, ēra, ěrum – нещасний / **nenorocit,**
nefericit
moleste – важко / **greu**

odium, ii n – ненависть / **ură**
pareo, ui, ĭtum, ēre – підкорятися,
слухатися / **a se supune, a fi sub**
conducerea
perpetuo – постійно, завжди / **perpetuu,**
permanent
plago, avi, atum, āre – бити / **a lovi, a**
bate
punio, ĭvi, ĭtum, ĭre – карати / **a pedepsi**
quam – який / **care**
Romanus, a, um – римський / **roman**
Romānus, i m – римлянин / **roman**
servio, ĭvi, ĭtum, ĭre – служити / **a servi; a**
sluji
servus, i m – раб / **sclav (rob)**
sum, fui, esse – бути / **a fi**
sustineo, tinui, tentum, ēre – підтримувати
/ **a susține**
vita, ae f – життя / **viață**

6. Перекладіть речення латинською мовою /
Traduceți enunțurile în limba latină:

1. Зорі вказують шлях морякам. / **Stelele indică calea marinarilor.**

2. Викладачка розповідає студентам про Рим і римлян. /

Profesorul relatează studenților despre Roma și romani.

3. Радість іноді викликає сльози. /

Bucuria uneori provoacă lacrimi.

4. Діти у школах читають книжки і пишуть листи. /

Copiii la școală citesc cărți și scriu scrisori.

5. Вивчайте латинську мову, бо вона відкриває двері у світ знань. /

Studiați limba latină, deoarece ea deschide ușa spre lumea cunoștințelor.

Vocabulum

бо / **deoarece** – nam

викладачка / **profesor** – magistra, ae *f*

викликати / **a provoca** – moveo, movi, motum, ēre

відкривати / **a deschide** – aperio, peri, partum, īre

вказувати / **a indica, a arăta** – monstro, āvi, ātum, āre

вчити, вивчати / **a învăța** – disco, didici, -, ēre

двері / **ușă** – ianua, ae *f*

діти / **copii** – libēri, ōrum *m*

зірка / **stea** – stella, ae *f*

знання / **cunoștințe** – scientia, ae *f*

і / **și** – et

іноді / **uneori** – interdum

книга / **carte** – liber, bri *m*

латинська мова / **limba latină** – lingua, ae *f* Latīna

лист / **scrisoare** – epistūla, ae *f*

моряк / **marinar** – nauta, ae, *m*

писати / **a scrie** – scribo, scripsi, scriptum, ēre

про / **despre, de** – de (+ *Abl.*)

радість / **bucurie** – laetitia, ae *f*

Рим / **Roma** – Roma, ae *f*

Римлянин / **roman** – Romānus, i *m*

розповідати / **a relata** – narro, āvi, ātum, āre

світ / **lume, univers** – mundus, i *m*

сльоза / **lacrimă** – lacrima, ae *f*

студент / **student** – studiōsus, i *m*

у, в / **în, la** – in (куди? з *Acc.*; де? з *Abl.*)

читати / **a citi** – lego, legi, lectum, ēre

школа / **școală** – schola, ae *f*

шлях / **drum, cale** – via, ae *f*

7. Які українські та румунські слова походять від поданих у таблиці латинських? /

Care cuvinte din limba ucraineană și română provin de la cuvintele indicate în tabel?

	Verba Latina	Verba Ucrainîca / Dacoromăna
1.	populus	
2.	familia	
3.	arma	
4.	herba	
5.	domina	
6.	debitum	
7.	terra	
8.	filius	
9.	aqua	
10.	locus	

NOMEN ADIECTIVUM / ПРИКМЕТНИК / ADJECTIVUL

Прикметники в латинській мові поділяються на дві групи:

1) *прикметники першої і другої відміни*; 2) *прикметники третьої відміни*.

Adjectivele în limba latină se împart în două categorii:

1) **adjectivele declinării I și a II-a**; 2) **Adjectivele declinării a III-a**.

ADIECTIVA PRIMAE ET SECUNDAE DECLINATIONIS /

ПРИКМЕТНИКИ ПЕРШОЇ І ДРУГОЇ ВІДМІНИ /

ADJECTIVELE DE DECLINAREA I-II-a

Прикметники першої і другої відміни мають закінчення **-us (m), -a (f), -um (n)** або **-er (m), -a (f), -um (n)** /

Adjectivele de declinarea I-II-a au terminațiile -us (m), -a (f), -um (n) sau -er (m), -a (f), -um (n).

Словникова форма / **forma enunțată în dicționar :**

carus, a, um – милий, а, е / **drag, ă**
latus, a, um – широкий, а, е / **lat, ă**
longus, a, um – довгий, а, е / **lung, ă**
magnus, a, um – великий, а, е / **mare**
multus, a, um – численний, а, е / **mult, ă**
notus, a, um – відомий, а, е / **cunoscut, ă**
novus, a, um – новий, а, е / **nou, ă**
parvus, a, um – малий, а, е / **mic, ă**
varius, a, um – різний, а, е / **variat, ă**
dexter, tra, trum – правий, а, е / **drept, dreaptă**
liber, ăra, ărum – вільний, а, е / **liber, ă**
niger, gra, grum – чорний, а, е / **negru, neagră**
ruber, bra, brum – червоний, а, е / **roșu, roșie**
sinister, tra, trum – лівий, а, е / **stâng, ă etc.**

Nota bene! Прикметники чоловічого роду на **-er** мають у Nominativus singularis нульове закінчення (ø) /

Adjectivele la genul masculin cu terminația în -er au la Nominativus singularis terminația zero (ø).

Прикметники *чоловічого і середнього роду* відмінюються за другою відміною, *жіночого роду* – за першою /

Adjectivele la genul masculin și neutru se declină ca substantivele de declinarea a doua, cele feminine – după declinarea I a substantivelor.

Зразки відмінювання прикметників першої і другої відміни /

Paradigma adjectivelor de declinarea I-II-a:

Casus	Singularis		
	m	f	n
Nom.	car - us <i>милий / drag</i>	car - a <i>мила / dragă</i>	car - um <i>миле / drag</i>
Gen.	car - i	car - ae	car - i
Dat.	car - o	car - ae	car - o
Acc.	car - um	car - am	car - um
Abl.	car - o	car - a	car - o
Voc.	car - e	car - a	car - um

	Plurālis		
Nom.	car -i	car -ae	car -a
Gen.	car -ōrum	car -ārum	car -ōrum
Dat.	car -is	car -is	car -is
Acc.	car -os	car -as	car -a
Abl.	car -is	car -is	car -is
Voc.	car -i	car -ae	car -a
Casus	Singularis		
	m	f	n
Nom.	sinister (ø) <i>лівий / stâng</i>	sinistr -a <i>ліва / stângă</i>	sinistr -um <i>ліве / stâng</i>
Gen.	sinistr -i	sinistr -ae	sinistr -i
Dat.	sinistr -o	sinistr -ae	sinistr -o
Acc.	sinistr -um	sinistr -am	sinistr -um
Abl.	sinistr -ō	sinistr -a	sinistr -ō
Voc.	sinister (ø)	sinistr -a	sinistr -um
	Plurālis		
Nom.	sinistr -i	sinistr -ae	sinistr -a
Gen.	sinistr -ōrum	sinistr -ārum	sinistr -ōrum
Dat.	sinistr -is	sinistr -is	sinistr -is
Acc.	sinistr -os	sinistr -as	sinistr -a
Abl.	sinistr -is	sinistr -is	sinistr -is
Voc.	sinistr -i	sinistr -ae	sinistr -a

PRONOMINA PERSONALIA / ОСОБОВІ ЗАЙМЕННИКИ /
PRONUMELE PERSONAL
PRONŌMEN REFLEXĪVUM / ЗВОРОТНИЙ ЗАЙМЕННИК /
PRONUMELE REFLEXIV

Casus	Singularis			Plurālis	
Nom.	ego <i>я / eu</i>	tu <i>mu / tu</i>	—	nos <i>му / noi</i>	vos <i>ву / voi</i>
Gen.	mei <i>мене / de mine</i>	tui <i>мебе / de tine</i>	sui <i>себе / de sine</i>	nostri (nostrum)	vestri (vestrum)
Dat.	mihi <i>мені / mie, îmi, mi, pentru mine</i>	tibi <i>мобі / ție, îți, ți, pentru tine</i>	sibi <i>cobі / sieși</i>	nobis	vobis
Acc.	me <i>мене / pe mine, mă, m-</i>	te <i>мебе / pe tine, te</i>	se <i>себе / pe sine, se</i>	nos	vos
Abl.	me <i>мною / de (de la) mine</i>	te <i>тобою / de (de la) tine</i>	se <i>собою / de (de la) sine</i>	nobis	vobis
Voc.	ego <i>я / eu</i>	tu <i>mu / tu</i>	—	nos	vos

Nota bene! *mecum* – зі мною / **cu mine**; *tecum* – з тобою / **cu tine**; *secum* – з собою / **cu sine**; *nobiscum* – з нами / **cu noi**; *vobiscum* – з вами / **cu voi**.

**PRONOMINA POSSESSIVA / ПРИСВІЙНІ ЗАЙМЕННИКИ /
PRONUMELE POSESIV**

meus, a, um – мій, моя, моє / **(al) meu**
tuus, a, um – твій, твоя, твоє / **(al) tău**
suus, a, um – свій, своя, своє / **(al) său, (a) sa**
noster, tra, trum – наш, наша, наше / **(al) nostru**
vester, tra, trum – ваш, ваша, ваше / **al vostru**

Зразок відмінювання займенника / Paradigma pronomelui meus, mea, meum:

Causus	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	meus	mea	meum	mei	meae	mea
Gen.	mei	meae	mei	meōrum	meārum	meōrum
Dat.	meo	meae	meo	meis	meis	meis
Acc.	meum	meam	meum	meos	meas	mea
Abl.	meō	meā	meō	meis	meis	meis
Voc.	mi	mea	meum	mei	meae	mea

**Зразок відмінювання займенника /
Paradigma pronomelui noster, nostra, nostrum:**

Causus	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	noster	nostra	nostrum	nostrī	nostrae	nostra
Gen.	nostrī	nostrae	nostrī	nostrōrum	nostrārum	nostrōrum
Dat.	nostro	nostrae	nostro	nostris	nostris	nostris
Acc.	nostrum	nostram	nostrum	nostros	nostras	nostra
Abl.	nostrō	nostrā	nostrō	nostris	nostris	nostris
Voc.	noster	nostra	nostrum	nostrī	nostrae	nostra

**ADIECTIVA PRONOMINALIA / ЗАЙМЕННИКОВІ ПРИКМЕТНИКИ / PRONUMELE
NEDEFINITE CU FORMĂ ȘI VALOARE DE ADJECTIV**

unus, a, um – один, а, е / **unul singur, una singură**
solus, a, um – тільки один, а, е, єдиний, а, е / **singur, ă**
totus, a, um – весь, вся, все, цілий, а, е / **întreg, tot**
alter, ăra, ărum – один із двох, інший, а, е / **celălalt din doi**
alius, alia, aliud – інший, а, е (з багатьох) / **altul**
neuter, tra, trum – жоден, а, е, ніякий, а, е / **nici unul din doi**

**Відмінювання займенникових прикметників / Paradigma pronomelui cu formă și
valoare de adjectiv totus, tota, totum:**

Causus	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	totus	tota	totum	totī	totae	tota
Gen.	totius			totōrum	totārum	totōrum
Dat.	toti			totis		
Acc.	totum	totam	totum	totos	totas	tota
Abl.	totō	totā	totō	totis		

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCITII

1. Узгодьте іменник з прикметником, займенником та провідмінійте словосполучення в однині і множині /

Acordați substantivul cu adjectivul și cu pronumele și declinați îmbinarea de cuvinte la singular și plural:

1) *lupus, i m* – вовк / *lup*;

ferus, a, um – дикий, а, е / *sălbatic,ă*

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

2) *pensum, i n* – завдання / *însărcinare*;

mysticus, a, um – таємничий, а, е / *mistic,ă*;

meus, mea, meum – мій, моя, моє / *al meu, a mea*

	singularis	pluralis
Nom.	meum pensum mysticum	
Gen.	me-i pens-i mystic-i	
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

3) *nuntius, ii m* – вісник / *vestitor, mesager*;

Britannus, a, um – британський, а, е / *britannic,ă*

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

4) *matrona, ae f* – жінка / *femeie*;

pulcher, chra, chrum – красивий, а, е / *frumos, frumoasă*;

solus, a, um – єдиний, а, е / *singur, ă; unic, a*

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

5) *malus, i f* – яблуня / *măr*;

floridus, a, um – квітучий, а, е / *înflorit, ă*

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

2. Розкрийте дужки, поставивши займенники та дієслова у відповідну граматичну форму, і перекладіть українською мовою /

Deschideți parantezele, punând pronumele și verbele la forma potrivită, apoi traduceți în română:

DE THERMIS

Lydia ad Gaium: “..... (**ego**) spectacŭla gaudiŭ non est”.

Gaius respondet: “Cur spectacŭla (**tu**) non delectant? Nonne pulchra sunt? Multos Romanos (**delectāre**)”.

Alexander: “Ego spectacŭla (**amāre**), sed multis Graecis non placent”.

“Ita est”, *Lydia inquit*, “et tu, Gai? Num (**tu**) spectacŭla vestra placent?”

Gaius respondet: “..... (**ego**) quoque non placent. Itaque (**vos**) nunc thermas nostras monstrāre in animo habeo. Certe non solum (**nos**), sed etiam vos delectant”.

Tum Gaius Claudiam et Iuliam in foro (vidēre): “Quis (vos) nobiscum in thermas venit?”

“Libenter vobiscum venīmus!”, puellae (respondēre).

Gaius: “Hic est frigidarium”, inquit, “ibi est caldarium. Etiam palaestram et bibliothecam habēmus. Itaque multis Romanis diu in thermis (manēre) placet”.

Vocabulum

ad (+Acc.) – до / **către, la**
Alexander, dri m – Олександр / **Alexandru**
amo, āvi, ātum, āre – любити / **a iubi**
ānīmus, i m – душа, думка / **suflet, gând**
bibliothēca, ae f – бібліотека / **biblioteca**
caldarium, ii n – кальдарій (тепла, гаряча кімната в купальнях) / **caldarium**
(**încăpere de baie cu aer și apă caldă, în termele romane**)
certe – напевно, дійсно / **cert, sigur**
Claudia, ae f – Клавдія / **Claudia**
cur – чому / **de ce**
delecto, āvi, ātum, āre – радувати, веселити, забавляти / **a desfăta, a încânta, a bucura**
diu – довго / **îndelung**
ego – я / **eu**
etiam – також / **de asemenea**
forum, i n – форум, площа (ринкова) / **for, piață publică**
frigidarium, ii n – фрігідарій (прохолодна кімната в купальнях) / **frigidarium (sală în termele romane destinată instalației și practicării băilor reci)**
Gaius, ii m – Гай / **Gaius**
gaudium, ii n – радість, втіха, насолода / **bucurie; plăcere, mulțumire**
Graecus, i m – грек / **grec**
habeo, ui, itum, ēre – мати / **a avea**
hic – тут / **aici**
ibi – там / **acolo**
inquit – говорить / **vorbește, zice**
ita – так / **așa**

itaque – отже, таким чином / **astfel, deci, în așa mod**
Iulia, ae f – Юлія / **Iulia**
libenter – охоче, із задоволенням / **cu plăcere**
Lydia, ae f – Лідія / **Lidia**
maneo, mansi, mansum, ēre – залишатися / **a rămâne**
monstro, āvi, ātum, āre – показувати / **a arăta, a demonstra**
multus, a, um – численний / **mult, numeros**
non – не / **nu**
non solum..., sed etiam – не тільки..., а й також / **nu numai...dar și**
nonne – чи ні? чи не? / **oare nu? nu cumva?**
noster, tra, trum – наш / **nostru**
num – невже, невже? чи? / **oare?**
nunc – тепер / **acum**
palaestra, ae f – палестра (гімнастична школа) / **palestră (loc special destinat pentru practicarea gimnasticii)**
puella, ae f – дівчина / **fată**
placeo, ui, itum, ēre – подобатися / **a plăcea**
pulcher, chra, chrum – гарний, прекрасний / **frumos, minunat**
quis, quid – хто, що / **cine, ce**
quoque – також, теж / **de asemenea**
respondeo, ndi, nsum, ēre – відповідати / **a răspunde**
Romānus, i m – римлянин / **roman**

sed – але / **dar**
 spectaculum, i **n** – видовище, вистава /
spectacol
 sum, fui, esse – бути / **a fi**
 thermae, arum **f** – теплі джерела, купальня
 / **terme, băi cu apă caldă**
 tu – ти / **tu**
 tum – тоді / **atunci**

venio, veni, ventum, ire – іти, приходити /
a merge, a sosi, a veni
 vester, vestra, vestrum – ваш / **vostru,**
voastră
 video, vidi, visum, ere – бачити / **a vedea**

3. Підберіть **антоніми** із двох стовбців. Спробуйте виконати це завдання, не заглядаючи у словничок, а потім перевірте правильність /

Identificați antonimele din următoarele coloane. Încercați să efectuați acest exercițiu fără ajutorul dicționarului, iar apoi verificați-vă răspunsul:

nunc	omnis
magnus	aqua
discedere	negotium
nunquam	ira
clamare	malus
ante	venire
bonus	lente
terra	parvus
sine	semper
servus	miser
dare	multi
gratia	olim
nihil	post
vir	tacere
magnificus	capere
otium	niger
unus	femina
albus	cum
cito	dominus

Vocabulum

albus, a, um – білий / **alb**
 ante (+Acc.) – перед, до / **înainte, până la**
 aqua, ae **f** – вода / **apă**
 bonus, a, um – добрий / **bun**
 capio, cepi, captum, ere – брати / **a lua**
 cito – швидко, скоро / **repede**
 clamo, avi, atum, are – кричати / **a striga**
 cum (+Abl.) – з, разом / **cu, împreună**
 discedo, cessi, cessum, ere – відходити /
a se depărta
 do, dedi, datum, are – давати / **a da**

dominus, i **m** – господар / **domnitor,**
stăpânitor
 femina, ae **f** – жінка / **femeie**
 gratia, ae **f** – вдячність, подяка, ласка /
recunoștință, mulțumire, milă
 ira, ae **f** – гнів; лють / **mânie, furie**
 lente – повільно / **lent**
 magnificus, a, um – розкішний, помпезний;
 славний / **pompos; elogios; emfatic**
 magnus, a, um – великий / **mare**
 malus, a, um – поганий / **rău**

miser, ăra, ărum – бідний, нещасний / mizerabil; nefericit
 multus, a, um – численний / **numeros**
 negotium, i n – робота, діяльність / **negot**, ocupație
 niger, gra, grum – чорний / **negru**
 nihil – ніщо / **nimic**
 nunc – тепер / **acum**
 nunquam (numquam) – ніколи / **niciodată**
 olim – колись / **cândva**
 omnis, e – весь / **tot, fiecare, tot felul de**
 otium, ii n – відпочинок, дозволя / **odihnă, răgaz**

parvus, a, um – малий / **mic**
 post (+Acc.) – після / **după**
 semper – завжди / **întotdeauna**
 servus, i m – раб / **rob, sclav**
 sine (+Abl.) – без / **fără**
 taceo, ui, itum, ăre – мовчати / **a tăcea**
 terra, ae f – земля / **pământ**
 unus, a, um – один / **unul**
 venio, veni, ventum, ire – приходити / **a veni**
 vir, viri m – чоловік / **bărbat**

4. Змініть подані речення з однини на множину чи навпаки та перекладіть /
Modificați enunțurile de la forma de singular la plural sau invers și traduceți-le:

Placetne tibi mecum ambulăre? – _____

 Ego amīcam meam amo, tu amīcam tuam amas. – _____

 Amīci nostri pensa sua secum non habent. – _____

 Studiōsi linguas varias discut. – _____

 Monstrate nobis pensa vestra, studiōsi! – _____

 Ucrāinae incōlae estis. – _____

Vocabulum

ambūlo, āvi, ātum, āre – гуляти / **a se plimba**
 amīca, ae f – подруга / **amică**
 amīcus, i m – друг / **amic**
 amo, āvi, ātum, āre – любити / **a iubi**
 cum (+Abl.) – з, разом / **cu, împreună**
 disco, didici, –, ăre – вчитися / **a studia, a învăța**
 ego – я / **eu**
 habeo, ui, itum, ăre – мати / **a avea**
 incōla, ae m – мешканець, житель / **locuitor**
 lingua, ae f – мова / **limbă**
 mecum = me + cum
 meus, a, um – мій / **al meu**
 monstro, āvi, ātum, āre – показувати / **a demonstra, a arăta**

-ne – чи / **oare**
 nos – ми / **noi**
 noster, tra, trum – наш / **nostru**
 pensum, i n – завдання / **însărcinare**
 placeo, ui, itum, ăre – подобатися / **a plăcea**
 placetne = placet + -ne
 studiōsus, i m – студент / **student**
 sui – себе / **pe sine**
 sum, fui, esse – бути / **a fi**
 suus, a, um – свій / **al său, a sa**
 tu – ти / **tu**
 tuus, a, um – твій / **al tău, a ta**
 Ucrāina, ae f – Україна / **Ucraina**
 varius, a, um – різний; різноманітний / **variat; divers**
 vester, vestra, vestrum – ваш / **vostru**

5. Прочитайте і перекладіть / Citiți și traduceți:

DE AENEA

Graeci multos annos ad Troiam, oppidum clarum magnificentumque, pugnant.

Postrēmo oppidum expugnant multosque viros necant.

Rex Latīnus Aenean in hospitium accipit et filiam Laviniam in matrimonium ei (йому / *lui*) dat.

Aeneas autem fugit.

Filium parvum quoque ex oppido portat et deinde cum multis viris et femīnis Carthagīnem (у Карфаген / *la Cartagina*), in oppidum novum et pulchrum, propērat.

Quod regīna, femīna pulchra, Aeneae placet, hic manēre in anīmo habet.

Di autem aliud impērant.

Itaque in Italiam propērat, ubi diu cum nonnullis popūlis pugnat.

Postrēmo eos (їх / *pe ei*) supērat et in Italiā manet.

Nonnullis annis postea Ascanius Iulus, filius Aeneae, oppidum novum, Albam Longam, aedificat.

Vocabulum

accipio, cēpi, ceptum, ēre – приймати, одержувати / **a primi, a accepta**
ad (+Acc.) – до, біля / **cātre, la, lângă**
aedifico, āvi, ātum, āre – будувати / **a zidi, a construi**

Aenēas, ae m – Еней (син Анхіза і Венери, легендарний цар дарданців; головний герой поеми Вергілія „Енеїда”) / **Enea (Aeneas), erou legendar, fiul lui Anchise** și al zeiței Venus; **personaj central al „Eneidei”** lui Vergiliu

Alba Longa, ae f – Альба Лонга (найдавніше місто в обл. Лації, на пд.-сх. від Риму) / **Alba-Longa (vechiul oraș în Lațiu, rivala Romei)**

alius, alia, aliud – інший / **altul, alta**
anīmus, i m – думка, душа / **gând, suflet**
annus, i m – рік / **an**

Ascanius, i m – Асканій (син Енея і Лавінії, Асканій-Юл, засновник м. Альба Лонга) / **Ascaniu (fiul lui Enea și al Laviniei, Ascaniu-lul, fondatorul Albei)**

autem – а, аж, але, однак / **dar, însă, totuși**

Carthago, inis f – Карфаген, місто у північній Африці / **Cartagina, vechi oraș din Nordul Africei**

clarus, a, um – славний, відомий / **renumit; vestit**

cum (+Abl.) – з, разом / **cu, împreună cu**

de (+Abl.) – про / **despre**

deinde – згодом, незабаром, потім / **apoi, atunci, următor**

deus, i m – бог (pl. di – боги) / **zeu (pl. di – zei)**

diu – довго / **mult**

do, dedi, datum, āre – давати / **a da**
et – і / **și**
ex, e (+Abl.) – з, від / **din, de la**
expugno, āvi, ātum, āre – здобувати,
завойовувати / **a cuceri, a învinge**
femīna, ae *f* – жінка / **femeie**
filia, ae *f* – дочка / **fiică**
filius, ii *m* – син / **fiu**
fugio, fugi, fugitūrus, ēre – бігти, втікати /
a fugi
Graecus, i *m* – грек / **grec**
habeo, habui, habītum, habēre – мати /
a avea
hic – тут / **aici**
hospitium, ii *n* – гостювання, гостинність /
ospitalitate, găzduire
impēro, āvi, ātum, āre – наказувати,
керувати / **a porunci, a cârmui**
in (+ Acc. або Abl.) – у / **în**
Italia, ae *f* – Італія / **Italia**
itāque – отже, таким чином / **astfel, în așa**
mod
Iulus, i *m* – Юл (син Енея, Асканій-Юл) /
Iulus (fiul lui Enea, Ascaniu-Iul)
Latinus, i *m* – Латин (міф. цар Лаврента (в
Лації), батько Лавінії, тесть Енея) /
Latinus (rege mitic din Lațiu, tatăl
Laviniei și socrul lui Enea)
Lavinia, ae *f* – Лавінія (донька Латина,
друга дружина Енея) / **Lavinia (fiica lui**
Latinus, a doua soție a lui Enea)
magnificumque = magnificum + -que
magnificus, a, um – розкішний, помпезний
/ **grandios**
maneo, mansi, mansum, ēre – залишатися /
a rămâne
matrimonium, i *n* – шлюб / **căsătorie**

multus, a, um – численний / **mult,**
numeros
neco, āvi, ātum, āre – вбивати; знищувати /
a omorî, a nimici
nonnullus, a, um – деякий, декотрий /
oarecare, unul dintre
novus, a, um – новий / **nou**
oppīdum, i *n* – місто / **oraș**
parvus, a, um – малий / **mic**
placeo, ui, itum, ēre – подобатися /
a plăcea
popūlus, i *m* – народ / **popor**
porto, āvi, ātum, āre – нести, приносити /
a purta, a aduce
postea – згодом, пізніше / **mai târziu,**
ulterior
postrēmo – нарешті / **în sfârșit**
propēro, āvi, ātum, āre – спішити / **a grăbi**
pugno, āvi, ātum, āre – битися, боротися;
воювати / **a lupta, a combate**
pulcher, chra, chrum – гарний / **frumos**
-que (постпозитивний сполучник) – і / **și**
(conjuncție)
quod – тому що / **deaceea că**
quoque – також, теж / **de asemenea**
regīna, ae *f* – цариця / **regina**
rex, regis *m* – цар / **rege**
supēro, āvi, ātum, āre – перемагати / **a**
învinge
Troia, ae *f* – Троя (місто на південно-
західному узбережжі Малої Азії) / **Troia**
(oraș în vechea Asia Mică)
ubi – де / **unde**
vir, viri *m* – чоловік / **bărbat**

6. Перекладіть речення латинською мовою /
Traduceți enunțurile în limba latină:

1. Для деяких дисциплін знання стародавніх мов є необхідним. /
Pentru unele discipline cunoașterea limbilor antice e obligatorie.

2. Латинські прислів'я часто висвітлюють життя стародавніх жителів. / **Proverbele**
latine deseori ilustrează viața locuitorilor antici.

3. Різноманітні рослини прикрашають ліси, сади і поля. /
Diferite plante împodobesc pădurile, grădinile și câmpurile.

4. Річка Рейн, широка і довга, розділяє землі германців і гельветів. /
Râul Rin, lung și lat, desparte pământurile germanilor și a elvețienilor.

5. Пам'ять про славних чоловіків є вічна. /
Amintirea despre bărbații renumiți e eternă.

Vocabulum

бути / **a fi** – sum, fui, esse
 висвітлювати / **a ilustra** – illustro, āvi, ātum, āre
 вічний / **etern** – aeternus, a, um
 Гельвети / **elvețieni** (кельтський народ на території сучасної Швейцарії / **triburi celtice de pe teritoriul Elveției contemporane**) – Helvetii, ōrum *m*
 германець / **german** – Germanus, i *m*
 деякий / **unul** – nonnullus, a, um
 дисципліна / **disciplină** – disciplina, ae *f*
 для / **pentru** – ad (+Acc.)
 довгий / **lung** – longus, a, um
 житель, мешканець / **locuitor** – incōla, ae *m*
 життя; спосіб життя / **viață, mod de viață** – vita, ae *f*
 земля / **pământ** – ager, agri *m*
 знання / **cunoștințe** – scientia, ae *f*
 латинський / **latin** – Latinus, a, um
 ліс / **pădure** – silva, ae *f*
 мова / **limba** – lingua, ae *f*
 необхідний / **necesar** – necessarius, a, um

пам'ять / **memorie, amintire** – memoria, ae *f*
 поле / **câmp** – campus, i *m*
 прикрашати / **a împodobi, a orna** – orno, āvi, ātum, āre
 прислів'я, приказка / **proverb** – proverbium, ii *n*
 Рейн (річка) / **Rin (fluviu, râu)** – Rhenus, i *m*
 різний; різноманітний / **variat, diferit** – varius, a, um
 річка / **râu, fluviu** – fluvius, i *m*
 розділяти / **a despărți** – divido, vīsi, vīsum, ēre
 рослина / **plantă** – planta, ae *f*
 сад / **grădină** – hortus, i *m*
 славний, відомий / **renumit; vestit** – clarus, a, um
 стародавній / **antic** – antiquus, a, um
 часто / **deseori** – saepe
 чоловік / **bărbat** – vir, viri *m*
 широкий / **larg; mare, amplu** – latus, a, um

7. Які українські та румунські слова походять від поданих у таблиці латинських /

Care cuvinte din limba ucraineană și română provin de la cuvintele prezentate în tabel:

	Verba Latina	Verba Ucrainica / Dacoromăna
1.	clarus, a, um	
2.	antiquus, a, um	
3.	multus, a, um	
4.	liber, ěra, ěrum	
5.	sacer, cra, crum	
6.	totus, a, um	
7.	iustus, a, um	
8.	varius, a, um	
9.	novus, a, um	
10.	altus, a, um	

IMPERFECTUM INDICATIVI ACTIVI /

Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного стану /

INDICATIVUL IMPERFECT ACTIV

Timpul trecut modul indicativ diateza activă

Основа інфекта + суфікси **-bā-** (для I–II дієвідмін) і **-ēbā-** (для III–IV дієвідмін) + особові закінчення активного стану /

Tema prezentului + sufixul -bā- (conj. I-II) și -ēbā- (conj. III-IV) + terminațiile personale a diatezei active

Singularis	Pluralis
1. -m	1. -mus
2. -s	2. -tis
3. -t	3. -nt

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін в imperfectum indicativi active /

Conjugarea verbelor de conj. I-IV la Indicativ Imperfect diateza activă:

Persona	I notā-re (позначати / a nota)	II tenē-re (тримати / a ține)	III incend-ēre (палити / a aprinde)	IV vestī-re (покривати / a acoperi)	esse (бути / a fi)
Imperfectum indicativi activi					
Singularis					
1.	nota-ba-m (я позначала / eu notam)	tene-ba-m	incend-eba-m	vesti-eba-m	eram я був (була) / eram
2.	nota-ba-s (ти позначала / tu notaî)	tene-ba-s	incend-eba-s	vesti-eba-s	eras ти був / erai
3.	nota-ba-t (вона позначала / ea nota)	tene-ba-t	incend-eba-t	vesti-eba-t	erat він був / era
Pluralis					
1.	nota-ba-mus (ми позначали / noi notam)	tene-ba-mus	incend-eba-mus	vesti-eba-mus	eramus ми були / eram
2.	nota-ba-tis (ви позначали / voi notați)	tene-ba-tis	incend-eba-tis	vesti-eba-tis	eratis ви були / erați
3.	nota-ba-nt (вони позначали / ei notau)	tene-ba-nt	incend-eba-nt	vesti-eba-nt	erant вони були / erau

Nota bene!

Дієслово **III дієвідміни** з основою на **-ī** має свої особливості відмінювання /

Verbul la conj. a III-a cu tema în -ī are o paradigmă deosebită:

facio, feci, factum, **facēre** (робити / **a face**)

Singularis	Pluralis
1. faciebam	1. faciebamus
2. faciebas	2. faciebatis
3. faciebat	3. faciebant

FUTŪRUM I (PRIMUM) INDICATĪVI ACTĪVI /
Майбутній час (перший) діїсного способу активного стану /
INDICATIVUL VIITOR
Viitorul (numit și „Viitor I”) modul indicativ diateza activă

Основа інфекта + суфікси **-b-** (для I–II дієвідмін) та **-a-** (для I-ї особи однини) і **-ē-** (для всіх інших осіб) (для III–IV дієвідмін)
 + особові закінчення активного стану /

Tema prezentului + sufixul -b- (conj. I-II) și -a- (pers. 1 sing.), -ē- (pentru toate celelalte persoane) (conj. III-IV) + desinențele personale ale indicativului prezent

Singularis	Pluralis
1. -o / -m	1. -mus
2. -s	2. -tis
3. -t	3. -nt

Nota bene! У дієсловах I та II дієвідмін між суфіксом **-b-** та особовими закінченнями вставляються тематичні голосні: перед -s, -t, -m ставиться **-ī-**; перед -n – **-u-** /

La verbele de conj. I și a II-a între sufixul -b- și desinențele personale apar vocalele tematice: înaintea lui -s, -t, -m – voc. -ī-; înaintea lui -n – -u-.

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у futūrum I (primum) indicatīvi actīvi /
Conjugarea verbelor de conj. I-IV la futūrum I (primum) indicatīvi actīvi:

Persona	I notā-re (позначати / a nota)	II tenē-re (тримати / a ține)	III incend-ēre (палити / a aprinde)	IV vestī-re (покривати / a acoperi)	esse (бути / a fi)
Futūrum I indicatīvi actīvi					
Singularis					
1.	nota-b-o (я позначатиму / voi nota)	tene-b-o	incend-a-m	vesti-a-m	ero я буду / voi fi
2.	nota-b-i-s (ти позначатимеш / vei nota)	tene-b-i-s	incend-e-s	vesti-e-s	eris ти будеш / vei fi
3.	nota-b-i-t (він позначатиме / va nota)	tene-b-i-t	incend-e-t	vesti-e-t	erit він буде / va fi
Pluralis					
1.	nota-b-ī-mus (ми позначатимемо / vom nota)	tene-b-ī-mus	incend-e-mus	vesti-e-mus	erimus ми будемо / vom fi
2.	nota-b-ī-tis (ви позначатимете / veți nota)	tene-b-ī-tis	incend-e-tis	vesti-e-tis	eritis ви будете / veți fi
3.	nota-b-u-nt (вони позначатимуть / vor nota)	tene-b-u-nt	incend-e-nt	vesti-e-nt	erunt вони будуть / vor fi

Nota bene!

Дієслово **III дієвідміни** з основою на **-ī** має свої особливості відмінювання /
Verbul de conj. a III-a cu tema în -ī are paradigma sa specifică:
 facio, feci, factum, *facēre* (робити / **a face**)

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
1. faciam	1. faciemus
2. facies	2. facietis
3. faciet	3. facient

IMPERATĪVUS FUTURI / НАКАЗОВИЙ СПОСІБ МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ / **IMPERATIV VIITOR**

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін в *imperatīvus futuri* /
Conjugarea verbelor la imperatīvus futuri:

Persona	I notā-re (позначати / a nota)	II tenē-re (тримати / a ține)	III incend-ēre (палити / a aprinde)	IV vestī-re (покривати / a acoperi)	esse (бути / a fi)
Imperativus futuri					
Singularis					
2.	notā-to! ти повинен позначати! / să notezi!	tene-to!	incend-ī-to!	vesti-to!	esto! нехай ти будеш! / să fii!
3.	notā-to! він повинен позначати! / să noteze!	tene-to!	incend-ī-to!	vesti-to!	esto! нехай він буде! / să fie!
Pluralis					
2.	nota-tote! ви повинні позначати! / să notați!	tene-tote!	incend-i-tote!	vesti-tote!	estote! будьте! / să fiți!
3.	nota-nto! вони повинні позначати! / să noteze!	tene-nto!	incend-u-nto!	vesti-u-nto!	sunto! нехай вони будуть! / să fie!

Nota bene!

Дієслово **III дієвідміни** з основою на **-ī** має свої особливості відмінювання /
Verbul de conj. a III-a cu tema în -ī are paradigmă deosebită:
 facio, feci, factum, *facēre* (робити / **a face**)

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
2. facito! ти повинен робити! / să faci!	2. facitote! ви повинні робити! / să faceți!
3. facito! він повинен робити! / să facă!	3. faciunto! вони повинні робити! / să facă!

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCII

1. Провідмініайте дієслова в Imperfectum i Futūrum I (primum) indicatīvi ma утворіть форму наказового способу майбутнього часу /

Conjugați verbele la Imperfectum și Futūrum I (primum) indicatīvi și formați Imperativul Viitor:

colo, colui, cultum, *colēre* – шанувати / *a onora*

persona	imperfectum indicatīvi actīvi	futūrum I indicatīvi actīvi
Singulāris		
1.	colebam (я шанувала / eu onoram)	
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		coletis (ви будете шанувати / veți onora)
3.		

persona	imperatīvus futuri	
	Singulāris	Plurālis
2.		
3.		colunto! (вони повинні шанувати! / să onoreze)

amo, amavi, amatum, *amāre* – любити / *a iubi*

persona	imperfectum indicatīvi actīvi	futūrum I indicatīvi actīvi
Singulāris		
1.		
2.	amabas (ти любив / tu iubeai)	
3.		
Plurālis		
1.		amabīmus (ми любитимемо / noi vom iubi)
2.		
3.		

persona	imperatīvus futuri	
	Singulāris	Plurālis
2.	amato! (ти повинен любити! / să iubești)	
3.		

sileo, silui, -, *silēre* – мовчати / *a tăcea*

persona	imperfectum indicatīvi actīvi	futūrum I indicatīvi actīvi
Singulāris		
1.		
2.		
3.	silebat (він мовчав / el tăcea)	
Plurālis		
1.		
2.		
3.		silebunt (вони мовчатимуть / ei vor tăcea)

persona	imperatīvus futuri	
	Singulāris	Plurālis
2.		
3.		

finio, finivi, finitum, **finīre** – закінчувати / *a sfârși*

persona	imperfectum indicatīvi actīvi	futūrum I indicatīvi actīvi
Singulāris		
1.		finiam (я буду закінчувати / eu voi sfârși)
2.		
3.		
Plurālis		
1.	finiebamus (ми закінчували / noi sfârșiam)	
2.		
3.		

persona	imperatīvus futuri	
	Singulāris	Plurālis
2.	finito! (ти повинен закінчувати! / să svârșești!)	
3.		

2. Визначте час, особу та число таких дієслів. Перекладіть їх українською мовою /

Identificați timpul, persoana și numărul următoarelor verbe. Traduceți verbele în română:

Дієслово / verbum / Verbul	час, особа, число / tempus, persona, numerus / timpul, persoana, numărul	переклад / interpretatio / traducerea
<i>pugnamus</i>	<i>praesens indicativi activi, persona 1 pluralis</i>	<i>ми воюємо / noi luptăm</i>
<i>docebat</i>		
<i>scribam</i>		
<i>colunt</i>		
<i>estis</i>		
<i>ducetis</i>		
<i>veniebant</i>		
<i>erīmus</i>		
<i>ornabit</i>		
<i>salutat</i>		
<i>agebant</i>		
<i>erant</i>		
<i>manebit</i>		

Vocabulum

ago, egi, actum, agēre – робити, діяти /
a acționa, a face
colo, ui, cultum, ēre – обробляти /
a cultiva
doceo, ui, ctum, ēre – навчати / **a învăța pe altul**
duco, duxi, ductum, ēre – вести / **a duce, a aduce**
maneo, mansi, mansum, ēre – залишатися /
a rămâne

orno, āvi, ātum, āre – прикрашати /
a împodobi, a orna
pugno, avi, atum, āre – воювати / **a lupta**
salūto, āvi, ātum, āre – вітати / **a saluta**
scribo, scripsi, scriptum, ēre – писати /
a scrie
sum, fui, esse – бути, існувати / **a fi, a exista**
venio, veni, ventum, īre – приходити /
a veni

3. Замініть *praesens* на *imperfectum* і *futurum I* та перекладіть речення українською мовою /

Înlocuiți construcția *praesens* cu *imperfectum* și *futurum I* apoi traduceți enunțul:

<i>praesens</i>	<i>imperfectum</i>	<i>futurum I</i>
<i>Ego disco.</i>		
<i>Magistra nos docet.</i>		
<i>Quid agis?</i>		
<i>Sumus populus liber.</i>		
<i>Inimicos non timemus.</i>		

Vocabulum

ago, ēgi, actum, ēre – діяти, робити / **a**
 acționa, a face
 disco, didici, –, ēre – вчитися / **a** învăța
 doceo, ui, ctum, ēre – навчати / **a** învăța pe
 altul
 inimicus, i m – недруг, ворог / **inamic,**
 dușman
 liber, ēra, ērum – вільний / **liber**

magistra, ae f – учителька / **învățătoare,**
 maestră
 populus, i m – народ / **popor**
 quid – що / **ce**
 sum, fui, esse – бути / **a fi**
 timeo, timui, -, ēre – боятися / **a se teme,**
 a șovăi

4. Перекладіть українською мовою / Traduceți în română:

LINGVAE LATINAE STUDEMUS

Studiosae et studiosi non solum linguas modernas, sed etiam linguam Latinam discunt, discebant et discent.

.....

Libenter studiosi varias sententias Latinas ediscunt, ediscebant et ediscent et etiam recitant, recitabant et recitabunt.

.....

Sententiae Latinae sapientiā plenae sunt.

.....

Populorum antiquorum dicta hodie nos docent et delectant tamquam proavos nostros docēbant et delectabant.

Proverbia enim sapientiam populōrum sunt.

Antiquōrum prudentia variis ex sententiis nobis apparet.

Multa proverbia Latina iam cognoscebatis et cognoscetis.

Gratum est sententias auditas intellegere, nonnullas memoria tenere.

Quis vestrum nescit sententiam praeclaram: Dōnec eris felix, multos numerabis amicos.

Sententiam supra scriptam legimus apud Ovidium, poetam Romānum.

Multarum Europae linguarum lingua Latina tamquam magistra est.

Lingua Latina quamquam antiqua est, tamen non est mortua, nam in variis linguis modernis olim vivebat et hodie vivit et diu vivet.

Verba Latina ex lingua Ucrainica magistra studiosis nominat (nominabat et nominabit): villa, forma, statua, philosophia, universitas, lectio, examen, littera.

Vocabulum

amicus, i m – друг / **amic, prieten**
antiquus, a, um – стародавній / **antic**
appareo, parui, (paritum), ere – з'являтися, показуватись / **a apărea, a se arăta**
apud (+ Acc.) – у / **în**
auditus, a, um – почутий / **auzit**
cognosco, novi, nitum, ere – пізнавати, дізнаватися / **a afla**
delecto, avi, atum, are – захоплювати, тішити / **a încânta**
dictum, i n – вислів, слово / **cuvânt, vorbă**
doceo, ui, ctum, ere – навчати / **a învăța pe altul**
donec – доки / **până ce**
disco, didici, -, ere – вчити / **a învăța**
diu – довго / **mult**
edisco, didici, -, ere – вчити напам'ять, заучувати / **a memoriza**

enim – бо, тому що, адже / **pentru că, deoarece**
etiam – також; і; ще / **de asemenea, și, încă**
Eurōpa, ae f – Європа / **Europa**
ex, e (+Abl.) – з / **din**
examen, inis n – екзамen, випробування / **examinare, încercare**
felix, icis – щасливий / **fericit**
forma, ae f – форма / **formă**
gratus, a, um – бажаний / **dorit; plăcut**
hodie – сьогодні / **astăzi**
iam – вже / **deja**
in (+ Acc. або Abl.) – в, на, у / **în, la**
intellēgo, lexi, lectum, ere – розуміти / **a înțelege**
Latinus, a, um – латинський / **latin**
lectio, onis f – читання, лекція / **lectură, lecție**

lego, legi, lectum, ěre – читати / **a citi**
libenter – охоче, із задоволенням / **cu plăcere**
lingua, ae f – мова / **limbă**
littera, ae f – літера, буква / **literă**
magistra, ae f – учителька / **învățătoare, maestră**
memoria, ae f – пам'ять / **memorie**
memoriā tenēre – пам'ятати / **a ține minte**
modernus, a, um – сучасний / **modern**
mortuus, a, um – мертвий / **mort**
multus, a, um – численний / **numeros**
nam – тому що, адже, бо / **deoarece, pentru că, căci**
nescio, īvi, ītum, īre – не знати / **a nu ști; a nu cunoaște**
nomīno, āvi, ātum, āre – називати / **a numi**
non – не / **nu**
nonnullus, a, um – деякий, декотрий / **oarecare, unul dintre**
non solum ... sed etiam – не тільки ... але й / **nu numai...dar și**
nos – ми / **noi**
noster, tra, trum – наш / **nostru**
numēro, āvi, ātum, āre – рахувати / **a număra**
olim – колись / **cândva**
Ovidius, i m; Publius Ovidius Naso – Публій Овідій Назон (43 рр. до н.е. – 17 р. н. е.), відомий римський поет, автор „Метаморфоз”, „Трістій”, „Героїнь”, „Послань з Понту” та ін. / **Ovidiu (Publius Ovidius Naso) (43 î.Hr.-c. 17 d. Hr.), renumitul poet roman, autorul lucrărilor „Metamorfozele”, „Tristele”, „Eroine” „Ponticele” etc.**
philosophia, ae f – філософія / **filosofie**
plenus, a, um – повний, наповнений / **abundent; plin**
poēta, ae m – поет / **poet**

popŭlus, i m – народ / **popor**
praeclarus, a, um – дуже славний, знаменитий / **celebru, faimos, strălucit, ilustru**
proāvus, i m – прадід, пращур / **strămoș**
proverbium, ii n – прислів'я, приказка / **proverb, dicton**
prudentia, ae f – розсудливість, мудрість / **prudență, precauție, înțelepciune**
quamquam – хоч / **deși, totuși**
quis, quid – хто, що / **cine, ce**
recito, āvi, ātum, āre – читати вголос, зачитувати / **a recita, a declama**
Romanus, a, um – римський / **roman**
sapientia, ae f – мудрість / **înțelepciune**
scriptus, a, um – написаний / **scris**
sententia, ae f – судження / **gând, părere**
statua, ae f – статуя / **statuie**
studeo, studui, -, ěre – вивчати / **a studia**
studiōsa, ae f – студентка / **studentă**
studiōsus, i m – студент / **student**
sum, fui, esse – бути / **a fi**
supra adv. – зверху, вище / **sus, peste, deasupra**
tamen – однак / **însă**
tamquam – як, наче, подібно до того як / **întocmai ca, ca, asemănător cu**
teneo, ui, tentum, ěre – тримати / **a ține**
Ucrainicus, a, um – український / **ucrainean**
universitas, atis f – об'єднання, університет / **asociație, universitate**
varius, a, um – різний; різноманітний / **variat, diferit**
verbum, i n – слово / **cuvânt**
villa, ae f – вілла / **vilă**
vivo, vixi, victum, ěre – жити / **a trăi**
vos – ви / **voi**

5. Перекладіть речення латинською мовою / Traduceți enunțurile în limba latină:

1. Книги римських поетів завжди нам приносять радість. /
Cărțile poetilor latini întotdeauna ne vor aduce bucurie.

2. Римські воїни хоробро за батьківщину воювали. /
Bărbații romani luptau curajos pentru patrie.

3. Стародавні римляни з сусідніми народами вели численні війни. /

Romanii antici duceau numeroase războaie cu popoarele vecine.

4. Справжнього друга за гроші (*Abl.sg.*) не здобудеш. /

Prietenul adevărat nu-l obții pe bani.

Vocabulum

батьківщина / **patrie** – patria, ae *f*
вести (війну) / **a duce (război)** – gero, gessi, gestum, *ēre*
війна / **război** – bellum, i *n*
воїн, чоловік / **bărbat, luptător** – vir, viri *m*
воювати / **a lupta** – pugno, *āvi, ātum, āre*
гроші / **bani** – pecunia, ae *f*
друг / **amic, prieten** – amicus, i *m*
з, разом / **cu, împreună** – cum (+*Abl.*)
завжди / **întotdeauna** – semper
за / **pentru, pe** – pro (+*Abl.*)
здобувати, діставати / **a obține,**
a dobândi – paro, *āvi, ātum, āre*
книга / **carte** – liber, bri *m*

ми / **noi** – nos
народ / **popor** – populus, i *m*
хоробро / **curajos** – fortiter *adv.*
поет / **poet** – poēta, ae *m*
приносити / **a purta, a aduce** – porto, *āvi, ātum, āre*
радість, насолода / **bucurie** – gaudium, ii *n*
римлянин / **roman** – Romanus, i *m*
римський / **roman** – Romanus, a, um
справжній / **adevărat** – verus, a, um
стародавній / **antic** – antiquus, a, um
сусідній / **vecin** – finitimus, a, um
численний / **numeros** – multus, a, um

6. Які українські та румунські слова походять від поданих у таблиці латинських /

Care cuvinte în limba ucraineană și română provin de la cuvintele latine prezentate în tabel:

	Verba Latina	Verba Ucrainică / Dacoromână
1.	finio, īvi, ītum, īre	
2.	doceo, ui, ctum, ēre	
3.	lego, legi, lectum, ēre	
4.	nomīno, āvi, ātum, āre	
5.	intellēgo, lexi, lectum, ēre	
6.	orno, āvi, ātum, āre	
7.	salūto, āvi, ātum, āre	
8.	numēro, āvi, ātum, āre	
9.	appareo, parui, (paritum), ēre	
10.	sum, fui, esse	

ПАСИВНИЙ СТАН ЧАСІВ СИСТЕМИ ІНФЕКТА / DIATEZA PASIVĂ A TIMPURILOR DERIVATE DIN TEMA PREZENTULUI

Пасивний стан часів системи інфекта (*praesens, imperfectum, futūrum I (primum)*) відрізняється від активного стану перш за все особовими закінченнями /

Diateza pasivă a timpurilor derivate din tema prezentului (*praesens, imperfectum, futūrum I (primum)*) se deosebește de diateza activă în primul rând prin desinențele personale:

Singulāris	Plurālis
1. -or/-r	1. -mur
2. -ris	2. -mīni
3. -tur	3. -ntur

Nota bene!

- У дієсловах I дієвідміни у першій особі однини теперішнього часу кінцевий голосний основи інфекта **-ā** зливається з особовим закінченням **-or:** *nota* + **-or** = **notor** /
Vocala finală a temei prezentului -ā se contopește cu desinența personală -or în cazul verbelor la conj. I, pers. I sing., timpul prezent: nota + -or = notor.
- У теперішньому часі в дієсловах третьої III та у майбутньому часі в дієсловах I та II дієвідмін між основою (суфіксом) та особовими закінченнями вставляються тематичні голосні: перед **-s, -t, -m** ставиться **-ī-**; перед **-r** – **-ē-**; перед **-n** – **-u-** /
În cazul verbelor la conj. III prezent și verbelor la conj. I și a II-a timpul viitor între tema (sufixul) și desinențele personale apar vocalele tematice: înaintea lui -s, -t, -m apare -ī-; înaintea lui -r – apare -ē-; înaintea -n – -u-.
- У дієсловах IV дієвідміни в теперішньому часі в третій особі множини між основою і особовим закінченням вставляється **-u-** /
La verbele de conj. IV-a prezent, pers. 3-a pl. apare vocala -u- între temă și desinență personală.

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у *praesens indicatīvi passīvi* /
Conjugarea verbelor la praesens indicatīvi passīvi:

Persona	I notā-re (<i>позначати / a nota</i>)	II tenē-re (<i>тримати / a ține</i>)	III incend-ēre (<i>палити / a aprinde</i>)	IV vestī-re (<i>покривати / a acoperi</i>)
Singulāris				
1.	not-or	tene-or (<i>я тримаюся / мене тримають / sunt ținut</i>)	incend-or	vesti-or
2.	nota-ris	tene-ris (<i>ти тримаєси / тебе тримають / ești ținut</i>)	incend-ē-ris	vesti-ris
3.	nota-tur	tene-tur (<i>він тримається / його тримають / este ținută</i>)	incend-ī-tur	vesti-tur
Plurālis				
1.	nota-mur	tene-mur (<i>ми тримаємося / нас тримають / suntem ținuți</i>)	incend-ī-mur	vesti-mur

2.	nota-mîni	tene-mîni (<i>ви тримається / вас тримають / sunt eți ținuți</i>)	incend-i-mîni	vesti-mîni
3.	nota-ntur	tene-ntur (<i>вони тримаються / їх тримають / sunt ținuți</i>)	incend-u-ntur	vesti-u-ntur

Nota bene!

Дієслово **III дієвідміни** з основою на **-î** має свої особливості відмінювання /

Verbul la conj. a III-a cu tema în -î are conjugare specifică:

facio, feci, factum, *facere* (робити / **a face**)

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
1. facior	1. facimur
2. faceris	2. facimîni
3. facitur	3. faciuntur

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у imperfectum indicatîvi passîvi /

Conjugarea verbelor la imperfectum indicatîvi passîvi:

Persona	I notā-re (<i>позначати / a nota</i>)	II tenē-re (<i>тримати / a ține</i>)	III incend-ēre (<i>палити / a aprinde</i>)	IV vestī-re (<i>покривати / a acoperi</i>)
Singularis				
1.	nota-ba-r	tene-ba-r (<i>я трималася / мене тримали / eram ținut</i>)	incend-eba-r	vesti-eba-r
2.	nota-ba-ris	tene-ba-ris (<i>ти трималася / тебе тримали / erai ținut</i>)	incend-eba-ris	vesti-eba-ris
3.	nota-bā-tur	tene-ba-tur (<i>він тримався / його тримали / era ținut</i>)	incend-eba-tur	vesti-eba-tur
Pluralis				
1.	nota-ba-mur	tene-ba-mur (<i>ми трималися / нас тримали / eram ținuți</i>)	incend-eba-mur	vesti-eba-mur
2.	nota-ba-mîni	tene-ba-mîni (<i>ви трималися / вас тримали / erați ținuți</i>)	incend-eba-mîni	vesti-eba-mîni
3.	nota-ba-ntur	tene-ba-ntur (<i>вони трималися / їх тримали / erau ținuți</i>)	incend-eba-ntur	vesti-eba-ntur

Nota bene!

Дієслово **III дієвідміни** з основою на **-î** має свої особливості відмінювання /

Verbul la conj. a III-a cu tema în -î are conjugare specifică:

facio, feci, factum, *facere* (робити / **a face**)

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
1. faciēbar	1. faciēbamur
2. faciēbaris	2. faciēbamīni
3. faciēbatur	3. faciēbantur

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у futurum I indicatīvi passīvi /
Conjugarea verbelor la futurum I indicatīvi passīvi:

Persona	I notā-re (позначати / <i>a nota</i>)	II tenē-re (тримати / <i>a ține</i>)	III incend-ēre (палити / <i>a aprinde</i>)	IV vestī-re (покривати / <i>a acoperi</i>)
Singularis				
1.	nota-b-or	tene-b-or (я триматимуся / мене триматимуть / voi fi ținut)	incend-a-r	vesti-a-r
2.	nota-b-ē-ris	tene-b-ē-ris (ти триматимешся / тебе триматимуть / vei fi ținut)	incend-ē-ris	vesti-ē-ris
3.	nota-b-ī-tur	tene-b-ī-tur (він триматиметься / його триматимуть / va fi ținut)	incend-ē-tur	vesti-ē-tur
Pluralis				
1.	nota-b-ī-mur	tene-b-ī-mur (ми триматимемося / нас триматимуть / vom fi ținuți)	incend-ē-mur	vesti-ē-mur
2.	nota-b-i-mīni	tene-b-i-mīni (ви триматиметеся / вас триматимуть / veți fi ținuți)	incend-e-mīni	vesti-e-mīni
3.	nota-b-u-ntur	tene-b-u-ntur (вони триматимуться / їх триматимуть / vor fi ținuți)	incend-e-ntur	vesti-e-ntur

Nota bene!

Дієслово III дієвідміни з основою на -ī має свої особливості відмінювання /

Verbul la conj. a III-a cu tema în -ī are conjugare specifică:

facio, feci, factum, *facēre* (робити / **a face**)

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
1. faciār	1. faciēmur
2. faciēris	2. faciēmīni
3. faciētur	3. faciēntur

INFINITIVUS PRAESENTIS PASSIVI /
НЕОЗНАЧЕНА ФОРМА ДІЄСЛОВА
ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ ПАСИВНОГО СТАНУ /
MODUL NEPERSONAL INFINITIVUL LA TIMPUL PREZENT DIATEZA PASIVĂ

I notā-re (позначати / a nota)	II tenē-re (тримати / a ține)	III incend-ēre (палити / a aprinde)	III fac-ēre (робити / a face)	IV vestī-re (покривати / a acoperi)
nota-ri (позначатися / a fi notat)	tene-ri (триматися / a fi ținut)	incend-i (a fi aprins)	fac-i (a fi făcut)	vesti-ri (a fi acoperit)

**СИНТАКСИС ПАСИВНОЇ КОНСТРУКЦІЇ /
SINTAXA CONSTRUCȚIEI PASIVE**

При вживанні активної конструкції присудок ставиться в активному стані і вказує на дію, яка виконується підметом, і поширюється на прямий додаток: /

O propoziție, în care există un complement direct și predicatul la forma activă, suferă unele modificări dacă predicatul va trece la forma pasivă și anume:

Magister sententias Latinas explicat. – Вчитель латинські вислови пояснює. / **Profesorul explică maximele latine.**

Sapientia vitam ornat. – Мудрість прикрашає життя. /

Înțelepciunea împodobește viața.

При заміні активної конструкції на пасивну: /

Când construcția activă se înlocuiește cu cea pasivă:

- прямий додаток стає підметом пасивної конструкції; /
complementul direct trece în nominativ, devenind subiect;
- підмет стає непрямым додатком в ablativus (якщо непрямий додаток виражений іменником на позначення *живих істот*, то він називається *ablativus auctoris* “аблатив діючої особи” і ставиться з прийменником **a/ab**, а якщо на позначення *неістот*, то – *ablativus instrumenti* “аблатив знаряддя” і вживається без прийменника); /
subiectul devine complement direct în cazul ablativ precedat de prepoziția a/ab dacă este vorba de un nume de ființă sau de lucru personificat și se numește ablativus auctoris, iar în cazul în care este vorba de neființă complementul direct este exprimat prin ablativus instrumenti fără prepoziție;
- дієслово-присудок активної конструкції перетворюється у пасивний стан і узгоджується з новим підметом. /
verbul-predicat din construcția activă trece la pasiv și se acordă cu subiectul nou.

Nota bene! **Nominativus ↔ Ablativus (± a/ ab)**

Accusativus ↔ Nominativus

Activum ↔ Passivum

Sententiae Latinae a magistro explicantur. – Латинські вислови вчителем пояснюються. /
Maximele latine sunt explicate de profesor.

Vita sapientiā ornatur. – Життя прикрашається мудрістю. / **Viața este împodobită de înțelepciune.**

EXERCITIA / ВІПРАВИ / EXERCİȚII

1. Прові́дміні́йте дієслова в *praesens, imperfectum* та *futurum I* *indicativi passivi*: /
Conjugați verbele la praesens, imperfectum și futurum I indicativi passivi:

quaero, quaesivi, quaesitum, **quaerere** – шукати / **a căuta**

Persona	praesens indicatīvi passīvi	imperfectum indicatīvi passīvi
Singulāris		
1.	quaeror (мене шукають / sunt căutat)	
2.		
3.		
Plurālis		
1.		quaerebamur (нас шукали / eram căutat)
2.		
3.		

porto, portavi, portatum, **portare** – носити / **a purta**

Persona	praesens indicatīvi passīvi	futūrum I indicatīvi passīvi
Singulāris		
1.		
2.	portaris (тебе носять / ești purtat)	
3.		portabitur (її носитимуть / va fi purtată)
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

exerceo, exercui, exercitum, **exercere** – тренувати / **a exercita**

Persona	futūrum I indicatīvi passīvi	imperfectum indicatīvi passīvi
Singulāris		
1.		
2.		
3.	exercebitur (він тренуватиметься / va fi exercitat)	
Plurālis		
1.		
2.		exercebamini (ви тренувалися / erați exercitați)
3.		

aperio, aperui, apertum, *aperīre* – відкривати / *a deschide*

Persona	praesens indicatīvi passīvi	futūrum I indicatīvi passīvi
Singularis		
1.	aperior (я відкриваюся / sunt deschiș)	
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		aperientur (вони відкриватимуться / vor fi deschiși)

2. Визначте часові форми дієслів і перекладіть українською мовою /
Identificați formele temporale ale verbelor și traduceți-le în română:

verbum / дієслово / verbul	tempus, persona, numerus / час, особа, число / timpul, persoana, numărul	interpretatio / переклад / traducerea
<i>dabitur</i>	<i>Futurum I indicativi passivi, pers. 3 sing.</i>	<i>їй даватиметься / i se va da</i>
<i>struebatur</i>		
<i>vinci</i>		
<i>putari</i>		
<i>migrabaris</i>		
<i>cumulabimur</i>		
<i>capiebamini</i>		
<i>adveniris</i>		
<i>movebor</i>		
<i>regi</i>		
<i>navigabar</i>		
<i>responderi</i>		
<i>parabuntur</i>		
<i>vincentur</i>		
<i>puniemus</i>		

Vocabulum

advenio, veni, ventum, īre – приходити / **a sosi, a ajunge**
capio, cepi, captum, ēre – брати / **a lua**
cumulo, avi, atum, āre – складати / **a aranja, a pune**

do, dedi, datum, āre – давати / **a da migro, āvi, ātum, āre** – переходити / **a se muta, a trece peste**
moveo, movi, motum, ēre – рухати / **a mișca**
navīgo, āvi, ātum, āre – плисти / **a naviga**

paro, avi, atum, āre – готувати / **a pregăti; a prepara**
 punio, īvi, itum, īre – карати / **a pedepsi**
 puto, āvi, atum, āre – вважати / **a gândi, a crede**
 rego, rexi, rectum, ěre – керувати / **a cârmui, a conduce**

respondeo, ndi, nsum, ěre – відповідати / **a răspunde**
 struo, struxi, structum, ěre – загроможувати, споруджувати / **a zidi**
 vinco, vici, victum, ěre – перемагати / **a învinge**

3. Заповніть таблицю відповідними формами поданих чотирьох дієслів, зберігаючи особу і число /

Îndepliniți tabelul cu formele corespunzătoare a celor patru verbe păstrându-le persoana și numărul:

Praesens		Imperfectum		Futurum I		Infinitivus	
activum	passivum	activum	passivum	activum	passivum	activum	passivum
incubatis							
				sumam			
		habebant					
saevit							

Vocabulum

habeo, habui, habĭtum, habĕre – мати / **a avea**
 incubo, ui (āvi), itum (ātum), āre – лежати / **a se întinde**

saevio, ii, itum, īre – лютувати, злитися / **a se înfuria**
 sumo, sumpsi, sumptum, ěre – брати, хапати / **a apuca, a prinde**

4. Перекладіть текст українською мовою. Знайдіть у ньому дієслова, вжиті в часах системи інфекта пасивного стану, і зробіть усно їхній граматичний аналіз /

Traduceți textul în limba română. Selectați din text verbele la timpurile derivate de la tema prezentului diateza pasivă și efectuați oral analiza lor gramaticală:

THESEUS ET ARIADNA

In insula Creta, ubi regnat Minos, Daedalus, artifex ingeniōsus, magnum labyrinthum aedificat, plenum viarum flexuosarum.

.....

Labyrinthus a saevo monstrō Minotaurō custoditur.

.....

Aegeus, rex Atticae, tributum pendet in Cretam, scilicet septem pueros et septem puellas mittere debet ad victimas monstro.

.....

Victimae miserae a monstrō statim devorantur.

.....

Theseus, Aegei filius, proponat sibi bestiam saevam necāre et patriam ab horridā poenā liberāre.

.....

.....

Itāque cum sociis suis ex Attīca navīgat et in Cretam advenit.

.....

Ibi Ariadna, filia Minois, adiuvāre Theseum constituit atque filum longum et gladium mirum donat.

.....

Theseus, ut intrat labyrinthum, allīgat filum ad portam, et ita certa via in labyrinthō servatur.

.....

Gladiō mirō feliciter Minotaurus necatur, Theseus vero fili auxilio ex labyrintho venit.

.....

Denīque cum Ariadna in Atticam navīgat.

.....

Vocabulum

a (ab) (+*Abl.*) *praep.* – від / **de la, de**
ad (+ *Acc.*) – до / **până la**
adiūvo, iūvi, iūtum, āre – допомагати /
a ajuta
advenio, veni, ventum, īre – приходити,
прибувати / **a sosi, a ajunge**

aedifico, āvi, ātum, āre – будувати,
споруджувати / **a zidi, a construi**
Aegeus, i m – Егей, цар / **regele Aegeus**
alligo, āvi, ātum, āre – прив’язувати / **a lega**
la

Ariadna, ae f – Аріадна, дочка критського царя Міноса / **Ariadna, fiica lui Minos, regele Cretei**
artifex, ĭcis m – митець, майстер / **meșteșugar, artist, meșter**
atque = ac – i, a також / **și, de asemenea**
Attica, ae f – Аттіка, область / **Attica, regiune**
auxilium, ii n – допомога / **ajutor**
bestia, ae f – тварина / **animal**
certus, a, um – надійний, вірний / **sigur, adevărat**
constituo, ui, ūtum, ěre – вирішувати / **a hotărî, a decide**
Creta, ae f – Крит (острів) / **Creta (insulă)**
cum (+Abl.) – з, разом, спільно / **cu, împreună**
custodio, ivi, itum, ĩre – охороняти / **a apăra**
Daedălus, i m – Дедал (афінянин, батько Ікара, будівник лабіринту на острові Крит) / **Dedal (tatăl lui Icar, creatorul celebrului labirint din Creta)**
debeo, ui, ĩtum, ěre – бути зобов'язаним, мусити / **a datora, a trebui**
denique – нарешті / **în sfârșit**
devoro, āvi, ātum, āre – з'їдати, поїдати / **a devora, a mânca**
dono, āvi, ātum, āre – дарувати / **a dărui, a dona**
e (ex) (+Abl.) – з, із / **din**
et – i / și
feliciter – щасливо / **norocos, cu succes**
filia, ae f – дочка / **fiică**
filius, ii m – син / **fiu**
filum, i n – нитка / **fir, ață**
flexuosus, a, um – звивистий / **întortochiat, șerpuitor**
gladius, ii m – меч / **sabie scurtă**
horridus, a, um – страшний / **îngrozitor**
ibi – там / **acolo**
in (+Acc. або Abl.) – в, на, у / **în, la**
ingeniosus, a, um – талановитий / **ingenios, talentat**
insula, ae f – острів / **insulă**
intro, āvi, ātum, āre – входити, вступати / **a intra în, a pătrunde în**
ita – так, таким чином / **decî, așadar**
itaque – отже, таким чином / **decî, așadar**
labyrinthus, i m – лабіринт / **labirint**
libero, āvi, ātum, āre – звільняти; визволяти / **a elibera, a despovăra**
longus, a, um – довгий / **lung**

magnus, a, um – великий / **mare**
Minos, ois m – Мінос (син Європи і Юнімепа, цар о-ва Крит) / **Minos (fiul Europei și a lui Iupiter, regele insulei Creta)**
Minotaurus, i m – Мінотавр, напівлюдина-напівбик / **Minotaur, ființă mitologică, monstru, jumătate om și jumătate taur**
mirus, a, um – дивний, чарівний / **uimitor, minunat**
miser, ěra, ěrum – бідний, нещасний / **mizerabil, jalnic, nefericit**
mitto, mĭsi, missum, ěre – посилати / **a trimite**
monstrum, i n – чудовисько / **monstru**
navĭgo, āvi, ātum, āre – плисти, відпливати / **a naviga**
neco, āvi, ātum, āre – вбивати / **a omorî**
patria, ae f – батьківщина / **patrie**
pendo, pependi, pensum, ěre – вносити / **a ispăși, a plăti**
plenus, a, um – повний / **plin**
poena, ae f – покарання, кара / **pedeapsă**
porta, ae f – ворота, вхід / **poartă, intrare**
propōno, posui, posĭtum, ěre – задумувати, затівати / **a propune**
puella, ae f – дівчина / **fată**
puer, ěri m – хлопець / **băiat**
regno, āvi, ātum, āre – царювати; панувати / **a domni, a fi stăpân, a fi rege**
saevus, a, um – злий, лютий / **furios, crud**
scilicet adv. – а саме, тобто / **anume, adică**
septem – сім / **șapte**
servo, āvi, ātum, āre – зберігати / **a păstra, a salva**
socius, ii m – союзник, товариш / **aliat, tovarăș**
statim – негайно / **imediat**
sui – себе / **pe sine**
suus, a, um – свій / **al său**
Theseus, i m – Тезей (Фесей), афінський легендарний цар / **Tezeu este un personaj imaginar din mitologia greacă**
tributum, i n – податок, данина / **tribut, dare, impozit**
ubi – де / **unde**
ut – як, коли / **cum, când**
venio, veni, ventum, ĩre – виходити / **a ieși**
vero – дійсно / **într-adevăr**
via, ae f – дорога, шлях / **drum, cale**
victĭma, ae f – жертва / **victimă**

5. Замініть активну конструкцію пасивною та перекладіть /
Înlocuiți construcția activă cu cea pasivă și traduceți enunțurile:

- Clavus clavum pellit. – Клин вибиває клин. / **Cui pe cui se scoate.**
- Amicitia vitam vestram ornat. – Дружба прикрашає ваше життя. / **Prietenia împodobește viața voastră.**
- Alexander Magnus Persas superabat. – Олександр Великий персів перемагав. / **Alexandru cel Mare învingea perșii.**
- Magistri clari studiosas et studiosos educabunt. – Славні викладачі навчатимуть студенток і студентів. / **Învățătorii renumiți vor învăța studențe și studenți.**

Vocabulum

Alexander, dri *m* Magnus – Олександр Великий, засновник Македонської імперії (356 – 323 рр. до н.е.) / **Alexandru cel Mare, întemeietorul Imperiului Macedonean**
amicitia, ae *f* – дружба / **prietenie**
clarus, a, um – славний / **renumit, vestit**
clavus, i *m* – клин / **piron, cui**
edūco, āvi, ātum, āre – виховувати / **a educa**
magister, tri *m* – учитель / **dascăl, învățător**

orno, āvi, ātum, āre – прикрашати / **a împodobi, a orna**
pello, pepūli, pulsum, ěre – бити, вибивати / **a lovi, a bate**
Persa, ae *f* – перс, житель Персії / **pers, locuitor din Persia antică; pl. Persae, ārum m** перси / **perși**
studiōsa, ae *f* – студентка / **studentă**
studiōsus, i *m* – студент / **student**
supĕro, āvi, ātum, āre – перемагати / **a învinge**
vester, vestra, vestrum – ваш / **al vostru**
vita, ae *f* – життя / **viață**

6. Доберіть правильний переклад до дієслів /
Alegeți traducerea potrivită a verbelor:

1.	defendi	мене кличуть / sunt chemat
2.	amamur	вона прикрашатиметься / va fi împodobită
3.	docebaris	вас описують / sunteți descriși
4.	delĕri	їх зміцнювали / erau întăriți
5.	mittar	нас люблять / suntem iubiți
6.	vocor	його запитували / era întrebat
7.	muniebantur	мене посилатимуть / voi fi trimis
8.	ornabitur	захищатися / a se apăra
9.	interrogabatur	руйнуватися / a se distruge
10.	describimīni	ти навчалася / ai învățat

7. Які українські та румунські слова походять від поданих у таблиці латинських /

Care cuvinte din limba ucraineană și română provin de la cuvintele prezentate în tabel:

	Verba Latina	Verba Ucrainica / Dacoromăna
1.	advenio, veni, ventum, ire	
2.	navigo, avi, atum, are	
3.	struo, struxi, structum, ere	
4.	migro, avi, atum, are	
5.	cumulo, avi, atum, are	
6.	do, dedi, datum, are	
7.	rego, rexi, rectum, ere	
8.	propōno, posui, positum, ere	
9.	libero, avi, atum, are	
10.	constituo, ui, utum, ere	

**DECLINATIO TERTIA NOMINUM SUBSTANTIVORUM /
ТРЕТЯ ВІДМІНА ІМЕННИКІВ /
DECLINAREA A III-a A SUBSTANTIVULUI**

До третьої відміни належать іменники чоловічого (m), жіночого (f) та середнього (n) родів з різними основами та різними закінченнями в називному відмінку однини, а в родовому – спільне закінчення **-is** /

Declinării a III-a îi aparțin substantive de genul masculin (m), feminin (f), neutru (n) cu diferite teme și desinențe diferite la Nominativ singular, iar la Genitiv – desinența comună -is.

Іменники III відміни у називному відмінку можуть мати такі закінчення /

Substantivele de declinarea a III-a la Nominativ singular pot avea următoarele terminații:

Masculinum: **-o, -or, -os, -er, -es, -ex, -cis, -nis, -guis**

Femininum: **-x, -as, -us, -es, -is, -io, -do, -go**

Neutrum: **-al, -ar, -e, -en, -ma, -us, -l, -c, -ur etc.**

Основу іменників III відміни визначаємо, відкинувши в Genetivus singularis закінчення **-is** /

Tema substantivelor de declinarea a III-a poate fi identificată înlăturând terminația Genitivului -is.

У третій відміні виділяють три типи відмінювання: приголосний (*classis consonans*), голосний (*classis vocalis*) і мішаний (*classis mixta*) /

Substantivele declinării a treia se împart în trei categorii: *classis consonans* (subst. cu temă consonantică (imparisilabice), *classis vocalis* (substantive cu tema vocalică) și *classis mixta* (substantive cu tema mixtă).

Classis consonans / Приголосний тун /

Substantive cu temă consonantică (imparisilabice)

До **classis consonans** належать *нерівноскладові* (по відношенню називного до родового відмінка) іменники трьох граматичних родів (m, f, n), основа яких закінчується на *один приголосний* /

Categoriei classis consonans îi aparțin substantive *imparisilabice* (la nominativ față de genitiv) de genul masculin, feminin, neutru, tema cărora se termină într-o *consoană*:

Ad exemplum:

caput, itis n – голова / **cap**

carmen, inis n – пісня / **cântec**

flos, floris m – квітка / **floare**

laus, laudis f – похвала / **laudă, elogi**

veritas, atis f – правда / **adevăr, realitate** etc.

leo, leonis m – лев / **leu**

rex, regis m – цар / **rege**

tempus, ōris n – час / **timp**

Зразок відмінювання іменників приголосної відміни /

Declinarea substantivelor cu temă consonantică (imparisilabice):

Causus	Singularis		Pluralis	
	m	n	m	n
Nom.	flos	caput	flor -es	capit -a
Gen.	flor -is	capit -is	flor -um	capit -um
Dat.	flor -i	capit -i	flor -ibus	capit -ibus
Acc.	flor -em	caput	flor -es	capit -a
Abl.	flor -e	capit -e	flor -ibus	capit -ibus
Voc.	flos	caput	flor -es	capit -a

Classis vocālis / Голосний тун / Substantive cu tema vocalică

До **classis vocalis** належать іменники *середнього роду (n)*, що в Nominativus singularis закінчуються на **-e, -al, -ar** /

Substantivele cu temă vocalică sunt substantive de genul neutru (n), care la Nominativus singularis au terminația -e, -al, -ar.

Ad exemplum:

mare, maris n – море / **mare**

animal, ālis n – тварина / **animal**

reptile, is n – плазун / **reptilă**

simile, is n – порівняння / **comparație**

tribunal, ālis n – суд, трибунал / **tribunal, instanța de judecată**

exemplar, āris n – зразок, приклад / **exemplu** etc.

Зразок відмінювання іменників голосної відміни /

Declinarea substantivelor cu temă vocalică:

Causus	Singularis		Pluralis	
	n	n	n	n
Nom.	animal	exemplar	animal -ia	exemplar-ia
Gen.	animal-is	exemplār-is	animal -ium	exemplar-ium
Dat.	animal -i	exemplār-i	animal -ibus	exemplar-ibus
Acc.	animal	exemplar	animal -ia	exemplar-ia
Abl.	animal -i	exemplār-i	animal -ibus	exemplar-ibus
Voc.	animal	exemplar	animal -ia	exemplar-ia

Nota bene!

1. До третьої **голосної** відміни належить невелика кількість *рівноскладових іменників* жіночого роду (f), які у Nominativus singularis закінчуються на **-is** /

Apartin categoriei substantivelor cu tema vocalică câteva substantive parisilabice de genul feminin (f), care la Nominativus singularis au terminația -is:

turris, is f – вежа, башта / **palat, castel** *puppis, is f* – корма / **pupă (navig.)**
secūris, is f – сокира / **secure, topor** *febris, is f* – гарячка / **febră**
sitis, is f – спрага / **sete** *tussis, is f* – кашель / **tuse**

2. За голосною відміною відмінюються також *рівноскладові назви міст і річок* на **-is**) /
Se vor declina ca substantivele cu tema vocalică denumirile de orașe și fluvii parisilabice cu terminația în -is:

Neapōlis, is f – Неаполь / **Napoli**;
Tibēris, is m – Тібр / **Tibru** (усі назви річок – чоловічого роду / **toate denumirile de fluvii sunt de genul masculin**).

3. За голосною відміною відмінюються *рівноскладові іменники жіночого роду грецького походження* на **-sis** /

Se vor declina ca substantivele cu tema vocalică substantivele parisilabice de genul feminin de origine greacă cu terminația -sis:

basis, is f – основа / **bază**
dosis, is f – доза / **doză**
prognōsis, is f – прогноз / **prognoză**
analysis, is f – аналіз / **analiză** etc.

Знахідний відмінок однини цих іменників закінчується на **-im** /

Cazul Acuzativ singular a acestor substantive are terminația -im.

Зразок відмінювання іменників / Declinarea substantivelor

secūris, is f; Neapōlis, is f; analysis, is f

Casus	Singularis			Pluralis	
Nom.	secūr-is	Neapōl-is	analys-is	secūr-es	analys-es
Gen.	secūr-is	Neapōl-is	analys-is	secur-ium	analys-ium
Dat.	secūr-i	Neapōl-i	analys-i	secur-ibus	analys-ibus
Acc.	secūr-im	Neapōl-im	analys-im	secūr-es	analys-es
A	secūr-i	Neapōl-i	analys-i	secur-ibus	analys-ibus
Voc.	secūr-is	Neapōl-is	analys-is	secūr-es	analys-es

Classis mixta / Мішаний мун / Substantive cu tema mixtă

До третьої *мішаної* відміни належать / **Acestei categorii îi aparțin:**

- *рівноскладові іменники*, які в Nominativus singularis закінчуються на **-es, -is** / **substantive parisilabice, care la Nominativus singularis au terminația -es, -is:**

civis, is m, f – громадянин / **cetățean**
finis, is m – межа, кордон / **hotar, frontieră**
feles, is f – кішка / **pisică**
navis, is f – корабель / **navă** etc.

- *нерівноскладові іменники*, які перед закінченням Genetivus singularis **-is** мають *дві приголосні букви* /

substantive imparisilabice, care înaintea terminației -is la Genitivus singularis au două consoane:

dens, dentis m – зуб / **dinte**

pars, partis f – частина / **parte**

mons, montis m – гора / **munte**

urbs, urbis f – місто / **oraș etc.**

**Зразок відмінювання іменників мішаної відміни /
Declinarea substantivelor cu tema mixtă**

Casus	Singularis		Pluralis	
	f	f	f	f
Nom.	nav -is	urbs	nav -es	urb -es
Gen.	nav -is	urb -is	nav -ium	urb -ium
Dat.	nav -i	urb -i	nav -ibus	urb -ibus
Acc.	nav -em	urb -em	nav -es	urb -es
Abl.	nav -e	urb -e	nav -ibus	urb -ibus
Voc.	nav -is	urbs	nav -es	urb -es

Nota bene!

За приголосною відміною, як виняток, відмінюються іменники /

Ca excepție se vor declina ca substantivele cu temă consonantică:

pater, tris m – батько / **tată**

mater, tris f – мати / **mamă**

frater, tris m – брат / **frate**

iuvēnis, is m, f – юнак, дівчина / **june, tânăr, tânără**

canis, is m, f – собака / **câine etc.**

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ ТРЕТЬОЇ ВІДМІНИ /
PARTICULARITĂȚILE DECLINĂRII SUBSTANTIVELOR LA
DECLINAREA A III-A**

Singularis				
Nom.	<i>bos, m, f</i> – корова, віл / vacă, bou	<i>vas, n</i> – посудина / vas	<i>systema, n</i> – система / sistemă	<i>Iuppiter, m</i> – Юпітер / Jupiter
Gen.	bovis	vasis	systemātis	Iovis
Dat.	bovi	vasi	systemāti	Iovi
Acc.	bovem	vas	systema	Iovem
Abl.	bove	vase	systemāte	Iove
Voc.	bos	vas	systema	Iuppiter
Pluralis				
Nom.	boves	vasa	systemāta	–
Gen.	boum	vasōrum	systemātum	–
Dat.	bubus (bobus)	vasis	systemātis	–
Acc.	boves	vasa	systemāta	–
Abl.	bubus (bobus)	vasis	systemātis	–
Voc.	boves	vasa	systemāta	–

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. *Запишіть основу іменників третьої відміни та визначте їх групу /*
Notați tema substantivelor la declinarea a III-a și identificați categoria lor:

Verbum / слово / Cuvântul	Basis / основа / Tema (Genetivus singularis)	Classis / група / Categoria
virgo, ĩnis f (діва, дівчина / fecioară)	<i>virgin-is</i>	<i>consonans</i>
iuvēnis, is m (юнак / june)		
auris, is f (вухо / ureche)		
rex, regis m (цар / rege)		
interpretator, oris m (перекладач / translator)		
vestis, is f (одяг, плаття / ĭmbrăcăminte, rochie)		
bonĭtas, atis f (доброзичливість / amabilitate)		
universĭtas, atis f (цілісність, колектив / totalitate, ĭntreg)		
fons, fontis m (джерело / izvor)		
basis, is f (основа / bază)		
sonor, oris m (дзвін, звук / sunet)		
fames, is f (голод / foame)		
elēphas, antis m (слон / elefant)		
uxor, uxoris f (дружина, жінка / soĭie, femeie)		
vectigal, ālis n (податок / impozit)		
nepos, ōtis m (онук, нащадок / nepot, urmaș)		
occidens, entis m (захід / apus)		
imago, ĭnis f (зображення / image)		
cutis, is f (шкіра / piele)		
tempus, ōris n (час / timp)		
dens, dentis m (зуб / dinte)		
imperator, ōris m (імператор / imperator)		
sedus, ěris n (сузір'я, зірка / stea)		
mens, mentis f (розум / minte)		

З перших букв іменників приголосного типу (classis consonans) складіть напис, який міститься на Чернівецькій міській раді /

Alcătuiți din primele litere a substantivelor cu temă consonantică (classis consonans) inscripția de pe Consiliul orășenesc Cernăuți:

--	--

2. Провідмініайте іменники III відміни в однині і в множині /

Declinați substantivele de declinarea a III-a la singular și plural:

- *civitas, atis f* – держава / *stat* *classis consonans*

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>	civitas	
<i>Gen.</i>	civitat-is	
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

- *sedile, is n* – стілець / *scaun* *classis*

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

- *pons, pontis m* – міст / *punte* *classis*

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

- *genus, ěris n* – під / *gen* *classis*

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

- *oratio, ōnis f* – промова / *cuvântare* *classis*

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		

Acc.		
Abl.		
Voc.		

- *apis, is f* – бджола / *albină* *classis*

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

3. Визначте відміну, відмінок і число іменників та перекладіть /
Identificați declinarea, cazul și numărul substantivelor apoi traduceți:

Substantivum / іменник / Substantiv	Declinatio, casus, numerus / Відміна, відмінок, число / Declinarea, cazul, numărul	Interpretatio / переклад / Traducerea
<i>pontium</i>	<i>Declinatio tertia, Genetivus pluralis</i>	<i>мостів / punților</i>
<i>homīnem</i>		
<i>muri</i>		
<i>nautis</i>		
<i>arces</i>		
<i>ianuas</i>		
<i>numerōrum</i>		
<i>familiārum</i>		
<i>filios</i>		
<i>muliēri</i>		
<i>locum</i>		
<i>annō</i>		
<i>lectione</i>		
<i>pluviae</i>		
<i>militibus</i>		

Vocabulum

annus, i m – рік / **an**
arx, arcis f – фортеця, вершина / **cetățuie,**
culme
familia, ae f – сім'я / **familie**
filius, ii m – син / **fiu**
homo, ĩnis m – людина / **om**
ianua, ae f – двері, брама / **ușă**
lectio, onis f – читання / **lectură**
locus, i m – місце / **loc**

miles, ĩtis m – воїн / **soldat**
mulier, ěris f – жінка / **femeie**
murus, i m – стіна, мур / **perete, zid**
nauta, ae m – моряк / **marinar**
numērus, i m – число / **număr**
pluvia, ae f – дощ / **ploaie**
pons, pontis m – міст / **pod, punte**

4. Впишіть відповідні відмінкові закінчення іменників III відміни та перекладіть українською мовою /

Înscrieți terminațiile corespunzătoare ale substantivelor de declinare a III-a și traduceți în limba română:

1. Troia, urbs Asiae pulchra, magna et clara, altitudin.... et magnitudin.... murōrum firma erat.

.....

2. Vina bibunt homīnes, animalia cetēra font.....

.....

3. Ama matr..... et patr....., parentes tuos !

.....

4. Milit..... pontem trans flumen aedificabant.

.....

5. Antiquis tempor..... apud Romanos in annō decem menses erant.

.....

Vocabulum

aedifico, āvi, ātum, āre – будувати, споруджувати / **a zidi, a construi**
 altitudo, inis *f* – висота / **înălțime**
 amo, āvi, ātum, āre – любити / **a iubi**
 animal, ālis *n* – тварина / **animal**
 annus, i *m* – рік / **an**
 antiquus, a, um – стародавній / **antic**
 apud (+Acc.) – у / **în**
 Asia, ae *f* – Азія / **Asia**
 bibo, bibi, -, ěre – пити / **a bea**
 ceterus, a, um – інший / **celălalt**
 clarus, a, um – славний / **renumit**
 decem – десять / **zece**
 firmus, a, um – міцний / **puternic**
 flumen, ĩnis *n* – ріка / **fluviu, râu**
 fons, fontis *m* – джерело / **izvor**
 homo, ĩnis *m* – людина / **om**
 in (+ Acc. або Abl.) – в, на, у / **în, la**
 magnitudo, inis *f* – величина / **mărime**
 magnus, a, um – великий / **mare**

mater, tris *f* – мати / **mamă**
 mensis, is *m* – місяць / **lună**
 miles, ĩtis *m* – воїн / **soldat**
 murus, i *m* – стіна, мур / **perete, zid**
 parentes, um *m* – батьки / **părinți**
 pater, tris *m* – батько / **tată**
 pons, pontis *m* – міст / **pod, ponte**
 pulcher, chra, chrum – гарний / **frumos**
 Romānus, i *m* – римлянин / **roman**
 sum, fui, esse – бути / **a fi**
 tempus, ōris *n* – час / **timp**
 trans (+Acc.) – через / **peste**
 Troia, ae *f* – Троя (місто на південно-західному узбережжі Малої Азії) / **Troia (oraș de pe coasta de sud-vest a Asiei Mici)**
 tuus, a, um – твій / **al tău**
 urbs, urbis *f* – місто / **oraș**
 vinum, i *n* – вино / **vin**

5. Перекладіть українською мовою / **Traduceți în limba română:**

DE ORPHEO ET EURYDICE

Orpheus, celēber cantator, et homīnes et animalia carminibus suis delectāre solebat.

.....

Sed non solum animalia, sed etiam arbōres et saxa appropinquabant, dum Orpheus voce pulchra canebat.

.....

Olim Eurydicen, Orphei uxorem,
serpens necabat.

.....
.....
.....

Magnus erat dolor Orphei.

.....
.....

Diu flebat dolebatque, denique in
Tartarum descendere constituebat.

.....
.....
.....

Plutonem et Proserpinam, regem reginamque Tartari, petebat et animos carmine
movere temptabat.

.....
.....

Cum de amore suo et de doloribus magnis canebat, cunctae umbrae mortuorum
flebant.

.....
.....

Orpheus carmine suo Proserpinam quoque Plutonemque, quibus (яким / **care**)
amor ignotus non erat, movebat.

.....
.....

Itaque regina ad Orpheum dicebat : “Dum iter in terram summam facis, tibi oculos
ad Eurydicen vertere non licet.

.....
.....

Si post te respicis, Eurydicen iterum amittis”.

.....
.....

Iam solis lucem Orpheus videbat, cum verba Proserpinae neglegebat et caput ad
uxorem vertebat.

.....
.....

Eurydice statim in Tartarum referrebat.

.....
.....

Orpheus autem ad terram redire debebat.

.....
.....

Vocabulum

ad (+Acc.) – до / **prep.+acuz = la**
amitto, misi, missum, ere – втрачати /
a pierde
amor, oris *m* – кохання, любов / **amor, iubire**
animal, alis *n* – тварина / **animal**
animus, i *m* – дух, душа / **duh, suflet**
appropinquo, avi, atum, are – наближатися /
a se apropia

arbor, oris *f* – дерево / **arbore**
autem – а, аж, але, однак / **iar, însă, aşadar**
cano, cecini, cantum, ere – співати / **a cânta**
cantator, oris *m* – співак, музикант / **cântăreţ**
caput, capitis *n* – голова / **cap**
carmen, inis *n* – пісня / **cântec**
celeber, bris, bre – славний / **celebru**

constituo, ui, ūtum, ěre – вирішувати /
a hotărî, a decide
 cum – коли / **când**
 cunctus, a, um – весь / **tot**
 de (+Abl.) – про / **despre**
 debeo, ui, ĩtum, ěre – бути зобов'язаним,
 мусити / **a datora, a trebui**
 delecto, āvi, ātum, āre – захоплювати, тішити /
a desfăța, a încânta
 denique – нарешті / **adv. în sfârșit**
 descendo, ndi, nsum, ěre – сходити,
 спускатися / **a coborî, a descinde**
 dico, dixi, dictum, ěre – говорити, казати /
a zice, a spune
 diu – довго / **multă vreme**
 doleo, ui, -, ěre – сумувати, страждати /
a suferi; a simți durerea, a fi îndurerat
 dolor, ōris *m* – біль; страждання; сум, смуток /
durere, suferință
 dum – під час, коли, доки / **în timp ce, când,**
până ce
 et – і / **și**
 Eurydice, es *f* – Еврідіка (дружина Орфея) /
Euridice (soția lui Orfeu)
 facio, fēci, factum, ěre – робити / **a face**
 fleo, flevi, fletum, ěre – плакати / **a plânge**
 homo, ĩnis *m* – людина / **om**
 iam – вже / **deja**
 ignōtus, a, um – невідомий / **obscur,**
necunoscut
 in (+ *Acc.* або *Abl.*) – в, на, у / **în, la**
 itaque – отже, таким чином / **așadar, prin**
urmare, deci
 iter, itinēris *n* – шлях, дорога / **drum, cale**
 itērum – ще раз, вдруге / **din nou, iarăși, iar**
 licet, licuit, licēre – дозволено, можна / **este**
permis, este voie, se permite
 lux, lucis *f* – світло / **lumină, lumina zilei**
 magnus, a, um – великий; значний / **mare;**
puternic
 mortuus, a, um – мертвий / **mort, decedat**
 moveo, movi, motum, ěre – зворушувати /
a mișca, a emoționa
 neco, āvi, ātum, āre – вбивати, кусати /
a omorî, a ucide; a mușca
 neglēgo, lexi, lectum, ěre – зневажати,
 нехтувати / **a neglija, a fi nepăsător**
 non solum..., sed etiam – не тільки..., а й / **nu**
numai....dar și
 oculus, i *m* – око; погляд / **ochi, privire**
 olim – колись; одного разу / **cândva;**
odinioară, odată

Orpheus, ei та eos *m* – Орфей, міфічний
 грецький поет і співець / **Orfeu a fost un**
muzician, poet și profet din mitologia
greacă
 peto, ĩvi, ĩtum, ěre – просити / **a cere**
 Pluto, onis *m* – Плутон, бог підземного
 царства / **Pluton, zeul Lumii subterane în**
mitologia clasică
 post (+*Acc.*) – після / **după**
 Proserpina, ae *f* – Прозерпіна (дочка Церери,
 дружина Плутона, богиня підземного
 царства, покровителька рослин) /
Proserpina, era fiica lui Zeus și a lui
Demeter, zeița Lumii subterane și
protectoarea plantelor
 pulcher, chra, chrum – гарний / **frumos**
 qui, quae, quod – який / **care**
 quoque – також, теж / **de asemenea, și**
 redeo, ĩi, ĩtum, ĩre – йти назад, повертатися /
a merge înapoi, a se întoarce
 refēro, rettūli (retuli), relātum, referre –
 відносити назад, повертати / **a purta înapoi,**
a aduce înapoi
 regīna, ae *f* – цариця / **regină**
 respicio, spexi, spectrum, ěre – дивитися назад,
 озиратися / **a privi înapoi**
 rex, regis *m* – цар / **rege**
 saxum, i *n* – скеля / **stâncă**
 sed – але / **dar**
 serpens, entis *m, f* – гадюка / **șarpe**
 si – якщо / **dacă**
 sol, solis *m* – сонце / **soare**
 soleo, solitus sum, ěre – мати звичку /
a obișnui, a avea obiceiul
 statim – негайно / **imediat**
 sum, fui, esse – бути / **a fi**
 summus, a, um – верхній, вищий / **cel mai**
înalt, superior
 suus, a, um – свій / **al său**
 Tartarus (-os), i *m* – Тартар (підземне царство)
 / **Tartar (Infernul)**
 tempto, avi, atum, āre – торкатися, намагатися
 / **a se atinge**
 terra, ae *f* – земля / **pământ**
 tu – ти / **tu**
 umbra, ae *f* – тінь / **umbră**
 uxor, ōris *f* – дружина, жінка / **soție, femeie**
 verto, verti, versum, ěre – повертати /
a întoarce
 video, vidi, visum, ěre – бачити / **a vedea**
 vox, vocis *f* – звук, голос / **sunet, glas**

6. Перекладіть речення латинською мовою /

Traduceți enunțurile în limba latină:

1. Гнів породжує ненависть, а злагода живить любов. /

Furia dă naștere urii, iar înțelegerea nutrește dragostea.

2. Місто Рим було столицею Римської імперії. /

Orașul Roma a fost capitala Imperiului Roman.

3. Злодій злодія, вовк вовка пізнає. / **Hoțul pe hoț, lupul pe lup îl cunoaște.**

4. У мирі мистецтва і науки процвітали. / **În pace arta și știința înfloreau.**

5. Уникайте жадоби! / **Evitați lăcomia!**

Vocabulum

a / dar – sed

бути / a fi – sum, fui, esse

вовк / lup – lupus, i m

гнів / mânie, furie – ira, ae f

жадоба, жадібність / lăcomie, avariție – avaritia, ae f

живити / a nutri – nutrio, īvi, ītum, īre

злагода / înțelegere – concordia, ae f

злочин / hoț – fur, furis m

імперія / imperiu – imperium, ii n

любов / dragoste – amor, ōris m

мир / pace – pax, pacis f

мистецтво / artă – ars, artis f

місто / oraș – urbs, urbis f

наука / știință – littērae, ārum f

ненависть / ură – odium, ii n

пізнавати / a cunoaște – cognosco, novi, nītum, ēre

породжувати / a da naștere, a produce, a pricinui – gigno, genui, genītum, ēre

процвітати / a înflori – floreo, ui, –, ēre

Рим / Roma – Roma, ae f

римський / Roman – Romanus, a, um

столиця / capitală – caput, capītis n

у, в / în, la – in (куди? з acc.; де? з abl.)

уникати / a evita – fugio, fugi, fugitūrus, ēre

7. Які українські та румунські слова походять від поданих у таблиці латинських /

Care cuvinte din limba ucraineană și română provin de la cuvintele latine prezentate în tabel:

	Verba Latina	Verba Ucrainică / Dacoromăna
1.	basis, is f	
2.	nepos, ōtis m	
3.	sonor, oris m	
4.	dens, dentis m	
5.	urbs, urbis f	
6.	lux, lucis f	
7.	sol, solis m	
8.	serpens, entis m, f	
9.	dolor, ōris m	
10.	lectio, onis f	

ADIECTIVA TERTIAE DECLINATIONIS / ПРИКМЕТНИКИ ТРЕТЬОЇ ВІДМІНИ /
ADJECTIVELE DE DECLINAREA A III-A

Прикметники третьої відміни у свою чергу поділяються на *три групи* /
Adjectivele de declinarea a III-a se împart în *trei categorii*.

**1) прикметники з трьома родовими закінченнями -er (m), -is (f), -e (n) /
adjective care se enunță cu trei forme corespunzătoare celor trei
genuri -er(m), -is(f), -e(n):**

alăcer, cris, cre – жвавий, а, е / **sprinten**, ă
acer, acris, acre – гострий, а, е / **ascuțit**, ă
celéber, bris, bre – знаменитий, а, е / **celebru**, ă
celer, eris, ere – швидкий, а, е / **rapid**, ă
equester, stris, stre – кінний, а, е / **ecvestru**, ă
paluster, stris, stre – болотяний, а, е / **nămolos**, oasă
pedester, stris, stre – піший, а, е / **pedestru**, ă
saluber, bris, bre – цілющий, а, е / **salubru**, ă
volūcer, cris, cre – крилатий, а, е / **înaripat**, ă

Nota bene! Таких прикметників всього 9 / **Există doar 9 adjective de acest fel**

**2) прикметники з двома родовими закінченнями -is (m,f), -e (n) /
adjective care se enunță cu două terminații, prima reprezentând
masculinul și femininul -is (m,f), iar a doua, neutrul -e (n):**

cardinalis, e – основний, а, е / **cardinal**, ă
crudelis, e – жорстокий, а, е / **aspru**, ă
dulcis, e – солодкий, а, е / **dulce**
hospitalis, e – гостинний, а, е / **ospitalier**, ă
nobilis, e – шляхетний, а, е / **nobil**, ă
occidentalis, e – західний, а, е / **occidental**, ă

**3) прикметники з одним родовим закінченням (-r, -ns, -x), спільним для трьох
родів /**

**Adjective cu o singură terminație comună pentru toate cele trei genuri (-
r, -ns, -x):**

audax, acis – відважний, а, е / **îndrăzneț**, ă
duplex, icis – подвійний, а, е / **dublu**, ă
sapiens, entis – мудрий, а, е / **înțelept**, ă
par, paris – рівний, а, е / **egal**, ă

Nota bene! У словниковій формі таких прикметників вказується також Gen.sg. /
În dicționar aceste adjective se enunță cu forma de Gen.sg.

Прикметники III відміни відмінюються за третьою відміною голосним типом /
**Adjectivele de declinarea a III-a se declină ca substantivele de declinarea
a III-a cu temă vocalică.**

**Зразок відмінювання прикметників третьої відміни /
Declinarea adjectivelor de declinarea a III-a:**

a) з трьома родовими закінченнями / **cu trei terminații:**

Causus	Singularis			Pluralis	
	m	f	n	m, f	n
Nom.	celēbr знаменитий / celebru	celēbr-is знаменита / celebră	celēbr-e знамените / celebru	celēbr -es	celebr -ia
Gen.	celēbr -is	celēbr -is	celēbr -is	celebr -ium	celebr -ium
Dat.	celēbr -i	celēbr -i	celēbr -i	celebr -ibus	celebr -ibus
Acc.	celēbr -em	celēbr -em	celēbr -e	celēbr -es	celebr -ia
Abl.	celēbr -i	celēbr -i	celēbr -i	celebr -ibus	celebr -ibus
Voc.	celēber	celēbr -is	celēbr -e	celēbr -es	celebr -ia

б) з двома закінченнями / **cu două terminații:**

Causus	Singularis		Pluralis	
	m, f	n	m, f	n
Nom.	dulc-is солодкий, солодка / dulce	dulc -e солодке / dulce	dulc -es	dulc -ia
Gen.	dulc -is	dulc -is	dulc -ium	dulc -ium
Dat.	dulc -i	dulc -i	dulc -ibus	dulc -ibus
Acc.	dulc -em	dulc -e	dulc -es	dulc -ia
Abl.	dulc -i	dulc -i	dulc -ibus	dulc -ibus
Voc.	dulc -is	dulc -e	dulc -es	dulc -ia

в) з одним родовим закінченням / **cu o singură terminație:**

Causus	Singularis		Pluralis	
	m, f	n	m, f	n
Nom.	duplex подвійний, подвійна / dublu, dublă	duplex подвійне / dublu	duplic -es	duplic -ia
Gen.	duplic -is	duplic -is	duplic -ium	duplic -ium
Dat.	duplic -i	duplic -i	duplic -ibus	duplic -ibus
Acc.	duplic -em	duplex	duplic -es	duplic -ia
Abl.	duplic -i	duplic -i	duplic -ibus	duplic -ibus
Voc.	duplex	duplex	duplic -es	duplic -ia

Nota bene! Декілька прикметників з одним родовим закінченням відмінюються, як іменники III відміни приголосного типу /

Câteva adjective cu o singură terminație se vor declina ca substantivele de declinara a III-a cu temă consonantică:

pauper, paupēris (бідний / **sărac**),

dives, divītis (багатий / **bogat**),

vetus, vetēris (старий / **bătrân**),

princeps, principis (перший, головний / **principal**),

particeps, participis (причетний / *părtaş*),
 sospes, sospitis (добре збережений, врятований / *nevătămat, teafăr*),
 compos, compōtis (знавець якоїсь справи / *stăpân pe ceva*),
 superstes, superstitis (той, що залишився, що зберігся / *nevătămat*).

PRONOMĪNA DEMONSTRATĪVA / ВКАЗІВНІ ЗАЙМЕННИКИ / PRONUMELE DEMONSTRATIV

ille, illa, illud – той, та, те (вказує на найвіддаленіший предмет) /
acela, aceea (cu referire la persoana a III-a);
iste, ista, istud – цей, ця, це; той, та, те (вказує на предмет поблизу особи) /
acesta, aceasta (ăsta, asta) (cu referire la persoana a II-a);
is, ea, id – цей, ця, це; той, та, те; він, вона, воно /
acesta, aceasta, acela, aceea (cu referire la toate persoanele);
hic, haec, hoc – цей, ця, це (вказує на найближчий предмет) /
acesta, aceasta (cu referire la persoana I).

Зразок відмінювання займенника / **Declinarea pronumelui ille, illa, illud:**

Causus	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	ille <i>той</i> / acela	illa <i>та</i> / aceea	illud <i>те</i> / acela	illi	illae	illa
Gen.	illius			illorum	illarum	illorum
Dat.	illi			illis		
Acc.	illum	illam	illud	illos	illas	illa
Abl.	illō	illā	illō	illis		

Зразок відмінювання займенника / **Declinarea pronumelui is, ea, id:**

Causus	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	is <i>цей</i> / acesta	ea <i>ця</i> / aceasta	id <i>це</i> / acesta	ei (ii)	eae	ea
Gen.	eius			eōrum	eārum	eōrum
Dat.	ei			eis (iis, is)		
Acc.	eum	eam	id	eos	eas	ea
Abl.	eō	eā	eō	eis (iis, is)		

Зразок відмінювання займенника / **Declinarea pronumelui hic, haec, hoc:**

Causus	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	hic <i>цей</i> / acesta	haec <i>ця</i> / aceasta	hoc <i>це</i> / acesta	hi	hae	haec
Gen.	huius			hōrum	hārum	hōrum
Dat.	huic			his		
Acc.	hunc	hanc	hoc	hos	has	haec
Abl.	hoc	hac	hoc	his		
Voc.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec

**PRONOMĪNA DETERMINATĪVA / ОЗНАЧАЛЬНІ ЗАЙМЕННИКИ /
PRONUMELE DEMONSTRATIV DE IDENTITATE**

īdem, eādem, idem – той самий (той же), та сама, те саме /
același, aceeași (pron.de identitate);
ipse, ipsa, ipsum – сам, сама, саме / **însuși, însăși (pron. Intensiv / de întărire).**

Зразок відмінювання займенника / Declinarea pronumelui īdem, eādem, idem:

Casus	Singularis			Plurālis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	īdem <i>той самий</i> / același	eadem <i>та сама</i> / aceeași	idem <i>те саме</i> / același	eidem (īidem)	eaedem	eādem
Gen.	eiusdem			eorundem	earundem	eorundem
Dat.	eīdem			eīsdem (īīsdem, isdem)		
Acc.	eundem	eadem	idem	eosdem	easdem	eadem
Abl.	eōdem	eādem	eōdem	eīsdem (īīsdem, isdem)		

Зразок відмінювання займенника / Declinarea pronumelui ipse, ipsa, ipsum:

Casus	Singularis			Plurālis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	ipse <i>сам</i> / însuși	ipsa <i>сама</i> / însăși	ipsum <i>саме</i> / însuși	ipsi	ipsae	ipsa
Gen.	ipsīus			ipsōrum	ipsārum	ipsōrum
Dat.	ipsi			ipsis		
Acc.	ipsum	ipsam	ipsum	ipsos	ipsas	ipsa
Abl.	ipso	ipsa	ipso	ipsis		

PRONOMĪNA RELATĪVA / ВІДНОСНІ ЗАЙМЕННИКИ / PRONUMELE RELATIV

qui, quae, quod – який, яка, яке; чий, чия, чие; котрий, котра, котре / **care**;
quicumque, quaecumque, quodcumque – який-небудь, хто-небудь / **oricare**.

Відмінювання відносних займенників / Declinarea pronumelui qui, quae, quod:

Casus	Singularis			Plurālis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	qui <i>який</i> / care	quae <i>яка</i> / care	quod <i>яке</i> / care	qui	quae	quae
Gen.	cuius			quōrum	quārum	quōrum
Dat.	cui			quibus		
Acc.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
Abl.	quō	quā	quō	quibus		

**PRONOMĪNA INTERROGATIVA / ПИТАЛЬНІ ЗАЙМЕННИКИ /
PRONUMELE INTERROGATIV**

qui, quae, quod – який? яка? яке? / **care?**

quis? quid? – хто? що? / **cine? ce?**

uter? utra? utrum? – який, яка, яке (з двох)? хто, що (з двох)? / **care (din doi)? cine, ce (din doi)?**

Відмінювання займенника quis? quid? / Declinarea pronumelor quis? quid?:

Casus			
Nom.	quis?	quid?	<i>хто? що? / cine? ce?</i>
Gen.	cuius?		<i>кого? чого? чий? чия? чиє? / al, a, ai, ale căruia (cărei)</i>
Dat.	cui?		<i>кому? чому? / căruia, căreia</i>
Acc.	quem?	quid?	<i>кого? що? / pe care?</i>
Abl.	quo?		<i>ким? чим? / (cu, în, prin, despre etc.) care?</i>

**PRONOMĪNA INDEFINĪTA / НЕОЗНАЧЕНІ ЗАЙМЕННИКИ /
PRONUMELE NEHOTĂRÂT**

quidam, quaedam, quoddam – якийсь, якась, якесть / **un anumit;**

quilibet, quaelibet, quodlibet – який-небудь, яка-небудь, яке-небудь / **oricine;**

quivis, quaevis, quodvis – кожний, а, е; будь-який, а, е / **fiecare;**

aliqui, aliqua, aliquod – хтось, щось, хто-небудь, що-небудь / **vreunul, cineva;**

quisque, quidque – кожний, а, е / **fiecare.**

**Відмінювання неозначених займенників /
Declinarea pronumelui nehotărât quidam, quaedam, quoddam:**

Casus	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	quidam <i>якийсь / un anumit</i>	quaedam <i>якась / o anumită</i>	quoddam <i>якесть / un anumit</i>	quidam	quaedam	quaedam
Gen.	cuiusdam			quorundam	quarundam	quorundam
Dat.	cuīdam			quibusdam		
Acc.	quendam	quandam	quoddam	quosdam	quasdam	quaedam
Abl.	quōdam	quādam	quōdam	quibusdam		
Voc.	quidam	quaedam	quoddam	quidam	quaedam	quaedam

**PRONOMĪNA NEGATĪVA / ЗАПЕРЕЧНІ ЗАЙМЕННИКИ /
PRONUMELE NEHOTĂRÂT NEGATIV**

nemo – ніхто / **nimeni;**

nullus – ніякий, а, е / **niciun;**

nihil – ніщо / **nimic.**

**Відмінювання заперечних займенників nemo та nihil /
Declinarea pronumelui nehotărât negativ nemo și nihil:**

Casus	Singularis	
Nom.	nemo <i>ніхто</i> / nimeni	nihil <i>ніщо</i> / nimic
Gen.	nullius (nemīnis)	nullius rei (nihīli)
Dat.	nemīni (nulli)	nulli rei
Acc.	nemīnem	nihil (nil, nihīlum)
Abl.	nullo (nemīne)	nullā rē (nihīlo)
Voc.	nemo	nihil

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Узгодьте іменники з прикметниками за родом /
Acordați substantivele cu adjectivele după gen:

Substantiva	Adiectiva	узгоджене словосполучення / îmbinarea de cuvinte
<i>victoria, ae f</i>	<i>celēber, bris, bre</i>	<i>victoria celebris</i> (славна перемога / victoria celebră)
<i>miles, itis m</i>	<i>celēber, bris, bre</i>	(славний воїн / militarul celebru)
<i>oppidum, i n</i>	<i>celēber, bris, bre</i>	(славне місто / vestitul oraș)
<i>oratio, onis f</i>	<i>simplex, icis</i>	(просте мовлення / discurs simplu)
<i>amicus, i m</i>	<i>fidelis, e</i>	(вірний друг / amic fidel)
<i>iter, itinēris n</i>	<i>brevis, e</i>	(короткий шлях / cale scurtă)
<i>auxilium, ii n</i>	<i>exiguus, a, um</i>	(незначна допомога / ajutor neînsemnat)
<i>eloquentia, ae f</i>	<i>luxuriosus, a, um</i>	(розкішне красномовство / elocvență excesivă)
<i>nomen, inis n</i>	<i>duplex, icis</i>	(подвійне ім'я / nume dublu)

2. Узгодьте прикметники з іменниками в роді, числі й відмінку та провідмініайте словосполучення в однині і множині /

Acordați în gen, număr și caz adjectivele cu substantivele, apoi declinați îmbinarea de cuvinte la singular și plural:

- *itineratum, i n + pedester, stris, stre* (піший маршрут / **traseu pedestru**)

	<i>Singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

- *prex, precis f + commūnis, e* (спільна молитва / **rugăciune comună**)

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

- *animus, i m + valens, entis* (здоровий дух / **spirit sănătos; gândire sănătoasă**)

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

- *cafea, ae f + robustus, a, um* (міцна кава / **cafea tare**)

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

3. Побудуйте із поданих слів речення і перекладіть /

Alcătuți din cuvintele date propoziții și traduceți-le:

- Homo, tandem, puer, inde, est, vir, primō, senex, infans, tum, deinde, adulescens, iuvenis, postea.

.....

.....

➤ Iter, praecepta, et, per, longum, et, difficile, exempla, est, breve, per, efficax.

Vocabulum

adulescens, entis *m, f* – підліток, юнак, дівчина (від 14 до 30) / **adolescent, june, fată (de la 14 până la 30)**
brevis, e – короткий / **scurt**
deinde – згодом, потім / **apoi, atunci**
difficilis, e – важкий / **difficil**
efficax, ācis – діяльний, успішний / **eficace**
exemplum, i n – приклад, зразок / **exemplu, model**
homo, īnis *m* – людина / **om**
inde – згодом / **apoi**
infans, infantis *m, f* – дитина (до 7 років), немовля / **copil (de la 7 ani), bebeluș**
iter, itinēris *n* – шлях / **cale**
iuvēnis, is *m, f* – юнак; дівчина; молода людина до 25 років / **june; fată; persoană tânără până la 25 de ani**

longus, a, um – довгий / **lung**
per (+Acc.) – через / **prin, printre, peste**
praeceptum, i n – вказівка, настанова / **povață, sfat**
primo – спочатку / **pentru prima dată, mai întâi**
postea – згодом, пізніше / **apoi, mai târziu**
puer, ĕri *m* – хлопець / **băiat**
senex, senis *m, f* – старець / **bătrân**
sum, fui, esse – бути / **a fi**
tandem – нарешті / **totuși, în fine, în sfârșit**
tum – тоді / **atunci**
vir, viri *m* – чоловік / **bărbat**

4. Визначте відмінок, число, розряд займенників, запишіть їх словникову форму /

Identificați cazul, numărul, categoria pronumelui și indicați forma acestora enunțată în dicționar:

Pronomen / займенник / Pronume	Casus, numerus / відмінок, число, розряд / Cazul, numărul, categoria	forma dictionaria / словникова форма / forma din dicționar
<i>eam</i>	<i>Acc. sing., femininum, pron. demonstrativum</i>	<i>is, ea, id</i>
<i>cui</i>		
<i>hi</i>		
<i>sibi</i>		
<i>id</i>		
<i>earundem</i>		
<i>nemīnem</i>		
<i>nulli rei</i>		
<i>hoc</i>		
<i>illi</i>		
<i>quem</i>		

5. Провідмініайте словосполучення в однині і множині /

Declinați îmbinarea de cuvinte la singular și plural:

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>	is legatus qui цей посол, який / acest ambasador care	
<i>Gen.</i>	legat-i	
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>	haec matricūla quae ця відомість, яка / această matriculă care	
<i>Gen.</i>	matricul-ae	
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>	illud lac quod це молоко, яке / acest lapte care	
<i>Gen.</i>	lact-is	
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

6. Доберіть до іменників граматично правильні форми прикметників /

Potriviți substantivele cu formele corecte ale adjectivelor:

<i>Substantiva</i>	<i>Adiectiva</i>
matres	nobilia
corpora	duplicem
homine	magnis
virtutem	antiquorum
morum	bonae
labores	prudenti
honoribus	grandes

Vocabulum

antīquus, a, um – стародавній / **antic**
bonus, a, um – добрий / **bun**
corpus, ōris n – тіло, постать / **corp**
duplex, ĭcis – подвійний / **dublu**
grandis, e – великий / **puternic, mare**
homo, ĭnis m – людина / **om**
honor, ōris m – почесьть, честь / **onoare**
labor, ōris m – праця / **lucru, muncă**

magnus, a, um – великий / **mare**
mater, tris f – мати / **mamă**
mos, moris m – поведінка, звичай / **obicei, moravuri**
nobilis, e – відомий / **vestit**
prudens, ntis – розумний, розсудливий / **înțelept, prevăzător**
virtus, ūtis f – мужність / **curaj**

7. Перекладіть українською мовою / Traduceți în limba română:

DE GRAECORUM ET ROMANORUM SCRIPTORIBUS

Non solum virōrum fortium, sed etiam scriptōrum insignium Graecia patria erat.

Poētae Graeciae antīquae carminībus suis omnium homīnum anīmos et antea delectabant, et nunc delectant, et semper delectabunt.

Nam immortalia sunt carmīna Homēri, qui acria proelia Graecōrum et Troianōrum narrat.

Apud Athenienses studium litterārum in magno honōre erat, et gloria virōrum insignium, doctrīna suā, magna erat.

Multi viri docti in Athenis, capīte civitatis Atheniensium, erant, et nota sunt nomīna philosophōrum et scriptōrum Graecōrum.

Socrātes, Plato, Aristotēles philosōphi erant, scriptōres – Herodōtus, Thucydīdes, Xenōphon.

Inter antīquos scriptōres Romanos princeps est Marcus Tullius Cicēro.

Libri Cicerōnis de philosophiā et eloquentiā et arte oratoriā etiam nunc viros doctos delectant, oratiōnes eius discipūli in scholis legunt.

Praeter Cicerōnem Sallustius, Caesar, Livius, Tacītus egregii scriptōres erant.

Augusti aetate in urbe Roma artes et littërae florëbant.

In numëro poëtärüm et amicörüm Augusti Vergilius et Horatius erant.

Vocabulum

acer, cris, cre – гострий / **ascuțit**
aetas, ātis *f* – вік / **vârstă, etate**
amīcus, i *m* – друг / **amic, prieten**
anīmus, i *m* – дух, душа, думка / **duh, suflet, gând**
antea – раніше, до того / **înainte, mai devreme**
antiquus, a, um – стародавній / **antic**
apud (+Acc.) – у / **la**
Aristotëles, is *m* – Аристотель (384-322 pp. до н. е.) засновник перипатетичної філософської школи / **Aristotel (384-322 î.Hr.) fondatorul școlii filosofice peripatetice**
ars, artis *f* – мистецтво / **artă**
Athēnae, ārum *f* – Афіни, центр Аттики / **Atena, centrul Atticei**
Atheniensis, is *m, f* – афінянин / **atenian**
Augustus, i *m* – Октавіан Август, римський імператор (63 до н.е. – 12 р. н.е.) / **Octavian Augustus, principe roman (63 î.Hr. – 12 d.Hr.)**
Caesar, āris *m* (Gaius Iulius Caesar) – Гай Юлій Цезар (100-44 pp. до н.е.), римський полководець, політичний діяч, письменник / **Iulius Cezar (100-44 î.Hr.), lider politic și militar roman, scriitor**
caput, itis *n* – столиця / **capitală**
carmen, inis *n* – поема / **poemă**
Cicëro, ōnis *m* Marcus Tullius – Цицерон, видатний римський політичний діяч, письменник, оратор (106 – 43 pp. до н.е.) / **Marcus Tullius Cicero, celebrul politician, scriitor, orator roman (106 – 43 î.Hr.)**
civitas, ātis *f* – держава / **stat**
de (+Abl.) – про / **despre**
delecto, āvi, ātum, āre – захоплювати, тішити / **a desfăța, a încânta, a amuza**
discipūlus, i *m* – учень / **discipol, elev**
doctrīna, ae *f* – вчення, наука / **învățătură, știință, doctrină**

doctus, a, um – вчений, освічений / **erudit, învățat**
egregius, a, um – видатний, відомий / **remarcabil, celebru**
eloquentia, ae *f* – красномовство / **elocvență**
etiam – навіть / **chiar**
floreo, ui, – , ēre – квітнути, процвітати / **a înflori**
fortis, e – мужній / **curajos**
gloria, ae *f* – слава / **gloria**
Graecia, ae *f* – Греція / **Grecia**
Graecus, a, um – грецький / **gresesc**
Graecus, i *m* – грек / **grec**
Herodōtus, i *m* – Геродот (бл. 484-425 pp. до н.е.), грецький історик / **Herodot (n. 484 î.Hr. – 425 î.Hr.) a fost un istoric grec.**
Homērus, i *m* – Гомер (VIII ст. до н.е.), давньогрецький поет, автор поем „Ліади” та „Одіссеї” / **Homer (sec.VIII î.e.n.), a fost un poet și rapsod grec legendar, căruia i se atribuie scrierea Iliadei și Odiseei**
homo, inis *m* – людина / **om**
honor, ōris *m* – почесність, честь / **onoare, cinste**
Horatius, ii *m* (Quintus Horatius Flaccus) – Горацій (Квінт Горацій Флакк) (65 – 8 pp. до н.е.), римський поет часів Августа / **Horațiu (65 – 8 î.Hr.), a fost unul dintre cei mai importanți poeți romani din "epoca augustană" (Imperatorului August)**
immortālis, e – безсмертний; вічний / **nemuritor, veșnic**
in (+ Acc. або Abl.) – в, на, у / **în, la**
insignis, e – визначний / **celebru, renumit**
inter (+Acc.) – між, серед / **între, printre**
is, ea, id – він / **el, ea**
lego, legi, lectum, ēre – читати / **a citi**
liber, bri *m* – книга / **carte**
littërae, ārum *f* – pl. наука / **știință**
Livius (Titus), i *m* – Лівій Тіт (59 р. до н.е. – 17 р. н.е.), римський історик / **Titus Livius (59 î.Hr. – 17 d.Hr.) a fost istoric roman**

magnus, a, um – великий / **mare**
multus, a, um – численний / **numeros**
nam – бо, оскільки / **căci, deoarece**
narro, āvi, ātum, āre – розповідати / **a nara, a povesti**
nomen, īnis n – ім'я / **nume**
non solum..., sed etiam – не тільки..., а й / **nu numai....dar și**
notus, a, um – відомий / **vestit**
numērus, i m – число / **număr**
nunc – тепер / **acum**
oratio, ōnis f – промова / **discurs**
oratorius, a, um – ораторський / **oratoric**
patria, ae f – батьківщина / **patrie**
philosophia, ae f – філософія / **filosofie**
philosophus, i m – філософ / **filosof**
Plato, ōnis m – Платон (428-347 pp. до н.е.), грецький філософ V ст. до н.е. / **Platon 427 î.Hr. – 347 î.Hr.) a fost un filosof al Greciei antice**
poēta, ae m – поет / **poet**
praeter (+Acc.) – крім / **în afară de**
princeps, īpis – перший / **cel dintâi**
proelium, ii n – битва, бій / **luptă**
qui, quae, quod – який / **care**
Roma, ae f – Рим / **Roma**
Romanus, a, um – римський / **roman**
Romānus, i m – римлянин / **roman**
Sallustius, Caius Crispus – Саллюстій Гай Крісп (86-34 pp. до н. е.), римський історик, автор „Змови Катіліни” та „Югуртинської війни” / **Gaius Sallustius Crispus, prescurtat în română de obicei ca Salustiu, 86 – c. 35 î.Hr.), a fost un istoric**

și politician roman, autorul „Despre conjurația lui Catilina ” și „Despre războiul cu Iugurta”
schola, ae f – школа / **școală**
scriptor, ōris m – письменник / **scriitor**
semper – завжди / **întotdeauna, mereu, oricând**
Socrātes, is m – Сократ (469–399 pp. до н.е.), давньогрецький філософ / **Socrate 470 – 399 î.Hr.) a fost un filosof din Grecia antică**
studium, ii n – навчання / **studiu**
sum, fui, esse – бути / **a fi**
suus, a, um – свій / **său**
Tacītus, i m (Publius Cornelius) – Публій Корнелій Тацит (бл. 55 – після 117 pp. н.е.) римський історик / **Caiu Corneliu Tacit (n. cca. 55, d. cca.115) d.Hr., istoric roman**
Thucydīdes, ae m – Фукідід (465-399 pp. до н.е.), давньогрецький історик / **Tucidide (465-399 î.Hr.), istoric din Grecia antică**
urbs, urbis f – місто / **oraș**
Vergilius (Publis Maro) – Вергілій (Публій Марон) (70-19 pp. до н.е.), римський поет / **Publius Vergilius Maro (70-19 î.Hr.), poet roman**
vir, viri m – чоловік, воїн, муж / **bărbat, soldat**
Xenōphon, ōntis m – Ксенофонт (430-354 pp. до н. е.), грецький історик і публіцист / **Xenofon (430-354 î.Hr.), istoric și publicist grec**

8. Перекладіть речення латинською мовою /
Traduceți enunțurile în limba latină:

1. Тіло людини є смертне, а душа безсмертна. /
Corpul omului este muritor, dar sufletul etern.

2. Брехливий в одному, брехливий у всьому. /
Minciunos într-una, mincinos în toate.

3. Подвійне заперечення – це ствердження. /
Negarea dublă este o afirmare.

4. Шлях до зірок не є легкий. / **Calea spre stele nu e ușoară.**

Vocabulum

a / dar, iar – sed
безсмертний / nemuritor, etern – immortalis, e
брехливий / mincinos, înșelător – mendax, ācis
бути / a fi – sum, fui, esse
весь / tot, înreg – omnis, e
до / la, spre, către – ad (+Acc.)
душа / suflet – anīmus, i m
заперечення / negare – negatio, onis f
зірка / stea – stella, ae f

легкий / ușor – levis, e
людина / om – homo, īnis m
не / nu – non
один / unul – unus, a, um
подвійний / dublu – duplex, īcis
смертний / muritor – mortālis, e
ствердження / afirmație – affirmatio, onis f
тіло / corp, trup – corpus, ōris n
у, в / în, la – in (куди? з acc.; де? з abl.)
шлях / cale – iter, itinēris n

9. Які українські та румунські слова походять від поданих у таблиці латинських прикметників III відміни /

Care cuvinte din limba ucraineană și română provin de la adjectivele latine de declinarea a III-a prezentate în tabel:

	Verba Latina	Verba Ucrainica / Dacoromāna
1.	vetus, ēris (старий / bătrân)	
2.	pauper, ēris (бідний / sărac)	
3.	par, parīs (рівний / egal)	
4.	brevīs, e (короткий / scurt)	
5.	effīcax, acīs (діяльний / eficace)	
6.	vocalīs, e (голосний / tare)	
7.	velox, ōcis (швидкий / rapid)	
8.	felix, īcis (щасливий / fericit)	
9.	dulcis, e (солодкий / dulce)	
10.	utīlis, e (корисний / util)	

**GRADUS COMPARATIŌNIS ADIECTIVŌRUM /
СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ /
GRADELE DE COMPARAȚIE ALE ADJECTIVELOR**

**GRADUS COMPARATĪVUS /
ВИЩИЙ СТУПІНЬ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ /
GRADUL COMPARATIV**

Якісні прикметники утворюють три ступені порівняння /

Adjectivele calificative formează trei grade de comparație:

- звичайний ступінь / **gradul pozitiv** – *gradus positīvus*;
- вищий ступінь / **gradul comparativ** – *gradus comparatīvus*;
- найвищий ступінь / **gradul superlativ** – *gradus superlatīvus*.

Усі прикметники утворюють вищий ступінь порівняння за загальним правилом:

основа прикметника + суфікси -ior (m, f), -ius (n)

**Toate adjectivele formează gradul de comparație comparativ conform
regulii generale:**

tema adjectivului + sufixele -ior (m, f), -ius (n)

Positīvus		Comparatīvus	
Nominativus	Основа / Тема	m, f	n
tutus, a, um – безпечний, а, е / precaut, ă	tut-	tut- ior безпечніший, -а / mai precaut, ă	tut- ius безпечніше / mai precaut
ruber, bra, brum – червоний, а, е / roșu, roșie	rubr-	rubr- ior	rubr- ius
celer, ěris, ěre – швидкий, а, е / prompt, ă	celer-	celer- ior	celer- ius
utĭlis, e – корисний, а, е / util, ă	util-	util- ior	util- ius
simplex, ĭcis – простий, а, е / simplu, ă	simplic-	simplic- ior	simplic- ius

Nota bene! Прикметники у вищому ступені відмінюються за третьою відміною іменників приголосної групи /

Adjectivele la gradul comparativ se vor declina ca substantivele de declinarea a III-a cu temă consonantică.

Зразок відмінювання прикметників у вищому ступені /

Declinarea adjectivelor la gradul comparativ:

Causus	Singularis		
	m	f	n
Nom.	tutior безпечніший / mai precaut	tutior безпечніша / mai precaută	tutius безпечніше / mai precaut
Gen.	tutiōr- is	tutiōr- is	tutiōr- is
Dat.	tutiōr- i	tutiōr- i	tutiōr- i
Acc.	tutiōr- em	tutiōr- em	tutius
Abl.	tutiōr- e	tutiōr- e	tutiōr- e
Voc.	tutior	tutior	tutius
	Plurālis		
	m	f	n
Nom.	tutiōr- es	tutiōr- es	tutiōr- a
Gen.	tutiōr- um	tutiōr- um	tutiōr- um
Dat.	tutior- ibus	tutior- ibus	tutior- ibus
Acc.	tutiōr- es	tutiōr- es	tutiōr- a
Abl.	tutior- ibus	tutior- ibus	tutior- ibus
Voc.	tutiōr- es	tutiōr- es	tutiōr- a

**GRADUS SUPERLATIVUS / НАЙВИЩИЙ СТУПІНЬ ПОРІВНЯННЯ
ПРИКМЕТНИКІВ / GRADUL SUPERLATIV AL ADJECTIVELOR**

Основа

прикметника + суфікс **-issīm-** + родові закінчення **-us (m), -a (f), -um (n)**

Tema

**adjectivului + sufixul -issīm- + desinențele corespunzătoare fiecărui gen
-us (m), -a (f), -um (n)**

Positivus		Superlativus		
Nom.	Основа / Тема	m	f	n
tutus, a, um безпечний, а, е / precaut, ă	tut-	tut- issīm-us найбезпечніший / cel mai precaut	tut- issīm-a найбезпечніша / cea mai precaută	tut- issīm-um найбезпечніше / cel mai precaut
utilis, e	util-	util- issīm-us	util- issīm-a	util- issīm-um
simplex, icis	simplic-	simplic- issīm-us	simplic- issīm-a	simplic- issīm-um

Nota bene! Прикметники у найвищому ступені відмінюються як прикметники першої і другої відмін /

Adjectivele la gradul superlativ se vor declina ca substantivele de declinarea I-II-a.

**ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ НАЙВИЩОГО СТУПЕНЯ ПОРІВНЯННЯ
ПРИКМЕТНИКІВ /
PARTICULARITĂȚILE DE FORMARE A GRADULUI SUPERLATIV**

I. Прикметники, які в чоловічому роді закінчуються на **-er**, утворюють найвищий ступінь за формулою:

форма чоловічого роду + суфікс -rīm- + родові закінчення -us, -a, -um

Adjectivele, care la genul masculin se termină în er, formează gradul superlativ conform regulii:

forma la gen. masculin + sufixul -rīm- + terminațiile -us, -a, -um

Positivus		Superlativus		
Nom.	Чоловічий рід на -er / Genul masculin în -er	m	f	n
ruber, bra, brum – червоний, а, е / roșu, roșie	ruber	ruber -rīm-us найчервоніший / cel mai roșu	ruber -rīm-a найчервоніша / cea mai roșie	ruber -rīm-um найчервоніше / cel mai roșu
celer, ěris, ěre – швидкий, а, е / prompt, ă	celer	celer -rīm-us / cel mai prompt	celer -rīm-a / cea mai promptă	celer -rīm-um / cel mai prompt

Nota bene!

vetus, veteris (старий / **bătrân**) – **veterrīmus, a, um** (найстаріший / **cel mai bătrân**)

II. Шість прикметників третьої відміни, які у називному відмінку однини закінчуються на **-ilis**, утворюють найвищий ступінь за формулою:

основа прикметника + суфікс -līm- + родові закінчення -us, -a, -um

Şase adjective de declinarea a III-a, care la Nominativ singular au terminația -ilis, formează gradul superlativ după formula:
tema adjectivului + sufixul -līm- + desinențele specifice fiecărui gen -us, -a, -um

Positivus	Comparativus		Superlativus
	m, f	n	
facilis, e – легкий, а, е / ușor	facil-ior легший, -a / mai ușor, mai ușoară	facil-ius легше / mai ușor	facil-līm-us, a, um найлегший, а, е / cel mai ușor, cea mai ușoară
difficilis, e – важкий, а, е / greu, grea	difficil-ior	difficil-ius	difficil-līm-us, a, um
similis, e – подібний, а, е / asemănător, asemănătoare	simil-ior	simil-ius	simil-līm-us, a, um
dissimilis, e – неподібний, а, е / diferit, ă	dissimil-ior	dissimil-ius	dissimil-līm-us, a, um
gracilis, e – стрункий, а, е / subțire	gracil-ior	gracil-ius	gracil-līm-us, a, um
humilis, e – низький, а, е / scund, ă	humil-ior	humil-ius	humil-līm-us, a, um

НЕПРАВИЛЬНІ СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ / COMPARAȚIA NEREGULATĂ

1. Суплетивні ступені порівняння / *Comparația supletivă*

П'ять прикметників утворюють ступені порівняння від різних основ (суплетивно) /

Există cinci adjective care formează comparativul și superlativul de la un radical diferit de cel al pozitivului (comparație supletivă):

Positivus	Comparativus		Superlativus
	m, f	n	
bonus, a, um добрий, а, е / bun, ă	melior кращий, а / mai bun, ă	melius краще / mai bun	optimus, a, um найкращий, а, е / foarte bun, ă
malus, a, um поганий, а, е / rău, rea	peior гірший, а / mai rău	peius гірше / mai rău	pessimus, a, um найгірший, а, е / foarte rău
magnus, a, um великий, а, е / mare	maior більший, а / mai mare	maius більше / mai mare	maximus, a, um найбільший, а, е / foarte mare
parvus, a, um малий, а, е / mic, ă	minor менший, а / mai mic, ă	minus менше / mai mic	minimus, a, um найменший, а, е / foarte mic
multi, ae, a численні / mult, ă	plures численніші / mai mult	plura численніші / mai mult	plurimi, ae, a найчисленніші / foarte mult

2. Описовий спосіб утворення ступенів порівняння прикметників /

Comparativul și superlativul analitic

Прикметники I-II відмін з основою на голосний перед закінченням **-us, -a, -um** утворюють вищий ступінь додаванням до звичайного ступеня прислівника **magis** (більше) чи **minus** (менше), а найвищий ступінь – за допомогою прислівника **maxime** (найбільше) чи **minime** (найменше) /

Adjectivele de declinarea I - a II-a cu tema vocalică înaintea terminațiilor **-us, -a, -um** formează comparativul și superlativul analitic cu ajutorul adverbelor **magis** (mai) sau **minus** (mai puțin) pentru gradul comparativ și **maxime** (foarte) sau **minime** (foarte puțin) pentru gradul superlativ.

Positivus	Comparativus	Superlativus
idoneus, a, um вигідний, а, е / convenabil, ă	magis idoneus, a, um більш вигідний, а, е / mai convenabil, ă minus idoneus, a, um менш вигідний, а, е / mai puțin convenabil, ă	maxime idoneus, a, um найбільш вигідний, а, е / foarte convenabil, ă minime idoneus, a, um найменш вигідний, а, е / foarte puțin convenabil, ă
perspicuus, a, um прозорий, а, е / limpede	magis perspicuus, a, um більш прозорий, а, е / mai limpede minus perspicuus, a, um менш прозорий, а, е / mai puțin limpede	maxime perspicuus, a, um найбільш прозорий, а, е / foarte limpede minime perspicuus, a, um найменш прозорий, а, е / foarte puțin limpede

necessarius, a, um необхідний, а, е / necesar, ă	magis necessarius, a, um більш необхідний, а, е / mai necesară minus necessarius, a, um менш необхідний, а, е / mai puțin necesară	maxime necessarius, a, um / найбільш необхідний, а, е / foarte necesară minime necessarius, a, um найменш необхідний, а, е / foarte puțin necesară
--	---	---

Nota bene!

Positivus	Comparativus	Superlativus
tenuis, e тонкий, а, е / subțire	tenuior, tenuius	tenuissimus, a, um
antiquus, a, um стародавній, а, е / antic, ă	aniquior, aniquius	antiquissimus, a, um
pinguis, e товстий, а, е / gras, ă	pinguior, pinguius	pinguissimus, a, um

НЕПОВНІ СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ / COMPARAȚIA NEREGULATĂ

Деякі прикметники, що походять від прийменників, мають тільки вищий і найвищий ступені порівняння /

Unele adjective, derivate din prepoziții, au doar gradele de comparație comparativ și superlativ:

Прийменники / Prepozițiile	Comparativus	Superlativus
prae (з abl.) – перед / înainte	prior, prius – попередній, я, є / de mai înainte, precedent, ă	primus, a, um – перший, а, е / primul, prima
prope (з асс.) – близько / aproape, lângă	propior, propius – ближчий, а, е / mai apropiat, ă	proximus, a, um – найближчий, а, е / cel mai apropiat, ă
post (з асс.) – після / după	posterior, posterius – наступний, а, е / următorul, următoarea	postrēmus, a, um; postūmus a, um – останній, я, є / ultimul, a
extra (з асс.) – зовні / în afară de, extern	exterior, exterius – зовнішній, я, є / extern, ă	extrēmus, a, um; extīmus, a, um – крайній, я, є / cel mai îndepărtat, ă; cel din urmă, cea din urmă
intra (з асс.) – всередині / înăuntru	interior, interius – внутрішній, я, є / interior, interioară	intīmus, a, um – найглибший, а, е / cel mai dinăuntru, cea mai dinăuntru
supra (з асс.) – вгорі / deasupra, pe	superior, superius – вищий, верхній, я, є / mai sus; superior, superioară	suprēmus, a, um; summus, a, um – найвищий, а, е / cel mai înalt, cea mai înaltă
infra (з асс.) – внизу / în partea de jos	inferior, inferius – нижчий, а, е / inferior, inferioară	infīmus, a, um; imus, a, um – найнижчий, а, е / cel mai de jos; cea mai de jos
ultra (з асс.) – по той бік / în spate, în urma	ulterior, ulterius – потойбічний, а, е / ulterior, ulterioară	ultīmus, a, um – останній, я, є / ultim, ă

ADVERBIUM / ПРИСЛІВНИК / ADVERBUL

У латинській мові існують дві категорії прислівників /

În limba latină există două categorii de adverbe:

- самостійні (*saepe* – часто, *ubi* – де, *semper* – завжди etc.) / **independente** (*saepe* – **adeseori**, *ubi* – **unde**, *semper* – **întotdeauna** etc.);
- похідні (утворені від прикметників) / **derivate** (*derivate din adjective*).

УТВОРЕННЯ ПРИСЛІВНИКІВ / FORMAREA ADVERBELOR

1. Прислівники утворюються від прикметників I-II відміни за допомогою спеціальних закінчень / Adverbele se formează de la adjectivele de decl. a I-II-a cu ajutorul terminațiilor specifice		
Прикметники I-II відміни / Adjectivele de declinare a I-II-a	Основа + закінчення / Tema + terminație	Прислівник / Adverbul
<i>altus, a, um</i> – високий, а, е / înalt, ă	<i>alt</i> + e	<i>alte</i> – високо / înalt
<i>malus, a, um</i> – поганий, а, е / rău, rea	<i>mal</i> + e	<i>male</i> – погано / rău
<i>rarus, a, um</i> – рідкісний, а, е / rar, ă	<i>rar</i> + o	<i>raro</i> – рідко / rar
<i>citus, a, um</i> – швидкий, а, е / rapid, ă	<i>cit</i> + o	<i>cito</i> – швидко / rapid
2. Прислівники утворюються від прикметників за допомогою спеціальних суфіксів / Adverbele se formează din adjective cu ajutorul sufixelor speciale		
Прикметники III відміни / Adjectivele de decl. a III-a	Основа + закінчення / Tema + terminația	Прислівник / Adverbul
<i>fortis, e</i> – хоробрий, а, е / curajos, curajoasă	<i>fort</i> + iter	<i>fortiter</i> – сильно, хоробро / tare, curajos
<i>sapiens, entis</i> – мудрий, а, е / înțelept, înțeleaptă	<i>sapient</i> + er	<i>sapienter</i> – мудро / înțelept
3. У функції прислівника може вживатися форма прикметника середнього роду / Funcția de adverb poate îndeplini adjectivul de genul neutru		
<i>facilis, e</i> – легкий, а, е / ușor, oară	форма середнього роду / forma genului neutru	<i>facile</i> – легко / ușor
<i>multus, a, um</i> – численний, а, е / mult, ă	форма середнього роду / forma genul neutru	<i>multum</i> – багато / mult
4. Деякі прислівники утворюються від іменників за допомогою закінчень -im, -tim, -atim (архаїчна форма <i>Accusativus singularis</i>) / Câteva adverbe se formează de la substantive cu ajutorul terminațiilor -im, -tim, -atim (forma arhaică <i>Accusativus singularis</i>).		
<i>pars, partis f</i> – частина / parte	<i>part</i> + im	<i>partim</i> – частково / parțial

Nota bene!

<i>bonus, a, um</i> – добрий, а, е / bun, ă	<i>bene</i>
<i>parvus, a, um</i> – малий, а, е / mic, ă	<i>parum</i>
<i>magnus, a, um</i> – великий, а, е / mare	<i>magnopere</i>
<i>propinquus, a, um</i> – близький, а, е / apropiat, ă	<i>prope</i>

GRADUS COMPARATIŌNIS ADVERBIŌRUM / СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИСЛІВНИКІВ / GRADELE DE COMPARAȚIE ALE ADVERBULUI

Утворення ступенів порівняння прислівників /
Formarea gradelor de comparație ale adverbului:

Positivus	Comparativus	Superlativus
lat-e – широко / lat	lat-ius – ширше / mai lat	lat-issim-e – найширше / cel mai lat, foarte lat
fort-iter – хоробро / curajos	fort-ius – хоробріше / mai curajos	fort-issim-e – найхоробріше / cel mai curajos, foarte curajos
gracil-iter – струнко / subțire	gracil-ius – більш струнко / mai subțire	gracil-lim-e – дуже струнко / foarte subțire, cel mai subțire
sapient-er – мудро / înțelept	sapient-ius – мудріше / mai înțelept	sapient-issim-e – наймудріше / cel mai înțelept, foarte înțelept
mal-e – погано / rău	peius – гірше / mai rău	pessime – найгірше / foarte rău, cel mai rău
mult-um – багато / mult	plus – більше / mai mult	plurimum – найбільше / cel mai mult, foarte mult

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Утворіть ступені порівняння таких прикметників /

Puneți următoarele adjective la gradele de comparație comparativ și superlativ:

Gradus positivus	Gradus comparativus	Gradus superlativus
<i>spectabilis, e</i> (помітний, а, е / vizibil, ă)	<i>spectabilior (m,f), spectabilius (n)</i>	<i>spectabilissimus, a, um</i>
<i>horribilis, e</i> (жахливий, а, е / teribil, ă)		
<i>gracilis, e</i> (стрункий, а, е / subțire)		
<i>vehemens, entis</i> (палкий, а, е / pasionat, ă)		
<i>bonus, a, um</i> (хороший, а, е / bun, ă)		

religens, entis (побожний, а, е / religios, oasă)		
pulcher, chra, chrum (красивий, а, е / frumos, frumoasă)		
reverendus, a, um (шановний, а, е / respectabil, ă)		
malus, a, um (поганий, а, е / rău, rea)		
mendax, ācis (брехливий, а, е / minciunos, oasă)		
tener, ăra, ărum (ніжний, а, е / gingaș, ă)		
miser, ăra, ărum (нещасний, а, е / nefericit, ă)		
nutribilis, e (поживний, а, е / nutritiv, ă)		
disertus, a, um (красномовний, а, е / elocvent, ă)		
facilis, e (легкий, а, е / ușor, oară)		
velox, ōcis (швидкий, а, е / rapid, ă)		
strenuus, a, um (енергійний, а, е / energic, ă)		

2. Провіdmaняйте словосполучення в однині і в множині /
Declinați îmbinarea de cuvinte la singular și plural:

- *urbs veterior f* (старіше місто / **oraș mai vechi**)

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>	urbs veterior	
<i>Gen.</i>	urb- is veterior- is	
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

- *odor suavissimus m* (найприємніший запах / **cel mai plăcut miros**)

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>	odor suavissimus	
<i>Gen.</i>	odor- is suavissim- i	
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

- *epistula sincerissima f* (найщиріший лист / **cea mai sinceră scrisoare**)

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>	epistula sincerissima	
<i>Gen.</i>	epistul- ae sincerissim- ae	
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

- *bellum crudelius n* (жорстокіша війна / **război mai crunt**)

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>	bellum crudelius	
<i>Gen.</i>	bell- i crudelior- is	
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

3. Утворіть, необхідні за змістом речення, ступені порівняння прикметників і перекладіть українською мовою /

Alcătuïți gradele de comparație ale adjectivelor necesare contextului apoi traduceți enunțurile:

➤ Linguam Graecam, quamquam (difficilis, e) est quam lingua Latina, tamen libenter discimus.

➤ Via Appia (longus, a, um) via Italiae est.

➤ Cicero brevi tempore (clarus, a, um) erat quam cetere oratores.

➤ (celeber, bris, bre) et (florens, entis) omnium urbium Italiae erat Roma.

Vocabulum

Appia, ae *f* (via) – Аппієва дорога, споруджена з ініціативи Аппія Клавдія Сліпого / **Drumul Appian**, a fost construit de **Appius Claudius Caecus brevis**, e – короткий / **scurt**
celeber, bris, bre – славний, знаменитий / **celebru**, vestit
cetērus, a, um – інший / **alt**
Cicēro, ōnis *m* (**Marcus Tullius**) – Ціцерон (Марк Туллій), видатний римський політичний діяч, письменник, оратор (106 – 43 рр. до н.е.) / **Marcus Tullius Cicero**, renumitul politician, scriitor, orator roman (106 – 43 î.Hr.)
clarus, a, um – славний / **renumit**
difficilis, e – важкий / **difficil**
disco, didici, –, ěre – вчитися / **a studia**, a învăța
florens, ntis – квітучий / **înfloritor**
Graecus, a, um – грецький / **grecesc**

Italia, ae *f* – Італія / **Italia**
Latinus, a, um – латинський / **latin**
libenter – охоче, із задоволенням / **cu plăcere**, de bunăvoie
lingua, ae *f* – мова / **limba**
longus, a, um – довгий / **lung**
omnis, e – весь; кожний / **tot**, fiecare
orator, ōris *m* – оратор / **orator**
quam – як; ніж / **ca; decât**
quamquam – хоч / **cu toate că, deși, măcar că**
Roma, ae *f* – Рим / **Roma**
sum, fui, esse – бути / **a fi**
tamen – однак, проте / **totuși, cu toate acestea**
tempus, ōris *n* – час / **timp**
urbs, urbis *f* – місто / **oraș**
via, ae *f* – дорога, шлях / **cale, drum**

4. Утворіть від поданих прикметників прислівники /
Alcătuiți adverbe de la următoarele adjective:

<i>Adiectivum</i> / Прикметник / Adjectiv	<i>Adverbium</i> / Прислівник / Adverb
ingens, entis (сильний / tare, puternic)	<i>ingenter</i> (сильно / tare)
bonus, a, um (добрий / bun)	
recens, entis (свіжий / proaspăt, recent)	
brevis, e (короткий / scurt)	
incognitus, a, um (невідомий / necunoscut)	
felix, īcis (щасливий / fericit)	
laudabilis, e (похвальний / laudabil, demn de laudă)	
liber, ěra, ěrum (вільний / liber)	
angustus, a, um (вузький / strâmt)	

5. Підберіть необхідні за змістом прислівники та перекладіть текст українською мовою /

Alegeți adverbele potrivite după sens, apoi traduceți textul în limba română:

Adverbia: semper, honeste, modeste, praeclare, patienter, breviter, severe, strenue, fortiter.

DE SPARTANIS

Lycurgus civitatem Spartanaminstituit.

Secundum leges eius puēri, adulescentes, iuvēnes corpōra exercēbant.

Libēri discebant parentes et senes honorāre, legībus parēre,
..... sed libēre respondēre.

Ii, qui imperio non parebant, puniebantur.

Mos erat Spartanisrespondēre, pugnāre, et
constanter labōres tolerāre, vivēre.

Vocabulum

adulescens, entis *m* – юнак / **adolescent**
brevīter – коротко / **scurt**
civitas, atis *f* – держава / **stat**
constanter – постійно, стійко / **constant, mereu**
corpus, ōris *n* – тіло / **corp**
de (+Abl.) – про / **despre**
disco, didīci, – , ēre – вчитися / **a învăța, a studia**
exerceo, cui, cītum, ēre – тренувати / **a exersa, a practica**
fortīter – сильно, хоробро / **tare, curajos**
honeste – гідно; з честю / **demn, cu cinste**
honōro, āvi, ātum, āre – поважати / **a stima, a onora**
imperium, ii *n* – імперія, влада / **imperiu, putere**
is, ea, id – він, вона, воно / **el, ea**
instituo, ui, ūtum, ēre – вибудовувати / **a construi, a întemeia**
iuvēnis, is *m* – юнак / **june, tânăr**
labor, ōris *m* – труд; трудність / **muncă, dificultate**
lex, legis *f* – закон / **lege**
libēre – вільно / **liber**
libēri, ōrum *m* – діти / **copii**
Lycurgus, i *m* – Лікурґ (IX ст. до н.е.), цар Спарти і законодавець / **Licurg (sec. IX î.e.n.) regele Spartei și legislator**

modeste – розважливо, помірковано, розсудливо / **moderat, chibzuit**
mos, moris *m* – звичай, спосіб життя / **obicei, mod de viață**
parentes, um *m* (pl.) – батьки / **părinți**
pareo, ui, itum, ēre – підкорятися / **a se supune**
patienter – терпеливо / **răbdător**
praeclare – дуже славно, преславно / **glorios**
puer, eri *m* – хлопець / **băiat**
pugno, āvi, ātum, āre – боротися; воювати / **a lupta**
punio, ivi, itum, ire – карати / **a pedepsi**
qui, quae, quod – який / **care**
respondeo, ndi, nsum, ēre – відповідати / **a răspunde**
secundum (+Acc.) – згідно з, відповідно до / **conform cu**
sed – але / **dar**
semper – завжди / **întotdeauna**
senex, senis *m, f* – старець / **bătrân**
sevēre – строго / **sever**
Spartānus, a, um – спартанський / **spartan**
Spartānus, i *m* – спартанець / **spartan**
strenue – діяльно, швидко / **activ, rapid**
tolēro, āvi, ātum, āre – терпіти, витримувати / **a răbda**
vivo, vixi, victum, ēre – жити / **a trăi**

6. Перекладіть текст українською мовою. Підкресліть знайдені прикметники у вищому і найвищому ступенях порівняння та усно їх охарактеризуйте /

Traduceți textul în limba română. Subliniați adjectivele la gradul comparativ și superlativ. Caracterizați oral adjectivele subliniate:

DE ROMA ANTIQUA

Roma antiquissima urbs Italiae putatur; coloniae autem Graecorum, in ora Italiae sitae, vetustiores sunt.

Initio Roma admodum parva erat, vias habebat angustissimas, domicilia humillima, aedificia autem publica ampliora et ornatiores erant.

In Capitolio, arce Romana, Iovi optimo et maximo templum celeberrimum aedificabant.

Romani gladios et scuta, praedam belli, in templis deis praebebant et consecrabant.

Urbs dissimillima erat vetustiori; vias latissimas, domos ornatissimas, fora amplissima habebat.

Iuxta tamen luxuriosas domos Romanorum divitum miserrimae tabernae pauperum habebantur.

Vocabulum

admodum – дуже, надто, досить / **foarte, prea, destul de**
aedificium, ii n – будівля / **edificiu, clădire**
aedifico, āvi, ātum, āre – будувати, споруджувати / **a zidi, a construi**
amplius (вищий ступ. від **ample**) – більше / **mai mult** (gradul comparativ de la **ample**)
amplus, a, um – обширний, великий / **cuprinzător, amplu**
angustus, a, um – вузький / **îngust, strâmt**
antiquus, a, um – стародавній / **antic**

arx, arcis f – пагорб, вершина / **cetățuie, culme**
autem – а, однак / **dar, însă**
bellum, i n – війна / **război**
bonus, a, um – гарний / **frumos**
Capitolium, ii n – Капітолій, Капітолійський пагорб / **Capitoliu, cea mai mică dintre cele șapte coline ale Romei**
celeber, bris, bre – славний, знаменитий / **celebru; renumit**
colonia, ae f – колонія / **colonie**
consecro, avi, atum, āre – присвячувати / **a consacra**

deus, i *m* – бог / **zeu**
dives, divitis – багатий / **bogat**; roditor
dissimilis, e – неподібний, несхожий /
diferit, deosebit de
domicilium, ii *n* – житло / **locuință, casă, domiciliu**
domus, us *f* – будинок, дім / **casă**
forum, i *n* – форум, площа (ринкова) / **for, piață publică**
gladius, ii *m* – меч / **sabie**
Graecus, i *m* – грек / **grec**
habeo, ui, itum, ere – мати / **a avea**
humilis, e – низький / **scund**
in (+ Acc. або Abl.) – в, на, у / **în, la**
initium, i *n* – початок / **început**
Italia, ae *f* – Італія / **Italia**
Iuppiter, Iovis *m* – Юпітер, римський
верховний бог, цар неба, богів і людей /
Jupiter, zeul suprem, regele cerului,
zeilor și al oamenilor
iuxta (+Acc.) – біля, поряд, коло /
aproape, lângă
latus, a, um – широкий / **lat**
luxoriosus, a, um – розкішний / **luxos**
magnus, a, um – великий / **mare**
miser, era, erum – бідний / **mizerabil; nefericit**
ora, ae *f* – берег, узбережжя / **țarm, mal**
ornatus, a, um – прикрашений / **împodobit**

parvus, a, um – малий / **mic**
pauper, eris – бідний, убогий / **sărac, nevoiaș**
praebeo, ui, itum, ere (+Dat.) – постачати,
доставляти / **a oferi, a furniza**
praeda, ae *f* – здобич, трофей / **pradă**
publicus, a, um – громадський, державний
/ **public**
puto, avi, atum, are – вважати /
a considera
Roma, ae *f* – Рим / **Roma**
Romanus, a, um – римський / **roman**
Romānus, i *m* – римлянин / **roman**
scutum, i *n* – щит / **scut**
situs, a, um – розміщений / **situat**
sum, fui, esse – бути / **a fi**
taberna, ae *f* – крамничка, лавка /
dugheană, prăvălie, cârciumă
tamen – однак, проте / **totuși, cu toate acestea**
templum, i *n* – святиня, храм / **templu**
tempus, oris *n* – час; період / **timp, perioadă**
urbs, urbis *f* – місто / **oraș**
vetustus, a, um – старий; давній / **bătrân; arhaic**
via, ae *f* – дорога, шлях / **drum, cale**

7. Перекладіть речення латинською мовою /
Traduceți enunțurile în limba latină:

1. Мова є швидка, а думка – швидша. /
Limba este rapidă, dar gândul mai rapid.

2. Весна – найприємніша, літо – найтепліша, осінь – найбарвистіша, зима –
найхолодніша пора року. /
**Primăvara este cea mai suavă, vara – cea mai caldă, toamna – cea mai
eflorescentă, iarna – cel mai rece anotimp.**

3. Люди вірять швидше очам, аніж вухам. /
Oamenii cred mai mult cu ochii, decât cu urechile.

4. З усіх античних ораторів найвідомішими були Демосфен і Ціцерон. /
Dintre toți oratorii antici cei mai vestiți erau Demosten și Cicero.

Vocabulum

а / **iar, dar** – sed
 аніж / **decât** – quam
 античний / **antic** – antiquus, a, um
 барвистий, квітучий / **eflorescent** –
 florens, ntis
 бути / **a fi** – sum, fui, esse
 весна / **primăvara** – ver, veris *n*
 відомий / **vestit** – notus, a, um
 вірити / **a crede** – credo, credidi, creditum,
 ěre
 вухо / **ureche** – auris, is *f*
 Демосфен / **Demosten** – Demosthenes, is
m
 думка / **gând** – mens, mentis *f*
 зима / **iarnă** – hiems, hiĕmis *f*
 літо / **vara** – aestas, ātis *f*
 людина / **om** – homo, ĩnis *m*

мова / **limba** – lingua, ae *f*
 око / **ochi** – ocŭlus, i *m*
 оратор / **orator** – orātor, ōris *m*
 осінь / **toamna** – autumnus, i *m*
 пора / **anotimp** – tempus, ōris *n*
 приемний / **suav** – suavis, e
 рік / **an** – annus, i *m*
 теплый / **cald** – calĭdus, a, um
 увесь / **tot** – omnis, e
 холодний / **rece** – gelĭdus, a, um; frigĭdus,
 a, um
 Ціцерон / **Cicero** – Cicĕro, ōnis *m*
 швидкий / **rapid** – celer, celĕris, celĕre
 швидше, більше / **mai mult, în plus** –
 amplius

8. У вертикальних рядах замалюйте олівцем назви граматичних категорій латинського іменника. З решти літер, розташованих так само по вертикалі, має утворитися латинський вислів /

În coloanele verticale colorați cu creionul denumirile de categorii gramaticale ale substantivului în limba latină. Din restul literelor atașate la fel vertical se va alcătui o maximă latină:

		N	P						N	D		
	G	E	T	D				S	I	A	C	
	O	R	L	C				O	U	I	O	
A	E	U	U	E	M		F	I	T	T	R	I
M	N	U	L	C	A	C	L	R	M	I	C	T
	U	T	R	L	S	M	E	N	U	V	A	
	S	R	A	I	I	A	O	G	E	N	D	
		U	L	R	C	A	M	U	R	U		
		M	A	N	U	S	I	L	R	S		
			I	A	L	A	N	A	U			
			S	T	I	U	I	R	S			
				I	N	B	N	I				
				O	U	S	U	S				
					M	O	M					
						C						
						U						

**DECLINATIO QUARTA NOMINUM SUBSTANTIVORUM /
ЧЕТВЕРТА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ /
DECLINAREA A IV-a A SUBSTANTIVULUI**

До четвертої відміни належать іменники чоловічого і середнього роду, які в називному відмінку закінчуються на **-us (m)**, **-u (n)**, а в родовому – на **-us** /

Declinării a IV-a îi aparțin substantivele de genul masculin și neutru, care la **Nominativ** au terminațiile în **us (m)**, **-u (n)**, iar la **Genitiv-us**:

casus, us m – випадок / **caz**

usus, us m – вживання, досвід / **întrebuințare, experiență**

fructus, us m – фрукт / **fruct**

ictus, us m – удар / **lovitură**

senatus, us m – сенат / **senat**

passus, us m – крок / **pas**

cornu, us n – ріг / **corn**

gelu, us n – мороз / **ger** etc.

Nota bene! Як виняток до четвертої відміни належать деякі іменники жіночого роду на **-us**, як наприклад /

Ca excepție declinării a IV-a îi aparțin unele substantive **feminine** cu terminația în **-us**, de exemplu:

acus, us f – голка / **ac**

nurus, us f – невістка / **noră**

anus, us f – стара жінка / **femeie bătrână**

pinus, us f – сосна / **pin**

domus, us f – дім / **casă**

quercus, us f – дуб / **stejar**

socrus, us f – свекруха / **soacră**

tribus, us f – триба, район / **trib, raion**

manus, us f – рука / **mână**

Idus, uum f – Іди (13 або 15 число місяця) / **Ide (data 13 sau 15 a lunii)** etc.

**Зразок відмінювання іменників четвертої відміни /
Declinarea substantivelor de declinarea a IV-a:**

Causus	Singularis		Pluralis	
	m	n	m	n
Nom.	fruct - us	corn - u	fruct - us	corn - ua
Gen.	fruct - us	corn - us	fruct - uum	corn - uum
Dat.	fruct - ui	corn - u	fruct - ibus	corn - ibus
Acc.	fruct - um	corn - u	fruct - us	corn - ua
Abl.	fruct - u	corn - u	fruct - ibus	corn - ibus
Voc.	fruct - us	corn - u	fruct - us	corn - ua

Відмінювання іменника / Declinarea substantivului domus, us f (dīm / casă):

Causus	Singularis	Pluralis
Nom.	dom - us	dom - us
Gen.	dom - us	dom - uum (dom - ōrum)
Dat.	dom - ui	dom - ibus
Acc.	dom - um	dom - os
Abl.	dom - o	dom - ibus
Voc.	dom - us	dom - us

Nota bene!

1) **domi** *adv.* – вдома / **acasă**

domo *adv.* – з дому / **de acasă**

domum *adv.* – додому / **acasă**

2) Деякі іменники IV відміни утворюються від дієслів, шляхом додавання до основи супіна закінчення **-us** /

Unele substantive de declinarea a IV-a se formează de la verbe prin adăugarea la tema supinului terminației -us:

censeo, censui, censum, censere (оцінювати / **a recenza, a socoti**) →

census, us m (оцінка / **recensământ**);

sentio, sensi, sensum, sentire (відчувати / **a simți**) →

sensus, us m (відчуття / **simțire, simt**) etc.

DECLINATIO QUINTA NOMINUM SUBSTANTIVORUM / П'ЯТА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ / DECLINAREA A V-a A SUBSTANTIVULUI

До п'ятої відміни належать іменники жіночого роду, які в називному відмінку закінчуються на **-es**, а в родовому – на **-ei** /

Declinării a V-a îi aparțin substantivele feminine, care la Nominativ se termină în -es, iar la Genitiv în -ei:

acies, ei f – гострота, зір, погляд / **ascuțiș, văz, privire**

pernicies, ei f – знищення, погибель / **distrugere, pieire, dezastru**

canities, ei f – сивина, сиве волосся / **păr încărunțit**

planities, ei f – рівнина / **șes**

esuries, ei f – голод, апетит / **foame, poftă**

res, rei f – справа, річ / **lucru, fapt**

facies, ei f – поверхня, обличчя, зовнішність / **suprafață, față, chip, aspect**

series, ei f – ряд, низка, серія / **șir, rând, înșiruire, serie**

fides, ei f – віра / **credință**

species, ei f – вид, різновид, явище / **specie**

glacies, ei f – лід / **gheață**

spes, spei f – надія / **speranță**

Nota bene! Як виняток, до п'ятої відміни належать два іменники чоловічого роду /
Ca excepție la declinarea a V-a putem deduce două substantive masculine:

dies, diēi m, f – день / **zi**

meridies, ēi m – полудень, південь / **amiază**

dies, ēi, f у значенні термін, строк – жіночого роду / **în sens de termen, dată – genul feminin.**

Ad exemplum: *dies certa* (певний день / **o zi anumită**)

dies constituta (встановлений день / **zi stabilită**)

але / dar – *dies festus* (святковий день / **zi festivă**)

Іменники **res** і **dies** мають однину і множину. Всі інші іменники або зовсім не відмінюються у множині, або мають лише називний і знахідний відмінки /

Substantivele res și dies au forma de singular și plural. Toate celelalte substantive sau nu se declină deloc la plural, sau au numai Nominativul și Acuzativul.

Зразок відмінювання іменників п'ятої відміни /
Declinarea substantivelor de declinarea a V-a:

Causus	Singulāris		Pluralis	
	f	m, f	f	m, f
Nom.	r - es	di - es	r - es	di - es
Gen.	r - ei	di - ei	r - erum	di - erum
Dat.	r - ei	di - ei	r - ebus	di - ebus
Acc.	r - em	di - em	r - es	di - es
Abl.	r - ē	di - ē	r - ebus	di - ebus
Voc.	r - es	di - es	r - es	di - es

Словосполучення з іменником res, rei, f – справа, річ /
Îmbinări de cuvinte cu substantivul res, rei, f – lucru, fapt:

de rerum natūra – про природу речей / **despre natura lucrurilor**
 res adversae – несприятливі обставини, нещастя / **ghinion, nenoroc**
 res bonae – цінні речі, цінності / **lucruri prețioase**
 res castrenses – трофейне майно, військовий видобуток / **trofeu, bunuri militare**
 res divīnae – релігія / **religie**
 res divisae – подільні речі / **lucruri divizibile**
 res familiāris – майно, домашнє господарство / **proprietate, gospodărie**
 res frumentaria – продукти / **produse**
 res gestae – здійснені обставини, подвиг / **circumstanțe realizate, ispravă**
 res immobiliēs – нерухомість / **proprietatea imobilă**
 res indivisae – неподільні речі / **lucruri indivizibile**
 res militāris – військова справа / **caz militar, fapt militar**
 res mobiliēs – рухомість / **proprietate mobilă**
 res novae – нові обставини, державний переворот / **noi circumstanțe, lovitură de stat**
 res privatae – приватна власність / **proprietate privată**
 res publica – суспільна справа, республіка, держава / **lucru public, republica, stat**
 res Romana – Римська держава / **Statul roman**
 res rustica – сільське господарство / **agricultură**
 res secundae – сприятливі обставини, щастя / **circumstanțe favorabile, fericire**
 res summae – найважливіші справи, верховна влада / **cel mai important caz, supremație**
 scriptor rerum gestārum – історик / **istoric**

Словосполучення з іменником dies, ei, m, f – день /
Îmbinări de cuvinte cu substantivul dies, ei, m, f – zi:

dies ater – чорний день / **zi neagră (fig. zi rea)**
 dies natālis – день народження / **zi de naștere**
 diem vidēre – народитися / **a se naște**
 in dies – з дня на день / **de zi cu zi**
 cum die – з приходом дня / **cu sosirea zilei**
 dies tranquillus – погода / **timpul**
 ad certam diem – у встановлений термін / **în termen stabilit**

**ДІЄСЛОВА, УТВОРЕНІ ВІД ESSE /
VERBELE ALCĂTUITE CU AJUTORUL LUI ESSE
(SUM et COMPOSITA)**

Від дієслова **sum, fui, esse** „бути” за допомогою префіксів утворюється ряд похідних дієслів /

De la verbul sum, fui, esse „a fi” cu ajutorul prefixelor se formează un şir de verbe derivate:

absum, afui, abesse – бути відсутнім / **a fi absent**;
adsum, adfui, adesse – бути присутнім, допомагати / **a fi prezent, a fi de ajutor**;
desum, defui, deesse – не вистачати, бракувати / **a lipsi, a nu fi de faţă**;
insum, infui, inesse – бути всередині / **a fi în, a se afla, a exista**;
intersum, interfui, interesse – перебувати серед когось, брати участь / **a fi între, a fi la mijloc, a participa**;
obsum, obfui, obesse – шкодити / **a sta împotriva, a dăuna**;
praesum, praefui, praesse – бути попереду, очолювати / **a înainta, a conduce**;
prosum, profui, prodesse – допомагати / **a fi de folos**.

Nota bene! Дієслова, утворені від *esse*, відмінюються як дієслово *esse* /

Verbele derivate de la *esse*, se vor conjuga ca verbul *esse*:

	Praesens	Imperfectum	Futurum I
Persona	Singularis		
1.	ab-sum	ab-eram	ab-ero
2.	ab-es	ab-eras	ab-eris
3.	ab-est	ab-erat	ab-erit
	Pluralis		
1.	ab-sumus	ab-eramus	ab-erimus
2.	ab-estis	ab-eratis	ab-eritis
3.	ab-sunt	ab-erant	ab-erunt

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Узгодьте прикметники з іменниками в роді, числі й відмінку та провідмініайте словосполучення в однині і множині /

Acordați adjectivele cu substantivele în gen, număr și caz și declinați îmbinarea de cuvinte la singular și plural:

***res, rei f + honestus, a, um* (почесна справа / *lucru onorabil*)**

	singularis	pluralis
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

genu, us n + nobilis, e (благородне покоління / **generație nobilă**)

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

exercitus, us m + ingens, entis (могутнє військо / **armată puternică**)

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

socrus, us f + bonus, a, um (добра свекруха / **soacră bună**)

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

2. Визначте часові форми дієслів утворених від *esse* і перекладіть українською мовою /

Identificați timpul verbelor derivate de la *esse* și traduceți în limba română:

дієслово / verbum / verbul	час, особа, число / tempus, persona, numerous / timpul, persoana, numărul	переклад / interpretatio / traducerea
<i>adsumus</i>	<i>praesens indicativi activi, persona 1 pluralis</i>	<i>ми є присутні / noi suntem prezenți</i>

prodero		
absunt		
oberunt		
ines		
intereritis		
praeerant		
deeram		
ades		

3. Провідмініайте дієслово *intersum, interfui, interesse* (брати участь) у вказаних часах /

Conjugați verbul *intersum, interfui, interesse* (a participa) la timpurile indicate:

Persona	Praesens	Imperfectum	Futurum I
	<i>Singularis</i>		
1.			
2.			
3.			
	<i>Pluralis</i>		
1.			
2.			
3.			

4. Підберіть до поданих речень відповідні словосполучення (що підходять за змістом і граматично) та перекладіть українською мовою /

Alegeți îmbinarea de cuvinte potrivită (după sens și formă gramaticală) enunțurilor date, apoi traduceți în limba română:

1. Romani fortunam bonam nominabant.....

2. contrariae sunt rebus secundis.

3. Civitas Romana appellatur.

4. Romani non solum res publicas, sed etiam et legibus bonis instituebant.

5. Romani antiqui in multum excellabant.

6. Clari scriptores de populi Romani multa posteritati tradebant.

.....
(*res privatas, res secundas, rebus gestis, res adversae, res familiares, res publica, re militari*)

Vocabulum

antiquus, a, um – стародавній / **antic**
appello, āvi, ātum, āre – називати(ся) /
a numi, a chema
bonus, a, um – гарний, добрий / **frumos; bun**
civitas, ātis f – держава / **stat**
clarus, a, um – славний / **renumit; vestit**
contrarius, a, um – протилежний / **contrar**
excello, cellui, celsum, ěre – перевищувати;
підніматися / **a înainta, a se ridica**
fortuna, ae f – доля / **soartă**
in (+ Acc. або Abl.) – в, на, у / **în, la**
instituo, ui, utum, ěre – постановляти,
наставляти / **a institui, a stabili,**
a impune
lex, legis f – закон / **lege**
multum – багато / **mult**
nomino, āvi, ātum, āre – називати / **a numi**

non solum..., sed etiam – не тільки..., а й /
nu numai....dar și
populus, i m – народ / **popor**
posteritas, atis f – майбутнє, майбуття;
нащадки / **viitor, posteritate**
res, rei f – річ, справа / **lucru, fapt**
res publica – суспільна справа, республіка,
держава / **lucru public, republică, stat**
res secundae – сприятливі обставини,
щастя / **circumstanțe favorabile,**
fericire
Romanus, a, um – римський / **roman**
Romanus, i m – римлянин / **roman**
scriptor, ōris m – письменник / **scriitor**
sum, fui, esse – бути / **a fi**
trado, dīdi, dītum, ěre – передавати /
a transmite

5. Перекладіть українською мовою / Traduceți în limba română:

DE DOMO ROMANA

Domus Romana atque nostra aliter aedificabatur.

.....
In media parte domus erat atrium, quod foramīne tecti illustrabatur.
.....

In solo atrii cisterna erat, quae aquam imbrium, per foramen de tecto colligebat.

.....

In atrio olim focus erat, quo familia conveniebat et ubi parva simulacra penatium erant.

.....

Praeterea pater familias in atrio mane amicos salutabat.

.....

Atrium circumdabatur cubiculis aliisque cellis parvis et angustis.

.....

Alia pars praecipua domus tablinum erat, ubi familia cenabat et unde aditus in hortum patebat.

.....

Postea domus nobilium Romanorum amplae et magnificae erant.

.....

Velut de domo Caesaris unus ex poetis Romanorum scribebat: «Una domus urbs est».

.....

Vocabulum

aditus, us m – доступ / **acces, intrare**
aedifico, āvi, ātum, āre – будувати, споруджувати / **a zidi, a construi**
aliter – по-іншому, інакше / **altfel**
alius, alia, aliud – інший (з багатьох) / **altul, celălalt**
amicus, i m – друг / **amic, prieten**
amplus, a, um – обширний, великий / **amplu**
angustus, a, um – вузький / **îngust**
aqua, ae f – вода / **apă**
atque – і, а також / **și, de asemenea**
atrium, ii n – атриум / **atriu, sală mare, palat**
Caesar, āris m (Gaius Iulius Caesar) – Гай Юлій Цезар (100-44 pp. до н.е.), римський полководець, політичний діяч, письменник / **Gaius Iulius Caesar (100-44 î.Hr.) politician, comandant, orator și scriitor**
cella, ae f – кімнатка, комора / **cămară, cameră**
ceno, avi, atum, āre – обідати / **a mânca, a lua masa**
circumdo, dēdi, dātum, āre – розміщувати довкола, розташовувати, оточувати / **a pune ceva împrejur, a înconjura (cu ceva)**

cisterna, ae f – водосховище, резервуар / **cisternă, rezervor**
colligo, lēgi, lectum, ēre – збирати / **a aduna**
convenio, vēni, ventum, īre – сходиться, збиратися / **a se aduna**
cubiculum, i n – кімната / **cameră, odaie**
de (+Abl.) – про, з / **de, despre**
domus, us f – будинок, дім / **casă**
e, ex (+Abl.) – з / **din**
et – і / **și**
familia, ae f – сім'я / **familie**
focus, i m – вогонь / **foc**
forāmen, īnis n – отвір / **deschizătură**
hortus, i m – сад / **grădină**
illustro, āvi, ātum, āre – освітлювати / **a lumina**
imber, imbris m – zalивний дощ, злива / **ploaie abundentă**
in (+Acc. або Abl.) – в, на, у / **în, la**
magnificus, a, um – розкішний, помпезний / **minunat; magnific; pompos**
mane – вранці; рано / **dimineata, devreme**
medius, a, um – середній, центральний / **de mijloc, la mijloc, central**
nobilis, e – відомий, знатний / **distins, nobil**
noster, nostra, nostrum – наш / **nostru**

olim – колись / **cândva**
pars, partis *f* – частина / **parte**
parvus, a, um – малий / **mic**
pateo, tui, -, ēre – бути відкритим, бути доступним / **a fi deschis; a fi accesibil**
pater, tris *m* – батько / **tatăl**
penates, ium *m* – пенати, боги-хоронителі / **penați, zeii casei**
per (+Acc.) – через / **prin**
poëta, ae *m* – поет / **poet**
postea – згодом, пізніше / **apoi, mai târziu**
praecipuus, a, um – основний, головний; особливий / **principal, superior, deosebit**
praeterea – крім того / **mai mult decât atât, în plus**
-que – і / **și**
qui, quae, quod – який / **care**

Romanus, a, um – римський / **roman**
Romānus, i *m* – римлянин / **roman**
salūto, āvi, ātum, āre – вітати / **a saluta**
scribo, scripsi, scriptum, ěre – писати / **a scrie**
simulacrum, i *n* – зображення, статуя / **simulacru, statuie**
solum, i *n* – земля / **pământ**
sum, fui, esse – бути / **a fi**
tablinum, i *n* – тераса / **terasă**
tectum, i *n* – дах / **acoperiș**
ubi – де / **unde**
unde – звідти; звідки / **de acolo; de unde**
unus, a, um – один / **unul**
urbs, urbis *f* – місто / **oraș**
velut – як / **ca**

6. Перекладіть речення латинською мовою /

Traduceți enunțurile în limba latină:

1. Сьогодні є день народження моєї подруги. /

Astăzi este ziua de naștere a prietenei mele.

2. Людина має п'ять відчуттів: зір, слух, нюх, смак і доторк. /

Omul are cinci simțuri: văzul, auzul, mirosul, gustul și percepția tactilă.

3. Обличчя – це дзеркало душі. / **Fața este oglinda sufletului.**

4. Великою була слава римського війська. /

Mare a fost gloria armatei romane.

Vocabulum

бути / **a fi** – sum, fui, esse
великий / **mare** – magnus, a, um
відчуття / **simțire, simț** – sensus, us *m*
військо / **armată** – exercitus, us *m*
день / **zi** – dies, ei *m, f*
дзеркало / **oglinďă** – speculum, i *n*
доторк / **percepție tactilă** – tactus, us *m*
душа / **suflet** – animus, i *m*
зір / **văz** – visus, us *m*
людина / **om** – homo, inis *m*
мати / **a avea** – habeo, ui, itum, ěre
мій / **meu** – meus, mea, meum
нюх / **miros** – odoratus, us *m*

обличчя / **față** – facies, ei *f*
подруга / **prietenă** – amica, ae *f*
п'ять / **cinci** – quinque
римський / **roman** – Romanus, a, um
рідний; той, що стосується народження / **natal, cel ce se referă la naștere** – natalis, e
слава / **glorie** – gloria, ae *f*
слух / **auz** – auditus, us *m*
смак / **gust** – gustus, us *m*
сьогодні / **astăzi** – hodie

7. У вертикальних рядах замалюйте олівцем назви граматичних категорій латинського дієслова. З решти літер, розташованих по горизонталі, має утворитися латинський вислів. /

Colorați cu creionul pe verticală denumirile de categorii gramaticale ale verbului latin. Din restul literelor de pe orizontală alcătuiți o maximă latină.

C								
R	S							
O	A	T						
N	D	I	C					
E	I	E	P					
I	S	L	I	P				
U	N	M	E	T	M			
T	E	R	A	L	R	G		
G	G	P	R	U	O	M	A	
A	M	A	R	U	A	E	E	
A	U	S	S	U	D	N	C	
T	L	U	F	R	R	N	T	
T	A	U	O	C	U	T	I	
U	S	S	I	A	U	U	V	
I	R	C	N	L	S	S	U	
O	I	U	N	I	D	I	O	
R	S	E	A	S	S	.	M	

АКТИВНИЙ СТАН ЧАСІВ СИСТЕМИ ПЕРФЕКТА / TIMPURILE DERIVATE DIN TEMA PERFECTULUI

ОСНОВНІ ВИДИ ПЕРФЕКТА / TEMA PERFECTULUI POATE FI FORMATĂ DE LA RADICAL SAU:

- Перфект на -vī: amo, amavi, amatum, amare (любити) /
Prin adăugarea sufixului -v: amo, ama*vi*, amatum, amare (a iubi);
- Перфект на -uī: habeo, habui, habitum, habēre (мати) /
Prin adăugarea sufixului -u: habeo, hab*ui*, habitum, habēre (a avea);
- Перфект на -si (-xi): scribo, scripsi, scriptum, scribēre (писати) /
Prin adăugarea lui -s- la tema perfectului: scribo, scrips*i*, scriptum, scribēre (a scrie);
- Перфект з редуплікацією (подвоєнням): do, dedi, datum, dare (давати) /
Prin reduplicarea consoanei inițiale a temei prezentului: do, ded*i*, datum, dare (a da);
- Перфект з подовженням голосного: video, vīdi, visum, vidēre (бачити) /
Prin prelungirea vocalei: video, vī*d*i, visum, vidēre (a vedea);
- Перфект з чергуванням кореневого голосного: facio, feci, factum, facēre (робити) /
Prin schimbarea vocalei din radical: facio, fec*i*, factum, facēre (a face);
- Перфект з повторенням презентної основи: defendo, defendi, defensum, defendēre (захищати) /
Prin repetarea temei prezentului: defendo, defend*i*, defensum, defendēre (a apăra).

Основа перфекта / Tema perfectului

Coniugatio / Дієвідміна / Conjugarea	Основні форми дієслова / Formele verbului enunțate în dicționar	Друга основна форма дієслова / A doua formă de bază a verbului	Основа перфекта / Tema perfectului
I	noto, <i>notāvi</i> , notātum, notāre – <i>позначати</i> / a nota	notāvi	notav-
II	teneo, <i>tenui</i> , tentum, tenēre – <i>тримати</i> / a ține	tenui	tenu-
III	incendo, <i>incendi</i> , incensum, incendēre – <i>палити</i> / a aprinde	incendi	incend-
IV	vestio, <i>vestīvi</i> , vestītum, vestīre – <i>покривати</i> / a acoperi	vestīvi	vestiv-
неправильне дієслово / verb neregulat	sum, <i>fui</i> , esse – <i>бути</i> / a fi	fui	fu-

PERFECTUM INDICATĪVI ACTĪVI /

Минулий час dokonаного виду дійсного способу активного стану /

INDICATIVUL PERFECT DIATEZA ACTIVĂ

Основа перфекта + особові закінчення / Tema perfectului + desinențele personale specifice	Singulāris	Plurālis
	1. -i	1. -īmus
	2. -isti	2. -istis
	3. -it	3. -ērunt

Зразок відмінювання дієслів I–IV дієвідмін у perfectum indicatīvi actīvi /

Conjugarea verbelor la perfectum indicatīvi actīvi:

Persona	I notāv-i	II tenu-i	III incend-i	IV vestiv-i	fu-i
Singulāris					
1.	notāv-i я позначив / eu am notat	tenui	incendi	vestivi	fui я був / am fost
2.	notav-isti ти позначив / tu ai notat	tenuisti	incendisti	vestivisti	fuisti ти був / ai fost
3.	notāv-it він позначив / el, ea a notat	tenuit	incendit	vestivit	fuit він був / a fost
Plurālis					
1.	notav-īmus ми позначили / noi am notat	tenuīmus	incendīmus	vestivīmus	fuimus ми були / am fost
2.	notav-istis ви позначили / voi ați notat	tenuistis	incendistis	vestivistis	fuistis ви були / ați fost
3.	notav-ērunt вони позначили / ei, ele au notat	tenuērunt	incendērunt	vestivērunt	fuerunt вони були / au fost

Nota Bene! *Perfectul indicativului latin este echivalentul perfectului compus al indicativului românesc.*

PLUSQUAMPERFECTUM INDICATIVI ACTIVI /
Давноминулий час дійсного способу активного стану /
INDICATIVUL MAI MULT CA PERFECT

Основа перфекта + суфікс -ĕra- + особові закінчення / Tema perfectului + sufixul -ĕra- + desinențele personale	Singulāris	Plurālis
	1. -m	1. -mus
	2. -s	2. -tis
	3. -t	3. -nt

Зразок відмінювання дієслів I–IV дієвідмін у plusquamperfectum indicativi activi /
Conjugarea verbelor la plusquamperfectum indicativi activi:

Persona	I notāv-i	II tenu-i	III incend-i	IV vestīv-i	fu-i
Singulāris					
1.	notav- ĕra-m я (давно) позначив / notasem	tenu ĕram	incend ĕram	vestiv ĕram	fueram я був / fusesem
2.	notav- ĕra-s ти (давно) позначив / notaseși	tenu ĕras	incend ĕras	vestiv ĕras	fueras ти був / fuseseseși
3.	notav- ĕra-t він (давно) позначив / notase	tenu ĕrat	incend ĕrat	vestiv ĕrat	fuerat він був / fusesese
Plurālis					
1.	notav- erā-mus ми (давно) позначили / notaserām	tenu erāmus	incend erāmus	vestiv erāmus	fueramus ми були / fuseserām
2.	notav- erā-tis ви (давно) позначили / notaserăți	tenu erātis	incend erātis	vestiv erātis	fueratis ви були / fuseserăți
3.	notav- ĕra-nt вони (давно) позначили / notaseră	tenu ĕrant	incend ĕrant	vestiv ĕrant	fuerant вони були / fuseseră

Nota Bene! Indicativul mai mult ca perfect al limbii latine se folosește exact ca
 și cel al limbii române.

FUTŪRUM II (SECUNDUM) INDICATIVI ACTIVI /
Майбутній час доконаного виду дійсного способу активного стану /
INDICATIVUL VIITOR ANTERIOR (VIITORUL AL II-LEA)

Основа перфекта + суфікси -ĕr- (для I-ї особи однини) і -ĕrī- (для всіх інших осіб) + особові закінчення / Tema perfectului + sufixul -ĕr- (pers. I singular) și - ĕrī- (pentru toate celelalte persoane) + desinențe personale	Singulāris	Plurālis
	1. -o	1. -mus
	2. -s	2. -tis
	3. -t	3. -nt

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у *futūrum II (secundum) indicatīvi actīvi* /
Conjugarea verbelor la *futūrum II (secundum) indicatīvi actīvi*:

Persona	I notāv-i	II tenu-i	III incend-i	IV vestīv-i	fu-i
Singularis					
1.	notav- ēr-o я <i>позначу</i> / voi fi notat	tenu ēro	incend ēro	vestiv ēro	fuero я <i>буду</i> / voi fi fost
2.	notav- ēri-s ти <i>позначиш</i> / vei fi notat	tenu ēris	incend ēris	vestiv ēris	fuerois ти <i>будеш</i> / vei fi fost
3.	notav- ēri-t він <i>позначить</i> / va fi notat	tenu ērit	incend ērit	vestiv ērit	fueroit він <i>буде</i> / va fi fost
Plurālis					
1.	notav- erī-mus ми <i>позначимо</i> / vom fi notat	tenu erimus	incend erimus	vestiv erimus	fueroimus ми <i>будемо</i> / vom fi fost
2.	notav- erī-tis ви <i>позначите</i> / veji fi notat	tenu eritis	incend eritis	vestiv eritis	fueroitis ви <i>будете</i> / veji fi fost
3.	notav- erī-nt вони <i>позначать</i> / vor fi notat	tenu erint	incend erint	vestiv erint	fueroint вони <i>будуть</i> / vor fi fost

VERBA ANOMALA / НЕПРАВИЛЬНІ ДІЄСЛОВА / VERBE NEREGULATE

Неправильні дієслова – це дієслова, форми яких утворюються від різних основ і мають певні відхилення від загальних норм відмінювання дієслів /

Verbele neregulate sunt verbele a căror flexiune se formează de la teme diferite și au anumite abateri de la normele generale de conjugare a verbelor.

До неправильних дієслів належать / **Principalele verbe neregulate sunt:**
sum, fui, esse – бути / **a fi**;
volo, volui, velle – бажати / **a voi**;
fero, tuli, latum, ferre – нести / **a duce**;
nolo, nolui, nolle – не хотіти, не бажати / **a nu voi**;
difero, detuli, delatum, diferre – відрізнятись / **a se deosebi**;
malo, malui, malle – воліти, більше бажати / **a voi mai mult, a prefera**;
eo, ii, itum, ire – йти / **a merge**;
edo, edi, esum, edere – їсти / **a mânca**;
fio, factus sum, fieri – ставатись, відбуватись / **a se întâmpla, a deveni**.

ДІЄСЛОВО sum, fui, esse (бути) у всіх часах дійсного способу /
VERBUL sum, fui, esse (a fi) la toate timpurile indicativului

<i>Praesens indicatīvi</i>		<i>Imperfectum indicatīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. sum	1. sumus	1. eram	1. eramus
2. es	2. estis	2. eras	2. eratis
3. est	3. sunt	3. erat	3. erant
<i>Futūrum I indicatīvi</i>		<i>Perfectum indicatīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. ero	1. erimus	1. fui	1. fuimus
2. eris	2. eritis	2. fuisti	2. fuistis
3. erit	3. erunt	3. fuit	3. fuērunt
<i>Plusquamperfectum indicatīvi</i>		<i>Futūrum II indicatīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. fueram	1. fueramus	1. fuero	1. fuerimus
2. fueras	2. fueratis	2. fueris	2. fueritis
3. fuerat	3. fuerant	3. fuerit	3. fuerint
<i>Imperatīvus praesentis</i>		<i>Imperatīvus futuri</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
2. es!	2. este!	2. esto!	2. estote!
		3. esto!	3. sunto!
<i>Infinitīvus praesentis</i>		<i>Infinitīvus futuri</i>	
esse		futurus, -a, -um esse або fore	
<i>Infinitīvus perfecti</i>		<i>Participium futuri</i>	
fuisse		futurus, -a, -um	

ДІЄСЛОВО possum, potui, – , posse – можу /
VERBUL possum, potui, – , posse – a putea

Дієслово **possum** складається з основи **-pot-** (основа невідмінюваного прикметника **potis** – могутній) і дієслова **sum, fui, –, esse** (бути) /

Verbul possum este alcătuit din tema **-pot-** (tema adjectivului invariabil **potis** – puternic) și verbul **sum, fui, –, esse** (a fi).

<i>Praesens indicatīvi</i>		<i>Imperfectum indicatīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. possum	1. possumus	1. potēram	1. poterāmus
2. potes	2. potestis	2. potēras	2. potērātis
3. potest	3. possunt	3. potērat	3. potērant
<i>Futūrum I indicatīvi</i>		<i>Perfectum indicatīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>
1. potēro	1. poterīmus	1. potui	1. potuīmus
2. potēris	2. poterītis	2. potuisti	2. potuistis
3. potērit	3. potērunt	3. potuit	3. potuērunt

<i>Plusquamperfectum indicatīvi</i>		<i>Futūrum II indicatīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. potuēram	1. potuerāmus	1. potuēro	1. potuerīmus
2. potuēras	2. potuerātis	2. potuēris	2. potuerītis
3. potuērat	3. potuērant	3. potuērit	3. potuērint
<i>Infinitīvus praesentis</i>		<i>Infinitīvus perfecti</i>	
posse		potuisse	
<i>Participium praesentis activi</i>			
potens, potentis			

ДІЄСЛОВО *fero, tuli, latum, ferre* – нестму /

VERBUL *fero, tuli, latum, ferre* – **a duce**

При відмінюванні цього дієслова виступають такі основи: **fer-** (у часах системи інфекта) і **tul- / lat-** (у часах системи перфекта) /

La conjugarea acestui verb apar următoarele teme: **fer-** (la timpurile derivate din tema prezentului) și **tul- / lat-** (la timpurile derivate din tema perfectului).

<i>Praesens indicatīvi activi</i>		<i>Praesens indicatīvi passivi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. fero	1. ferīmus	1. feror	1. ferīmur
2. fers	2. fertis	2. ferris	2. ferimīni
3. fert	3. ferunt	3. fertur	3. feruntur
<i>Imperfectum indicatīvi activi</i>		<i>Imperfectum indicatīvi passivi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>
1. ferebam	1. ferebamus	1. ferebar	1. ferebamur
2. ferebas	2. ferebatis	2. ferebaris	2. ferebamīni
3. ferebat	3. ferebant	3. ferebatur	3. ferebantur
<i>Futurum I indicatīvi activi</i>		<i>Futurum I indicatīvi passivi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. feram	1. feremus	1. ferar	1. feremur
2. feres	2. feretis	2. fereris	2. feremīni
3. feret	3. ferent	3. feretur	3. ferentur
<i>Perfectum indicatīvi activi</i>		<i>Perfectum indicatīvi passivi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. tuli	1. tulīmus	1. latus, a, um sum	1. lati, ae, a sumus
2. tulisti	2. tulistis	2. -/- es	2. -/- estis
3. tulit	3. tulerunt	3. -/- est	3. -/- sunt
<i>Plusquamperfectum indicatīvi activi</i>		<i>Plusquamperfectum indicatīvi passivi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. tulēram	1. tuleramus	1. latus, a, um eram	1. lati, ae, a eramus
2. tulēras	2. tuleratis	2. -/- eras	2. -/- eratis
3. tulērat	3. tulērant	3. -/- erat	3. -/- erant
<i>Futurum II indicatīvi activi</i>		<i>Futurum II indicatīvi passivi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. tulēro	1. tulerīmus	1. latus, a, um ero	1. lati, ae, a erimus
2. tulēris	2. tulerītis	2. -/- eris	2. -/- eritis
3. tulērit	3. tulērint	3. -/- erit	3. -/- erunt

ДІЄСЛОВА *volo, volui, velle* – бажати; *nolo, nolui, nolle* – не бажати;
malo, malui, malle – більше бажати /

VERBELE *volo, volui, velle* – ***a voi, a dori***; *nolo, nolui, nolle* – ***a nu voi***; *malo, malui, malle* –
a voi mai mult, a prefera

<i>Praesens indicatīvi</i>		
<i>Singulāris</i>		
1. volo 2. vis 3. vult	1. nolo 2. non vis 3. non vult	1. malo 2. mavis 3. mavult
<i>Plurālis</i>		
1. volūmus 2. vultis 3. volunt	1. nolūmus 2. non vultis 3. nolunt	1. malūmus 2. mavultis 3. malunt
<i>Imperfectum indicatīvi</i>		
<i>Singulāris</i>		
1. volēbam 2. volēbas 3. volēbat	1. nolēbam 2. nolēbas 3. nolēbat	1. malēbam 2. malēbas 3. malēbat
<i>Plurālis</i>		
1. volebāmus 2. volebātis 3. volēbant	1. nolebāmus 2. nolebātis 3. nolēbant	1. malebāmus 2. malebātis 3. malēbant
<i>Futūrum I indicatīvi</i>		
<i>Singulāris</i>		
1. volam 2. voles 3. volet	1. nolam 2. noles 3. nolet	1. malam 2. males 3. malet
<i>Plurālis</i>		
1. volēmus 2. volētis 3. volent	1. nolēmus 2. nolētis 3. nolent	1. malēmus 2. malētis 3. malent
<i>Perfectum indicatīvi</i>		
<i>Singulāris</i>		
1. volui 2. voluisti 3. voluit	1. nolui 2. noluisti 3. noluit	1. malui 2. maluisti 3. maluit
<i>Plurālis</i>		
1. voluīmus 2. voluistis 3. voluērunt	1. noluīmus 2. noluistis 3. noluērunt	1. maluīmus 2. maluistis 3. maluērunt
<i>Plusquamperfectum indicatīvi</i>		
<i>Singulāris</i>		
1. voluēram 2. voluēras 3. voluērat	1. noluēram 2. noluēras 3. noluērat	1. maluēram 2. maluēras 3. maluērat

<i>Plurālis</i>		
1. voluerāmus 2. voluerātis 3. voluērānt	1. noluerāmus 2. noluerātis 3. noluērānt	1. maluerāmus 2. maluerātis 3. maluērānt
<i>Futūrum II indicatīvi</i>		
<i>Singulāris</i>		
1. voluēro 2. voluēris 3. voluērit	1. noluēro 2. noluēris 3. noluērit	1. maluēro 2. maluēris 3. maluērit
<i>Plurālis</i>		
1. voluerīmus 2. voluerītis 3. voluērīnt	1. noluerīmus 2. noluerītis 3. noluērīnt	1. maluerīmus 2. maluerītis 3. maluērīnt
<i>Participium praesentis actīvi</i>		<i>Imperatīvus praesentis</i>
volens, volentis – той, що бажає / cel ce dorește nolens, nolentis – той, що не бажає / cel ce nu dorește		<i>Singulāris</i> noli! <i>Plurālis</i> nolīte!

**НЕПРАВИЛЬНЕ ДІЄСЛОВО *eo, ii, itum, ire – ūmu* /
VERBUL NEREGULAT *eo, ii, itum, ire – a merge***

<i>Praesens indicatīvi actīvi</i>		<i>Imperfectum indicatīvi actīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. eo 2. is 3. it	1. imus 2. itis 3. eunt	1. ibam 2. ibas 3. ibat	1. ibāmus 2. ibātis 3. ibant
<i>Futūrum I indicatīvi actīvi</i>		<i>Perfectum indicatīvi actīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. ibo 2. ibis 3. ibit	1. ibīmus 2. ibītis 3. ibunt	1. ii (ivi) 2. isti (iisti) 3. iit	1. imus 2. istis (iistis) 3. ierunt
<i>Plusquamperfectum indicatīvi actīvi</i>		<i>Futūrum II indicatīvi actīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. ieram 2. ieras 3. ierat	1. ierāmus 2. ierātis 3. ierant	1. iēro 2. iēris 3. iērit	1. ierīmus 2. ierītis 3. ierīnt
<i>Imperatīvus praesentis</i>		<i>Infinitīvus praesentis</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Activi</i>	<i>Passivi</i>
2. i! – йди! / mergi!	2. ite! – йдіть! / mergeti!	ire	iri
<i>Participium praesentis actīvi</i>		iens, euntis	

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Провідмініайте дієслова у вказаному часі /

Conjugați verbele la timpul indicat:

delecto, **delectāvi**, delectātum, delectāre – захоплюватися / **a desfăța, a încânta**;
 cado, **cecīdi**, casurum, cadere – убивати / **a ucide, a omorî**

Persona	perfectum indicatīvi actīvi	
Singulāris		
1.	delectavi (я захопилася / eu am încântat)	
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

finio, **finivi**, finitum, finīre – завершувати / **a sfârși, a termina**;

appello, **appellavi**, appellatum, appellāre – називати / **a numi**

Persona	plusquamperfectum indicatīvi actīvi	
Singulāris		
1.	finiveram (я давно завершив / eu sfârșisem)	
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

ago, **egi**, actum, agere – вести / **a conduce**

rego, **rexī**, rectum, regere – правити / **a domni**

Persona	futūrum II indicatīvi actīvi	
Singulāris		
1.	egero (я поведу / voi fi condus)	
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

2. Поставте неправильні дієслова у відповідну граматичну форму та перекладіть речення українською мовою /

Puneți verbele neregulate la forma gramaticală corespunzătoare, apoi traduceți propozițiile în română:

1. Si (velle) pacem, para bellum.

2. Per risum multum(posse) cognoscere stultum.

3. Dux legatis hostium: «Si itērum, – inquit, – mecum proelium committere (velle), paratus sum pugnare; si pacem habere (malle), abiicite arma!».

4. Anni (ire) tamquam aqua profluens.

5. Qui dare (velle) aliis, non debet quaerere : «.....» (velle)?

6. Nos multa verba memoria tenere (posse).

Vocabulum

abiicio, iēci, iectum, ēre – кидати, відкидати / **a arunca;**
abiicere arma складати зброю / **a depune armele**
alius, alia, aliud – інший / **altul**
annus, i m – рік / **an**
aqua, ae f – вода / **apă**
arma, ōrum n – зброя / **armă**
bellum, i n – війна / **război**
cognosco, novi, nītum, ēre – пізнавати / **a cunoaște**
debeo, ui, itum, ēre – бути зобов'язаним, мусити / **a trebui, a fi nevoit să...**
committo, mīsi, missum, ēre – розпочинати, сходитися разом / **a începe, a pune împreună**
cum (+Abl.) – з, разом / **cu, împreună**
do, dedi, datum, āre – давати / **a da**
dux, ducis m – полководець / **comandant de oaste**
eo, ii, itum, ire – ходити, йти / **a umbla, a merge**
habeo, ui, itum, ēre – мати / **a avea**
hostis, is m – ворог / **dușman, inamic**
inquit – говорить, каже / **spune, zice**
itērum – ще раз, вдруге / **din nou, iarăși**

legātus, i m – посол, легат / **sol, trimis, delegat**
malo, malui, – , malle – більше бажати / **a voi mai mult**
memoria, ae f – пам'ять / **memorie**
memoriā tenēre – пам'ятати / **a ține minte**
multus, a, um – численний / **mult, numeros**
nos – ми / **noi**
parātus, a, um – готовий / **gata, pregătit**
paro, āvi, ātum, āre – готувати / **a pregăti**
pax, pacis f – мир / **pace**
per (+Acc.) – через / **prin**
possum, potui, posse – могли / **a putea**
proelium, ii n – битва, бій / **luptă; proelium committere** – розпочинати битву / **a începe lupta**
profluens, entis – текучий, проточний / **fluid**
pugno, āvi, ātum, āre – воювати / **a lupta**
quaero, quaesīvi, quaesitum, ēre – питати / **a întreba**
qui – хто / **cine**
risus, us m – сміх / **râs**
si – якщо / **dacă**
stultus, a, um – дурний / **prost, stupid**
sum, fui, esse – бути / **a fi**
tamquam – наче, немов / **ca (și), întocmai ca**

teneo, ui, tentum, ĕre – тримати / a ține
verbum, i n – слово / cuvânt

volo, volui, velle – бажати / a voi, a dori

3. Провідмініайте дієслова *eo, ii, itum, ire* (їму) та *opto, avi, atum, āre* (бажати) у всіх особах та часах /

Conjugație verbele *eo, ii, itum, ire* (a merge) și *opto, avi, atum, āre* (a dori) la toate persoanele și timpurile:

Tempus	Singularis	Pluralis
Praesens	1. Si opto, eo. <i>Якщо я бажая, я йду /</i> Dacă doresc, merg.	
	2.	
	3.	
Imperfectum	1.	
	2.	
	3.	
Futurum I	1.	
	2.	
	3.	
Perfectum	1.	
	2.	
	3.	
Plusquamperfectum	1.	
	2.	
	3.	
Futurum II	1.	
	2.	
	3.	

4. Поставте дієслова, подані у дужках, у *perfectum indicativi activi* та перекладіть українською мовою /

Puneți verbele din paranteză la *perfectum indicativi activi*, apoi traduceți în limba română:

DE HERCŪLE

Hercŭles, filius Iovis et Alcmēnae, muliēris mortālis, vir fortissīmus
(sum, fui, esse).

.....
Hercŭles infans dracōnes duos (neco, avi, atum, āre).

.....
Is vir multas regiōnes monstris periculōsis (libēro, avi, atum, āre): e.g. leōnem Nemeaeum (neco, avi, atum, āre) et Hydram, monstrum, cui novem capīta erant, (interficio, feci, fectum, ĕre).

.....
.....

Etiam aprum Erymanthium, qui regionem vastābat, Hercūles
(capio, cepi, captum, ěre) et ad Eurystheum regem (**adduco, duxi, ductum, ěre**).

.....
.....

Vocabulum

ad (+ *Acc.*) – до / **către, la**
addūco, duxi, ductum, ěre – приводити / **a aduce**
Alcmena, ae f – Алкмена, дружина Амфітріона, мати Геркулеса / **Alcmena, în mitologia greacă era mama lui Heracle și soția lui Amfitrion**
aper, apri m – дикий кабан / **mistreț**
capio, cepi, captum, ěre – схоплювати / **a lua, a apuca**
caput, ĩtis n – голова / **cap**
de (+ *Abl.*) – про, з / **de, despre, din**
draco, onis m – змія / **zmeu, balaur, dragon**
duo, ae, o – два / **doi**
e.g. = exempli gratia – наприклад / **de exemplu; spre exemplu**
Erymanthius, a, um – еріманфський / **Erymanthian**
etiam – навіть / **chiar, și**
Eurystheus, ei або **eos m** – Еврісфей (цар Мікен, який змусив Геркулеса здійснити 12 подвигів) / **Euristeu (rege al Micenei, care l-a forțat pe Heracle să înfăptuiască cele 12 isprăvi)**
filius, ii m – син / **fiu**
fortis, e – хоробрий / **curajos**
Hercūles, is, m – Геркулес, Геракл / **Heracle, Hercule**
Hydra, ae f – гідра, водяна змія / **hidră, șarpe de apă**
infans, antis, m, f – немовля, дитя / **copil, bebeluș**

interficio, feci, fectum, ěre – убивати / **ucide, a omorî**
is, ea, id – цей, той; він / **acesta, acela; el**
Iuppiter, Iovis m – Юпітер, римський верховний бог, цар неба, богів і людей / **Jupiter, zeul suprem, regele cerului, zeilor și a oamenilor**
leo, ōnis m – лев / **leu**
libĕro, āvi, ātum, āre – звільняти; визволяти / **a elibera, a salva**
monstrum, i n – чудовисько / **monstru, ființă monstruoasă**
mortālis, e – смертний / **muritor**
mulier, ěris f – жінка / **femeie**
multus, a, um – численний / **mult; numeros**
neco, āvi, ātum, āre – вбивати; знищувати / **a omorî, a ucide; a distruge**
Nemeaeus, a, um – немейський / **din Nemeea (leul din Nemeea)**
novem – дев'ять / **pouă**
periculōsus, a, um – небезпечний / **periculos**
qui, quae, quod – який, котрий; хто, що / **care; cine, ce**
regio, ōnis f – район, регіон / **raion, regiune**
rex, regis m – цар / **rege**
sum, fui, esse – бути, існувати / **a fi, a exista**
vasto, avi, atum, āre – спустошувати / **a devasta, a ruina, a pustii**
vir, viri m – чоловік / **bărbat**

5. Перекладіть українською мовою / **Traduceți în limba română:**

DE TALO ACHILLIS

Achilles, fortissimus omnium Graecorum, qui contra Troiānos bellavērunt, filius Pelei et deae Thetidis fuit.

.....
.....

Mater Thetis infantem suum in fluvium Stygem, qui apud infēros fluit, immersit.

.....

Aqua fluvii corpus eīus invulnerabile effēcit.

Attāmen talus pedis dextri vulnerabilis mansit.

Nam Thetis, cum filium in fluvio immergēbat, manu sua corpus eīus talo dextri pedis tenēbat.

Itāque talus dextri pedis aquā fluvii intactus ideoque vulnerabilis permansit.

Troiāni autem, qui de vulnerabili talo Achillis nihil audivērant, frustra Thetīdis filium telis petēbant; eum nullo modo vulnerāre potērant.

Postrēmo Apollo sagittam Parīdis in talum dextri pedis Achillis direxit atque herōem occīdit.

Vocabulum

Achilles, is *m* – Ахілл, герой Троянської війни / **Ahile, celebru erou din mitologia greacă, care a participat la războiul troian**
Apollo, înis *m* – Аполлон / **Apolo apud (+Acc.) *praep.*** – у, біля, поруч / **la, lângă**
aqua, ae *f* – вода / **apă**
atque – i / și
attamen – але, проте / cu toate acestea, totuși
audio, audivi, auditum, ire – чути / a auzi
autem – а, але, однак / iar, dar, însă
bello, avi, atum, are – воювати / a lupta contra (+Acc.) – проти / contra
corpus, oris *n* – тіло / **corp**
cum – коли / când
de (+Abl.) – про, з / despre, de la, din
dea, ae *f* – богиня / **zeiță**
dexter, tra, trum – правий / drept
dirigo, rexi, rectum, ere – направляти / a îndrepta, a dirija
efficio, feci, fectum, ere – робити / a face
filius, ii *m* – син / **fiu**
fluo, fluxi, fluxum, ere – текти / a curge
fluvius, ii *m* – ріка / **fluviu, râu**
fortis, e – хоробрий / curajos
frustra – марно / în zadar, degeaba
Graecus, i *m* – грек / **grec**
heros, herois *m* – герой / **erou**
ideo – тому, з тієї причини / de aceea, pentru că
imergo, mersi, mersum, ere – занурювати / a cufunda
in (+ Acc. або Abl.) – в, на, у / în, la
infans, antis *m, f* – немовля, дитя / **copil, bebeluș**
inferi, orum *m* – підземне царство / **infern; împărăție subterană**
intactus, a, um – неторканий / neatins, intact
invulnerabilis, e – невразливий / invulnerabil
is, ea, id – цей, той; він / acesta, acela; el

itaque – отже, таким чином / astfel, prin urmare, deci
maneo, mansi, mansum, ere – залишатися / a rămâne
manus, us *f* – рука / **mână**
mater, tris *f* – мати / **mamă**
modus, i *m* – спосіб, міра / **mod, fel, măsură**
nam – бо, оскільки / deoarece, pentru că
nihil – ніщо / nimic
nullus, a, um – ніякий, жодний / niciun
occido, cidi, cism, ere – вбивати / a omori, a ucide
omnis, e – весь / tot
Paris, idis *m* – Парис, син царя Приама / **Paris, fiul regelui troian Priam**
Peleus, i *m* – Пелей, батько Ахілла / **Peleus, tatăl lui Ahile**
permaneo, mansi, mansum, ere – залишатися / a rămâne
pes, pedis *m* – нога / **picioar**
peto, iui, itum, ere – домагатися, прагнути, просити / a cere, a reclama, a pretinde
possum, potui, posse – могли / a putea
postrimo – нарешті / în sfârșit
qui, quae, quod – який / care
sagitta, ae *f* – стріла / **săgeată**
Styx, Stygis *f* – Стикс, ріка у підземному царстві / **Styx, un râu care separă lumea viilor de lumea morților**
sum, fui, esse – бути, існувати / a fi, a exista
suus, a, um – свій / al său
talus, i *m* – п'ята / **gleznă, călcâi**
telum, i *n* – стріла / **săgeată**
teneo, ui, tentum, ere – тримати / a ține
Thetis, Thetidis *f* – Фетіда, морська богиня, мати Ахілла / **Tetis, era o nereidă, fiică a lui Nereus**
Troianus, i *m* – троянець / **troian**
vulnerabilis, e – вразливий / vulnerabil, sensibil
vulnere, avi, atum, are – ранили / a răni

FORMAE VERBALES / ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ / FORMELE VERBULUI

PARTICIPIA / ДІЄПРИКМЕТНИКИ / PARTICIPIU

- ✓ Participium praesentis actīvi (PPA) / Дієприкметник теперішнього часу активного стану / **Participiu prezent activ**
- ✓ Participium perfecti passīvi (PPP) / Дієприкметник минулого часу пасивного стану / **Participiu perfect pasiv**
- ✓ Participium futūri actīvi (PFA) / Дієприкметник майбутнього часу активного стану / **Participiul viitor activ**

PARTICIPIUM PRAESENTIS ACTIVI / ДІЄПРИКМЕТНИК ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО СТАНУ / **PARTICIPIU PREZENT ACTIV**

PPA = основа інфекта + -ns (gen. -antis, -entis) (для I–II дієвідмін);

-ens (gen. -entis) (для III–IV дієвідмін) /

PPA = tema prezentului + -ns (gen. -antis, -entis) (conj. I–II-a);

-ens (gen. -entis) (conj. III–IV –a)

Ad exemplum:

<i>Infinitivus / Інфінітив / Infinitiv</i>		<i>PPA</i>	<i>Genetivus</i>	<i>Interpretatio / Переклад / Traducerea</i>
I	notāre (позначати / a nota)	nota- ns	notantis	позначуваний, а, е; той (та, те), який позначає / cel, cea care notează
II	tenēre (тримати / a ține)	tene- ns	tenentis	тримаючий, а, е / cel, cea care ține
III	incendēre (палити / a arde)	incend- ens	incendentis	палаючий, а, е / cel, cea care arde
IV	vestīre (покривати / a acoperi)	vesti- ens	vestientis	покриваючий, а, е; той (та, те), який покриває / cel, cea care acoperă

Дієприкметники теперішнього часу активного стану відмінюються за III відміною як прикметники з одним закінченням /

Participiul prezent se poate declina precum un substantiv de declinarea a III-a cu o singură terminație:

Causus	Singularis		Pluralis	
	m, f	n	m, f	n
Nom.	tenens <i>тримаючий, тримаюча / cel, cea care ține</i>	tenens <i>тримаюче / cel care ține</i>	tenent-es	tenent-ia
Gen.	tenent-is	tenent-is	tenent-ium	tenent-ium
Dat.	tenent-i	tenent-i	tenent-ibus	tenent-ibus
Acc.	tenent-em	tenens	tenent-es	tenent-ia
Abl.	tenent-i (-e) ¹	tenent-i (-e)	tenent-ibus	tenent-ibus
Voc.	tenens	tenens	tenent-es	tenent-ia

¹ Participium praesentis actīvi у *Ablativus singularis* має закінчення -e, якщо входить до складу конструкції *Ablativus Absolutus* / **Participium praesentis actīvi la *Ablativus singularis* are terminația -e, dacă intră în construcția Ablativus Absolutus.**

Дієприкметник теперішнього часу активного стану перекладається:

- дієприслівником на -чи, -ши: *discipulus legens discit* – учень, **читаючи** вчиться;
- підрядним означальним реченням: *video discipulum librum legentem* – бачу учня, **який читає** книжку;
- віддієслівним іменником: *sol oriens* – **схід** сонця.

Participiul prezent se traduce în românește fie prin gerunziu, fie printr-o propoziție relativă: *haec videns* = „văzând acestea” sau „care vedea acestea”. Foarte adesea intră în alcătuirea ablativului absolut la forma prezentă.

Participiul prezent are doar formă de activ. El desemnează ceva care face ceva – se traduce de obicei prin „cel care face”, unde în loc de face poate fi orice alt verb.

PARTICIPIUM PERFECTI PASSIVI / ДІЄПРИКМЕТНИК МИНУЛОГО ЧАСУ ДОКОНАНОГО ВИДУ ПАСИВНОГО СТАНУ / PARTICIPIU PERFECT PASIV

*PPP = основа супіна + родові закінчення -us (m), -a (f), -um (n) /
PPP = tema supinului + desinențele -us (m), -a (f), -um (n)*

Ad exemplum:

Coniugatio / Дієвідміна / Conjugarea	Основні форми дієслова / Formele verbului enunțate în dicționar	Основа супіна / Tema supinului	Participium perfecti passivi
I	noto, notāvi, notātum , notāre – <i>позначати</i> / a nota	notat-	notatus, a, um – <i>позначений, а, е</i> / notat,ă
II	teneo, tenui, tentum , tenēre – <i>тримати</i> / a ține	tent-	tentus, a, um – <i>стриманий, а, е</i> / reținut,ă
III	incendo, incendi, incensum , incendēre – <i>палити</i> / a arde	incens-	incensus, a, um – <i>спалений, а, е</i> / ars,ă
IV	vestio, vestīvi, vestītum , vestīre – <i>покривати</i> / a acoperi	vestit-	vestitus, a, um – <i>покритий, а, е</i> / acoperit,ă

Participium perfecti passivi відмінюється як прикметники першої і другої відміни: жіночий рід за I відміною, чоловічий і середній – за II відміною /

Participiul perfecti passivi se va declina ca adjectivele de declinarea I-II-a: genul feminin după declinarea I, cel masculin după declinarea a II-a.

Casus	Singularis		
	m	f	n
Nom.	incens- us <i>спалений</i> / ars	incens- a <i>спалена</i> / arsă	incens- um <i>спалене</i> / ars
Gen.	incens- i	incens- ae	incens- i
Dat.	incens- o	incens- ae	incens- o
Acc.	incens- um	incens- am	incens- um

Abl.	incens-ō	incens-a	incens-ō
Voc.	incens-e	incens-a	incens-um
Plurālis			
Nom.	incens-i	incens-ae	incens-a
Gen.	incens-ōrum	incens-ārum	incens-ōrum
Dat.	incens-is	incens-is	incens-is
Acc.	incens-os	incens-as	incens-a
Abl.	incens-is	incens-is	incens-is
Voc.	incens-i	incens-ae	incens-a

PARTICIPIUM FUTŪRI ACTĪVI / ДІЄПРИКМЕТНИК МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО СТАНУ / PARTICIPIU VIITOR

PFA = основа супіна + суфікс -ūr- + родові закінчення -us (m), -a (f), -um (n) /

PFA = tema supinului + sufixul -ur- + terminațiile -us (m), -a (f), -um (n)

Ad exemplum:

Coniugatio / Дієвідміна / Conjugarea	Основні форми дієслова / Formele verbului enunțate în dicționar	Основа супіна / Tema supinului	Participium futuri actīvi
I	noto, notāvi, notātum , notāre – позначати / a nota	notat-	notaturus, a, um – той (та, те), що має намір позначати / (cel, cea) care va nota
II	teneo, tenui, tentum , tenēre – тримати / a ține	tent-	tenturus, a, um – той (та, те), що має намір тримати / (cel, cea) care va ține
III	incendo, incendi, incensum , incendere – палити / a aprinde	incens-	incensurus, a, um – той (та, те), що має намір палити / (cel, cea) care va arde
IV	vestio, vesti, vestītum , vestire – покривати / a acoperi	vestit-	vestiturus, a, um – той (та, те), що має намір покривати / (cel, cea) care va acoperi

Participium futūri actīvi відмінюється як прикметники першої і другої відміни: жіночий рід за I відміною, чоловічий і середній – за II відміною /

Participium futūri actīvi se va declina ca adjectivele de declinare a I-II-a: genul feminin – conform declinării I, masculin – conform declinării a II-a.

Nota bene!

Participium futūri actīvi + дієслово *sum, fui, esse* (бути) в усіх часах і способах = **coniugatio periphrastica actīva** (описова дієвідміна активного стану), яка виражає намір, готовність що-небудь здійснити /

Participium futuri activi + verbul *sum, fui, esse* (a fi) la toate timpurile și modurile = coniugatio periphrastica activa (conjugare perifrastică activă), exprimă ideea de ceva care urmează să se întâmple.

Tempus / Час / Timpul	Coniugatio periphrastica activa	Interpretatio / Переклад / Traducerea
<i>Praesens</i>	vestiturus, a, um sum	я маю намір покривати / am de gând să acopăr
<i>Imperfectum</i>	vestiturus, a, um eram	я мав намір покривати / eram să acopăr
<i>Perfectum</i>	vestiturus, a, um fui	я мав намір покривати / am avut de gând să acopăr
<i>Plusquamperfectum</i>	vestiturus, a, um fuëram	я мав намір покривати / avusem de gând să acopăr
<i>Futurum I</i>	vestiturus, a, um ero	я буду мати намір покривати / voi avea de gând să acopăr
<i>Futurum II</i>	vestiturus, a, um fuëro	я буду мати намір покривати / voi fi avea de gând să acopăr

GERUNDIUM / ГЕРУНДІЙ / GERUNZIU

Герундій – віддієслівний іменник, що означає процес дії і має властивості іменника та дієслова /

Gerunziul este un substantiv care, întocmai ca și infinitivul, exprimă acțiunea însăși a verbului. Are caracteristicile substantivului, dar și ale verbului.

Герундій = основа інфекта + суфікси -nd (для дієслів I-II дієв.) та -end (III –IV дієв.) + закінчення -i /

Gerunziu = tema prezentului + sufixul -nd (la verbele de conj. I-II-a) și -end (la verbele de conj. a III-a a IV-a) + terminația -i.

Ad exemplum:

Infinitivus	Основа інфекта / Тема prezentului	Gerundium
I notāre	nota-	<i>nota-nd-i</i>
II tenēre	tene-	<i>tene-nd-i</i>
III incendēre	incend-	<i>incend-end-i</i>
IV vestīre	vesti-	<i>vesti-end-i</i>

Герундій відмінюється за II відміною середнього роду однини. Він не має називного відмінка (логічним називним відмінком герундія служить *infinitivus praesentis activi* /

Gerunziul se declină ca substantivele de declinarea a II-a de genul neutru singular. Nu are cazul Nominativ (cazul nominativ logic fiind *infinitivus praesentis activi*):

Nom.	(notāre)	(tenēre)	(incendēre)	(vestīre)
Gen.	nota-nd-i	tene-nd-i	incend-end-i	vesti-end-i
Dat.	nota-nd-o	tene-nd-o	incend-end-o	vesti-end-o
Acc.	ad nota-nd-um	ad tene-nd-um	ad incend-end-um	ad vesti-end-um
Abl.	nota-nd-o	tene-nd-o	incend-end-o	vesti-end-o

Герундій вживається / **Gerunziul se întrebuințează:**

- у *Genetivus* у ролі неузгодженого означення до іменника: *ars amandi* – мистецтво кохання /
la *Genetivus* în calitate de atribut neacordat cu substantivul: *ars amandi* – *arta de a iubi*;
- у *Dativus* у якості доповнення до дієслів: *studere pugnando* – прагнути до боротьби /
la *Dativus* în calitate de completare a verbelor: *studere pugnando* – *râvnitor spre luptă*;
- в *Accusativus* для висловлення мети з прийменником *ad*: *ad cogitandum natus est* – народжений для мислення /
la *Accusativus* pentru exprimarea scopului cu prepoziția *ad*:
ad cogitandum natus est – *născut în ceea ce privește cugetarea / spre cugetare*;
- в *Ablativus* для позначення способу дії, засобів, знаряддя: *ex discendo voluptatem capere* – отримувати задоволення від навчання /
la *Ablativus* având valoarea unui complement de mod sau instrumental: *ex discendo voluptatem capere* – *învățând a primi plăcere*.

Герундій перекладається / **Gerunziu latin se traduce prin:**

- неозначеною формою дієслова: *ars canendi* – мистецтво співати /
infinitiv: *ars canendi* – *arta de a cânta*;
- віддієслівним іменником: *modus vivendi* – спосіб життя /
substantiv care denumește o acțiune: *modus vivendi* – *mod de viață*;
- дієприслівником: *docendo discimus* – навчаючи вчимося /
gerunziu românesc: *docendo discimus* – *învățând pe alții, învățăm pentru noi*.

GERUNDIVUM / ГЕРУНДИВ / GERUNDIVUL

Герундив – це віддієслівний прикметник, що має значення повинності, необхідності виконання якоїсь дії /

Gerundivul este un adjectiv de proveniență verbală, care exprimă ideea de necesitate, de trebuință.

Герундив = основа інфекта + суфікси **-nd** (для дієслів I-II дієв.) та **-end** (III–IV дієв.) + родові закінчення **-us** (m), **-a** (f), **-um** (n) /

Gerundivul = tema prezentului + sufixu **-nd** (la verbele de conjugarea I-II-a) și **-end** (la verbele de conjugarea a III-IV-a) + terminațiile generice **-us** (m), **-a** (f), **-um** (n).

Ad exemplum:

Infinitivus	Основа інфекта / Tema prezentului	Gerundium
I notāre	nota-	<i>nota-nd-us, a, um</i> – той (та, те), якого (яку, яке) слід позначати / cel (cea), care trebuie notat
II tenēre	tene-	<i>tene-nd- us, a, um</i> – той (та, те), якого (яку, яке) слід тримати / cel (cea) care trebuie ținut
III incendēre	incend-	<i>incend-end- us, a, um</i> – той (та, те), якого (яку, яке) слід палити / cel (cea) care trebuie ars
IV vestīre	vesti-	<i>vesti-end- us, a, um</i> – той (та, те), якого (яку, яке) слід покривати / cel (cea) care trebuie acoperit

Герундив відмінюється як прикметники I-II відмін /
Gerundivul se declină ca adjectivele de declinarea I-II-a.

Герундив вживається / **Gerundivul se poate utiliza:**

- як узгоджене означення: *homo docendus* – людина, яка має бути навчена (яку слід навчити); *urbs liberanda* – місто, яке має бути звільнене (яке слід звільнити) /
cu valoare de atribut, corespunzând adjectivei care implică necesitate:
homo docendus – om care trebuie învățat; *urbs liberanda* – oraș care trebuie eliberat;
- безособово – у формі середнього роду однини: *referendum est* – слід обговорити /
neutru impersonal: referendum est – trebuie discutat;
- як іменна частина складеного присудка (описова дієвідміна пасивного стану) /
ca parte nominală a predicatului compus (conjugarea perifrastică pasivă).

Gerundivum + дієслово *sum, fui, esse* (бути) в усіх часах і способах = **coniugatio periphrastica passiva** (описова дієвідміна пасивного стану), яка виражає повинність, необхідність і перекладається словами „слід”, „треба”, „необхідно” плюс інфінітив основного дієслова /

Gerundivum + verbul sum, fui, esse (a fi) la diferite moduri și forme temporale = coniugatio periphrastica passiva (conjugare perifrastică pasivă), care exprimă ideea de necesitate de a se săvârși acțiunea redată în limba română prin verbul a trebui + infinitivul verbului principal.

Tempus / Час / Timpul	Coniugatio periphrastica passiva	Interpretatio / Переклад / Traducerea
<i>Praesens</i>	tenendus, a, um sum	я повинен бути стриманим / trebuie să fiu reținut
<i>Imperfectum</i>	tenendus, a, um eram	я повинен був бути стриманим / trebuia să fiu reținut
<i>Perfectum</i>	tenendus, a, um fui	я повинен був бути стриманим / a trebuit să fiu reținut
<i>Plusquamperfectum</i>	tenendus, a, um fuëram	я повинен був бути стриманим / trebuie să fiu reținut
<i>Futurum I</i>	tenendus, a, um ero	я повинен буду бути стриманим / va trebui să fiu hrănit
<i>Futurum II</i>	tenendus, a, um fuëro	я повинен буду бути стриманим / va trebui să fiu reținut

SUPINUM / СУПИН / SUPIN

Супін – це віддієслівний іменник, що має дві форми: *Supinum I* та *Supinum II* /

Supinul este un substantiv verbal, ce posedă două forme: Supinum I și Supinum II.

Supinum I має закінчення *-um* і представлений у 3-й словниковій формі дієслова. Вживається при дієсловах руху для позначення дії, що є метою цього руху. Перекладається неозначеною формою дієслова зі сполучником „щоб” або без нього /

Supinum I posedă terminația -um și este enunțat în dicționar sub a treia formă a verbului. Se folosește cu verbele care exprimă o mișcare și indică scopul mișcării. Se traduce prin infinitiv cu conjuncția „să” sau fără ea.

Ad exemplum:

spectatum veniunt – вони приходять [для того, щоб] дивитися / **vin să vizioneze** etc.

Supinum II має закінчення *-u* і вживається у поєднанні з прислівниками, які позначають певне відношення до дії, що передається супіном II /

Supinum II are terminația -u și se folosește împreună cu adverbe, care exprimă o acțiune redată prin supinul II.

Ad exemplum:

facile dictu, difficile factu – легко сказати, важко зробити / **ușor de spus, greu de făcut;**

horribile auditu – страшно слухати / **groaznic de ascultat** etc.

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Утворіть всі види дієприкметників від дієслів /

Alcătuți toate felurile de participii de la verbe:

Verba / Дієслова / Verbe	Participia / Дієприкметники / Participii
lusto, āvi, ātum, āre – освітлювати / a lumina	PPA – <i>lustrans, antis</i> (освітлюючий) / cel, cea care luminează
	PPP – <i>lustratus, a, um</i> (освітлений, а, е) / luminat, ă
	PFA – <i>lustraturus, a, um</i> (той (та, те), який має намір освітлювати) / cel, cea care va lumina
reprimo, pressi, pressum, ẽre – придушувати, зупиняти / a opri, a restrânge	PPA –
	PPP –
	PFA –
scribo, scripsi, scriptum, ẽre – писати / a scrie	PPA –
	PPP –
	PFA –
venio, veni, ventum, ĩre – приходити / a veni	PPA –
	PPP –
	PFA –
censeo, censui, censum, ẽre – оцінювати / a aprecia	PPA –
	PPP –
	PFA –

2. Розкрийте дужки, утворивши граматично правильну форму дієприкметника (PPA, PPP та PFA). Перекладіть українською мовою /

Deschideți parantezele, alcătuind forma gramaticală corectă a participiului (PPA, PPP și PFA). Traduceți în limba română:

➤ Erant servi Graeci morbos (curāre) et(sanāre),
erant libēros Romanōrum (educāre) et puēros grammaticam,
philosophiam, littēras (docēre).

➤ Apud veteres Romanos alii libri erant in charta (scribēre), ex
papyro (facēre), alii in membrana, ex corio
(parāre).

➤ Milītes nostri (venire), incepērunt cives suos adiuvāre.

Vocabulum

adiūvo, iūvi, iūtum, āre – допомагати /
a ajuta
alius, alia, aliud – інший, одні...інші /
altul, unii...ceilalți
apud (+Acc.) – у / **la, lângă**
charta, ae *f* – папір / **hârtie**
civis, is *m* – громадянин / **cetățean**
corium, ii *n* – шкіра / **piele**
curo, āvi, ātum, āre – лікувати; турбуватися /
a trata, a îngriji
doceo, ui, ctum, ēre – навчати / **a învăța**
e, ex (+Abl.) – з / **cu**
edūco, āvi, ātum, āre – виховувати /
a educa
facio, fēci, factum, ēre – робити / **a face**
Graecus, a, um – грецький / **grec**
grammatica, ae *f* – граматика (навчальний
предмет) / **gramatica (procesul de**
învățământ)
in (+ Acc. або Abl.) – в, на, у / **în, la**
incipio, cēpi, ceptum, ēre – починати /
a începe
liber, bri *m* – книга / **carte**
libēri, ōrum *m* – діти / **copii**

littērae, ārum *f* – pl. наука / **știință**
membrāna, ae *f* – тонкий пергамент /
membrană, pergament subțire
miles, itis *m* – воїн / **soldat**
morbis, i *m* – хвороба, недуга / **boală,**
afecțiune
noster, tra, trum – наш / **nostru**
papyrus, i *m* – папірус / **papirus, hârtie**
paro, āvi, ātum, āre – виготовляти /
a produce
philosophia, ae *f* – філософія / **filosofie**
puer, ěri *m* – хлопець / **băiat**
Romanus, a, um – римський / **roman**
Romānus, i *m* – римлянин / **roman**
sano, āvi, ātum, āre – лікувати / **a trata, a**
vindeca
scribo, scripsi, scriptum, ēre – писати /
a scrie
servus, i *m* – раб / **sclav, rob**
sum, fui, esse – бути, існувати / **a fi,**
a exista
venio, veni, ventum, ĩre – приходити /
a veni
vetus, ěris – старий / **bătrân**

3. Визначте, які з дієслівних форм є *gerundium*, а які *gerundivum*.
Перекладіть українською мовою /

Recunoașteți care dintre formele verbale sunt gerunziu și care gerundiv. Traduceți în limba română:

- quod erat demonstrandum
- de verbis tradendis
- paratus ad legendum
- audiendo disco
- locus urbi condendae
- consilia prudentium virorum audienda sunt

Vocabulum

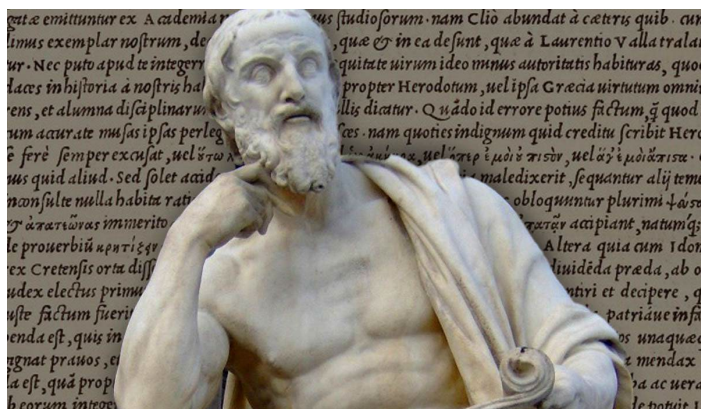
audio, audivi, auditum, īre – слухати, чути / **a ascolta**
condo, didi, ditum, ěre – засновувати / **a înființa**
consilium, ii *n* – план / **plan, adunare**
de (+*Abl.*) – про / **despre**
demonstro, āvi, ātum, āre – доводити / **a dovedi**
disco, didīci, – , ěre – вчитися / **a învăța, a studia**
lego, legi, lectum, ěre – читати / **a citi**
locus, i *m* – місце / **loc**

parātus, a, um – готовий / **pregătit, gata**
prudens, ntis – свідомий, знаючий / **înțelept, conștient**
quī, quae, quod – який / **care**
sum, fui, esse – бути, існувати / **a fi, a exista**
trado, dīdi, dītum, ěre – передавати, казати / **a transmite**
urbs, urbis *f* – місто / **oraș**
verbum, i *n* – слово / **cuvânt**
vir, viri *m* – чоловік / **bărbat**

4. Перекладіть текст українською мовою. Підкресліть і усно охарактеризуйте дієслівні форми /

Traduceți textul în limba română. Subliniați și analizați oral formele verbale:

DE HERODŌTO

Herodōtus Halicarnassius discendi causa terras remotissimas peragravit; multa enim discimus peregrinando et videndo et audiendo.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Inerat in eo studium peregrinandi maximum.

.....

Herodōtus in Aegyptum venit ibique a sacerdotibus multa didicit.

.....

Aegyptii enim scribendi, pingendi, sculpendi perīti erant; medīci arte medendi florēbant.

.....

Inde ad Phoenīces pervēnit, a quibus ars scribendi inveniebatur.

.....

Herodōtus res gestas Graecōrum in novem libris scripsit.

.....

Vocabulum

ad (+Acc.) – до / **până**
Aegyptius, ii m – єгиптянин / **egiptean**
Aegyptus, i f – Єгипет / **Egipt**
ars, artis f – мистецтво / **artă**
audio, audiui, auditum, īre – слухати, чути / **a asculta**
causa (+Gen.) – заради / **pentru**
disco, didīci, -, ēre – учитися / **a învăța**
enim – тому що / **din cauză că, datorită**
floreo, ui, -, ēre – квітнути, процвітати / **a înflori**
Graecus, i m – грек / **grec**
Halicarnassius, i m – галікарнасець, житель Галікарнасу (велике приморське давньогрецьке місто; суч. м.Бодрум у Туреччині) / **locuitor al Halicarnasului**
(oraș antic pe țărmul Greciei antice; contemporanul oraș Bodrum, Turcia)
Herodōtus, i m – Геродот (бл. 484-425 рр. до н.е.), грецький історик / **Herodot (aprox.484-425 î.e.n.), istoric grec**
ibi – там / **acolo**
ibique = **ibi + -que**
inde – звідти; згодом / **de acolo, prin urmare, mai târziu**
insum, infui, inesse – бути всередині / **a fi în; a se afla**
invenio, vēni, ventum, īre – винаходити, відкривати / **a inventa, a descoperi**
is, ea, id – цей, той; він / **acesta, acela; el**
liber, bri m – книга / **carte**
magnus, a, um – великий / **mare**

medeor, -, ēri depon. – лікувати / **a vindeca, a lecu**
medīcus, i m – лікар / **medic**
multa – багато / **mult**
novem – дев'ять / **nouă**
peragro, avi, atum, āre – проходити, обходити / **a străbate, a pătrunde în**
peregrinor, atus sum, ari depon. – мандрувати / **a călători prin lume**
pervenio, veni, ventum, īre – приходити, прибувати / **a ajunge, a sosi**
Phoenices, um m – фінікійці / **fenician**
pingo, pinxi, pictum, ēre – малювати / **a desena, a zugrăvi**
-que – і / **și**
qui, quae, quod – який / **care**
remotus, a, um – віддалений / **îndepărtat**
res gestae – подвиги / **isprăvi**
sacerdos, ōtis m, f – жрець, жриця / **sacerdot, preot, preoteasă**
scribo, scripsi, scriptum, ēre – писати / **a scrie**
sculpo, sculpsi, sculptum, ēre – вирізувати, висікати / **a sculpta, a grava**
studium, ii n – старання, прагнення / **efort, aspirație**
terra, ae f – земля / **pământ; lume**
venio, veni, ventum, īre – приходити, прибувати / **a veni, a sosi**
video, vidi, visum, ēre – бачити, дивитися / **a vedea, a privi**

5. Які українські та румунські слова походять від поданих у таблиці латинських слів /

Care cuvinte ucrainești și românești au provenit de la cuvintele latine prezentate în tabel.

	Verba Latina	Verba Ucrainică / Dacoromână
1.	demonstro, āvi, ātum, āre	
2.	locus, i m	
3.	miles, itis m	
4.	peregrinor, atus sum, ari	
5.	civis, is m	
6.	sculpo, sculpsi, sculptum, ěre	
7.	prudens, ntis	
8.	reprimō, pressi, pressum, ěre	
9.	ars, artis f	
10.	lustrō, āvi, ātum, āre	

GENUS PASSIVUM TEMPORUM SYSTEMATIS PERFECTI / ПАСИВНИЙ СТАН
ЧАСІВ СИСТЕМИ ПЕРФЕКТА /
DIATEZA PASIVĂ A TIMPURILOR DERIVATE DE LA TEMA PERFECTULUI

Часи доконаного виду дійсного способу пасивного стану утворюються за схемою /

Timpurile modului indicativ diateza pasivă se formează conform schemei:

Дієприкметник

минулого часу доконаного виду + дієслово **sum, fui, esse** (бути)

пасивного стану

у відповідному часі:

(**participium perfecti passivi**)

Participiu

perfect pasiv

+ **verbul sum, fui, esse (a fi)**

(**participium perfecti passivi**)

la timpul corespunzător:

♦ у теперішньому часі дійсного способу (для **perfectum indicatīvi passīvi**) /

la indicativ prezent (pentru perfectum indicatīvi passīvi);

♦ у минулому часі недоконаного виду дійсного способу (для **plusquamperfectum indicatīvi passīvi**) /

la imperfect indicativ (pentru plusquamperfectum indicatīvi passīvi);

♦ у майбутньому першому часі дійсного способу (для **futūrum II (secundum) indicatīvi passīvi**) /

la viitorul I (pentru futūrum II (secundum) indicatīvi passīvi).

Зразок відмінювання дієслів I–IV дієвідмін у *perfectum indicatīvi passīvi* /

Conjugarea verbelor la perfectum indicatīvi passīvi:

Persona	I notat-um	III incens-um
Singulāris		
1.	notatus, a, um sum <i>я є позначений / eu sunt notat</i>	incensus, a, um sum <i>я є спалений / eu sunt ars</i>
2.	notatus, a, um es	incensus, a, um es
3.	notatus, a, um est	incensus, a, um est
Plurālis		
1.	notāti, ae, a sumus <i>ми є позначені / noi suntem notați</i>	incensi, ae, a sumus <i>ми є спалені / noi suntem arși</i>
2.	notāti, ae, a estis	incensi, ae, a estis
3.	notāti, ae, a sunt	incensi, ae, a sunt

Зразок відмінювання дієслів I–IV дієвідмін у *plusquamperfectum indicatīvi passīvi* /

Conjugarea verbelor la plusquamperfectum indicatīvi passīvi:

Persona	II tent-um	IV vestit-um
Singulāris		
1.	tentus, a, um eram <i>я був стриманий / eu am fost reținut</i>	vestitus, a, um eram
2.	tentus, a, um eras	vestitus, a, um eras
3.	tentus, a, um erat	vestitus, a, um erat
Plurālis		
1.	tenti, ae, a erāmus <i>ми були стримані / noi am fost reținuți</i>	vestiti, ae, a erāmus
2.	tenti, ae, a erātis	vestiti, ae, a erātis
3.	tenti, ae, a erant	vestiti, ae, a erant

Зразок відмінювання дієслів I–IV дієвідмін у *futūrum II (secundum) indicatīvi passīvi* /

Conjugarea verbelor la futūrum II (secundum) indicatīvi passīvi:

Persona	I notat-um	II tent-um
Singulāris		
1.	notatus, a, um ero <i>я буду позначений / voi fi fost notat</i>	tentus, a, um ero <i>я буду стриманий / voi fi fost reținut</i>
2.	notatus, a, um eris	tentus, a, um eris
3.	notatus, a, um erit	tentus, a, um erit
Plurālis		
1.	notāti, ae, a erīmus <i>ми будемо позначені / vom fi fost notați</i>	tenti, ae, a erīmus <i>ми будемо стримані / vom fi fost reținuți</i>
2.	notāti, ae, a erītis	tenti, ae, a erītis
3.	notāti, ae, a erunt	tenti, ae, a erunt

VERBA DEPONENTIA / ВІДКЛАДНІ ДІЄСЛОВА / VERBELE DEPONENTE

Відкладними називаються дієслова, які мають пасивну форму, а значення активне. Відкладні дієслова мають три основні форми: 1) **praesens**, 2) **perfectum**, 3) **infinitivus praesentis** /

Verbele deponente sunt cele care au doar forme de pasiv, dar se traduc prin activ. Așadar verbele deponente se enunță doar cu trei forme: 1) praesens, 2) perfectum, 3) infinitivus praesentis

I. moror, morātus sum, morāri – зволікати / **a zăbovi, a întârzia**;

arbitror, arbitratus sum, arbitrāri – вважати, судити / **a considera; a aprecia**;

interpretor, interpretatus sum, interpretāri – тлумачити, пояснювати / **a interpreta, a explica**;

testor, testatus sum, testāri – засвідчувати / **a declara, a mărturisi public**;

II. vereor, verītus sum, verēri – боятися / **a avea frică, a se teme**;

confiteor, confessus sum, confitēri – зізнаватися, не приховувати / **a mărturisi, a nu tăinui**;

polliceor, pollicitus sum, pollicēri – обіцяти / **a făgădui, a oferi**;

III. sequor, secūtus sum, sequi – переслідувати / **a urmări**;

obliviscor, oblītus sum, oblivisci – забувати / **a uita**;

loquor, locutus sum, loqui – говорити, бесідувати / **a vorbi, a discuta**;

utor, usus sum, uti – використовувати / **a întrebuința, a folosi**;

IV. orior, ortus sum, orīri – виникати / **a se ivi, a răsări**;

experior, expertus sum, experīri – випробовувати / **a pune la încercare, a proba**.

Відкладні дієслова відмінюються як звичайні, але у пасивному стані /

Verbele deponente au aceeași paradigmă ca și cele obișnuite, dar la diateza pasivă.

VERBA SEMIDEPONENTIA / НАПІВВІДКЛАДНІ ДІЄСЛОВА / VERBELE SEMIDEPONENTE

Напіввідкладними називаються дієслова, які часи системи інфекта утворюють в активному стані, а часи системи перфекта – у пасивному, або навпаки /

Verbele semideponente sunt verbele care formează timpurile derivate de la tema prezentului la diateza activă, iar timpurile derivate de la tema perfectului la diateza pasivă sau invers.

gaudeo, gavīsus sum, gaudēre – радіти / **a se bucura**;

soleo, solītus sum, solēre – мати звичку / **a obișnui, a avea obiceiul, a se obișnui**;

confido, confīsus sum, confidēre – довіряти / **a avea încredere**.

Nota bene!

Дієслово **revertor, reverti, reverti** – повертатись утворює часи системи інфекта в пасивному стані, а часи системи перфекта – в активному /

Verbul revertor, reverti, reverti – a se întoarce, a reveni formează timpurile derivate de la tema prezentului la diateza pasivă, iar timpurile derivate din tema perfectului – la diateza activă.

VERBA DEFECTIVA / НЕДОСТАТНІ ДІЄСЛОВА / VERBE DEFECTIVE

Недостатніми називаються дієслова, які мають тільки окремі форми часів системи перфекта /

Verbe defective sunt verbele din flexiunea cărora lipsesc formele unor timpuri derivate de la tema perfectului:

coepi, coeptus, coepisse – я розпочав / **am început;**

memini, meminisse – пам'ятаю / **țin minte;**

odi, odisse – ненавиджу / **urăsc.**

Ad exemplum: *Perfectum indicativi:* memini, odi.

Plusquamperfectum indicativi: meminēram, odēram.

Futurum II indicativi: meminēro, odēro.

VERBA IMPERSONALIA / БЕЗОСОБОВІ ДІЄСЛОВА / VERBE IMPERSONALE

Безособовими називаються такі дієслова, які вживаються тільки в 3-й особі однини різних часів і способів /

Verbe impersonale sunt verbele care au forme flexionare numai pentru persoana a III-a singular la diferite moduri și timpuri:

Дієслова, що означають явища природи /

Verbe care exprimă fenomene ale naturii:

pluit, pluit, pluere – іде дощ / **plouă;**

tonat, tonuit, tonare – гримить / **tună;**

ninguit, ninxit, ningere – іде сніг / **ninge.**

Дієслова із значенням „бути повинним”, „подобатися”, „необхідно” /

Verbe care exprimă trebuința, conveniența, necesitatea sau întâmplarea:

libet, libuit, libere – подобається / **place;**

licet, licuit, licere – можна, дозволяється / **e permis;**

oportet, oportuit, oportere – треба, необхідно / **trebuie.**

Дієслова, що означають почуття / Verbe care exprimă anumite sentimente:

me piget, piguit, pigere – мені прикро / **regret;**

me pudet, puduit, pudere – мені соромно / **mi-e rușine.**

Дієслова, що є безособовими тільки в певних умовах /

Verbe care sunt impersonale doar în unele cazuri:

constat, constitit, constare – відомо / **se constată; e clar;**

praestat, praestitit, praestare – краще / **mai bine;**

apparet, apparuit, apparere – ясно / **e clar.**

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Визначте три основи дієслів, від яких утворюються усі часи латинської мови /

Recunoașteți temele verbului de la care derivă toate timpurile verbale din limba latină:

Verba / Дієслова / Verbul	основа інфекта / tema prezentului	основа перфекта / tema perfectului	основа супіна / tema supinului
scio, ivi, itum, ĩre – знати / a ști			
condo, dīdi, ĩtum, ěre – засновувати / a întemeia			
terreo, ui, ĩtum, ěre – лякати / a speria			
iuvo, iuvi, iutum, āre – допомагати / a ajuta			

2. Визначте форму дієслів і перекладіть українською мовою /
Identificați forma verbelor și traduceți în limba română:

Verbum / Дієслово / Verbul	Tempus, persona, numerus / Час, особа, число / Timpul, persoana, numărul	Interpretatio / Переклад / Traducerea
<i>ictus est</i>	<i>perfectum indicativi passivi, persona 3 sing.</i>	<i>він є вражений / el este afectat</i>
<i>deleta eram</i>		
<i>notum erit</i>		
<i>inscripsit</i>		
<i>removerāmus</i>		
<i>statutus est</i>		
<i>habitavĕrit</i>		
<i>expositi erant</i>		
<i>cecidīmus</i>		
<i>educāti erīmus</i>		

Vocabulum

cado, cecīdi, casūrus, ěre – гинути /
a cădea, a eșua
deleo, levi, letum, ěre – знищувати /
a distruge, a nimici
edūco, āvi, ātum, āre – виховувати /
a educa
expono, posui, posītum, ěre –
розташовувати / **a expune**
habito, āvi, ātum, āre – проживати,
мешкати / **a locui**

ico, ici, ictum, ěre – вражати /
a impresiona
inscribo, scripsi, scriptum, ěre – вписувати;
надписувати / **a înscrie, a grava**
nosco, novi, notum, ěre – пізнавати /
a cunoaște
removeo, movi, motum, ěre – відсувати,
усувати / **a îndepărta, a înlătura**
statuo, tui, tutum, ěre – постановляти /
a institui

3. Прові́дміні́йте дієслова у вказаному часі /

Conjugați verbele la timpul indicat:

refercio, referși, **refertum**, refercīre – наповнювати / **a umple, a împlini**;
evōlo, evolāvi, **evolatum**, evolāre – вилітати / **a decola, a-și lua zborul**

Persona	perfectum indicatīvi passīvi	
Singularis		
1.		evolatus, a, um sum
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

pello, pepūli, **pulsum**, pellēre – буми / **a bate**;

praedīco, praedicavi, **praedicatum**, praedicāre – повідомляти / **a spune în public, a informa**

Persona	plusquamperfectum indicatīvi passīvi	
Singulāris		
1.	pulsus, a, um eram	
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

noceo, nocui, **nocītum**, nocēre – шкодити / **a dăuna**;

tollo, sustūli, **sublatum**, tollēre – возвеличувати / **a înălța**

Persona	futūrum II indicatīvi passīvi	
Singularis		
1.	nocītus, a, um ero	
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

4. Впишіть 3 особу множини від дієслова **oppōno, opposui, oppositum, opponere** (протиставляти), відділяючи суфікси і особові закінчення /

Înscrieți forma persoanei a 3-a plural a verbelor **oppōno, opposui, oppositum, opponere** (a opune), înlăturând sufixele și desinențele personale:

<i>Tempus</i>	<i>Activum</i>	<i>Passivum</i>
Praesens		
Imperfectum		
Futurum I		
Perfectum		
Plusquamperfectum		
Futurum II		

5. Розкрийте дужки, поставивши дієслова у відповідну граматичну форму, та перекладіть українською мовою /

Deschideți parantezele, punând verbul la categoria gramaticală corespunzătoare, apoi traduceți în limba română:

1. Eloquentia (**dāre**) multis, sapientia paucis.

2. Tres legiones a Caesāre in Galliam (**mittēre**).

3. Multōrum aures veritati (**claudēre**).

4. Omnes dei ad nuptias Pelei, regis Thessaliae, et Thetīdis deae (**invitāre**), praeter Discordiam.

Vocabulum

a (ab) (+Abl.) *praep.* – від / **din, de, de către**

ad (+Acc.) *praep.* – до / **la, spre, către**

auris, is f – вухо / **ureche**

Caesar, aris m – Цезар Гай Юлій (100 – 44 рр. до н. е.), політик, полководець, оратор і письменник, історик, завойовник Галлії /

Gaius Iulius Caesar (100-44 î.Hr.) politician, comandant, orator și scriitor, istoric, cuceritorul Galiei

claudio, clausi, clausum, ěre – замикаати, закривати / **a închide**

dea, ae f – богиня / **zeiță**

deus, i m – бог / **zeu, divinitate**

Discordia, ae f – Дісмордія, богиня незгоди / **Discordia, zeița discordiei (dușmăniei)**

do, dedi, datum, dāre – давати / **a da**

eloquentia, ae f – красномовство / **elocvență**

Gallia, ae f – Галлія (країна, яка охоплювала території Франції і Бельгії) / **Galia (țară, care includea teritoriile Franței și a Belgiei)**

in (+ Acc. або Abl.) – в, на, у / **în, la**

invito, āvi, ātum, āre – запрошувати / **a invita**

legio, onis f – легіон (римське або військове з'єднання, яке в різні епохи включає від 3 000 до 6 000 солдатів піхоти і 300 вершників) / **legiune (unitate de bază romană sau militară, care a variat în timp între 3000 – 6000 de infanteriști și 300 membri ai cavaleriei)**

mitto, misi, missum, ěre – посилати / **a trimite**
multus, a, um – численний / **mult, numeros**
nuptiae, ārum *f* (pl.) – шлюб, весілля / **nuntă, căsătorie**
omnis, e – весь / **tot; întreg**
paucus, a, um – незначний, нечисленний / **puțin, o cantitate mică, puțin numeros**
Peleus, i *m* – Пелей, цар Фессалії (Греція), батько Ахілла / **Peleus, regele Tesaliei (Grecia), tatăl lui Ahile**
praeter (+Acc.) *praep.* – крім / **pe lângă, cu excepția**

rex, regis *m* – цар / **rege**
sapientia, ae *f* – мудрість / **înțelepciune**
Thessalia, ae *f* – Тессалія (батьківщина Ахілла, область північної Греції) / **Tesalia (patria lui Ahile, regiune din Grecia de nord)**
Thetis, Thetidis *f* – Фетіда, морська богиня, мати Ахілла / **Tetis era o nereidă, mama lui Ahile**
tres, tria – три / **trei**
veritas, atis *f* – істина / **veridicitate, adevăr**

6. Замініть форми активного стану на пасивні чи навпаки і перекладіть /
Înlocuiți formele diatezei active cu cele a diatezei pasive și invers, apoi traduceți:

ACTIVUM	PASSIVUM
Ego epistulas tibi <u>scripsi</u> . <i>Я написав тобі листи /</i> <i>Eu ți-am scris scrisori.</i>	Epistulae tibi a me <u>scriptae sunt</u> . <i>Листи тобі мною є написані /</i> <i>Scrisorile tale au fost scrise de mine.</i>
Servus pueros in aqua <u>posuit</u> .	
	Fabula nova ab avo puëris <u>narrata erit</u> .
Amulius avum Romuli regno <u>privaverat</u> .	
	Oppidum a Romulo aedificatum Romam <u>appellatum erat</u> .

Vocabulum

aedifico, āvi, ātum, āre – будувати / **a construi, a zidi**
Amulius, ii *m* – Амулій, брат Нумітора, цар Альби Лонги / **Amulius, fratele lui Numitor, regele orașului Alba Longa**
appello, āvi, ātum, āre – називати / **a numi**
aqua, ae *f* – вода / **apă**
avus, i *m* – дід / **bunic**
ego – я / **ea**
epistula, ae *f* – лист / **scrisoare**
fabula, ae *f* – байка, легенда / **fabulă, legendă**

narro, āvi, ātum, āre – розповідати / **a povesti**
novus, a, um – новий / **nou, nouă**
oppidum, i *n* – місто / **oraș**
pono, posui, positum, ěre – класти / **a pune**
privo, āvi, ātum, āre – забирати, позбавляти / **a jefui, a lua**
puer, ěri *m* – хлопець / **băiat**
regnum, i *n* – царство / **împărăție**
Roma, ae *f* – Рим / **Roma**
Romulus, i *m* – Ромул, брат-близнюк Рема; міфічний засновник і перший цар Риму (753-716 pp. до н.е.) / **Romulus, fratele**

geamăn al lui Remus; legendarul întemeietor și primul rege al Romei (753-716 î.e.n.)

scribo, scripsi, scriptum, ẽre – писати / a scrie
servus, i m – раб / sclav, rob
tu – ти / tu

7. Перекладіть українською мовою / Traduceți în limba română:

DE CAUSA BELLI TROIANI

Erant nuptiae Pelei, regis Thessaliae, et Thetidis deae.

Omnes dei invitati erant, praeter Discordiam.

Dea Discordiae irā commota est et malum aureum inter epulantes iactāvit, in quo inscriptum erat «Pulcherrīmae».

Diu Iuno, Minerva, Venus de malo certābant.

Denīque iussu Iovis a Mercurio ad Parīdem, regis Priāmi filium, ductae erant.

Iuno Parīdi potentiam, Minerva sapientiam, Venus Helenam, pulcherrīmam omnium muliērum promīsit.

Paris Venēri malum tradīdit.

Paulo post a Priāmo patre in Graeciam missus est.

Ibi Helēnam, Menelai regis uxōrem, rapuit.

Hinc bellum Troiānum inceptum est.

Multos annos ad Troiam pugnatum erat.

Denique Troia a Graecis dolo capta et delēta est.

Vocabulum

a (ab) (+Abl.) – від / **de la**
ad (+ Acc.) – до / **până la**
annus, i m – рік / **an**
aureus, a, um – золотий / **de aur**
bellum, i n – війна / **război**
capio, cepi, captum, ēre – брати, взяти / **a lua, a apuca**
causa, ae f – причина / **cauza**
certo, āvi, ātum, āre – змагатися / **a se lua la întrecere, a rivaliza**
commoveo, mōvi, mōtum, ēre – зворушувати, розпалювати / **a mișca (din loc), a pune în mișcare, a agita**
de (+Abl.) – про / **prep. + abl = despre**
dea, ae f – богиня / **zeiță**
deleo, levi, letum, ēre – знищувати / **a distruge, a nimici**
denique – нарешті / **în sfârșit**
deus, i m – бог / **zeu**
Discordia, ae f – Діскордія, богиня незгоди / **Discordia, zeița discordiei (dușmăniei)**
diu – довго / **mult, îndelung**
dolus, i m – хитрість, обман, підступ / **viclenie; vicleșug, înșelătorie**
duco, duxi, ductum, ēre – вести / **a duce**
epulans, ntis – запрошений на бенкет, що бенкетує / **invitat la benchet (ospăt), cel ce benchetuiește**
et – і / **și**
filius, ii m – син / **fiu**
Graecia, ae f – Греція / **Grecia**
Graecus, i m – грек / **grece**
Helena, ae f – Єлена, дружина спартанського царя Менелая / **Elena, soția lui Menelau, regele Spartei**
hinc – звідси / **de aici**
iacto, avi, atum, āre – кидати / **a arunca**
ibi – там / **acolo**
in (+ Acc. або Abl.) – в, на, у / **în, la**
incipio, cēpi, ceptum, ēre – починати(ся) / **a se începe**
inscribo, scripsi, scriptum, ēre – вписувати; надписувати / **a înscrie, a însemna, a întipări**
inter (+Acc.) – між / **între**

invito, āvi, ātum, āre – запрошувати / **a invita**
ira, ae f – гнів / **mânie**
Iuno, onis f – Юнона, дружина Юпітера / **Iuno sau Iunona, soția lui Jupiter**
Iuppiter, Iovis m – Юпітер, римський верховний бог, цар неба, богів і людей / **Jupiter, zeul suprem, regele cerului, zeilor și a oamenilor**
iussu – за наказом / **conform ordinului**
iussus, us m – наказ / **ordin, poruncă**
malum, i n – яблуко / **măr**
Menelaus, i m – Менелай, цар Спарти, чоловік Єлени / **Menelau, regele Spartei, soțul Elenei**
Mercurius, ii m – Меркурій (син Юпітера, посланець богів, покровитель торгівлі, красномовства і гімнастики) / **Mercur (fiul lui Jupiter, mesager al zeilor, patronul comerțului, elocvenței și al gimnasticii)**
Minerva, ae f – Мінерва (богиня мудрості, покровителька наук, мистецтв, ремесел, війни) / **Minerva (zeița înțelepciunii, patronând deopotrivă știința, artele, meșteșugurile și războiul drept)**
mitto, misi, missum, ēre – посилати / **a trimite**
mulier, ēris f – жінка / **femeie**
multus, a, um – численний / **mult, numeros**
nuptiae, ārum f (pl.) – шлюб / **căsătorie**
omnis, e – весь / **fiecare, tot**
Paris, idis m – Парис (син царя Пріама та Гекуби, винуватець виникнення Троянської війни) / **Paris (fiul regelui Priam și al Hecubei, vinovatul izbucnirii războiului troian)**
pater, tris m – батько / **tată, părinte**
paulo post – дещо пізніше / **ceva mai târziu**
Peleus, i m – Пелей, цар Фессалії (Греція), батько Ахілла / **Peleu, regele Tesaliei (Grecia), tatăl lui Ahile**
potentia, ae f – сила, могутність / **putere, potență, capacitate**

praeter (+Acc.) – крім / **pe lângă, cu excepția**
 promitto, mīsi, missum, ɛre – обіцяти / **a promite**
 pugno, āvi, ātum, āre – воювати, боротися / **a lupta, a combate**
 pulcher, chra, chrum – гарний, прекрасний / **frumos, minunat**
 qui, quae, quod – який / **care**
 rapio, rapui, raptum, ɛre – викрадати / **a răpi**
 rex, regis *m* – цар / **rege**
 sapientia, ae *f* – мудрість / **înțelepciune**
 sum, fui, esse – бути, існувати / **a fi; a exista**
 Thessalia, ae *f* – Тессалія (батьківщина Ахілла, область північної Греції) / **Tesalia**

(patria lui Ahile, regiunea din nordul Greciei)
 Thetis, Thetidis *f* – Фетіда, морська богиня, мати Ахілла / **Tetis, nereidă, mama lui Ahile**
 trado, didi, dītum, ɛre – передавати / **a transmite**
 Troia, ae *f* – Троя, давнє місто на південному заході Малої Азії / **Troia, oraș antic situat în sud-vestul Asiei Mici**
 Troiānus, a, um – троянський / **troian**
 uxor, ōris *f* – дружина, жінка / **soție, femeie**
 Venus, ɛris *f* – Венера, богиня кохання і краси / **Venus, zeita dragostei și a frumuseții**

8. Перекладіть латинською мовою / *Traduceți în limba latină:*

1. Олександр Великий у битві був поранений стрілою. /
Alexandru cel Mare a fost rănit în luptă cu săgeata.

2. Місто Рим є засноване братами Ромулом і Ремом. /
Orașul Roma a fost înființat de frații Romulus și Remus.

3. Мир у цілому світі буде збережений. /
Pacea în toată lumea va fi păstrată.

Vocabulum

битва / **luptă** – pugna, ae *f*; proelium, *i n*
 брат / **frate** – frater, tris *m*
 засновувати / **a înființa** – condo, didi, dītum, ɛre
 зберігати / **a păstra** – servo, āvi, ātum, āre
 мир / **pace** – pax, pacis *f*
 місто / **oraș** – oppidum, *i n*; urbs, urbis *f*
 Олександр Великий / **Alexandru cel Mare** – Alexander, dri *m* Magnus

ранити / **a răni** – vulnero, āvi, ātum, āre
 Рем / **Remus** – Remus, *i m*
 Рим / **Roma** – Roma, ae *f*
 Ромул / **Romulus** – Romulus, *i m*
 світ / **lume, univers** – mundus, *i m*; orbis terrarum
 стріла / **săgeată** – sagitta, ae *f*
 у, в / **la, în** – in (куди? з acc.; де? з abl.)
 цілий / **tot, întreg** – totus, a, um

NOMEN NUMERĀLE / ЧИСЛІВНИК / NUMERALUL

Numeralia cardinalia (кількісні числівники / **numeralul cardinal**) – скільки? / **câț?**

Numeralia ordinalia (порядкові числівники / **numeralul ordinal**) – який, а, е? / **al câtelea?**

Numeralia distributiva (розділові числівники / **numeralul distributiv**) – по скільки? / **câte câț?**

Numeralia adverbialia (прислівникові числівники / **numeralul adverbial**) – скільки разів? / **de câte ori?**

Арабські цифри / Cifre arabe	Римські цифри / Cifre romane	Cardinalia / Кількісні / Cardinale	Ordinalia / Порядкові / Ordinale
1	I	unus, una, unum	primus, a, um
2	II	duo, duae, duo	secundus, a, um; alter, ěra, ěrum
3	III	tres, tres, tria	tertius, a, um
4	IV	quattuor	quartus, a, um
5	V	quinque	quintus, a, um
6	VI	sex	sextus, a, um
7	VII	septem	septĭmus, a, um
8	VIII	octo	octāvus, a, um
9	IX	novem	nonus, a, um
10	X	decem	decĭmus, a, um
11	XI	undĕcim	undecĭmus, a, um
12	XII	duodĕcim	duodecĭmus, a, um
13	XIII	tredĕcim	tertius decĭmus, a, um
14	XIV	quattuordĕcim	quartus decĭmus, a, um
15	XV	quindĕcim	quintus decĭmus, a, um
16	XVI	sedĕcim	sextus decĭmus, a, um
17	XVII	septendĕcim	septĭmus decĭmus, a, um
18	XVIII	duodeviginti	duodevicesĭmus, a, um
19	XIX	undeviginti	undevicesĭmus, a, um
20	XX	viginti	vicesĭmus, a, um
21	XXI	unus et viginti; viginti unus	unus et vicesĭmus, a, um; vicesĭmus primus, a, um
22	XXII	duo et viginti; viginti duo	alter et vicesĭmus, a, um; vicesĭmus alter, ěra, ěrum
28	XXVIII	duodetriginta	duodetricesĭmus, a, um
29	XXIX	undetriginta	undetricesĭmus, a, um
30	XXX	triginta	tricesĭmus, a, um
40	XL	quadraginta	quadragesĭmus, a, um
50	L	quinguaginta	quinguagesĭmus, a, um
60	LX	sexaginta	sexagesĭmus, a, um
70	LXX	septuaginta	septuagesĭmus, a, um
80	LXXX	octoginta	octogesĭmus, a, um
90	XC	nonaginta	nonagesĭmus, a, um
98	XCVIII	octo et nonaginta; nonaginta octo	octavus et nonagesĭmus, a, um; nonagesĭmus octāvus, a, um

Арабські цифри / Cifre arabe	Римські цифри / Cifre romane	Cardinalia / Кількісні / Cardinale	Ordinalia / Порядкові / Ordinale
99	XCIX	novem et nonaginta; nonaginta novem	nonus et nonagesimus, a, um; nonagesimus nonus, a, um
100	C	centum	centesimus, a, um
200	CC	ducenti, ae, a	ducentesimus, a, um
300	CCC	trecenti, ae, a	trecentesimus, a, um
400	CD	quadringenti, ae, a	quadringentesimus, a, um
500	D	quingenti, ae, a	quingentesimus, a, um
600	DC	sescenti, ae, a	sescentesimus, a, um
700	DCC	septingenti, ae, a	septingentesimus, a, um
800	DCCC	octingenti, ae, a	octingentesimus, a, um
900	CM	nongenti, ae, a	nongentesimus, a, um
1000	M	mille	millesimus, a, um
2000	MM	duo milia	bis millesimus, a, um
3000	III	tria milia	ter millesimus, a, um
4000	IV	quattuor milia	quater millesimus, a, um
5000	V	quinque milia	quinqies millesimus, a, um
10.000	X	decem milia	decies millesimus, a, um
100.000	C	centum milia	centies millesimus, a, um
1.000.000	M	decies centena milia	decies centies millesimus
10.000.000		centies centena milia	centies centies millesimus

Numeralia distributiva / Розділові числівники / Numerales distributive		Numeralia adverbialia / Прислівникові числівники / Numerales adverbialia	
singuli, ae, a	по одному / câte unu, una	semel	раз / o dată
bini, ae, a	по два / câte doi, două	bis	два рази, двічі / de două ori
terni, ae, a	по три / câte trei	ter	тричі / de trei ori
quaterni, ae, a	по чотири / câte patru	quater	чотири рази / de patru ori
quini, ae, a	по п'ять / câte cinci	quinqies	п'ять разів / de cinci ori
seni, ae, a	по шість / câte șase	sexies	шість разів / de șase ori
septēni, ae, a	по сім / câte șapte	septies	сім разів / de șapte ori
octōni, ae, a	по вісім / câte opt	octies	вісім разів / de opt ori
novēni, ae, a	по дев'ять / câte nouă	novies	дев'ять разів / de nouă ori
deni, ae, a	по десять / câte zece	decies	десять разів / de zece ori
undēni, ae, a	по одинадцять / câte unsprezece	undecies	одинадцять разів / de unsprezece ori
duodeni, ae, a	по дванадцять / câte doisprezece	duodecies	дванадцять разів / de douăsprezece ori

terni deni, ae, a	по тринадцять / câte treisprezece	ter decies	тринадцять разів / de treisprezece ori
quaterni deni, ae, a	по чотирнадцять / câte paisprezece	quater decies	чотирнадцять разів / de paisprezece ori
quini deni, ae, a	по п'ятнадцять / câte cincisprezece	quinques decies	п'ятнадцять разів / de cincisprezece ori
seni deni, ae, a	по шістнадцять / câte șaisprezece	sexies decies	шістнадцять разів / de șaisprezece ori
septeni deni, ae, a	по сімнадцять / câte șaptesprezece	septies decies	сімнадцять разів / de șaptesprezece ori
duodeviceni, ae, a	по вісімнадцять / câte optsprezece	duodevicies	вісімнадцять разів / de optsprezece ori
undeviceni, ae, a	по дев'ятнадцять / câte nouăsprezece	undevicies	дев'ятнадцять разів / de nouăsprezece ori
vicēni, ae, a	по двадцять / câte douăzeci	vicies	двадцять разів / de douăzeci de ori
viceni singūli, ae, a	по двадцять одному / câte douăzeci și unu	vicies semel	двадцять один раз / de douăzeci și unu de ori
viceni bini, ae, a	по двадцять два / câte douăzeci și doi, două	vicies bis	двадцять два рази / de douăzeci și două de ori
duodetriceni, ae, a	по двадцять вісім / câte douăzeci și opt	duodetricies	двадцять вісім разів / de douăzeci și opt de ori
undetriceni, ae, a	по двадцять дев'ять / câte douăzeci și nouă	undetricies	двадцять дев'ять разів / de douăzeci și nouă de ori
triceni, ae, a	по тридцять / câte treizeci	tricies	тридцять разів / de treizeci și de ori
quadrageni, ae, a	по сорок / câte patruzeci	quadrages	сорок разів / de patruzeci de ori
quinguageni, ae, a	по п'ятдесят / câte cincizeci	quinguages	п'ятдесят разів / de cincizeci de ori
sexageni, ae, a	по шістдесят / câte șaizeci	sexages	шістдесят разів / de șaizeci de ori
septuageni, ae, a	по сімдесят / câte șaptezeci	septuages	сімдесят разів / de șaptezeci de ori
octogeni, ae, a	по вісімдесят / câte optzeci	octoges	вісімдесят разів / de optzeci de ori
nonageni, ae, a	по дев'яносто / câte nouăzeci	nonages	дев'яносто разів / de nouăzeci de ori
centēni, ae, a	по сто / câte o sută	centies	сто разів / de o sută de ori
duceni, ae, a	по двісті / câte două sute	ducenties	двісті разів / de două sute de ori
treceni, ae, a	по триста / câte trei sute	trecenties	триста разів / de trei sute de ori
quadringeni, ae, a	по чотириста / câte patru sute	quadringenties	чотириста разів / de patru sute de ori

quingeni, ae, a	по п'ятсот / câte cinci sute	quingenties	п'ятсот разів / de cinci sute de ori
sesceni, ae, a	по шістсот / câte șase sute	sescienties	шістсот разів / de șase sute de ori
septingeni, ae, a	по сімсот / câte șapte sute	septingenties	сімсот разів / de șapte sute de ori
octingeni, ae, a	по вісімсот / câte opt sute	octingenties	вісімсот разів / de opt sute de ori
nongeni, ae, a	по дев'ятсот / câte nouă sute	nongenties	дев'ятсот разів / de nouă sute de ori
singula milia	по одній тисячі / cîte o mie	milies	тисяча разів / de o mie de ori
bina milia	по дві тисячі / câte două mii	bis milies	дві тисячі разів / de două mii de ori
terna milia	по три тисячі / câte trei mii	ter milies	три тисячі разів / de trei mii de ori
dena milia	по десять тисяч / câte zece mii	decies milies	десять тисяч разів / de zece mii de ori
centena milia	по сто тисяч / câte o sută de mii	centies milies	сто тисяч разів / de o sută de ori
decies centena milia	по мільйону / câte un milion	decies centies milies	мільйон разів / de un milion de ori
centies centena milia	по десять мільйонів / câte zece milioane	centies centies milies	десять мільйонів разів / de zece milioane de ori

Nota bene! Розділові та прислівникові числівники вживаються при множенні /
Numeralele distributive și adverbiale se folosesc doar la plural.

Ad exemplum:

bis bina sunt quattuor ($2 \times 2 = 4$) – *двічі по два рази – це чотири* /
de două ori câte doi fac patru,
bis quina sunt decem ($2 \times 5 = 10$) – *двічі по п'ять разів – це десять* /
de două ori câte cinci fac zece.

ВІДМІНЮВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ / DECLINAREA NUMERALULUI

Із кількісних числівників відмінюються 1, 2, 3, сотні від 200 до 900 і тисячі /

Dintre numerele cardinale se vor declina numerele 1,2,3, sutele de la 200 până la 900 și miile.

Зразок відмінювання кількісних числівників / Declinarea numereleor cardinale:

Causus	Singularis			Pluralis					
	m	f	n	m	f	n	m	f	n
Nom.	unus <i>один / unul</i>	una <i>одна / una</i>	unum <i>одне / unul</i>	duo <i>два / doi</i>	duae	duo	tres <i>три / trei</i>	tres	tria
Gen.	unius	unius	unius	duorum	duarum	duorum	trium	trium	trium
Dat.	uni	uni	uni	duobus	duabus	duobus	tribus	tribus	tribus
Acc.	unum	unam	unum	duos	duas	duo	tres	tres	tria
Abl.	unō	unā	unō	duobus	duabus	duobus	tribus	tribus	tribus
Voc.	une	una	unum	duo	duae	duo	tres	tres	tria

Сотні від 200 до 900 відмінюються за *I i II відміною* іменників у множині /
Sutele se declină după declinarea I a II-a a substantivelor la plural:

Causus	Plurālis		
	m	f	n
Nom.	quingenti <i>n'ятсот / cinci sute</i>	quingentae	quingenta
Gen.	quingentōrum	quingentārum	quingentōrum
Dat.	quingentis	quingentis	quingentis
Acc.	quingentos	quingentas	quingenta
Abl.	quingentis	quingentis	quingentis
Voc.	quingenti	quingentae	quingenta

Числівник **mille** (тисяча) не відмінюється; для множини служить слово **milia** (тисячі) і відмінюється за *третьою голосною відміною* /

Numeralul mille este indeclinabil; pentru plural se va folosi cuvântul milia (mii) și se va declina după declinarea a III-a a substantivelor cu temă vocalică:

Causus	Plurālis
Nom.	milia
Gen.	miliūm
Dat.	milibus
Acc.	milia
Abl.	milibus
Voc.	milia

Порядкові числівники відмінюються, як прикметники *I i II відміни* в однині та множині /

Numeralele ordinale se comportă ca adjectivele de declinarea I a II-a la singular și plural.

Узгодження числівників з іменниками / Acordul numeralului cu substantivul

- Кількісні числівники до *mille* (тільки в однині у значенні одна тисяча) у латинській мові виступають означенням до іменника /
Numeralele cardinale până la mille (numai la singular cu sens de o mie) în limba latină pe lângă substantiv se vor comporta ca atributul.
- Відмінювані числівники *1, 2, 3* і назви сотень від 200 до 900 узгоджуються з іменниками в роді, числі та відмінку /
Numeralele 1, 2, 3 și denumirile sutelor de la 200 până la 900 se vor acorda cu substantivul în gen, număr și caz:
duo lupi (m) – два вовка / **doi lupi**
ducenti flores (m) – 200 квіток / **două sute de flori**
tres regiōnes (f) – три райони / **trei raioane**
tria folia (n) – три листка / **trei foi**
- Невідмінювані кількісні числівники від 4 до 100, а також числівник 1000 (*mille*) не впливають на відмінок іменника /
Numeralele cardinale indeclinabile de la 4 până la 100, la fel ca și numeralul 1000 (mille) nu se acordă cu substantivul:
sex nomīna – 6 назв / **șase denumiri**
decem regūlae – 10 правил / **zece reguli**

- Від числівника *milia* (тисячі), як і від іменника, залежить інший іменник у родовому відмінку /
De la numeralul *milia* (mii), ca și de la substantiv, va depinde alt substantiv la cazul Genitiv:
quattuor milia milītum – чотири тисячі воїнів / **patru mii de soldați**
- Порядкові числівники узгоджуються з іменниками в роді, числі та відмінку, як і в українській мові /
Numeralele ordinale se acordă în gen, număr și caz cu substantivul ca și în limba română și ucraineană:
annus bis millesīmus quintus decīmus – 2015 рік / anul 2015
- Усі числівники, що утворюють складний порядковий числівник, є порядковими, на відміну від української мови, де порядковим є тільки останній /
Toate numerele din componența numeralului ordinal compus sunt ordinale, în comparație cu limba ucraineană, unde ordinal e doar ultimul numeral:
у тисяча дев'ятсот тридцять п'ятому році / în anul o mie nouă sute treizeci și cinci – anno millesīmo nongentisīmo tricesīmo quinto

ПОЗНАЧЕННЯ МІРИ, МАСИ, ОБ'ЄМУ, ВІДСОТКІВ / UNITĂȚI DE MĂSURĂ ROMANE

Довжина / *Lungime*

1 мм – milimētrum unum (1 mm)
2 мм – duo milimētra
1 см – centimētrum unum (1 cm)
2 см – duo centimētra
1 м – metrum unum (1 m)
2 м – duo metra
1 км – kilomētrum unum (1 km)
3 км – tria kilomētra

Маса / *Masă*

1,0 – gramma unum
2,0 – grammāta duo
0,1 – decigramma unum
0,3 – decigrammāta tria
0,5 – semigramma
0,01 – centigramma unum
0,006 – miligrammāta sex

Об'єм / *Volum*

1 ml – millilītrum unum
10 ml – millilītra decem
200 ml – millilītra ducenta
1 l – litrum unum

Відсотки / *Procente*

1 % una pars pro centum
2 % duae partes pro centum
0,1 % decīma pro centum
0,5 % dimidia pro centum
0,01 % centesīma pro centum
0,002 % duae millesīmae pro centum

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİTII

1. Запишіть форму кількісного числівника /

Scriteți forma corectă a numeralului cardinal.

37	<i>triginta septem</i>
48	
62	
99	
175	
224	
691	
1875	
1996	
2000	
2017	
8888	

2. Запишіть числівники арабськими цифрами /

Scriteți numeralele cu cifre arabe:

<i>Римські цифри / Cifre romane</i>	<i>Арабські цифри / Cifre arabe</i>	<i>Римські цифри / Cifre romane</i>	<i>Арабські цифри / Cifre arabe</i>
DXXXVII	537	MCCXL	
LIV		CV	
CCXVII		DCLXXXIX	
CDLXXXIV		VDCCCLVIII	
CMLIII		CCCXXI	
MMDLXII		LXIX	

3. Запишіть числівники римськими і арабськими цифрами /

Scriteți numeralele cu cifre romane și arabe:

➤ Annus habet menses *duodēcim* (XII / 12), hebdomādes *duas et quinquaginta* (...../.....) et diem *unum* (...../.....), dies verō *trecentos sexaginta quinque* (...../.....) et ferē *sex* (...../.....) horas. Quater autem sex horae in singulis quaternis annis unum diem constituunt. Hinc est annus intercalaris.

➤ Imperātor Augustus *quadraginta et quattuor* (...../.....) annos rem publicam gubernāvit.

➤ Anno *septingentesīmo septuagesīmo sexto* (...../.....) ante aeram nostram in Graecia prima Olympia constituta sunt.

- Caesar, a viginti tribus (...../.....) senatoribus circumventus, caput togā operuit, tum necātus est.

.....

Vocabulum

aera, ae *f* – ера / **eră**
annus, i *m* – рік / **an**
ante (+ *Acc.*) – перед, до / **înainte, până la**
Augustus, i *m* – Октавіан Август, римський імператор (63 до н.е. – 12 р. н.е.) / **Octavian Augustus, principe roman (63 î.Hr.- 12 d.Hr.)**
autem – але, же / **dar**
Caesar, aris *m* – Цезар Гай Юлій / **Iulius Cezar**
caput, itis *n* – голова / **cap**
circumvenio, vēni, ventum, ire – оточувати з усіх боків / **a înconjura din toate părțile**
constituo, stitui, stitutum, ere – ставити, призначати, засновувати / **a stabili, a institui, a orândui**
dies, ei *m, f* – день / **zi**
ferē – майже, приблизно / **aproape**
Graecia, ae *f* – Греція / **Grecia**
guberno, avi, atum, are – керувати, правити / **a conduce, a guverna**
habeo, ui, itum, ere – мати, володіти / **a avea, a poseda**
hebdāmas, ādis *f* (грец.) – тиждень; сім днів / **săptămână, șapte zile**
hinc – звідси / **de aici**
hora, ae *f* – година / **oră**
intercalāris, e – додатковий, високосний / **lună intercalată, repetat**

imperātor, ōris *m* – імператор / **imperator**
in (+ *Acc.* або *Abl.*) – в, на, у / **la, în**
mensis, is *m* – місяць / **lună**
neco, āvi, ātum, āre – вбивати / **a omorî, a ucide**
noster, nostra, nostrum – наш / **nostru**
Olympia, ōrum *n* – Олімпійські ігри / **Jocurile olimpice**
operio, perui, pertum, ire – покривати, окутувати / **a acoperi, a înveli**
primus, a, um – перший / **primul**
publicus, a, um – громадський, суспільний / **public, civic**
quater – чотири рази / **de patru ori**
res, rei *f* – річ, справа / **lucru, fapt**
senātor, ōris *m* – сенатор, член сенату / **senator, membru al senatului**
singūli, ae, a – по одному / **câte unul, singur**
sum, fui, esse – бути, існувати / **a fi, a exista**
toga, ae *f* – тога (у мирний час святковий верхній одяг римського громадянина) / **toga (în timp de pace o haină distinctivă a cetățeanului roman)**
tum – тоді / **atunci**
unus, a, um – один / **unul**
verō – насправді, дійсно / **pe bune, într-adevăr**

4. Напишіть словами / **Scriveți cu cuvinte:**

Ad exemplum:

05.09.2017 – **diē quinta mensis Septembris annō bis millesimo septimo decimo;**

Quota hora est? 18.30 – semihora post duodecesimam horam.

7.55 – quintae minutae ante octavam horam.

04.10.1875 –

24.08.1991 –

Quota hora est? 6.15 –

Quota hora est? 10.55 –

Quota hora est? 2.00 –

Quota hora est? 12.30 –

3 x 3 = 9 –

2 x 4 = 8 –

5. Перекладіть українською мовою / Traduceți în limba română:

DE CALENDARIO

Annus Romuli temporibus
decem menses continuit.

Tum primus anni mensis fuit
Martius, quo usque ad annum CL
(centesimum quinquagesimum)
a.Ch.n. consules magistratum inibant.

Mensis secundus Aprilis portam
veri aperiebat.

Mensis Maius ab antiquis
Romanis deae Maiæ, quæ Mercurii
mater fuit, dicabatur.

Iunius mensis Iunonis erat.

Iulius, mensis anni quintus, olim usque ad annum XLIV (quadragesimum
quartum) a.Ch.n. Quintilis vocabatur.

Mensis sextus primum Sextilis, postea ab anno VIII (octavo) p.Ch.n. Augustus,
Caesaris Augusti nomine, appellatus est.

September, October, November, December a nominibus numeralibus: septem,
octo, novem, decem nomina traxerunt.

Quibus decem mensibus Numa Pompilius duos menses addidit: Ianuarium et
Februarium.

Nomina autem ceterorum mensium non mutata sunt.

Quo ex tempore usque ad nostram aetatem annus duodecim mensibus constat.

Vocabulum

a (ab) (+Abl.) – від, з / **din, de, de către**
a.Ch.n. (ante Christum natum) – до народження Христа / **î.Hr. înainte de Hristos**
ad (+Acc.) – до / **la, către**
addo, dīdi, dītum, ēre – додавати / **a aduna**
aetas, ātis f – вік / **vârstă**
annus, i m – рік / **an**
antiquus, a, um – стародавній / **antic**
aperio, perui, pertum, īre – відкривати / **a deschide**
appello, āvi, ātum, āre – називати(ся) / **a se numi, a se chema**
Aprīlis, is m – квітень / **aprilie**
Augustus, i m – серпень / **august**
Augustus, i m – Октавіан Август, римський імператор (63 до н.е. – 12 р. н.е.) / **Augustus Octavian, principe roman (63 î.e.n. – 12 e.n.)**
Caesar, āris m – Цезар / **Cezar**
calendarium, ii n – календар / **calendar**
cetērus, a, um – інший / **alt**
consto, stīti, statūrus, āre – утримуватися, залишатися незмінним / **a sta pe loc, a rămâne neschimbat**
consul, ūlis m – консул / **consul**
contineo, tinui, tentum, ēre – містити / **a conține**
dea, ae f – богиня / **zeiță**
decem – десять / **zece**
December, bris m – грудень / **decembrie**
dico, āvi, ātum, āre – присвячувати / **a dedica**
duo, duae, duo – два / **doi, două**
duodecim – дванадцять / **doisprezece**
ex (+Abl.) – з / **din**
Februarius, i m – лютий (місяць) / **februarie**
Ianuarus, i m – січень / **ianuarie**
ineo, ii (ivi), itum, īre – входити, вступати / **a intra în, a pătrunde**
Iulius, ii m – липень / **iulie**
Iunius, ii m – червень / **iunie**

Iuno, onis f – Юнона, дружина Юпітера / **Iunona, soția lui Jupiter**
magistratus, us m – магістрат (керівна посада) / **funcție publică de conducere la Roma, magistratură; demnitar**
Maia, ae f – Майя (донька Атланта і Плейони, мати Меркурія) / **Maia (fiica lui Atlas și a Pleionei, mama lui Mercur)**
Maius, i m – травень / **mai**
Martius, i m – березень / **martie**
mater, tris f – мати / **mamă**
mensis, is m – місяць / **lună**
Mercurius, ii m – Меркурій (син Юпітера, посланець богів, покровитель торгівлі, красномовства і гімнастики) / **Mercur (fiul lui Jupier, sol al zeilor, patronul comerțului al elocvenței și al gimnasticii)**
muto, āvi, ātum, āre – змінювати / **a muta, a schimba**
nomen, īnis n – назва, ім'я / **denumire, nume**
noster, nostra, nostrum – наш / **nostru**
November, bris m – листопад / **noiembrie**
Numa Pompilius, i m – Нума Помпілій, другий римський цар / **Numa Pompilius, al doilea rege legendar al Romei**
numeralis, e – численний; кількісний / **numeros; cantitativ**
October, bris m – жовтень / **octombrie**
olim – колись / **cândva**
p.Ch.n. (post Christum natum) – після народження Христа / **după nașterea lui Hristos**
porta, ae f – ворота, вхід / **poartă, intrare**
postea – згодом, пізніше / **apoi, mai târziu**
primum – спочатку / **mai întâi**
primus, a, um – перший / **primul**
qui, quae, quod – який / **care**
Quintilis (mensis), is m – квінтіліс (п'ятий місяць римського року, тобто липень (рахуючи з березня) / **Quintilis (a cincea**

lună a anului roman, adică iulie
(numerând de la martie)

Romānus, i *m* – римлянин / roman

Romūlus, i *m* – Ромул, брат-близнюк Рема;
міфічний засновник і перший цар Риму
(753-716 pp. до н.е.) / Romulus, fratele-
geamăn a lui Remus, întemeietorul
legendar și primul rege a Romei (753-
716 î.e.n.)

September, bris *m* – вересень /
septembrie

Sextilis, is *m* (mensis) – секстіліс, шостий
місяць римського року / sextilis, a șasea
lună a anului roman

sum, fui, esse – бути, існувати / a fi,
a exista

tempus, temporis *n* – пора / anotimp

traho, traxi, tractum, ěre – тягти, тягнути;

приймати / a trage, a târî, a primi

tum – тоді / atunci

usque – постійно / mereu

ver, veris *n* – весна / primăvara

voco, avi, atum, āre – називати, кликати /
a numi, a chema (strigând)

6. Перекладіть речення латинською мовою, вказавши справжні імена і роки
народження своїх родичів /

**Traduceți enunțurile în limba latină, indicând anii de naștere și
prenumele rudelor voastre:**

Ad exemplum: Я народився / народилася 1991 року. / **Sunt născut/ă în anul 1991.**

Natus / nata sum annō millesīmo nongentesīmo nonagesīmo primō.

1. Я народився / народилася / **Sunt născut în anul.....** року.

.....

2. Мій батько / **Tatăl meu** народився / **s-a născut în anul**
року.

.....

3. Моя мати / **Mama mea** народилася / **s-a născut în anul**
року.

.....

4. Моя сестра / **Sora mea** народилася / **s-a născut în anul**
..... року.

.....

5. Мій брат / **Fratele meu** народився / **s-a născut în anul**
..... року.

.....

6. Моя бабуся / **Bunica mea** народилася / **s-a născut în anul**
..... року.

.....

7. Мій дідусь / **Bunicul meu** народився / **s-a născut în anul**
..... року.

.....

8. Мій друг (подруга) / **Prietenul (prietena mea) meu**
народився (народилася) / **s-a născut în anul** року.

.....

Vocabulum

бабуся / **bunică** – avia, ae *f*
батько / **tată** – pater, tris *m*
брат / **frate** – frater, tris *m*
дідусь / **bunic** – avus, i *m*
друг / **prieten** – amicus, i *m*
мати / **mamă** – mater, tris *f*

мій, моя, моє / **(al) meu** –
meus, a, um
сестра / **soră** – soror, oris *f*
подруга / **prietenă** – amica, ae *f*

7. Напишіть назви кількісних числівників у вказаних мовах. Порівняйте /

Scriveți denumirile numeralelor ordinale în limbile indicate.
Comparați-le:

<i>Latina</i>	<i>Italiano</i>	<i>Español</i>	<i>Français</i>	<i>Română</i>	<i>English</i>
unus	un(o)	un(o)	un, une	unul	one
duo					
tres					
quattuor					
quinque					
sex					
septem					
octo					
novem					
decem					

CONIUNCTIO / СПОЛУЧНИК / CONJUNCȚIA

Сполучники поділяються на / **Conjuncțiile se împart în:**

- *Одиничні / omogene / simple* (et), *повторювані / duble* (vel...vel) і *парні / împerechiate* (non solum...sed etiam) – за способом вживання / **după modul de utilizare**;
- *Прості / simple* (et, aut, nam), *складні / compuse* (quamquam, quamdiu) і *складені / dezvoltate* (ut primum, ubi primum) – за морфологічним складом / **după componența sa morfologică**;
- *сурядні і підрядні* – за синтаксичними функціями / **după funcția sintactică pot fi coordonatoare și subordonatoare**.

СУРЯДНІ СПОЛУЧНИКИ / CONJUNCȚII COORDONATOARE	ПІДРЯДНІ СПОЛУЧНИКИ / CONJUNCȚII SUBORDONATOARE
<i>Єднальні / Copulative</i> (copulativae): et, -que, at, ac, atque (і, також / și, de asemenea) neque, nec (не, і не, також не, і також не, зовсім не, ані-ані / și nu; nici, deloc nu, nici-nici, de asemenea nu) et... et, que... que (і... і / și...și) et... necque et (і... і не / și....și nu) et... et non (і... і не / și.....și nu) cum... tum (як... так / cum.....așa) modo...modo (то... то, раз... раз / acum când; acum....apoi) alii... alii (одні... одні / unii...unii)	ut, uti (щоб, що / că; pentru că) ne, quin (щоб не, що не / ca să nu; încât nu) quominus (щоб тим менше / că nu, ca nu cumva să) quo (щоб / ca să) ne, neve (щоб не / ca să nu) ut, ita ut (так що / că; încât) ut non, quin (так що не / încât nu) ut, ubi, ut primum, simulac (коли, коли тільки, як тільки / când, până ce, îndată să) donec, dum, quamdiu (поки, під час, тоді як, до тих пір поки / în timp ce, pe când, până ce) postquam, antequam, priusquam (після того як / după ce) cum (коли, у той час як, після того як / când, în timp ce, după ce) quod, quia, quoniam, quando (тому що, бо / deoarece, pentru că, fiindcă) quamquam (хоч / deși, cu toate că) ut, quamvis, licet, cum (хоч, хоч би, незважаючи на / cu toate că, deși) etsi, etiamsi, tametsi (хоч, навіть якщо / cu toate că, deși) si (якщо, як, якби / dacă) sin, nisi, si minus
<i>Протиставні / Adversative</i> (adversativae): at (але, однак / dar) sed, verum (але / iar, dar) autem (але, зате / însă) vero (але, все ж, справді / însă, totuși, într-adevăr) tamen (однак, проте / însă) ceterum (зрештою / de altfel)	
<i>Розділові / Disjunctive</i> (disiunctivae): aut, vel, -ve, sive (або / ori) vel... vel, -ve...-ve, sive... sive, aut... aut, seu... seu (або... або / sau...sau)	

<i>Причинові / Cauzale (causăles):</i> nam, enim, namque, etenim (бо, а саме, тому що, оскільки / căci, tocmai, încât)	(якщо не, якби не / dacă însă, dacă nu) sicut (так як / după cum, ca și cum) velut (неначе / precum, ca și cum) quasi (немовби, начебто / ca și când, ca și cum)
<i>Наслідкові або висновкові / Conclusive (conclusivae):</i> itaque, igitur, ergo, proinde (отже, таким чином, тому / deci, așadar, prin urmare, de aceea).	

Сполучники, що уводять підрядні речення /
Conjuncțiile care pot introduce propoziții subordonatoare

Сполучник / Conjuncția	Значення сполучника / Sensul conjuncției	Спосіб у підрядному реченні / Modul verbal în propoziția subordonatoare	Тип підрядного речення, яке уводить сполучник / Tipul propoziției subordonatoare introduse de conjuncție
antequam	перш ніж / înainte ca	<i>indicativus, coniunctivus</i>	часу / de timp
cum	коли / când	<i>indicativus</i>	часу / de timp
	коли / când	<i>coniunctivus</i>	часу / de timp
	так як, тому що / deoarece, pentru că, fiindcă	<i>coniunctivus</i>	причини / de cauză
	хоч / deși	<i>coniunctivus</i>	допустове / de concesie
donec	поки, доки / până să, cât timp	<i>indicativus</i>	часу / de timp
dum	в той час як / în timp ce	<i>indicativus</i>	часу / de timp
	поки, доки / până să	<i>indicativus</i>	часу / de timp
	тільки б, лише б / numai să, numai dacă	<i>indicativus, coniunctivus</i>	умовно-пожажальне / de condiție
dummodo	тільки б / numai să, numai dacă	<i>coniunctivus</i>	умовно-пожажальне / de condiție
etiamsi, etsi	хоч / deși, cu toate că	<i>indicativus</i>	допустове / de concesie
licet	хоч / deși, cu toate că	<i>coniunctivus</i>	допустове / de concesie
ne	щоб не / ca să nu	<i>coniunctivus</i>	мети / de scop
	щоб не / că nu, ca nu cunva să	<i>coniunctivus</i>	додаткове / completive
nisi, ni	якщо не, якщо б не / dacă nu	<i>indicativus, coniunctivus</i>	умовне / de condiție
postquam	після того як / după ce	<i>indicativus</i>	часу / de timp
priusquam	перш ніж / înainte ca	<i>indicativus, coniunctivus</i>	часу / de timp

quamquam	хоч / deși, cu toate că	<i>indicativus,</i> <i>coniunctivus</i>	допустове / de concesie
quamvis	хоч / deși, cu toate că	<i>coniunctivus</i>	допустове / de concesie
quasi	як ніби / ca și cum	<i>coniunctivus</i>	порівняльне / de comparație
quia	тому що, так як / deoarece, pentru că, fiindcă	<i>indicativus</i>	причини / de cauză
quin	щоб не, щоб, що / că nu, ca nu cumva să	<i>coniunctivus</i>	додаткове / completive
quoad	поки, доки / până să, cît timp	<i>indicativus</i>	часу / de timp
	поки не / cît timp nu	<i>indicativus,</i> <i>coniunctivus</i>	часу / de timp
quod	тому що, так як / deoarece, pentru că	<i>indicativus</i>	причини / de cauză
	що / că	<i>indicativus</i>	пояснювальне / explicativă
quoniam	тому що, так як / deoarece, pentru că	<i>indicativus</i>	причини / de cauză
si	якщо, якщо б / dacă	<i>indicativus,</i> <i>coniunctivus</i>	умовне / de condiție
simul atque (simulatque)	як тільки / îndată ce	<i>indicativus</i>	часу / de timp
tametsi	хоч, незважаючи на те що / cu toate că; deși	<i>indicativus,</i> <i>coniunctivus</i>	допустове / de concesie
tamquam (si)	як ніби, як наче, ніби / cum, ca și cum, ca și când	<i>coniunctivus</i>	порівняльне / de comparație
ubi	коли / când	<i>indicativus</i>	часу / de timp
ubi primum	як тільки / îndată de	<i>indicativus</i>	часу / de timp
ut	щоб / ca să	<i>coniunctivus</i>	мети / de scop
	щоб / că	<i>coniunctivus</i>	додаткове / completive
	що, так що / încât să	<i>coniunctivus</i>	наслідкове / de consecuție
	хоч, незважаючи на те що / deși, cu toate că	<i>coniunctivus</i>	допустове / de concesie
	як, ніби, наче / cum, ca și cum, precum	<i>indicativus</i>	порівняльне / de comparație
	коли / când	<i>indicativus</i>	часу / de timp
ut primum	як тільки / îndată ce	<i>indicativus</i>	часу / de timp
ut si	як ніби, наче / ca și cum, cum, după cum	<i>coniunctivus</i>	порівняльне / de comparație
velut si	як ніби, наче / ca și cum, ca și când	<i>coniunctivus</i>	порівняльне / de comparație

PARTICULA / ЧАСТКА / PARTICULA

За характером вираження відношення мовця до висловленого частки в латинській мові поділяються на *заперечні, питальні та підсилювальні* /

În limba latină particulele se împart în: negative, interrogative și de întărire.

Nota Bene! În lingvistică, particula este un element de limbă invariabil tratat în mod diferit în gramaticile a diverse limbi, ba chiar și de diversele orientări lingvistice referitoare la aceeași limbă.

Particulă se numea deja în Antichitate orice cuvânt invariabil. Privitor la limba română, gramaticile tradiționale consideră particula un „segment invariabil atașat la sfârșitul unui cuvânt sau al unei forme flexionare”², ori un „element lingvistic invariabil de diferite origini, cu corpul fonetic redus, atașat unui cuvânt ca întăritor al sensului acestuia”³.

ЗАПЕРЕЧНІ ЧАСТКИ / PARTICULE NEGATIVE	ПИТАЛЬНІ ЧАСТКИ / INTERROGATIVE	ПІДСИЛЮВАЛЬНІ ЧАСТКИ / DE ÎNTĂRIRE
non, haud (не, ні (ані) / nu, nici) ne... quidem (навіть ні / nici nu)	ne (чи, невже / oare) num (невже / oare) nonne (невже ні / oare nu) an, anne (чи / oare) utrum... an (чи... або / oare....sau) necne (або ні / sau nu)	ecce, ecca, eccam, eccum, eccillud, eccistum (ось, ось як, от, це, онде, ген / iată, iată că) at (та, ба / și) quippe, nempe, plane, sane, verum, vero, quidem, equidem (одначе, адже, же (ж), точно, справді, власне / într-adevăr, de bună seamă, desigur, de fapt, în realitate)

INTERIECTIO / ВИГУК / INTERJECȚIA

За походженням вигуків поділяються на /

După proveniență interjecțiile se împart în:

- *первинні (непохідні)*, які не пов'язані з іншими частинами мови /
primare (nederivate) care nu au legătură cu alte părți de vorbire;
- *вторинні*, які походять від іменників, дієслів і словосполучень, що втратили граматичні та лексичні властивості повнозначних частин мови /
secundare, care provin de la substantive, verbe și îmbinări de cuvinte, care și-au pierdut din proprietățile gramaticale și lexicale ale părților de vorbire independente.

ПЕРВИННІ (НЕПОХІДНІ) ВИГУКИ / INTERJECȚIILE PRIMARE	ВТОРИННІ ВИГУКИ / INTERJECȚIILE SECUNDARE
♦ виражають радісні почуття і позитивну оцінку фактів оточуючої дійсності / exprimă sentimente de fericire și o apreciere pozitivă a realității	age! (нумо! гей! / haide!) sophos! (браво! / bravo!)

² Avram, Mioara, Gramatica pentru toți, București, Humanitas, 2001, pg.504.

³ Constantinescu-Dobridor, Gheorghe, Mic dicționar de terminologie lingvistică, București, Albatros, 1980, pg.316-317.

înconjurătoare: euge! (чудово! браво! / bravo!) eu! euan! (прекрасно! чудово! / minunat!) euax! (ура! браво! / bravo! ura!) ♦ виражають тяжкий психологічний стан або негативну оцінку фактів оточуючої дійсності (біль, жаль, страждання, сум, зневага, обурення) / exprimă o stare psihologică grea sau o apreciere negativă a faptelor din realitatea înconjurătoare (durere, suferință, tristețe, dispreț, indignare): o! oh! (ах! / о!, ah!) oiei! (ой! ох! / poftim!) vae! (горе! / scârbă, vai!) au! (ех! ох! та ну! / ei, iată că!) ♦ виражають наказ або умовний сигнал до припинення дії (наказ мовчати, дотримуватись тиші) / exprimă un ordin sau un semnal condiționat pentru încetarea acțiunii: st! pst! (тсс! / șș! șa!)	cedo! (давай! нумо! / haide! hai!) macte! (браво! хвала! / bravo!) hercle, meherc(u)les! (клянусь Геркулесом! / mă jur pe Hercule!)
---	---

ЗРАЗОК ГРАМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ СЛІВ У РЕЧЕННІ / MODEL DE ANALIZĂ GRAMATICALĂ A CUVINTELOR ÎN PROPOZIȚIE

Verbum

- словникова форма / **forma enunțată în dicționar;**
- Coniugatio (I, II, III, IV);
- Tempus (praesens, imperfectum, futurum I, perfectum, plusquamperfectum, futurum II);
- Modus (indicativus, coniunctivus, imperativus);
- Genus (activum, passivum);
- Forma verbale (infinitivus, participium, gerundium, gerundivum, supinum);
- Persona (1,2,3);
- Numerus (Singularis, Pluralis).

Nomen Substantivum

- словникова форма / **forma enunțată în dicționar;**
- Declinatio (I, II, III, IV, V);
- Classis (consonans, mixta, vocalis);
- Casus (Nominativus, Genetivus, Dativus, Accusativus, Ablativus, Vocativus);
- Numerus (Singularis, Pluralis).

Nomen Adiectivum

- словникова форма / **forma enunțată în dicționar**;
- Declinatio (I-II, III);
- Genus (femininum, masculinum, neutrum);
- Gradus (positivus, comparativus, superlativus);
- Casus (Nominativus, Genetivus, Dativus, Accusativus, Ablativus, Vocativus);
- Numerus (Singularis, Pluralis).

Pronomen

- словникова форма / **forma enunțată în dicționar**;
- Розряд (personalia, reflexivum, possessiva, adiectiva pronominalia, demonstrativa, determinativa, relativa, interrogativa, indefinita, negativa) / **Tipul (personal, reflexiv, posesiv, pronumele nedefinite cu formă și valoare de adjectiv, demonstrativ, demonstrativ de identitate, relativ, interogativ, nehotărât, nehotărât negativ)**;
- Casus (Nominativus, Genetivus, Dativus, Accusativus, Ablativus, Vocativus);
- Numerus (Singularis, Pluralis).

Adverbium

- словникова форма / **forma enunțată în dicționar**;
- Категорія (самостійний, похідний) / **Categoria (primare, provenite din alte părți de vorbire)**;
- Gradus (positivus, comparativus, superlativus).

Nomen Numerāle

- словникова форма / **forma enunțată în dicționar**;
- Розряд (cardinale, ordinale, distributivum, adverbium) / **Tipul (cardinal, ordinal, distributiv, adverbial)**;
- Genus (femininum, masculinum, neutrum);
- Casus (Nominativus, Genetivus, Dativus, Accusativus, Ablativus, Vocativus);
- Numerus (Singularis, Pluralis).

Praepositio

- словникова форма / **forma enunțată în dicționar**;
- +Casus (Genetivus, Accusativus, Ablativus).

Coniunctio

- словникова форма / **forma enunțată în dicționar**;
- синтаксична функція (сурядний, підрядний) / **funcția sintactică (coordonatoare, subordonatoare)**;
- сурядний (copulativa, adversativa, disiunctiva, causālis, conclusiva) / **coordonatoare**.

Interiectio

- словникова форма / **forma enunțată în dicționar**;
- походження (первинний, вторинний) / **proveniența (primară, secundară)**.

Particula

- словникова форма / **forma enunțată în dicționar**;
- характер вираження (заперечна, питальна, підсилювальна) / **funcția de exprimare (negativă, interogativă, de întărire)**.

Ad exemplum: Romāni pro eloquentiā insigni Cicerōnem diligebant.

Romāni – Substantivum, словникова форма: Romānus, i m – римлянин; Declinatio II, Casus Nominativus pluralis /

***Romāni* – Substantivum, forma enunțată în dicționar: Romānus, i m – roman; Declinatio II, Casus Nominativus pluralis.**

pro – Praepositio, словникова форма: pro (+ Abl.) – за /

***pro* – Praepositio, forma enunțată în dicționar: pro (+ Abl.) – pentru.**

eloquentia – Substantivum, словникова форма: eloquentia, ae f – красномовство; Declinatio I, Casus Ablativus singularis /

***eloquentia* – Substantivum, forma enunțată în dicționar: eloquentia, ae f – elocvență; Declinatio I, Casus Ablativus singularis.**

insigni – Adiectivum, словникова форма: insignis, e – видатний, незвичайний; genus femininum, Declinatio III, Casus Ablativus singularis /

***insigni* – Adiectivum, forma enunțată în dicționar: insignis, e – celebru; genus femininum, Declinatio III, Casus Ablativus singularis.**

Cicerōnem – Substantivum, словникова форма: Cicēro, ōnis m – Цицерон; Declinatio III, classis consonans, Casus Accusativus singularis /

***Cicerōnem* – Substantivum, forma enunțată în dicționar: Cicēro, ōnis m – Cicero; Declinatio III, classis consonans, Casus Accusativus singularis.**

diligebant – Verbum, словникова форма: dilīgo, lexi, lectum, ěre – цінувати, поважати; Coniugatio III, Tempus Imperfectum indicatīvi actīvi, persona 3 plurālis /

***diligebant* – Verbum, forma enunțată în dicționar: dilīgo, lexi, lectum, ěre – a iubi, a prețui; Coniugatio III, Tempus Imperfectum indicatīvi actīvi, persona 3 plurālis.**

Переклад: Римляни цінували Цицерона за видатне красномовство.

Traducere: Romanii îl prețuiau pe Cicero pentru elocvența celebră.

EXERCITIA / ВПРАВИ / ECERCİȚII

1. *Перекладіть текст українською мовою, зробивши граматичний аналіз усіх частин мови /*

Traduceți textul în limba română, efectuând analiza gramaticală a tuturor părților de vorbire:

Ucraina est clara et magna civitas in Europā Orientali sita.

A Russiā in oriente et boreoriente, Rutheniā Albā in boreoccidente, Poloniā, Slovaciā, et Hungariā in occidente, Dacoromaniā (Romaniā) et Moldaviā in

meridioccidente, et Pontō Euxinō (Mare Nigrum) et Palude Maeotis (Mare Asoviense) in meridie et meridioriente circumventa est.

Area geographica est 603 628 (suscenti tres milia sescenti duodetriginta) chiliometrōrum quadratōrum, secunda civitas magnitudine in continente Europaea, post Foederationem Russicam.

Caput Ukraīnae Kiovia est. Lingua publica est lingua Ucrainica.

Terra antiqua Ucrainae nomine Latino classico Sarmatia ac etiam ex parte Scythia cognita est.

Nomen “Ukraīna” ipse primo commemorata est sub annō 1187 (millesimo centesimo octogesimo septimo) in Corpore chronicali Kioviensi ut appellatio territorii Ducatus Pereaslaviensis.

Ukraīna est res publica democratica, cuius constitutio hodierna annō 1996 (millesimo nongentesimo nonagesimo sexto) accepta est.

Ukraīna plus quam 63 (sexaginta tria) milia fluminum rivorumque habet, quorum maxima sunt Danāper (Borysthēnes), Danāster (Tyras), Danubius, Pripetius.

Montes Carpates in occidente parte patriae nostrae sunt.

Multae urbes in Ukraīna sunt, quarum Kiovia, Charcovia et Odessa plus decies centena milia incolarum habent.

Cernivici est urbs Ucrāinae et caput provinciae Cernivicensis, ad ripas fluminis Prutus iacens nec longe a finibus Dacoromaniae (Romaniae) distans.

Fuit metropŏlis regionis Bucovīnae. Urbs Cernivici a Principe Moldaviae Alexandru cel Bun condita est (8. 10. 1408).

Bucovīna est antiqua Europae Orientalis regio.

Hodie Bucovina inter civitates Ucrāinam et Dacoromaniam (Romaniam) divisa est, sed olim imperio Austrohungarico (1775-1918), qui rapuit partem Moldaviae (historicae regionis Dacoromaniae 1359-1775), Romaniae (1918-1945) et U.R.S.S. (1945-1991) pertinebat.

Urbs annō 2017 (bis millesimo septimo decimo) incōlas 266000 (ducenti sexaginta sex milia) habuit.

Universitas Cernivicensis in regione Bucovina annō 1875 (millesimo octingentesimo septuagesimo quinto) condita est.

Primus rector eius professor, iuris doctor Kostiantin Tomasciuk fuit (1875-1876), natus ex mixta familia, Ucrāinica – Dacoromanica.

Nomina varia habuit, a principio in imperio Austrohungarico (1875-1918) “Kaiserlich-königliche Franz-Josefs Universität in Czernowitz”, inter annos fere 1919 (millesimos nongentesimos undevicesimos) et 1940 (millesimos nongentesimos quadragesimos) in Romania “Universitatea Regele Carol I din Cernăuți”, hodie in Ucraina “Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича”, cognomine a scriptore Ucrainico Georgio Fedkovicz appellata.

Universitas Cernivicensis, olim domus archiepiscoporum metropolitanorum Bucovinae fuit.

Bibliotheca Universitaria anno 1852 (millesimo octingentesimo quinquagesimo secundo) condita est et officium bibliothecae publicae provinciae Bucovinae implebat.

Annō 2005 (bis millesimo quinto) libros 2 600 000 (vicies centena milia et suscenti milia) continuit.

Vocabulum

a (ab) (+Abl.) – від, з / **din, de la**
ac – і, також / **și, de asemenea**
accipio, cēpi, ceptum, ēre – приймати /
a accepta, a primi
ad (+Acc.) – біля / **lângă**
Alexandru cel Bun – Александру чел Бун,
 Олександр Добрий (правитель
 Молдовського князівства в період 1400-
 1432 pp.) / **Alexandru cel Bun,**
(domnitor al Moldovei în perioada
anilor 1400-1432)
annus, i m – рік / **an**
antiquus, a, um – стародавній / **antic**
appellatio, ōnis f – назва / **denumire**
appello, āvi, ātum, āre – називати(ся) /
a se numi, a se chema
archiepiscopus, i m – архієпископ /
arhiepiscop
area, ae f – площа / **arie, suprafață**
Asoviensis, e – Азовський / **Azov**
Austrohungaricus, a, um – Австро-
 угорський / **Austro-ungar**

bibliothēca, ae f – бібліотека / **bibliotecă**
boreoccidens, entis m – північний захід /
nord-vest
boreoriens, entis m – північний схід / **nord-est**
Borysthēnes, is m – Борисфен, Дніпро /
Nipru
Bucovīna, ae f – Буковина / **Bucovina**
caput, itis n – столиця / **capitală**
Carpatēs, um m – Карпати / **Carpați**
Cernivicensis, e – Чернівецький /
cernăuțean, din Cernăuți
Cernivici, orum f – Чернівці / **Cernăuți**
Charcovia, ae f – Харків / **Harkov**
chiliometer, tri m – кілометр / **kilometru**
chronicālis, e – літописний / **cronicăresc**
circumvenio, vēni, ventum, ire – оточувати
 з усіх боків / **a înconjura din toate**
părțile
civitas, ātis f – держава / **stat**
clarus, a, um – славний, знаменитий /
vestit

classicus, a, um – класичний / **clasic**
 cognōmen, īnis *n* – прізвище / **nume**
 cognosco, novi, nītum, ēre – пізнавати, дізнаватися / **a cunoaște, a afla**
 commemoro, avi, atum, āre – згадувати / **a comemora**
 condo, dīdi, dītum, ēre – засновувати / **a înființa**
 constitutio, onis *f* – конституція / **constituție**
 continens, entis *m* – континент / **continent**
 contineo, tinui, tentum, ēre – містити / **a conține**
 Corpus, ōris *n* – Корпус, Звід / **reunire de legi**
 Dacoromania (Romania), ae *f* – Румунія / **România**
 Dacoromanicus, a, um – румунський / **român**
 Danāper, pri *m* – Дніпро / **Nipru**
 Danāster, tri *m* – Дністер / **Nistru**
 Danubius, i *m* – Дунай / **Dunărea**
 decies centena milia – один мільйон / **un milion**
 democraticus, a, um – демократичний / **democratic**
 disto, distīti, -, āre – знаходитися на відстані / **a fi la distanță**
 divīdo, vīsi, vīsum, ēre – ділити, розділяти / **a diviza, a împărți**
 doctor, oris *m* – доктор / **profesor, învățător, academician**
 domus, us *f* – місцеперебування; резиденція / **locuință, reședință**
 Ducatus, us *m* – княження, князювання / **domnire, stăpânire**
 e, ex (+Abl.) – з, від, із / **din, de la, de pe**
 etiam – також / **de asemenea, chiar, și**
 Eurōpa, ae *f* – Європа / **Europa**
 Europaeus, a, um – європейський / **european**
 familia, ae *f* – сім'я / **familie**
 fere – майже; приблизно / **aproape, aproximativ**
 finis, is *m* – межа, границя, кордон / **hotar, graniță; limită**
 flumen, īnis *n* – ріка / **fluviu, râu**
 Foederatio, onis *f* – федерація / **federație**
 geographicus, a, um – географічний / **geografic**

Georgius Fedkovicz – Юрій Федькович (1834-1888) – український письменник-романтик, передвісник українського національного відродження Буковини / **Iurii Fedkovici (1834-1888) – scriitor ucrainean-romantic, precursorul renașterii naționale ucrainene din Bucovina**
 habeo, ui, ĭtum, ēre – мати / **a avea**
 historicus, a, um – історичний / **istoric**
 hodie – сьогодні / **astăzi**
 hodiernus, a, um – сьогоднішній / **de azi, până în zilele noastre**
 Hungaria, ae *f* – Угорщина / **Ungaria**
 iaceo, cui, cītum, ēre – лежати / **a sta întins**
 imperium, ii *n* – імперія / **imperiū**
 impleo, ēvi, ētum, ēre – виконувати / **a îndeplini**
 incōla, ae *m* – мешканець, житель / **locuitor**
 inter (+Acc.) – між / **între**
 ipse, ipsa, ipsum – сам / **însumi, însuți, însuși**
 is, ea, id – цей, той; він / **el, acela, acest**
 ius, iuris *n* – право / **drept**
 Kiovia, ae *f* – Київ / **Kiev**
 Kioviensis, e – київський / **din Kiev**
 Kostiantin Tomasciuk – Костянтин Томащук (1840-1889) – перший ректор Чернівецького університету в 1875–1876 роках; доктор права, професор / **Constantin Tomașciuc (1840-1889) – primul rector al Universității din Cernăuți în anii 1875-1876; profesor**
 Latinus, a, um – латинський / **latin**
 liber, bri *m* – книга / **carte**
 lingua, ae *f* – мова / **limbă**
 longe – довго, далеко / **lung, departe**
 Maeotis, idis *f* + Palus, udis *f* – Меотійське (Азовське) море / **Marea Azov**
 magnitudo, inis *f* – величина; розмір / **mărime**
 magnus, a, um – великий / **mare**
 mare, is *n* – море / **mare**
 meridies, ei *m* – південь / **sud; amiază**
 meridiocidens, entis *m* – південний захід / **sud-vest**
 meridioriens, entis *m* – південний схід / **sud-est**

metropŏlis, is *f* – столиця, головне місто / metropolă; capitală
 metropolitānus, a, um – метрополітанський / de metropolă, metropolitan
 mixtus, a, um – змішаний / mixt
 Moldavia, ae *f* – Молдавія / Moldova
 mons, montis *m* – гора / munte
 multus, a, um – численний / mult, numeros
 natus, a, um – народжений / născut
 nec – не / nu
 niger, gra, grum – чорний / negru
 nomen, ĩnis *n* – ім'я, назва / prenume, denumire
 noster, tra, trum – наш / al nostru
 occidens, entis – західний / occidental, de vest
 occidens, entis *m* – захід / vest; occident
 Odessa, ae *f* – Одеса / Odesa
 officium, ĩi *n* – обов'язок; служба / datorie, funcție
 olim – колись / odată, cândva
 oriens, entis *m* – схід / est; răsărit
 orientalis, e – східний / oriental, de est
 pars, partis *f* – частина / parte
 patria, ae *f* – батьківщина / patrie
 Pereaslaviensis, e – переяславський / din Pereiaslav
 pertineo, tinui, -, ěre – належати / a aparține
 plus – більше / mai mult, mai
 Polonia, ae *f* – Польща / Polonia
 Pontus, i *m* + Euxĭnus – Чорне море / Marea Neagră
 post (+Acc.) – після / după
 primo – вперше / pentru prima dată
 primus, a, um – перший / primul, prima
 principium, i *n* – початок / început, origine
 Princeps, ĩpis *m* – правитель / domnitor, principe
 Pripetius, ĩi *m* – Прип'ять / Prĭpeat
 professor, ōris *m* – професор / profesor
 provincia, ae *f* – область, провінція / provincie
 Prutus, i *m* – Прут / Prut
 publicus, a, um – державний / de stat
 quadratus, a, um – квадратний / pătrat
 qui, quae, quod – який / care
 quam – ніж / decât, ca

rapio, rapui, raptum, ěre – займати, захоплювати / a răpi, a ocupa
 regio, ōnis *f* – район, регіон; область / regiune
 res, rei *f* – річ, справа / lucru, fapt, chestiune
 rector, oris *m* – ректор / rector
 ripa, ae *f* – берег / mal
 rivus, i *m* – струмок, потічок / râu, canal, jgheab
 Russia, ae *f* – Росія / Rusia
 Russĭcus, a, um – російський / rus
 Ruthenia Alba, ae *f* – Білорусія / Belarus
 Sarmatia, ae *f* – Сарматія (велика область Східної Європи між Віслою і Волгою із стародавнім населенням – сарматами, пізніше татарами) / Sarmăția (o regiune mare din Europa de Est între Visla și Volga locuită de triburile sarmăților, iar mai târziu de tătari)
 scriptor, ōris *m* – письменник / scriitor, scrib
 Scythia, ae *f* – Скіфія (країна скіфів) / Sciția (țara sciților)
 situs, a, um – розміщений; розташований / situat
 Slovacia, ae *f* – Словаччина / Slovacia
 sub (+Acc. та Abl.) – під / sub
 sum, fui, esse – бути, існувати / a fi, a exista
 terra, ae *f* – земля / pământ
 territorium, i *n* – область, територія / teritoriu, regiune
 Tyras (Tyra), ae *m* – Тирас / Tiras
 Ucraina, ae *f* – Україна / Ucraina
 Ucrainĭcus, a, um – український / ucrainean
 Ucrainus, i *m* – українець / ucrainean
 Universitarius, a, um – університетський / universitar
 Universĭtas, atis *f* – університет / universitate
 urbs, urbis *f* – місто / oraș
 URPS (seu URSS) = Unio Rerum Publicarum Sovieticarum Socialisticarum – Союз Радянських соціалістичних республік / Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
 ut – як / cum
 varius, a, um – різний / divers, variat

ІНФІНІТИВНІ ЗВОРОТИ / CONSTRUCTII INFINITIVE

Види інфінітивів / Tipurile de infinitiv

I	noto	notāvi	notātum	notāre	позначати / a nota
II	teneo	tenui	tentum	tenēre	тримати / a ține
III	incendo	incendi	incensum	incendēre	палити / a arde
IV	vestio	vestīvi	vestītum	vestīre	покривати / a acoperi
Непр. дієсл. / Verb neregulat	sum	fui	-	esse	бути / a fi

Formae infinitivae / Форми інфінітивів / Forma infinitivului	Modus formandi / Спосіб утворення / Modul de formare	Exemplum / Приклад / Exemplu
<i>Infinitivus praesentis activi</i>	основа інфекта + <i>-re</i> (I, II, IV дієв.), <i>-ēre</i> (III дієв.) / tema prezentului + -re (I, II, IV conj.), -ēre (conj. a III-a)	I notā-re II tenē-re III incend-ēre IV vestī-re <i>esse</i>
<i>Infinitivus praesentis passivi</i>	основа інфекта + <i>-ri</i> (I, II, IV дієв.), <i>-i</i> (III дієв.) / tema prezentului + -ri (I, II, IV conj.), -i (III conj.)	I notā-ri II tenē-ri III incend-i IV vestī-ri
<i>Infinitivus perfecti activi</i>	основа перфекта + <i>-isse</i> / tema perfectului + -isse	I notav-isse II tenu-isse III incend-isse IV vestiv-isse <i>fu-isse</i>
<i>Infinitivus perfecti passivi</i>	Participium perfecti passivi та дієслово <i>esse</i> / Participium perfecti passivi și verbul esse	I notātus, a, um esse II tentus, a, um esse III incensus, a, um esse IV vestītus, a, um esse
<i>Infinitivus futuri activi</i>	Participium futuri activi та дієслово <i>esse</i> / Participium perfecti passivi și verbul esse	I notatūrus, a, um esse II tentūrus, a, um esse III incensūrus, a, um esse IV vestitūrus, a, um esse <i>futurus, a, um esse (fore)</i>
<i>Infinitivus futuri passivi</i>	Supinum та дієслово <i>iri</i> / Supinum și verbul iri	I notātum iri II tentum iri III incensum iri IV vestītum iri

Час інфінітивів виражає не абсолютний час, а відносний, тобто /

Timpurile infinitivului cu rol de predicat sunt cele cerute de sensul frazei:

- інфінітив теперішнього часу вказує на дію *одночасну* /
infinitivul prezent indică o acțiune simultană în subordonată și în regentă;

- інфінітив минулого часу – на дію *попередню* /
інфінітив perfect indică faptul că acțiunea subordonatei este anterioară acțiunii din regentă;
- інфінітив майбутнього часу – на дію *майбутню* щодо дії основного присудка /
інфінітив viitor indică că acțiunea din subordonată e posterioară celei din propoziția regentă.

ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO / ЗНАХІДНИЙ З ІНФІНІТИВОМ / ACUZATIVUL CU INFINITIVUL

Accusativus cum infinitivo (Знахідний з інфінітивом) – це інфінітивний синтаксичний зворот активного стану, який складається з *інфінітива* (що виступає у ролі логічного присудка) та *іменника, субстантивованого прикметника чи займенника* у accusativus (що виступає у ролі логічного підмета) /

Accusativus cum infinitivo (Acuzativul cu infinitivul) este o construcție infinitivală la diateză activă compusă din infinitiv (cu rol de predicat) și substantiv, adjectiv substantival sau pronume la cazul acuzativ.

Знахідний з інфінітивом вживається після дієслів зі значенням розумово-емоційної діяльності /

Acuzativul cu infinitivul se folosește după verbe care exprimă o activitate:

1) „думати, вважати” / „**a cugeta, a considera, a crede**” (*verba putandi*):

puto, āvi, ātum, āre – вважати / **a cugeta**;

credo, dīdi, dītum, ēre – вірити / **a crede**;

2) „говорити, стверджувати” / „**a zice, a declara**” (*verba dicendi*):

dico, dixi, dictum, ēre – говорити / **a zice, a spune**;

trado, dīdi, dītum, ēre – передавати / **a înmâna**;

3) „відчувати” / „**a simți**” (*verba sentiendi*):

sentio, sensi, sensum, īre – відчувати / **a simți**;

audio, īvi, ītum, īre – слухати / **a asculta**;

video, vidi, visum, ēre – бачити / **a vedea**;

4) „бажати, дозволяти, забороняти” / „**a dori, a permite, a interzice**” (*verba studii et voluntatis*):

studeo, studui, -, ēre – прагнути / **a tinde**;

volo, volui, velle – хотіти / **a vrea**;

veto, vetui, vetitum, āre – забороняти / **a interzice**;

5) „страждати, переживати, веселитися” / „**a suferi, a simți durerea, a se bucura**” (*verba affectuum*):

doleo, ui, -, ēre – сумувати, страждати / **a suferi**;

gaudeo, gavīsus sum, ēre – радіти, веселитися / **a se bucura**;

6) „безособових дієслів і зворотів” / „**verbe impersonale**” (*verba impersonalia*):

constat, notum est – відомо / **se știe**;

necesse est – необхідно / **este necesar**;

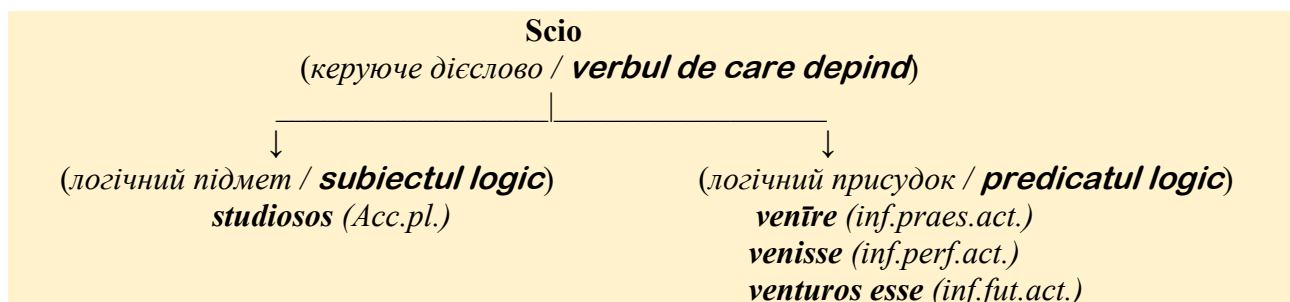
proverbium est – існує прислів'я / **există un proverb**.

Accusativus cum infinitivo слід перекладати підрядними додатковими або з'ясувальними реченнями зі сполучником *що* (*щоб, як*) /

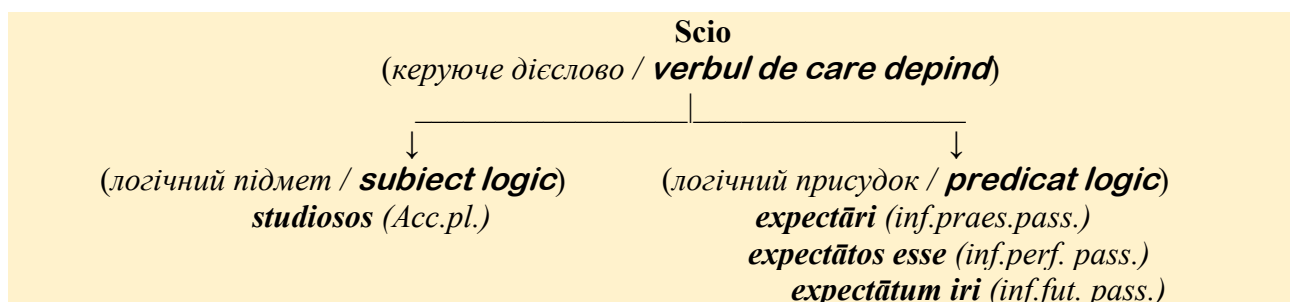
Accusativus cum infinitivo se va traduce în română cu ajutorul complementivei cu conjuncția *că, ca*.

Ad exemplum:

- **Scio studiosos in universitatem venīre.**
Я знаю, що студенти в університет *приходять* /
Eu știu că studenții vin la universitate.
- **Scio studiosos in universitatem venisse.**
Я знаю, що студенти в університет *прийшли* /
Eu știu că studenții veniseră la universitate.
- **Scio studiosos in universitatem venturos esse.**
Я знаю, що студенти в університет *прийдуть* /
Eu știu că studenții vor veni la universitate.

- **Scio studiosos in universitate a magistris expectāri.**
Я знаю, що студенти в університеті викладачами *очікуються* /
Știu, că studenții la universitate sunt așteptați de profesori.
- **Scio studiosos in universitate a magistris expectātos esse.**
Я знаю, що студенти в університеті викладачами *очікувалися* /
Știu, că studenții la universitate au fost așteptați de profesori.
- **Scio studiosos in universitate a magistris expectātum iri.**
Я знаю, що студенти в університеті викладачами *очікуватимуться* /
Știu, că studenții la universitate vor fi așteptați de profesori.

Nota bene!

Два інфінітива – **Infinītvus perfecti passivi** та **Infinītvus futūri activi** – узгоджують свої дієприкметники з логічним підметом звороту в роді, числі і відмінку (Acc.) /

Infinītvus perfecti passivi și **Infinītvus futūri activi** – **se acordă cu subiectul logic din consecutivă în gen, număr și caz (Acc).**

Ad exemplum:

- **Cuncti dolēmus templa theatrāque antīqua Romae delēta esse.**
Усі ми сумуємо, що древні храми і театри Риму були зруйновані.
Cu toții suntem întristați că templele și teatrele antice romane au fost ruinate.
- **Cuncti dolēmus theatrum antīquum Romae delētum esse.**
Усі ми сумуємо, що древній театр Риму був зруйнований.
Cu toții suntem întristați că teatrul antic roman a fost ruinat.

- Credo *iustitiam* *victuram* esse.
Я вірю, що справедливість переможе.
Cred că dreptatea va învinge.

Інші інфінітиви не змінюють своїх форм / **Celelalte infinitive nu-și modifică forma.**

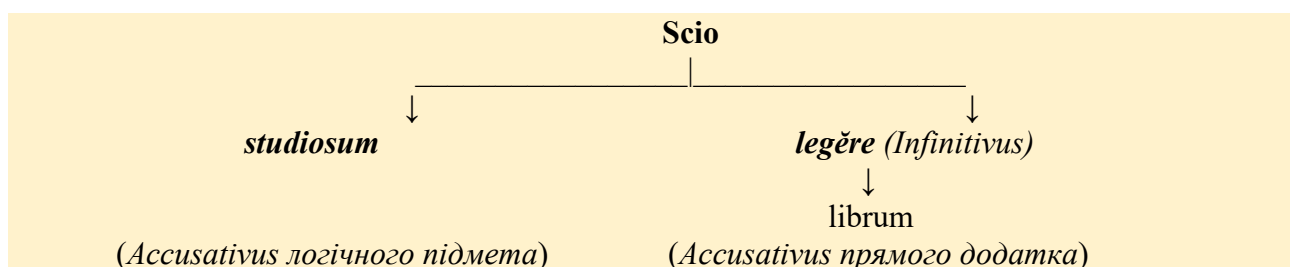
Часто у звороті **Accusativus cum infinitivo** при одному інфінітиві буває два знахідних відмінки: *Accusativus* логічного підмета і *Accusativus* прямого додатка. При перекладі на українську мову *Accusativus* логічного підмета слід перекладати називним відмінком, а *Accusativus* прямого додатка – знахідним /

Deseori în construcția Accusativus cum infinitivo la un infinitiv apar două cazuri Acuzative: Accusativus subiectului logic și Accusativus complementului direct.

Ad exemplum:

Scio studiosum librum **legere**.

Я знаю, що студент читає книжку. / **Știu că studentul citește cartea.**

**Порівняймо із сучасними європейськими мовами! /
Comparație cu limbile europene!**

- She declared him to be the most diligent student (англ.).
Вона заявила, що він найстаранніший студент /
Ea a declarat că el este cel mai perseverent student.
- Ich höre ihn singen (нім.).
Я чую, як він співає / **Aud cum cântă.**
- Elle voit deux petites filles jouer à la balle (франц.).
Вона бачить двох маленьких дівчаток, що грають у м'яча /
Ea vede două fete mici, care joacă mingea.
- Те оіго cantar (ісп.).
Я чую, як ти співаєш / **Aud cum cântă.**

NOMINATIVUS CUM INFINITIVO / НАЗИВНИЙ З ІНФІНІТИВОМ / NOMINATIVUL CU INFINITIVUL

Nominativus cum infinitivo (Називний з інфінітивом) – інфінітивний синтаксичний зворот пасивного стану, який складається з *інфінітива* (що виступає у ролі логічного присудка) та *іменника* чи *займенника* у *nominativus* (що виступає у ролі підмета) /

Nominativus cum infinitivo este o completivă infinitivală la diateza pasivă, care este compusă din infinitiv (cu rol de predicat) și substantiv sau pronume la Nominativus (cu rol de subiect).

Зворот **Nominativus cum infinitivo** вживається після тих же дієслів, що і **Accusativus cum infinitivo**, лише вжитих у пасивній формі /

Completiva infinitivală **Nominativus cum infinitivo** depinde de aceleași verbe ca și **Accusativus cum infinitivo**, dar folosite la diateza pasivă.

Nominativus cum infinitivo слід перекладати підрядними додатковими або з'ясувальними реченнями зі сполучником *що* (*щоб*, *як*). Дієслово, від якого залежить зворот перекладається безособовою формою 3-ої особи однини чи множини (*говорять*, *вважають*, *здається* etc.) /

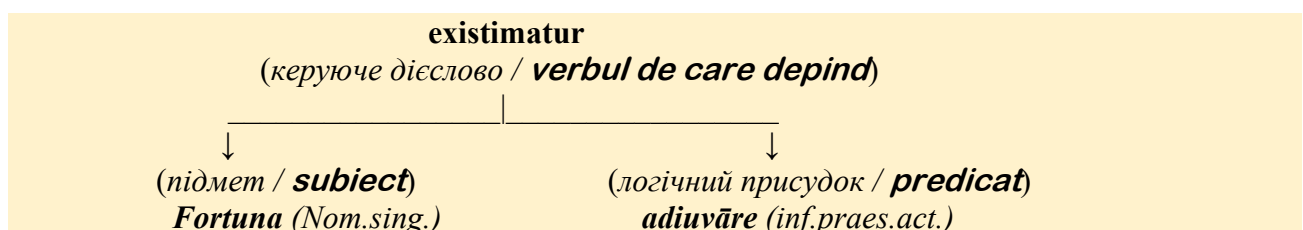
Nominativus cum infinitivo se va traduce în română cu ajutorul completivei cu conjuncția *că*, *ca*. Verbul de care va depinde construcția se va traduce prin verb impersonal la pers. 3-a singular sau plural (*se zice*, *se crede*, *se pare* etc.).

Ad exemplum:

➤ *Fortuna fortes adiuvāre existimatur.*

Вважається, що хоробрим сприяє доля /

Se crede, că celor curajoși soarta le contribuie.

Особливістю звороту **nominativus cum infinitivo** є те, що дієслово, від якого залежить зворот, узгоджується з підметом головного речення в особі і числі /

O particularitate a construcției **nominativus cum infinitivo** este faptul că verbul, de la care depinde construcția, se acordă cu subiectul din regentă în persoană și număr.

У звороті **Nominativus cum infinitivo** особові займенники, що виступають у ролі підмета, опускаються і визначаються особовим закінченням дієслова-присудка /

În construcția **Nominativus cum infinitivo** pronumele personal care este în rol de subiect va fi omis și determinat prin terminația personală a verbului-predicat:

videor vincere	здається, що я перемагаю / se pare, că eu câștig
vidēris vicisse	здається, що ти переміг / se pare, că tu ai câștigat
vidētur victurus esse	здається, що він переможе / se pare, că el va câștiga
vidēmur vincere	здається, що ми перемагаємо / se pare, că noi câștigăm
videmini vicisse	здається, що ви перемогли / se pare că voi ati câștigat
videntur victuri esse	здається, що вони переможуть / se pare, că ei vor câștiga

Порівняймо із сучасними європейськими мовами! /
Să comparăm cu limbile europene!

Felix esse videtur (лат.). *Здається, що він щасливий* / **Se pare că e fericit.**

- Er scheint glücklich zu sein (нім.).
- Il semble être heureux (франц.).
- He seems to be happy (англ.).
- El parece (ser) felis (ісп.).

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Утворіть усі види інфінітивів /
Alcătuïți infinitive la următoarele forme:

■ **deleo, delēvi, delētum, delēre** – руйнувати / **a distruge**

<i>Infinitivus praesentis activi</i>	delēre
<i>Infinitivus praesentis passivi</i>	
<i>Infinitivus perfecti activi</i>	
<i>Infinitivus perfecti passivi</i>	
<i>Infinitivus futuri activi</i>	
<i>Infinitivus futuri passivi</i>	

■ **conservo, conservāvi, conservātum, conservāre** – зберігати / **a păstra**

<i>Infinitivus praesentis activi</i>	
<i>Infinitivus praesentis passivi</i>	
<i>Infinitivus perfecti activi</i>	
<i>Infinitivus perfecti passivi</i>	
<i>Infinitivus futuri activi</i>	
<i>Infinitivus futuri passivi</i>	

■ **credo, credīdi, credītum, credēre** – вірити / **a crede**

<i>Infinitivus praesentis activi</i>	
<i>Infinitivus praesentis passivi</i>	
<i>Infinitivus perfecti activi</i>	
<i>Infinitivus perfecti passivi</i>	
<i>Infinitivus futuri activi</i>	
<i>Infinitivus futuri passivi</i>	

2. a) Виконайте граматичний аналіз поданих дієслів /

Faceți analiza gramaticală a verbelor;

b) Позначте усі види інфінітивів і прочитайте за першими літерами приховане слово /

Marcați toate tipurile de infinitive, apoi citiți după primele litere cuvântul ascuns:

Дієслова / Verba / Cuvântul	граматичний аналіз / analiza gramaticală
sensus esse	<i>Infinitivus perfecti passivi</i>
dicitur	<i>Praesens indicativi passivi, persona 3 sing.</i>
approbavisse	
exhibitum est	
peccāre	
videbamus	

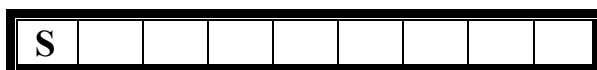

interrogatum iri	
carpĭte	
extendisse	
repertae sunt	
nocĭtum esse	
timĕri	
dolĕmus	
impulsŭra esse	
sunt	
accurāre	

Vocabulum

accuro, āvi, ātum, āre – старатися / **a se strădui**
 aprōbo, āvi, ātum, āre – схвалювати / **a aproba**
 carpo, psi, ptum, ěre – рвати / **a rupe**
 dico, dixi, dictum, ěre – говорити / **a zice, a spune**
 doleo, ui, -, ěre – сумувати / **a suferi**
 exhibeo, bui, bitum, ěre – виставляти / **a prezenta vederii**
 extendo, tĕndi, tentum, ěre – розтягувати / **a întinde**
 impello, pŭli, pulsum, ěre – гнати, спонукати / **a împinge înainte**

interrŏgo, āvi, ātum, āre – питати / **a întreba**
 noceo, cui, cĭtum, ěre – шкодити / **a dăuna**
 pecco, āvi, ātum, āre – грішити / **a păcătui**
 reperio, reppĕri, repertum, ĭre – знаходити; відкривати / **a descoperi**
 sentio, sensi, sensum, ĭre – відчувати / **a simți**
 timeo, timui, -, ěre – боятися / **a se teme**
 video, vidi, visum, ěre – бачити, дивитися / **a vedea**

3. Розподіліть подані дієслова за групами відповідно до значення / Separați cuvintele date în grupe conform semnificării:

animadvertĕre (помічати / **a observa**), respondĕre (відповідати / **a răspunde**), apertum est (відомо / **se știe**), existimāre (вважати / **a crede**), malle (дуже хотіти / **a prefera**), ignorāre (не знати / **a ignora**), moleste fero (мені не приємно / **îmi este neplăcut**), intellegĕre (розуміти / **a înțelege**), demonstrāre (доводити / **a demonstra**), rumor est (є чутка / **a zvoni**), cupĕre (бажати / **a dori**), sinĕre (дозволяти / **a permite**).

verba putandi	
verba dicendi	
verba sentiendi	
verba studii et voluntatis	
verba affectuum	
verba impersonalia	

4. Перекладіть речення, що містять інфінітивні конструкції, українською мовою /

Traduceți enunțurile ce conțin construcții infinitivale în limba română:

1. Audīmus aves cantāre.

2. Videntur ii victuri esse.

3. Notum est amōrem caecum esse.

4. Milites pontem facēre iussi sunt.

5. Constat terram circum solem movēri.

6. Troia a Graecis expugnata esse tradītur.

7. Spero memoriam amicitiae nostrae sempiternam fore (*Cicēro*).

8. Videbantur Athenienses a Persis victum iri.

9. Scriptores vetēres tradunt Romūlum et Remum Romam condidisse.

10. Xanthippe, Socrātis uxor, morosa admōdum fuisse fertur et iurgiosa.

11. Constat, ad salutem civium inventas esse leges (*Cicēro*).

Vocabulum

admōdum – дуже, надто / **foarte, prea**
amicitia, ae f – дружба / **prietenie, amicitie**

amor, ōris m – кохання / **amor, dragoste**
Atheniensis, is m, f – афінянин / **atenian**
audio, ivi, itum, īre – слухати, чути / **a auzi, a asculta**

avis, is f – птах / **pasăre**

caecus, a, um – сліпий / **orb**

canto, āvi, ātum, āre – співати / **a cânta**

circum (+Acc.) – навколо / **în jurul**

civis, is m, f – громадянин / **cetățean**

condo, didi, ditum, ēre – засновувати / **a înființa**

constat – відомо / **se știe**

expugno, āvi, ātum, āre – завойовувати, захоплювати / **a asalta, a cuceri**

facio, fēci, factum, ēre – робити; виготовляти / **a face, a produce**

fero, tuli, latum, ferre – нести, приносити / **a duce, a aduce**

Graecus, i m – грек / **grec**

invenio, vēni, ventum, īre – винаходити, створювати / **a inventa, a crea**

is, ea, id – цей, той; він / **acesta, acela; el**

iubeo, iussi, iussum, ēre – наказувати / **a ordona, a porunci**

iurgiosus, a, um – сварливий / **certăreț, supărăcios**

lex, legis f – закон / **lege**

memoria, ae f – пам'ять / **memorie**

miles, itis m – воїн, солдат / **soldat, militar**

morosus, a, um – суворий / **sever**

moveo, movi, motum, ēre – рухати /

a mișca

notum est – відомо / **se știe**
Persa, ae m – перс, житель Персії / **pers,**
locuitor al Persiei antice
pons, pontis m – міст / **pod, punte**
Remus, i m – Рем, брат Ромула / **Remus,**
fratele lui Romulus
Roma, ae f – Рим / **Roma**
Romulus, i m – Ромул, брат-близнюк Рема;
перший цар Риму (753-716 pp. до н.е.) /
Romulus, fratele-geamăn al lui Remus;
primul rege al Romei (753-716 î.e.n.)
salus, ūtis f – благо, добробут /
bunăstare, sănătate
scriptor, ōris m – письменник / **scriitor**
sempiternus, a, um – вічний / **etern**
Socrātes, is m – Сократ (469–399 pp. до
н.е.), давньогрецький філософ / **Socrate**
(469–399 î.e.n.) a fost un filosof din
Grecia antică
sol, solis m – сонце / **soare**

spero, āvi, ātum, āre – сподіватися /
a spera
terra, ae f – земля / **pământ**
trado, didi, dītum, ěre – передавати /
a transmite
Troia, ae f – Троя, місто на південно-
західному узбережжі Малої Азії / **Troia,**
oraș de pe coasta de sud-vest a Asiei
Mici
uxor, ōris f – дружина, жінка / **soție,**
femeie
vetus, ěris – старий / **vechi; bătrân**
video, vidi, visum, ěre – бачити, дивитися /
a vedea, a privi
vinco, vici, victum, ěre – перемагати,
долати / **a învinge, a depăși**
Xanthippe, es f – Ксантиппа, дружина
Сократа / **Xantippe, soția lui Socrate**

5. Утворіть від поданих сентенцій

- за допомогою безособового звороту **Notum est** (відомо) речення із зворотом Accusativus cum infinitivo;
- за допомогою дієслова **Fertur** (кажуть) речення із зворотом Nominativus cum infinitivo /

Alcătuiți de la aforismele date

- Cu ajutorul expresiei verbale impersonale **Notum est** (se știe) o propoziție care să conțină construcția Accusativus cum infinitivo;
- Cu ajutorul verbului **Fertur** (se zice) o propoziție care să conțină construcția Nominativus cum infinitivo:

Lupus non mordet lupum. Вовк вовка не кусає / Lupul nu mușcă lup.	Notum est <u>lupum non mordere lupum.</u> Відомо, що вовк вовка не кусає / Se știe că lupul nu mușcă lup. Fertur <u>lupus non mordere lupum.</u> Кажуть, що вовк вовка не кусає / Se spune că lupul nu mușcă lup.
Mala herba cito crescit. Погана трава швидко росте / larba rea crește repede.	Notum est... Fertur...
Finis corōnat opus. Кінець вінчає діло / Sfârșitul încoronează lucrul.	Notum est... Fertur...

Sol omnibus lucet (<i>Petronius</i>). Сонце світить усім / Soarele luminează pentru toți.	<i>Notum est...</i> <i>Fertur...</i>
Repetitio est mater studiōrum. Повторення – мати навчання / Repetarea este mama învățaturii.	<i>Notum est...</i> <i>Fertur...</i>
Ignorantia non est argumentum. Незнання – не доказ / Ignoranța nu este o dovadă.	<i>Notum est...</i> <i>Fertur...</i>

Vocabulum

corōno, āvi, ātum, āre – вінчати /
a încununa
cresco, crevi, cretum, ěre – рости /
a crește
finis, is *m* – кінець / sfârșit
herba, ae *f* – трава / iarbă
ignorantia, ae *f* – незнання / neștiință
luceo, luxi, -, ěre – світити / a lumina
lupus, i *m* – вовк / lup
malus, a, um – поганий / rău

mordeo, momordi, morsum, ěre – кусати,
гризти / a mușca, a roade
omnis, e – весь; кожний / tot, fiecare,
întreg
opus, eris *n* – діло, справа / lucru, faptă
repetitio, ōnis *f* – повторення / repetare
sol, solis *m* – сонце / soare
studium, ii *n* – навчання / studiu

6. Перекладіть текст українською мовою. Охарактеризуйте знайдені в тексті інфінітивні синтаксичні конструкції /

Traduceți textul în limba română. Caracterizați construcțiile infinitivale regăsite în text:

DE GAIO PLINIO CAECILIO SECUNDO

Gaius Caecilius filius erat Caecilii et Pliniae.

Cum Gaius adolescentulus erat, pater eius mortuus est.

Tum a Plinio, matris fratre (i.e. avuncūlo suo) adoptātus est.

.....
Gaio nomen Caecilio a patre erat, ab avuncūlo autem, a quo adoptātus erat, Plinio; inde nomen eius: Gaius Caecilius Plinius Secundus.

.....
.....
Scimus Plinium Calpurniam, uxōrem suam, valde amavisse.

.....
Littēras ad amītā uxōris suae, Calpurniam Hispullam, a qua Calpurnia educāta erat, et ad prosocērum eius Calpurnium Fabātum littēras saepe scripsit, quibus virtūtes uxōris suae laudābat.

.....
.....
In Plinii epistūlis legimus Calpurniam non solum pulchram, sed etiam doctam puellam fuisse, libros Plinii legisse, versus eius cantavisse, et cithārā formasse (= formavisse); magistrum musīcae non habuisse, sed amōrem illi magistrum fuisse.

Vocabulum

ad (+Acc.) – до / **cātre, la**
adopto, avi, atum, āre – усиновити /
a adopta
adulescentūlus, i m – юнак, хлопчик /
adolescent, tânăr, june
amīta, ae f – тітка (по батькові) / **mātușă, tanti**
amo, āvi, ātum, āre – кохати / **a iubi**
amor, ōris m – кохання, любов / **amor, iubire**
autem – а, але, однак / **dar, iar, însă**
avuncūlus, i m – дядько (по мамі) / **unchi**
Caecilius, i m – Цецилій (чол. ім'я) /
Ceciliu (nume de bărbat)
Calpurnia, ae f – Кальпурнія (жін. ім'я) /
Calpurnia (nume de femeie)
canto, āvi, ātum, āre – співати / **a cânta**
cithāra, ae f – кіфара (струнний інструмент) / **țiteră (instrument muzical compus dintr-o cutie de rezonanță cu coarde de metal)**
cum – коли / **când**
doctus, a, um – вчений, освічений / **erudit, învățat**
edūco, āvi, ātum, āre – виховувати /
a educa

epistūla, ae f – лист, послання / **scrisoare, epistolă**
Fabātus, i m – Фабат (чол. ім'я) / **Fabat (prenume de bărbat)**
filius, ii m – син / **fiu**
formo, āvi, ātum, āre – організовувати, формувати; грати / **a organiza, a forma; a juca**
frater, tris m – брат / **frate**
Gaius Plinius Caecilius Secundus, i m – Гай Пліній Цецилій Секунд (23-79 рр. н.е.), римський природознавець, автор „Природничої історії” / **Plinius Minor (23-79 e.n.), naturist, autorul „Istoria naturală”**
habeo, ui, ĭtum, ěre – мати, володіти / **a avea, a poseda**
Hispulla, ae f – Гіспула (жін. ім'я) / **Hispula (prenume de femeie)**
i.d. = id est – тобто / **adică**
ille, illa, illud – той / **acela**
inde – звідти, звідси / **de aici, de acolo**
is, ea, id – цей, той; він / **acesta; acela, el**
laudo, avi, atum, āre – хвалити / **a lăuda**
lego, legi, lectum, ěre – читати / **a citi**
liber, bri m – книга; твір / **carte, operă**

litterae, ārum *f* – *л. листи* / **scrisori**
 magister, tri *m* – учитель / **profesor**,
 învățător
 mater, tris *f* – *мати* / **mamă**
 morior, mortuus sum, mori – *помирати* /
 a muri
 musica, ae *f* – *музичне мистецтво* / **arta**
 muzicală
 nomen, inis *n* – *ім'я* / **prenume**
 non solum..., sed etiam – *не тільки..., а й* /
 nu numai...dar și
 pater, tris *m* – *батько* / **tată**
 Plinia, ae *f* – *Плінія (жін. ім'я)* / **Plinia**
 (prenume de femeie)
 Plinius, i *m* – *Пліній (чол. ім'я)* / **Pliniu**
 (prenume de bărbat)
 prosōcer, soceri *m* – *дід дружини* /
 bunicul soției

puella, ae *f* – *дівчина* / **fată**
 pulcher, chra, chrum – *гарний* / **frumos**
 qui, quae, quod – *який* / **care**
 saepe – *часто* / **deseori**
 scio, ivi, itum, ire – *знати* / **a ști**
 scribo, scripsi, scriptum, ere – *писати* /
 a scrie
 sed – *але* / **dar, iar**
 suus, a, um – *свій* / **al său, a sa**
 tum – *тоді* / **atunci**
 uxor, ōris *f* – *дружина, жінка* / **femeie,**
 soție
 valde – *сильно* / **foarte**
 versus, us *m* – *вірш, віршований рядок* /
 vers
 virtus, ūtis *f* – *рішучість; чеснота* /
 bărbăție, curaj

ABLATIVUS ABSOLUTUS / ОРУДНИЙ НЕЗАЛЕЖНИЙ / ABLATIV ABSOLUT

Ablativus absolutus (орудний незалежний) – це незалежний виокремлений дієприкметниковий зворот, який складається з іменника чи займенника в *Ablativus* і узгодженого з ним в роді, числі і відмінку дієприкметника теперішнього часу активного стану (*participium praesentis activi*) або дієприкметника минулого часу доконаного виду пасивного стану (*participium perfecti passivi*) /

Ablativus absolutus (ablativul absolut) reprezintă o construcție participială independentă alcătuită din substantiv sau pronume la Ablativus și participiu prezent activ (*participium praesentis activi*) sau participiu perfect pasiv (*participium perfecti passivi*) care se acordă în gen, număr și caz.

PPA вживається для вираження одночасної дії з дією дієслова-присудка, а **PPP** – для попередньої дії /

PPA se folosește pentru redarea acțiunii concomitente cu acțiunea verbului-predicat iar PPP – pentru acțiunea anterioară.

Ad exemplum:

Magistro legente omnes attente audiunt. – *Коли вчитель читає, усі уважно слухають* /
Când profesorul citește, toți ascultă atent.

Legibus neglectis res publica florere non potest. – *Занедбавши закони, держава не може процвітати* /

Neglijând legile, statul nu poate înflori.

Іноді зворот **Ablativus absolutus** може вживатися без дієприкметника, якщо ним виступає дієслово *esse* (бути). В такому випадку зворот складається з двох іменників, іменника з прикметником чи займенника з прикметником /

Uneori Ablativul absolut poate fi fără verbul exprimat. Verbul *esse* (a fi) nu are participiu prezent și de aceea valoarea de verb copulativ rămâne neexprimată. În acest caz, subiectul în ablativ este urmat de numele predicativ tot în ablativ:

Ad exemplum:

Romūlo rege bellum cum Sabīnis fuit. – За царювання Ромула була війна із сабінянами /
În timpul conducerii lui Romulus a fost război cu sabinii.

Traīāno mortuo, Adriānus imperātor factus est. – Після смерті Траяна, Адріан став імператором / **După moartea lui Traian, Adrian a devenit rege.**

Ablatīvus absolūtus слід перекладати:

- підрядним реченням часу, причини, умови, допусту зі сполучниками *тому що, коли, хоч, причому*;
- віддієслівним іменником із прийменником;
- дієприслівниковим зворотом.

Ablatīvus absolūtus se va traduce:

- cu ajutorul subordonatei cu diferite nuanțe circumstanțiale: temporală, cauzală, condițională, concesivă sau modală cu elementul introductiv *pentru că, atunci când, în timp ce, pe când*;
- substantiv verbal cu prepoziție;
- construcție gerunzială.

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCII

1. Утворіть від поданих дієслів *participium praesentis activi* і *participium perfecti passivi*. Поставте утворені форми в *Ablativus singularis et pluralis* /

Alcătuiți de la verbele date *participium praesentis activi* și *participium perfecti passive*. Formele obținute puneți-le la *Ablativus singularis et pluralis*:

<i>Verba / Дієслова / Verbe</i>	<i>Participium praesentis activi</i>		<i>Participium perfecti passivi</i>
capio, cepi, captum, capere (брати / a lua)	capiens, entis		captus, a, um
	Abl.sg.	capiente (-i)	capto, -a
	Abl.pl.	capientibus	captis
advenio, veni, ventum, advenire (приходити / a veni)	Abl.sg.		
	Abl.pl.		
dico, dixi, dictum, dicere (говорити / a vorbi)	Abl.sg.		
	Abl.pl.		
narro, āvi, ātum, narrare (розповідати / a povesti)	Abl.sg.		
	Abl.pl.		

video, vidi, visum, vidēre (бачити / a vedea)	Abl.sg.		
	Abl.pl.		
divido, vīsi, vīsum, dividēre (ділити / a împărți)	Abl.sg.		
	Abl.pl.		
expugno, āvi, ātum, expugnāre (завойовувати / a cuceri)	Abl.sg.		
	Abl.pl.		

2. Визначте форму дієприкметника у звороті *Ablativus absolutus*.
Перекладіть зворот рідною мовою /

Identificați forma participiului în construcția Ablativus absolutus.
Traduceți construcția în limba maternă:

<i>Ablativus absolutus</i>	<i>Participium</i>	<i>Переклад / Traducerea</i>
Caesare necato	PPP	вбивши Цезаря; коли Цезар був вбитий; після вбивства Цезаря / omorându-l pe Cezar; când Cezar a fost omorât, după moartea lui Cezar
me absente		
Alexandrō bellum gerente		
rege occiso		
Hellespontō traiecto		
urbibus captis		
latrante unō		
duobus litigantibus		
librō completo		
castris munitis		

Vocabulum

absum, afui (abfui), abesse – не бути, не вистачати, бути далеко / **a fi departe; a lipsi, a fi absent**
Alexander, dri m – Олександр Великий, засновник Македонської імперії (356 – 323 рр. до н.е.) / **Alexandru cel Mare, întemeietorul Macedoniei (356 – 323 î.e.n.)**
bellum, i n – війна / **război**
Caesar, āris m (Gaius Iulius Caesar) – Гай Юлій Цезар (100-44 рр. до н.е.), римський полководець, політичний діяч, письменник / **Iulius Cezar (100-44 în.Hr.), lider politic și militar roman, scriitor**

capio, cepi, captum, ěre – брати, взяти, схоплювати, піймати / **a lua, a apuca, a prinde; a cuceri**
castra, ōrum n – військовий табір / **castru, tabără militară**
compleo, ēvi, ētum, ěre – наповнювати / **a umple, a completa**
duo, duae, duo – два / **doi**
ego – я / **eu**
gero, gessi, gestum, ěre – нести, вести (війну) / **a purta, a duce (război)**
Hellespontus, i m – Геллеспонт, протока (сьогодні Дарданели) / **Hellespont, strâmtoarea (astăzi Dardanele)**

latro, āvi, ātum, āre – гавкати / **a lătra**
liber, bri *m* – книга; твір / **carte; operă**
litigo, āvi, ātum, āre – сперечатися,
сваритися / **a se certa**
munio, īvi, itum, ire – укріпляти, захищати
/ **a întări, a apăra**
neco, āvi, ātum, āre – вбивати; знищувати /
a omorî, a nimici

occido, cīdi, cīsum, ěre – вбивати, мучити /
a ucide, a chinui
rex, regis *m* – цар / **rege**
traicio, iēcī, iectum, ěre – переправляти;
переміщувати; перевозити / **a azvârli**
peste, a arunca; a muta; a trece
unus, a, um – один / **unul**
urbs, urbis *f* – місто / **oraş**

3. Провіdmaняйте словосполучення в однині і множині:

Conjugaţi îmbinarea de cuvinte la singular şi plural:

1) **urbs, urbis *f*** – місто / **oraş**; **captus, a, um** – взятий, *a, e* / **luat**; **cucerit**

	singularis	pluralis
Nom.	urbs capta	
Gen.	urb-is capt-ae	
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

2) **pax, pacis *f*** – мир / **pace**; **florens, entis** – який, *a, e* квітне / **care înfloreşte**

	singularis	pluralis
Nom.	pax florens	
Gen.	pac-is florent-is	
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

3) **bellum, i *n*** – війна / **război**; **confectus, a, um** – завершений, *a, e* / **terminat**

	singularis	pluralis
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

4. Перекладіть текст українською мовою. Охарактеризуйте знайдені в тексті синтаксичні конструкції /

Traduceţi textul în limba română. Caracterizaţi construcţiile regăsite în text:

DE ULIXE

Graeci Troiā incensa rursus Graeciam petivērunt.

Multi eōrum variis erroribus factis in patriam revertērunt.

Ulixes quoque tempestāte cursum prohibente Calypsus nymphae insulam, cui nomen Ogygia erat, delātus est.

Ibi nympha amōre impulsa Ulixem immortalitatem promittens retinēbat.

Ulixes septem annos in insula morātus Athēna adiutrice navigium aedificāvit et patriam navigāvit.

Sed ventis adversis ad Phaeacum insulam deferebātur.

Ibi benigne a rege Alcinoο receptus est. In convivio regina monente de erroribus suis narravit.

Tandem deis auctoribus ad oram patriae tam diu desideratae versus est.

Procis occisis una cum Penelōpe multos annos suis civibus rex iustus praefuit.

Vocabulum

adiutrix, īcis f – помічниця, прибічниця /
sustinătoare, adeptă
adversus, a, um – протилежний, ворожий /
adversar; opus
aedifico, āvi, ātum, āre – будувати /
a construi, a zidi
Alcinous, i m – Алкіной, цар феаків /
Alcinoos, regele feacilor
amor, ōris m – кохання, любов / **iubire,**
amor
annus, i m – рік / **an**
Athena, ae f – Афіна / **Atena**
auctor, ōris m – творець, автор / **autor,**
creator
benigne – мило, люб'язно, щедро / **afabil,**
amabil, abundant
convivium, ii n – бенкет, обід, спільна
 бесіда / **petrecere, ospăț, banchet**
curro, cucurri, cursum, ěre – бігати,
 поспішати / **a alerga, a se grăbi**
defero, tūli, lātum, ferre – надавати,
 передавати, переносити, зносити / **a duce,**
a căra, a transporta, a transmite, a
transfera
desidero, āvi, ātum, āre – бажати, тужити,
 втрачати / **a dori, a duce dorul, a pierde**
diu – довго, давно / **mult, îndelung**
error, ōris m – блукання, хитання /
rătăcire; clătinare
facio, fēci, factum, ěre – робити,
 здійснювати / **a face, execută**
Graecus, i m – грек / **grec**
Graecia, ae f – Греція / **Grecia**
immortalitas, ātis f – безсмертя / **nemurire**
impello, pūli, pulsum, ěre – приводити в
 рух, гнати / **a alunga, a mișca, a izgoni**
incendo, cendi, censum, ěre – підпалювати,
 нищити, руйнувати / **a da foc, a aprinde,**
a ruina
insula, ae f – острів / **insulă**
iustus, a, um – справедливий, чесний /
care respectă dreptatea, drept,
echitabil
moneo, ui, ĩtum, ěre – нагадувати, пе-
 реконувати, умовляти / **a aminti,**
a convinge, a îndemna
moror, ātus sum, āri – затримувати,
 зволікати / **a zăbovi, a reține**
multus, a, um – численний, чисельний /
mult; numeros

navigium, ii n – судно / **corabie, navă,**
vas
navigo, āvi, ātum, āre – плисти,
 перепливати / **a naviga, a înota, a pluti**
nomen, ĩnis n – назва, ім'я; найменування /
denumire, prenume
nympha, ae f – німфа / **nimfă**
occido, cīdi, cīsum, ěre – вбивати, мучити /
a omorî, a ucide, a chinui
Ogygius, a, um – Огігів, фіванський /
Ogigius din Teba
ora, ae f – берег / **țărm, mal**
patria, ae f – батьківщина / **patrie**
Penelope, es f – Пенелопа, дружина
 Одиссея / **Penelopa, soția lui Ulise**
peto, ĩvi, ĩtum, ěre – відправлятися,
 направлятися / **a se îndrepta spre**
Phaeāces, um m – феаки, плем'я
 мореплавців на острові Коркіра / **feacii,**
trib de marinari de pe insula Korkira
praesum, fui, esse (+Dat.) – очолювати /
a conduce
procus, i m – наречений / **mire**
prohibeo, ui, ĩtum, ěre – перешкоджати /
a împiedica
promitto, mīsi, missum, ěre – обіцяти /
a promite
quoque – також, теж / **de asemenea, tot**
recipio, cepi, ceptum, ěre – приймати / **a**
accepta, a primi
regīna, ae f – цариця / **regină**
retineo, tīnui, tentum, ěre – затримувати,
 тримати / **a reține, a ține**
revertor, reversus sum, reverti –
 повертатися назад / **a se întoarce,**
a reveni
rex, regis m – цар / **rege**
rursus – назад / **înapoi**
tam – настільки, до такої міри; так / **atât,**
așa, la fel de
tandem – нарешті / **în fine, în sfârșit**
tempestas, ātis f – погода, негода, буря /
vreme, vreme rea; furtună
Ulixes, is m – Улісс, Одисей / **Ulise**
una – разом / **împreună**
varius, a, um – різний / **variat**
ventus, i m – вітер / **vânt**
verto, verti, versum, ěre – повертати,
 перевертати / **a întoarce, a răsturna**

MODUS CONIUNCTIVUS / УМОВНИЙ СПОСІБ / MODUL CONIUNCTIV

Coniunctivus на відміну від *indicativus* виражає відношення дії до реального здійснення. Він вказує на бажану, можливу, очікувану та нереальну дію /

Coniunctivul este modul opus indicativului; este modul subiectivității, adică arată acțiunea așa cum o gândește sau cum o apreciază cineva din punctul său de vedere.

Coniunctivus в латинській мові мають чотири часи: *praesens*, *imperfectum*, *perfectum* і *plusquamperfectum*. Ці часи утворюються від тих же основ, що і часи *indicativus* – за допомогою закінчень активного і пасивного станів /

Modul *coniunctiv* are în limba latină patru timpuri: *praesens*, *imperfectum*, *perfectum* і *plusquamperfectum*. Aceste timpuri se formează de la aceleași teme ca și timpurile la modul *indicativ* – cu ajutorul terminațiilor la diateza activă și pasivă.

PRAESENS CONIUNCTIVI ACTIVI ET PASSIVI / ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС УМОВНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО І ПАСИВНОГО СТАНІВ / CONIUNCTIVUL PREZENT DIATEZA ACTIVĂ ȘI PASIVĂ

Заміна кінцевого голосного основи інфекта **ā** на **ē** (для дієслів I дієв.) /
Vocala finală a temei prezentului trece din ā în ē (pentru verbele la conj. I)

Основа інфекта + суфікс **ā** (для дієслів II, III, IV дієв.) + особові закінчення
активного чи пасивного стану /
Tema prezentului + sufixul ā (pentru verbele la conj. II, III, IV) + terminațiile personale la diateza activă sau pasivă

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
1. -m	1. -mus	1. -r	1. -mur
2. -s	2. -tis	2. -ris	2. -mīni
3. -t	3. -nt	3. -tur	3. -ntur

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у *praesens coniunctivi activi* /
Conjugarea verbelor la praesens coniunctivi activi:

Persona	I notā-re (позначати / a nota)	II tenē-re (тримати / a ține)	III incend-ēre (палити / a aprinde)	IV vestī-re (покривати / a acoperi)	esse (бути / a fi)
Singularis					
1.	note-m	tene-a- m	incend-a-m	vesti-a-m	sim
2.	note-s	tene-a-s	incend-a-s	vesti-a-s	sis
3.	note-t	tene-a-t	incend-a-t	vesti-a-t	sit
Pluralis					
1.	note-mus	tene-a-mus	incend-ā-mus	vesti-ā-mus	simus
2.	note-tis	tene-a-tis	incend-ā-tis	vesti-ā-tis	sitis
3.	note-nt	tene-a-nt	incend-a-nt	vesti-a-nt	sint

**Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у praesens coniunctivi passivi /
Conjugarea verbelor la praesens coniunctivi passivi:**

Persona	I notā-re (позначати / <i>a nota</i>)	II tenē-re (тримати / <i>a ține</i>)	III incend-ēre (палити / <i>a aprinde</i>)	IV vestī-re (покривати / <i>a acoperi</i>)
Singularis				
1.	note-r	tene-a-r	incend-a-r	vesti-a-r
2.	note-ris	tene-a-ris	incend-a-ris	vesti-a-ris
3.	note-tur	tene-a-tur	incend-a-tur	vesti-a-tur
Pluralis				
1.	note-mur	tene-a-mur	incend-a-mur	vesti-a-mur
2.	note-mīni	tene-a-mīni	incend-a-mīni	vesti-a-mīni
3.	note-ntur	tene-a-ntur	incend-a-ntur	vesti-a-ntur

**IMPERFECTUM CONIUNCTIVI ACTIV ET PASSIVI /
МИНУЛИЙ ЧАС НЕДОКОНАНОГО ВИДУ УМОВНОГО СПОСОБУ
АКТИВНОГО І ПАСИВНОГО СТАНІВ /
CONIUNCTIVUL IMPERFECT ACTIV ȘI PASIV**

*Основа інфекта + суфікси -rē- (для дієслів I, II, IV дієв.) і -ēre- (для III дієв.) + особові закінчення активного чи пасивного стану /
Tema prezentului + sufixul -rē- (conj. I, II, IV) și -ēre- (conj. III) +
terminațiile personale a diatezei active și pasive*

<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
1. -m	1. -mus	1. -r	1. -mur
2. -s	2. -tis	2. -ris	2. -mīni
3. -t	3. -nt	3. -tur	3. -ntur

**Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у imperfectum coniunctivi activi /
Conjugarea verbelor la imperfectum coniunctivi activi:**

Persona	I notā-re (позначати / <i>a nota</i>)	II tenē-re (тримати / <i>a ține</i>)	III incend-ēre (палити / <i>a arde</i>)	IV vestī-re (покривати / <i>a acoperi</i>)	esse (бути / <i>a fi</i>)
Singularis					
1.	notā-re-m	tenē-re-m	incend-ēre-m	vestī-re-m	essem
2.	notā-re-s	tenē-re-s	incend-ēre-s	vestī-re-s	esses
3.	notā-re-t	tenē-re-t	incend-ēre-t	vestī-re-t	esset
Pluralis					
1.	nota-rē-mus	tene-rē-mus	incend-erē-mus	vesti-rē-mus	essēmus
2.	nota-rē-tis	tene-rē-tis	incend-erē-tis	vesti-rē-tis	essētis
3.	notā-re-nt	tenē-re-nt	incend-ēre-nt	vestī-re-nt	essent

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у imperfectum coniunctivi passivi /
Conjugarea verbelor la imperfectum coniunctivi passivi:

Persona	I notā-re (позначати / <i>a nota</i>)	II tenē-re (тримати / <i>a ține</i>)	III incend-ēre (палити / <i>a arde</i>)	IV vestī-re (покривати / <i>a acoperi</i>)
Singularis				
1.	notā-re-r	tenē-re-r	incend-ēre-r	vestī-re-r
2.	nota-rē-ris	tene-rē-ris	incend-erē-ris	vesti-rē-ris
3.	nota-rē-tur	tene-rē-tur	incend-erē-tur	vesti-rē-tur
Pluralis				
1.	nota-rē-mur	tene-rē-mur	incend-erē-mur	vesti-rē-mur
2.	nota-re-mīni	tene-re-mīni	incend-ere-mīni	vesti-re-mīni
3.	nota-rē-ntur	tene-rē-ntur	incend-erē-ntur	vesti-rē-ntur

PERFECTUM CONIUNCTIVI ACTIV ET PASSIVI /
 МИНУЛИЙ ЧАС ДОКОНАНОГО ВИДУ УМОВНОГО СПОСОБУ
 АКТИВНОГО ТА ПАСИВНОГО СТАНУ /
CONIUNCTIVUL PERFECT ACTIV ȘI PASIV

PERFECTUM CONIUNCTIVI ACTIV / **CONIUNCTIVUL PERFECT ACTIV**

Основа перфекта + суфікс -ēri- + особові закінчення
 активного стану /
**Tema perfectului + sufixul -ēri- + terminațiile personale a diatezei
 active**

Singularis	Pluralis
1. -m	1. -mus
2. -s	2. -tis
3. -t	3. -nt

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у perfectum coniunctivi activi /
Conjugarea verbelor la perfectum coniunctivi activi:

Persona	I notāv-i	II tenu-i	III incend-i	IV vestīv-i	fu-i
Singularis					
1.	notav-ēri-m	tenuērim	incendērim	vestivērim	fuērim
2.	notav-ēri-s	tenuēris	incendēris	vestivēris	fuēris
3.	notav-ēri-t	tenuērit	incendērit	vestivērit	fuērit
Pluralis					
1.	notav-erī-mus	tenuerīmus	incenderīmus	vestiverīmus	fuērīmus
2.	notav-erī-tis	tenuerītis	incenderītis	vestiverītis	fuērītis
3.	notav-ēri-nt	tenuērīnt	incendērīnt	vestivērīnt	fuērīnt

PERFECTUM CONIUNCTIVI PASSIVI / **CONIUNCTIVUL PERFECT PASIV**

Дієприкметник
минулого часу доконаного виду + дієслово **sum, fui, esse** (бути)
пасивного стану *у praesens coniunctivi*
(**participium perfecti passivi**)

Participiul perfect pasiv
al verbului de conjugat + **verbul auxiliar sum, fui, esse (a fi)**
la praesens coniunctivi

Зразок відмінювання дієслів I–IV дієвідмін у perfectum coniunctivi passivi /
Conjugarea verbelor la perfectum coniunctivi passivi:

Persona	I notat-um	III incens-um
Singularis		
1.	notatus, a, um <i>sim</i>	incensus, a, um <i>sim</i>
2.	notatus, a, um <i>sis</i>	incensus, a, um <i>sis</i>
3.	notatus, a, um <i>sit</i>	incensus, a, um <i>sit</i>
Pluralis		
1.	notāti, ae, a <i>simus</i>	incensi, ae, a <i>simus</i>
2.	notāti, ae, a <i>sitis</i>	incensi, ae, a <i>sitis</i>
3.	notāti, ae, a <i>sint</i>	incensi, ae, a <i>sint</i>

PLUSQUAMPERFECTUM CONIUNCTIVI ACTIVET ET PASSIVI /
ДАВНОМИНУЛИЙ ЧАС УМОВНОГО СПОСОБУ
АКТИВНОГО ТА ПАСИВНОГО СТАНУ /
CONIUNCTIVUL MAI MULT CA PERFECT LA DIATEZA ACTIVĂ ȘI PASIVĂ

PLUSQUAMPERFECTUM CONIUNCTIVI ACTIVET /
CONIUNCTIVUL MAI MULT CA PERFECT LA DIATEZA ACTIVĂ

Основа перфекта + суфікс **-isse-** + особові закінчення
активного стану

Tema perfectului + sufixul -isse- + desinențele personale a diatezei active

Singularis	Pluralis
1. -m	1. -mus
2. -s	2. -tis
3. -t	3. -nt

Зразок відмінювання дієслів I–IV дієвідмін у plusquamperfectum coniunctivi activi /
Conjugarea verbelor la plusquamperfectum coniunctivi activi:

Persona	I notāv-i	II tenu-i	III incend-i	IV vestīv-i	fu-i
Singularis					
1.	notav-isse-m	tenuissem	incendissem	vestivissem	<i>fuissem</i>
2.	notav-isse-s	tenuisses	incendissem	vestivisses	<i>fuissem</i>
3.	notav-isse-t	tenuisset	incendissem	vestivisset	<i>fuissem</i>

Plurālis					
1.	notav-issē-mus	tenuissēmus	incendissēmus	vestivissēmus	fuissemus
2.	notav-issē-tis	tenuissētis	incendissētis	vestivissētis	fuissetis
3.	notav-isse-nt	tenuissent	incendissent	vestivissent	fuisissent

PLUSQUAMPERFECTUM CONIUNCTIVI PASSIVI

Дієприкметник

минулого часу доконаного виду + дієслово **sum, fui, esse** (бути)

пасивного стану

у *imperfectum coniunctivi*

(**participium perfecti passivi**)

Participiul perfect pasiv

+ verbul auxiliar **sum, fui, esse**

al verbului de conjugat

la *imperfectum coniunctivi*

(**participium perfecti passivi**)

Зразок відмінювання дієслів I-IV дієвідмін у plusquamperfectum coniunctivi passivi /
Conjugarea verbelor la plusquamperfectum coniunctivi passivi:

Persona	II tent-um	IV vestit-um
Singularis		
1.	tentus, a, um <i>essem</i>	vestitus, a, um <i>essem</i>
2.	tentus, a, um <i>esses</i>	vestitus, a, um <i>esses</i>
3.	tentus, a, um <i>esset</i>	vestitus, a, um <i>esset</i>
Plurālis		
1.	tenti, ae, a <i>essēmus</i>	vestiti, ae, a <i>essēmus</i>
2.	tenti, ae, a <i>essētis</i>	vestiti, ae, a <i>essētis</i>
3.	tenti, ae, a <i>essent</i>	vestiti, ae, a <i>essent</i>

Coniunctivus у незалежних реченнях / **Coniunctivul utilizat în propozițiile regente**

У незалежних реченнях *coniunctivus* вживається у різних смислових значеннях /

În propozițiile principale/regente, conjunctivul exprimă deci diferite nuanțe:

- 1) **coniunctivus hortativus** – умовний заохочення /
conjunctivul hortativ (arată un îndemn, o voință, o poruncă, o provocare):
Gaudeāmus, igitur, iuvēnes dum sumus. – Отож веселімося, доки ми є молоді /
Să ne bucurăm, așadar, cât încă suntem tineri.
- 2) **coniunctivus imperativus** – умовний наказу / **condițional de ordin:**
Fiat lux! – Нехай буде світло! / *Să fie lumină!*
- 3) **coniunctivus prohibitivus** – умовний заборони / **conjunctivul prohibitiv:**
Ante victoriam ne canas triumphum! – Не співай триумфу до перемоги! /
Înainte de biruință, să nu cânți triumful!
- 4) **coniunctivus optativus** – умовний побажальний / **conjunctivul optativ:**
Vivat, crescat, floreat! – Нехай живе, зростає, нехай процвітає! /
Să trăiască, să crească, să înflorească!
Utīnam venisset! – О якщо б він прийшов! / *O, dacă ar veni!*

5) **coniunctivus concessivus** – умовний допустовий / **conjunctivul concessiv**:

Fuěrint cupīdi, fuěrint irāti. – Припустимо, вони були пристрасні, припустимо, вони були розгнівані /

Să zicem că erau pasionați, să zicem că erau supărați.

6) **coniunctivus potentiālis** – умовний можливості / **conjunctivul potențial**:

Quis putāret? – Хто би міг подумати? /

Cine s-ar fi gândit?

7) **coniunctivus dubitativus** – умовний сумніву / **conjunctivul dubitativ**:

Quid faciant leges, ubi sola pecunia regnat? – Що робити законам (там), де царюють одні гроші? /

Ce să faci cu legile (acolo), unde domină banii?

VERBA ANOMALA / НЕПРАВИЛЬНІ ДІЄСЛОВА / VERBE NEREGULATE

ДІЄСЛОВО *sum, fui, esse (бути)* у всіх часах умовного способу /
VERBUL *sum, fui, esse (a fi)* **la toate timpurile a modului conjunctiv**

<i>Praesens coniunctivi</i>		<i>Imperfectum coniunctivi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. sim	1. simus	1. essem	1. essemus
2. sis	2. sitis	2. esses	2. essetis
3. sit	3. sint	3. esset	3. essent
<i>Plusquamperfectum coniunctivi</i>		<i>Perfectum coniunctivi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. fuissem	1. fuissemus	1. fuerim	1. fuerimus
2. fuisset	2. fuissetis	2. fueris	2. fueritis
3. fuisset	3. fuissetis	3. fuerit	3. fuerint

ДІЄСЛОВО *possum, potui, – , posse* – *могти* у всіх часах умовного способу /
VERBUL *possum, potui, – , posse* – **a putea la toate timpurile conjunctivului**

<i>Praesens coniunctivi</i>		<i>Imperfectum coniunctivi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. possim	1. possimus	1. possem	1. possemus
2. possis	2. possitis	2. posses	2. possētis
3. possit	3. possint	3. posset	3. possent
<i>Plusquamperfectum coniunctivi</i>		<i>Perfectum coniunctivi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. potuissem	1. potuissemus	1. potuerim	1. potuerimus
2. potuisses	2. potuissetis	2. potueris	2. potueritis
3. potuisset	3. potuissent	3. potuerit	3. potuerint

НЕПРАВИЛЬНІ ДІЄСЛОВА / VERBELE NEREGULATE

volo, volui, velle – бажати / **a vrea**; *nolo, nolui, nolle* – не бажати / **a nu vrea**;

malo, malui, malle – більше бажати / **a prefera**

у всіх часах умовного способу / **la toate timpurile conjunctivului**

<i>Praesens coniunctīvi</i>		
<i>Singulāris</i>		
1. velim	1. nolim	1. malim
2. velis	2. noliis	2. malis
3. velit	3. nolit	3. malit
<i>Plurālis</i>		
1. velimus	1. nolimus	1. malimus
2. veltis	2. nolitis	2. malitis
3. velint	3. nolint	3. malint
<i>Imperfectum coniunctīvi</i>		
<i>Singulāris</i>		
1. vellem	1. nollem	1. mallem
2. velles	2. nolles	2. malles
3. vellet	3. nollet	3. mallet
<i>Plurālis</i>		
1. vellemus	1. nollemus	1. mallemus
2. velletis	2. nolletis	2. malletis
3. vellent	3. nollent	3. mallent
<i>Perfectum coniunctīvi</i>		
<i>Singulāris</i>		
1. voluerim	1. noluerim	1. maluerim
2. volueris	2. nolueris	2. malueris
3. voluerit	3. noluerit	3. maluerit
<i>Plurālis</i>		
1. voluerimus	1. noluerimus	1. maluerimus
2. volueritis	2. nolueritis	2. malueritis
3. voluerint	3. noluerint	3. maluerint
<i>Plusquamperfectum coniunctīvi</i>		
<i>Singulāris</i>		
1. voluisssem	1. noluissem	1. maluissem
2. voluisses	2. noluissets	2. maluissets
3. voluisset	3. noluisset	3. maluisset
<i>Plurālis</i>		
1. voluisssemus	1. noluissemus	1. maluissemus
2. voluissetis	2. noluissetis	2. maluissetis
3. voluissent	3. noluisent	3. maluisent

НЕПРАВИЛЬНЕ ДІЄСЛОВО *eo, ii, itum, ire – ūtu*
у всіх часах умовного способу /
VERBUL NEREGULAT *eo, ii, itum, ire – a merge*
la toate timpurile conjunctivului

<i>Praesens coniunctīvi actīvi</i>		<i>Imperfectum coniunctīvi actīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. eam 2. eas 3. eat	1. eamus 2. eatis 3. eant	1. irem 2. ires 3. iret	1. iremus 2. iretis 3. irent
<i>Plusquamperfectum coniunctīvi actīvi</i>		<i>Perfectum coniunctīvi actīvi</i>	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. ivissem 2. ivisses 3. ivisset	1. ivissemus 2. ivissetis 3. ivissent	1. iverim 2. iveris 3. iverit	1. iverimus 2. iveritis 3. iverint

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Визначте час, спосіб, особу та число таких дієслів. Перекладіть їх українською мовою /

Identificați timpul, modul, persoana și numărul următoarelor verbe. Traduceți-le în limba română:

verbum / дієслово / verbul	tempus, modus, persona, numerus / час, спосіб, особа, число / timpul, modul, persoana, numărul	interpretatio / переклад / traducerea
<i>correxisset</i>	<i>plusquamperfectum coniunctivi activi, pers. 3 sing.</i>	<i>він би виправив / el ar fi corectat</i>
<i>domiti essent</i>		
<i>quaesiveris</i>		
<i>quaereretis</i>		
<i>posuerat</i>		
<i>positi sint</i>		
<i>cultus esset</i>		
<i>augebimus</i>		
<i>auxerint</i>		
<i>auxerat</i>		
<i>sensi</i>		
<i>continuissetis</i>		
<i>laudabimur</i>		
<i>cecidisset</i>		
<i>respondeamus</i>		
<i>liberetur</i>		
<i>requiescat</i>		

Vocabulum

augeo, auxi, auctum, ēre – збільшувати /
a mări
cado, cecidi, casūrus, ēre – падати, гинути /
a cădea, a sfârși în
colo, ui, cultum, ēre – шанувати / **a stima**
contineo, tinui, tentum, ēre – містити /
a conține
corrigo, rexi, rectum, ēre – виправляти /
a corija
domo, ui, itum, āre – приборкувати,
підкоряти / **a supune, a cuceri**
laudo, avi, atum, āre – хвалити / **a lăuda**

libero, āvi, ātum, āre – звільняти /
a (e)libera, a concedia
pono, posui, positum, ēre – класти / **a pune**
quaero, quaesivi, quaesitum, ēre – шукати /
a căuta
requiesco, quievi, quietum, ēre –
відпочивати / **a se odihni**
respondeo, ndi, nsum, ēre – відповідати /
a răspunde
sentio, sensi, sensum, īre – відчувати /
a simți

2. Перекладіть речення українською мовою, використовуючи різні смислові значення латинського кон'юнктива /

Traduceți enunțurile în limba română, folosind diferite sensuri a modului conjunctiv latin:

1. Amīcos defendimus. Amīcos defendamus! Amīci defendantur!

2. Quo confugerem, amici, ab hostibus?

3. Dum inter homīnes summus, colamus humanitatem! (*Senēca*).

4. Difficilia superemus, impossibilia ne optemus.

5. Quod bonum, felix faustumque sit (Q.B.F.F.Q.S.)!

6. Utinam temporibus antiquis vixissem!

7. Neminem cito accusaveris, neminem cito laudaveris!

8. Qui non laborat, non manducet!

9. Ne sis miser ante tempus! (*Senēca*).

10. Utinam falsus vates sim!

Vocabulum

a (ab), abs (+Abl.) – від / **de, la, din**
accuso, avi, atum, āre – звинувачувати /
a acuza
amīcus, i m – друг / **prieten, amic**
ante (+Acc.) – перед / **înainte, în față**
antīquus, a, um – стародавній / **antic**

bonus, a, um – добрий / **bun**
cito – швидко / **repede**
colo, ui, cultum, ēre – шанувати / **a stima**
confugio, fugi, -, ēre – бігти, шукати
притулку (захисту) / **a fugi; a căuta**
adăpost

defendo, *ndi*, *nsum*, *ěre* – захищати /
a apăra
difficilis, *e* – важкий / **difficil**
dum – поки / **în timp ce, până ce**
falsus, *a*, *um* – помилковий, фальшивий /
fals, greșit
faustus, *a*, *um* – сприятливий / **favorabil**
felix, *icis* – щасливий / **fericit**
homo, *inis m* – людина / **om**
hostis, *is m* – ворог / **dușman, inamic**
humanitas, *atis f* – людяність, освіченість /
omenie, educație
impossibilis, *e* – неможливий / **imposibil**
inter (+Acc.) – між, серед / **între, printre**
labōro, *āvi*, *ātum*, *āre* – працювати /
a lucra
laudo, *avi*, *atum*, *āre* – хвалити / **a lăuda**
manduco, *āvi*, *ātum*, *āre* – їсти / **a mânca**
miser, *ěra*, *ěrum* – бідний, нещасний /
nefericit; miserabil

ne – щоб не / **să nu**
nemo – ніхто / **nimeni**
opto, *āvi*, *ātum*, *āre* – бажати, прагнути /
a opta pentru, a tinde
qui, *quae*, *quod* – який / **care**
quo – куди, де / **unde**
quod – це / **acesta**
sumo, *sumpsi*, *sumptum*, *ěre* – наводити,
згадувати / **a menționa, a aminti**
supĕro, *āvi*, *ātum*, *āre* – перемагати, пере-
борювати / **a învinge, a întrece**
tempus, *ōris n* – час / **timp**
utīnam – о коли б, о якби, коли б, бодай /
o, dacă!
vates, *vatis m* – пророк, віщун / **profet,**
proroc
vivo, *vixi*, *victum*, *ěre* – жити / **a trăi,**
a viețui

3. Перекладіть текст українською мовою. Охарактеризуйте дієслівні форми /

Traduceți textul în limba română. Caracterizați formele verbale:

DE EQUO TROIĀNO

Graeci, laboribus belli Troiāni fatigāti, de victoria desperavērunt et in patriam redire cupivērunt, sed ab Ulīxe retenti sunt, qui iis dolum adhibere suadēbat.

.....

.....

“Equum ligneum, – inquit, – exstruāmus.

In equi ventrem fortissimi viri se abdant, cetēri autem naves conscendant
reditumque in patriam simulantes ad insulam Tenēdum navigent”.

Consilium Ulīxis ab omnibus probātum est.

Iam Troiāni liberos se putābant periculis et magnopere delectabantur.

Omnium autem admiratiōnem excitābat equus ligneus.

Atque nonnullis placuit equum ligneum in arce urbis, ubi Minervae templum
erat, collocāre.

Laocoon autem, Neptūni sacerdos, Troiānos fraudem cavere monuit.

“Ne traxeritis, – inquit, – equum in urbem! Flammis potius eum deleāmus!
Dolus subest; hostes in equo latent”.

Utīnam Troiāni Laocoonti fidem habuissent! Utīnam ne frustra eos monuisset!

Troia tum incolūmis stetisset et incōlae eius capti aut trucidāti non essent.

Vocabulum

abdo, dīdi, dītum, ēre – ховати /
a ascunde
ad (+Acc.) – до / **spre, către**
adhibeo, bui, bītum, ēre – застосовувати /
a aplica
admiratio, ōnis f – подив, здивування /
mirare, uimire
arx, arcis f – вершина / **culme; cetățuie**
atque – і, а також, однак / **și, iar, de**
asemenea, însă
autem – а, однак / **iar, dar, însă**
bellum, i n – війна / **război**
capio, cepi, captum, ēre – брати, взяти /
a lua, a captura
caveo, cavi, cautum, ēre – остерігатися /
a evita, a avea grijă
cetērus, a, um – інший / **celălalt**
collōco, āvi, ātum, āre – ставити,
розміщувати / **a plasa, a pune, a așeza**

conscendo, scendi, scensum, ēre –
піднятися, зійти / **a se urca**
consilium, ii n – план / **plan**
cupio, īvi, ītum, ēre – прагнути, бажати /
a dori, a tinde
delecto, āvi, ātum, āre – захоплюватися,
тішитися / **a se încânta, a se bucura**
deleo, ēvi, ētum, ēre – знищувати,
руйнувати / **a distruge, a nimici**
despēro, āvi, ātum, āre – втрачати надію /
a dispera
dolus, i m – підступ, обман / **viclenie,**
înșelătorie
equus, i m – кінь / **cal**
excito, āvi, ātum, āre – викликати,
спонукати / **a impulsiona, a îndemna**
exstruo, struxi, structum, ēre – будувати,
споруджувати / **a construi, a zidi**

fatīgo, āvi, ātum, āre – втомлювати, мучити / **a obosi, a chinui**
fides, ei f – віра / **credință**
flamma, ae f – полум'я, вогонь / **flacăra, foc**
fortis, e – хоробрий / **curajos**
fraus, fraudis f – обман, брехня / **fraudă; prejudiciu, delict**
frustra – даремно, марно / **în zadar, degeaba**
Graecus, i m – грек / **grec**
habeo, ui, itum, ere – мати / **a avea**
hostis, is m – ворог / **dușman, inamic**
iam – вже / **deja**
incōla, ae m – мешканець, житель / **locuitor, rezident**
incolumis, e – неушкоджений / **teafăr, nevătămat**
inquit – говорити, каже / **spune, zice**
insūla, ae f – острів / **insulă**
is, ea, id – він / **el**
labor, ōris m – праця, робота; труд / **lucru, muncă**
Laocoon, ontis m – Лаокоонт, жрець Нептуна / **Laocoon, preot al lui Apollon**
lateo, ui, -, ere – ховатися / **a se ascunde**
liber, era, erum – вільний / **liber**
lignus, a, um – дерев'яний / **de lemn**
magnopere – дуже, переконливо / **mult, foarte, convingător**
Minerva, ae f – Мінерва (богиня мудрості, покровителька наук, мистецтв, ремесел, війни) / **Minerva (zeița înțelepciunii, a artelor frumoase și a elocvenței)**
moneo, nui, nītum, ere – нагадувати / **a aminti**
navigo, āvi, ātum, āre – пливати, відпливати / **a naviga, a înota**
navis, is f – корабель / **corabie, navă**
ne – не / **nu**
Neptūnus, i m – Нептун, бог морів та водойм у римлян / **Neptun, zeul mării și al rezervoarelor la romanii antici**
nonnullus, a, um – деякий, декотрий / **oarecare**
omnis, e – весь; кожний / **tot, fiecare, întreg**
patria, ae f – батьківщина / **patrie**
pericūlum, i n – небезпека / **pericol**

placeo, cui, cītum, ere – подобатися / **a plăcea**
potius – краще / **preferabil; mai bine**
probo, āvi, ātum, āre – схвалювати, випробовувати / **a aproba, a proba**
puto, āvi, ātum, āre – вважати, думати / **a gândi, a considera**
qui, quae, quod – який / **care**
redeo, ii (īvi), itum, ire – повертатися / **a se întoarce, a reveni**
reditus, us m – повернення / **întoarcerea**
retineo, tinui, tentum, ere – затримувати / **a reține**
sacerdos, ōtis m – жрець / **preot, cleric**
simūlo, āvi, ātum, āre – удавати, прикидатися / **a se preface, a simula**
sto, steti, statum, āre – стояти / **a sta**
suadeo, suasi, suasum, ere – радити, пропонувати / **a sfătui, a recomanda**
subsum, fui, esse – перебувати під, бути поруч / **a se afla sub; a fi alături**
sui – себе / **pe sine**
templum, i n – храм / **templu**
Tenēdus, i f – Тенедос, острів біля Геллеспонту / **Tenedos, insulă alături de Helespont**
traho, traxi, tractum, ere – втягати, тягнути / **a trage, a târî**
Troia, ae f – Троя (місто на південно-західному узбережжі Малої Азії) / **Troia oraș în sud-vestul Aziei-Mici**
Troiānus, a, um – троянський / **troian**
Troiānus, i m – троянець / **troian**
trucido, āvi, ātum, āre – вбивати, знищувати / **a omorî, a ucide, a nimici**
tum – тоді / **atunci**
ubi – де / **unde**
Ulixes, is m – Улісс, Одисей / **Ulise**
urbs, urbis f – місто / **oraș**
utinam – о коли б, о якби, коли б, бодай / **o, dacă**
venter, tris m – живіт, черево / **burtă, pânțece, stomac**
victoria, ae f – перемога / **victorie, izbândă**
vir, viri m – чоловік, воїн / **bărbat, militar**

ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ / PROPOZIȚIILE SUBORDONATE

Вживання часів кон'юнктива у підрядних реченнях підпорядковане правилів послідовності часів – **consecutio tempōrum**. Відповідно до цього правила час кон'юнктива у підрядному реченні визначається:

- 1) часом дієслова у головному реченні;
- 2) співвідношенням дій головного та підрядного речень /

Între propozițiile subordonate și regentele lor pot exista trei raporturi temporale, care sunt determinate de timpul predicatului din subordonată. Regulile, care stabilesc la ce timp al modului conjunctiv va sta predicatul unei subordonate pentru a arăta unul din cele trei raporturi temporale, constituie „consecutio temporum”.

Consecutio tempōrum / Послідовність часів / Concordanța timpurilor

Головне речення / Timpul în regentă	Підрядне речення / Timpul în subordonată		
Indicativus	Coniunctivus		
Головні часи / Timpurile principale	Одночасна дія / Acțiune simultană cu cea din regentă	Попередня дія / Acțiune anterioară celei din regentă	Майбутня дія / Acțiune posterioară celei din regentă
Praesens Futūrum I Futūrum II Imperativus	praesens	perfectum	participium futuri activi та esse y praesens coniunctivi / participium futuri activi și esse la praesens coniunctivi
Історичні часи / Timpurile istorice	Одночасна дія / Simultaneitate	Попередня дія / Anterioritate	Майбутня дія / Posterioritate
Imperfectum Perfectum Plusquamperfectum	imperfectum	plusquamperfectum	participium futuri activi та esse y imperfectum coniunctivi / participium futuri activi și esse la imperfectum coniunctivi

QUAESTIO OBLIQUA / НЕПРЯМЕ ПИТАННЯ / PROPOZIȚIILE INTEROGATIVE INDIRECTE

Непрямим питанням називають додаткове підрядне речення, що уводиться питальними займенниками (*quis* – хто? *quid* – що? *qui, quae, quod* – який, яка? яке?), питальними прислівниками (*ubi* – де? *unde* – звідки? *quo* – куди?), питальними частками (*ne* – чи, *num* – невже? *nonne* – невже не? *an* – чи?) /

Propozițiile interogative indirecte se introduc cu ajutorul pronumelor interogative (*quis* – cine? *quid* – ce? *qui, quae, quod* – care?), adverbe interogative (*ubi* – unde? *unde* – de unde? *quo* – încotro?), particule interogative (*ne* – oare, dacă; *num* – oare? dacă *nu cumva*? *nonne* – oare nu? *an* – dacă, dacă *nu cumva*?).

Непряме питання вживається після дієслів зі значенням висловлення, ствердження (*putati, говорити, знати, бачити* etc.) і безособових виразів типу *notum est* – відомо, *ignotum est* – невідомо і т. ін.

У реченні з непрямим питанням вживаються часи кон'юнктива згідно правила послідовності часів (*consecutio temporum*) /

Întrebările indirecte se introduc după verbele cu sens de exprimare, afirmare (*a întreba, a vorbi, a ști, a vedea* etc.) și expresiile impersonale de tipul *notum est* – se știe, *ignotum est* – nu se știe etc.

Propozițiile interogative vor avea predicatul la conjunctiv conform regulei „consecutio temporum”.

Ad exemplum:

Scio, quid agas, egēris, acturus sis. – Я знаю, що ти робиш, робив, будеш робити /

Știu ce faci, ce-ai făcut, ce vei face.

Sciebam, quid agērem, egissem, acturus essem. – Я знав, що ти робив, зробив, зробиш /

Știam ce faci, ce-ai făcut și ce vei face.

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCIIȚII

1. Розкрийте дужки, поставивши дієслова у граматично правильний час відповідно до *consecutio temporum*, та перекладіть українською мовою /

Deschideți parantezele și puneți verbele la timpul corespunzător conform regulei *consecutio temporum*, apoi traduceți în limba română:

➤ *Scio, quid heri (esse), quid hodie (esse), nescio, quid cras (esse).*

➤ *Rogabam te, quis populi Romani proāvus, quis conditor Romae (esse).*

➤ *Servi ignorant, quando laborem (finīre).*

➤ Homo semper cognoscere cupit, qualis (esse) rerum natura.

Vocabulum

cognosco, novi, nŭtum, ęre – пізнавати, дізнаватися / **a cunoaște, a afla**
conditor, oris *m* – засновник / **întemeietorul**
cras – завтра / **măine**
cupio, ŭvi, ŭtum, ęre – прагнути, бажати / **a tinde, a dori**
finio, ŭvi, ŭtum, ęre – закінчувати / **a termina, a finișă**
heri – вчора / **ieri**
hodie – сьогодні / **astăzi**
homo, ŭnis *m* – людина / **om**
ignoro, avi, atum, are – не знати / **a nu ști, a ignora**
labor, oris *m* – праця, робота / **lucru, serviciu**

natūra, ae *f* – природа / **natura**
nescio, ŭvi, ŭtum, ęre – не знати / **a nu ști**
populus, i *m* – народ / **popor**
proavus, i *m* – прадід / **strămoș**
qualis, e – який / **care**
quando – коли / **când**
quis, quid – хто, що / **cine, ce**
res, rei *f* – річ, справа / **lucru**
rogo, avi, atum, are – питати / **a întreba**
Roma, ae *f* – Рим / **Roma**
Romanus, a, um – римський / **roman**
scio, ŭvi, ŭtum, ęre – знати / **a ști**
semper – завжди / **întotdeauna**
servus, i *m* – раб / **sclav**
tu – ти / **tu**

2. Перекладіть текст українською мовою /

Traduceți textul în limba română:

QUID UTILE, QUID INUTILE SIT CIVITATI

Semper sapientes bonique viri cogitaverunt, quid utile atque inutile civitati esset.

Cives eiusdem civitatis eadem iura eosdem mores habere debent, iisdem legibus parere debent.

Nobis omnibus non minori curae esse debet, qualis res publica post mortem nostram futura sit, quam qualis sit hodie.

Est boni consulis non solum videre, quid in re publica agatur, verum etiam quid futurum sit.

A maioribus enim constitutum est: “Videant consules, ne quid detrimenti capiat res publica”.

Vetus Graecia longe providēbat, quam sensim perniciēs lapsa in civium animos, malis studiis malisque doctrinis, repente totas civitates evertēret.

Quis ignorat maximam illecebram peccandi spem impunitatis esse?

Non modo videre oportet, quid quisque de re publica loquatur, sed quid quisque de ea sentiat, atque etiam de qua causā quisque sentiat.

Vocabulum

ago, ēgi, actum, ēre – діяти / **a acționa**
ānīmus, i m – дух, душа / **suflet**
atque – і, а також / **și, iar, de asemenea**
bonique = boni + -que
bonus, a, um – добрий, хороший / **bun**
cāpio, cepi, captum, ēre – брати,
 отримувати / **a lua, a obține**
causa, ae f – причина / **cauză, motiv**
civis, is m, f – громадянин, громадянка /
cetățean, cetățeană
civitas, ātis f – держава / **stat**
cogito, āvi, ātum, āre – думати, мислити /
a gândi, a cugeta
constituo, ui, ūtum, ēre – вирішувати,
 постановляти / **a hotărî, a decide**
consul, ūlis m – консул / **consul**
cura, ae f – турбота / **grijă**
de (+Abl.) – про / **despre**
debeo, ui, ĭtum, ēre – бути зобов'язаним,
 мусити / **a datora, a trebui**
detrimentum, i n – шкода, збиток, втрата /
pagubă, stricăciune; pierdere
doctrīna, ae f – вчення, наука /
învățătură, știință, doctrină
enim – навіть, тому що / **chiar, deoarece**
etiam – навіть / **chiar**
Graecia, ae f – Греція / **Grecia**
habeo, ui, ĭtum, ēre – мати / **a avea**
hodie – сьогодні / **astăzi**
idem, eādem, idem – той самий, він же /
același
ignōro, āvi, ātum, āre – не знати / **a nu ști**
illecēbra, ae f – спокуса, приманка /
ademenire, atracție
impunitas, atis f – безкарність /
nepedepsire
inutilis, e – некорисний, шкідливий / **inutil,**
nefolositor
is, ea, id – він, вона, воно / **el, ea**
ius, iuris n – право / **drept**
labor, lapsus sum, labi – ковзати, котитися
 / **a aluneca, a se rostogoli**
lex, legis f – закон / **lege**
longe – довго / **lung, îndelungat**
loquor, locūtus sum, loqui – говорити /
a vorbi
magnus, a, um – великий / **mare**
maiores, um m – предки / **strămoși**
malisque = malis + -que
malus, a, um – поганий / **rău**

minor, minus – менший / **mai mic**
modo – тільки / **numai**
mors, mortis f – смерть / **moarte**
mos, moris m – звичай / **obicei**
ne – щоб не / **să nu**
nos – ми / **noi**
noster, tra, trum – наш / **nostru**
omnis, e – весь; кожний / **fiecare, tot**
oportet, uit, -, ēre – треба, належить,
 годиться / **se cuvine, se cade**
pareo, ui, ĭtum, ēre – підкорятися,
 слухатися / **a se supune, a asculta de**
pecco, āvi, ātum, āre – грішити
 / **a păcătui, a greși**
perniciēs, ei f – знищення, загибель /
distrugere, pieire
post (+Acc.) – після / **după**
provideo, vidi, visum, ēre – передбачати /
a prevedea
publicus, a, um – державний / **de stat**
qualis, e – який / **care, ce fel**
-que – і / **și**
qui, quae, quod – який / **care**
quis, quid – хто, що / **cine, ce**
quisque = quis + -que
repente – несподівано, раптом / **brusc, pe**
neasteptate
res, rei f – річ, справа / **lucru, fapt**
sapiens, entis – розумний / **înțelept**
semper – завжди / **întotdeauna**
sensim – потроху, поступово, ледве
 помітно / **treptat, încet, abia de**
remarcāt
sentio, sensi, sensum, ĭre – відчувати;
 вважати, думати / **a simți, a crede,**
a gândi
solum – тільки, лише / **numai, doar**
spes, spei f – надія / **speranța**
studium, ii n – навчання, заняття, наука /
studiu, ocupație, știință
sum, fui, -, esse – бути / **a fi**
totus, a, um – весь, цілий / **întreg, tot**
utilis, e – корисний / **util**
verum – справді, правдиво / **într-adevăr,**
sincer
vetus, ĕris – старий, давній / **vechi,**
bătrân; antic
video, vidi, visum, ēre – бачити / **a vedea**
vir, viri m – чоловік / **bărbat**

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ МЕТИ (ut (ne) finale) / SUBORDONATA FINALĂ

Уводяться сполучниками **ut** (*finale*) щоб, **ne** (*finale*) щоб не.

Вживаються тільки у *praesens coniunctivi* (після головних часів) або в *imperfectum coniunctivi* (після історичних часів) /

Propoziția subordonată finală exprimă scopul pentru care se desfășoară acțiunea verbului regent. Este legată de regentă prin conjuncțiile ut (*finale*), ca să, ne (*finale*) ca să nu.

Se utilizează doar la *praesens coniunctivi* sau la *imperfectum coniunctivi*.

Ad exemplum:

Edimus, ut vivamus; non vivimus, ut edamus. – Ми їмо, щоб ми жили (щоб жити); а не живемо, щоб ми їли (щоб їсти) / **Mâncăm ca să trăim, nu trăim ca să mâncăm.**

СКЛАДНОПІДРЯДНІ ДОДАТКОВІ РЕЧЕННЯ / COMPLETIVA CONJUNCTIVALĂ

1. Підрядні додаткові речення, що залежать від дієслів зі значенням стремління і бажання (підкупатися, бажати, просити, дозволяти, переконувати, наказувати та ін.).

Уводяться сполучниками **ut** (*objectivum*) щоб, **ne** (*objectivum*) щоб не.

Вживаються тільки у *praesens coniunctivi* (після головних часів) або в *imperfectum coniunctivi* (після історичних часів). /

Completiva conjunctivală are funcție de complement direct fiind strâns legată de regentă, căreia îi completează înțelesul și depinde de verbele care exprimă aspirația și dorința (a îngriji, a dori, a cere, a permite, a convinge, a ordona etc.).

Se leagă de regentă prin conjuncțiile **ut** (*objectivum*) să, **ca, ne** (*objectivum*) să nu, **că nu**.

Se utilizează doar la *praesens coniunctivi* (timpurile principale) sau la *imperfectum coniunctivi* (timpurile istorice).

Ad exemplum:

Curo, ut valeas. – Я піклуюся, щоб ти був здоровим / **Am grijă, să fii sănătos.**

2. Підрядні додаткові речення, що залежать від дієслів зі значенням „боятися”, „остерігатися”; „мати страх” та ін.

Уводяться сполучниками **ne** що, щоб не, як би не (дія небажана); **ne non, ut** що не (дія бажана).

Вживаються тільки у *praesens coniunctivi* (після головних часів) або в *imperfectum coniunctivi* (після історичних часів). /

Completiva conjunctivală este cerută și de verbele de temere: „a se teme”, „a se feri” etc.

După aceste verbe completiva se introduce prin conjuncțiile **ne** să nu, **când** subiectul regentei nu vrea să se întâmple faptul de care se teme; **ut** sau **ne non** că nu, **când** subiectul din regentă vrea să se întâmple faptul de care se teme.

Se utilizează la *praesens coniunctivi* (timpurile principale) sau la *imperfectum coniunctivi* (timpurile istorice).

Ad exemplum:

Timeo, ne veniat. – Я боюся, що він прийде (=щоб він не прийшов) / **Mă tem să nu vină.**

Timeo, ne non veniat. – Я боюся, що він не прийде / **Mă tem că nu vine.**

3. Підрядні додаткові речення, що залежать від дієслів зі значенням перешкоди (перешкоджати, заважати).

Уводяться сполучниками **ne, quomīnus, quin** щоб. Сполучники **quomīnus, quin** зазвичай використовуються, якщо в головному реченні є заперечення.

Вживаються тільки у *praesens coniunctīvi* (після головних часів) або в *imperfectum coniunctīvi* (після історичних часів).

Completiva conjunctivală este cerută de verbele care exprimă piedică, îndoială sau refuz.

După aceste verbe completiva se introduce prin conjuncțiile **ne, quomīnus, quin** să. Conjuncțiile **quomīnus, quin** se introduc dacă regenta este negativă sau interogativă cu sens negativ.

Se utilizează la *praesens coniunctīvi* (timpurile principale) sau la *imperfectum coniunctīvi* (timpurile istorice).

Ad exemplum:

Impēdit, ne veniam. – Він перешкоджає, щоб я приходила / El mă împiedică să vin.

Non impēdit, quin veniam. – Він не перешкоджає, щоб я приходила / El nu mă împiedică să vin.

4. Підрядні додаткові речення, що залежать від дієслів зі значенням відсутності сумніву (non dubito я не сумніваюся; dubium non est немає сумніву, nemo dubitat ніхто не сумнівається та ін.).

Уводяться сполучником **quin** що, щоб.

Вживаються часи кон'юнктива згідно правила послідовності часів (*consecutio temporum*).

Completiva conjunctivală cerută de verbele care exprimă lipsa de dubii (non dubito fără îndoială; dubium non est nu sunt dubii, nemo dubitat nimeni nu are dubii etc.).

Se introduce prin conjuncția **quin** că, ca să.

Timpurile conjunctivului se vor utiliza conform regulei concordanței timpurilor (*consecutio temporum*).

Ad exemplum:

Non dubito, quin ad me venias. – Я не сумніваюся, що ти ідеши до мене /

Nu mă îndoiesc că vii la mine.

СКЛАДНОПІДРЯДНІ НАСЛІДКОВІ РЕЧЕННЯ (ut consecutivum) / SUBORDONATA CONSECUTIVĂ

Уводяться сполучниками **ut** (*consecutivum*) так що, **ut non** так що не.

В головному реченні на наслідок можуть вказувати: займенники *talīs, e; tantus, a, um; eiusmōdi; is, ea, id; hic, haec, hoc* такий; прислівники *sic, ita, adeo, tam* так, настільки, до такої міри. В такому випадку **ut** перекладається як – що, щоб, **ut non** – що не, щоб не.

Вживаються тільки у *praesens coniunctīvi* (після головних часів) або в *imperfectum coniunctīvi* (після історичних часів). /

Exprimă un fapt realizat ca o consecință a acțiunii din regentă. Se introduce prin conjuncțiile ut – încât, ut non – încât nu. Această subordonată are de obicei în regentă corelative care o anunță: pronumele – talīs, e; tantus, a, um; eiusmōdi; is, ea, id; hic, haec, hoc astfel; adverbele *sic, ita, adeo, tam* astfel, într-atât, destul, așa.

Se utilizează doar la *praesens coniunctivi* (timpurile principale) sau la *imperfectum coniunctivi* (timpurile istorice).

Ad exemplum:

Ver appropinquat, ut aves advolent. – Наближається весна, так що птахи прилітають /

Se apropie primăvara, astfel păsările se întorc.

Cantat ita, ut omnes admirentur. – Він співає так, що всі захоплюються /

El cântă astfel, încât toți îl admiră.

СКЛАДНОПІДРЯДНІ ПОЯСНЮВАЛЬНІ РЕЧЕННЯ (ut (quod) explicativum) / SUBORDONATELE EXPLICATIVE (ut (quod) explicativum)

Уводяться сполучником **ut (explicativum)** що, щоб, **ut non** що не, щоб не.

Служать для розкриття конкретного змісту, що міститься в головному реченні /

Se introduc prin conjuncția ut (explicativum), să, ca; ut non să nu, că nu.

Servesc la enunțarea sensului concret din regentă.

В головному реченні є безособові вислови: *est, fit* (буває, відбувається); *evenit, accidit* (трапляється) та ін.; *mos est* (є звичай), *lex est* (є закон) та ін.

Вживаються тільки у *praesens coniunctivi* (після головних часів) або в *imperfectum coniunctivi* (після історичних часів). /

În regentă pot fi expresii impersonale: est, fit (se întâmplă); evenit, accidit (se întâmplă) și altele; mos est (este obiceiul), lex est (este legea) și altele.

Se folosesc doar la *praesens coniunctivi* (timpurile principale) sau la *imperfectum coniunctivi* (timpurile istorice).

Ad exemplum:

Accidit, ut homo flores non amet. – Трапляється, що людина не любить квіти. /

Se întâmplă ca omul să nu iubească florile.

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Перекладіть речення українською мовою та вкажіть тип підрядного речення /

Traduceți enunțurile în română și identificați tipul subordonatei:

1. Multi laudant alios, ut ipsi ab iis laudēntur.

.....

2. Ante proelium duces Romanōrum anīmos milītum confirmābant, ne impētu hostium terrerentur.

.....

3. Multa genēra avium, ut frigōra vitent, e nostris regiōnibus in calidiōres regiōnes autumnō avolant.

.....

4. Id agas, ut sis felix, non ut videaris (*Senēca*).

.....

5. Caesar Germanos deterrere voluit, quominus maiorem multitudinem hominum Rhenum traducerent.

6. Tu metuis, ne me interpellas? (Cicero).

7. Tanta erat nubes, ut pastores solem videre non possent.

Vocabulum

a (ab), abs (+Abl.) – від / **de la**
ago, ēgi, actum, ēre – діяти, робити /
a acționa, a face
alius, alia, aliud – інший / **altul**
ānīmus, ī m – дух, душа / **suflet, spirit**
ante (+Acc.) – перед / **în față (loc), înainte de (timp)**
autumnus, ī m – осінь / **toamna**
avis, īs f – птах / **pasăre**
avolo, avi, atum, are – відлітати / **a-și lua zborul**
Caesar, āris m (Gaius Iulius Caesar) – Гай Юлій Цезар (100-44 рр. до н.е.), римський полководець, політичний діяч, письменник / **Iulius Cezar (100-44 în.Hr.), lider politic și militar roman, scriitor**
calidus, a, um – теплий / **cald**
confirmo, āvi, atum, are – зміцнювати / **a confirma, a întări**
deterreo, ui, itum, ere – лякати, жахати / **a speria, a îndepărta**
dux, ducis m – полководець / **comandant de oaste**
felix, īcis – щасливий / **fericit**
frigus, ōris n – холод; зима / **frig, iarnă**
genus, ēris n – рід, вид / **gen, mod**
Germanus, ī m – германець / **german**
homo, īnis m – людина / **om**
hostis, īs, m – ворог / **dușman, inamic**
impetus, us m – набіг, напад / **atac, năvală, violență**
ipse, ipsa, ipsum – сам / **însuși**
is, ea, id – він, вона, воно / **el, ea**
laudo, avi, atum, are – хвалити / **a lăuda**

magnus, a, um – великий / **mare**
metuo, ui, utum, ere – боятися, лякатися /
a avea o temere, a se înspăimânta
miles, itis m – воїн / **militar, soldat**
multitudo, īnis f – маса, велика кількість /
multitudine, număr mare, cantitate mare
multus, a, um – численний / **numeros, mult**
noster, tra, trum – наш / **nostru**
nubes, īs f – хмара / **nor**
pastor, ōris m – пастух / **păstor**
possum, potui, posse – могли / **a putea**
proelium, īi n – битва, бій / **luptă, bătaie**
quominus – що не, щоб не / **că nu, ca să nu**
regio, ōnis f – район, регіон; область / **raion, regiune**
Rhenus, ī m – ріка Рейн / **Rin (fluviu, râu)**
Romānus, ī m – римлянин / **roman**
sol, solis m – сонце / **soare**
tantus, a, um – так (такий) великий / **atât de mare**
terreo, ui, itum, ere – лякати / **a înspăimânta, a înfricoșa**
traduco, duxi, ductum, ere – переводити, переправляти / **a trece, a transporta (dintr-un loc într-altul)**
video, vidi, visum, ere – бачити / **a vedea**
vito, avi, atum, are – уникати, ухилятися / **a evita, a se feri de**
volo, volui, velle – хотіти / **a vrea**

2. Перекладіть текст українською мовою та вкажіть тип підрядних речень зі сполучником **ut / ne** /

Traduceți textul în limba română. Indicați tipul subordonatelor cu conjuncția **ut / ne**:

DE AMICITIA

Nihil aeque delectat animum, quam amicitia fidēlis et dulcis.

Sed hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse.

Virtus, virtus, dico, et conciliat amicitias et conservat.

Haec prima lex in amicitia sancitur, ut neque rogēmus res turpes nec faciāmus.

Ab amicis honesta petāmus, amicōrum causa honesta faciāmus, nec expectēmus quidem dum rogēmur.

In amicitia studium semper adsit, cunctatio absit.

Est autem amici veri in amicitia tenēre, ne quid fictum sit neve simulatum.

Et monēre et monēri proprium est verae amicitiae.

Vocabulum

absum, afui (abfui), abesse – не бути, не вистачати, бути відсутнім / **a fi departe; a lipsi, a fi absent**
adsum, adfui, adesse – бути присутнім, допомагати / **a fi prezent, a ajuta**
aeque – однаково, так само / **egal, la fel**
amicitia, ae f – дружба / **prietenie**
anīmus, i m – дух, душа / **spirit, suflet**
autem – а, однак / **dar, însă**
bonum, i n – добро, чеснота / **bine, bunătațe, virtute**
concilio, āvi, ātum, āre – з'єднувати, зближувати / **a unifica, a împreuna**
conservo, āvi, ātum, āre – зберігати, рятувати / **a păstra, a salva**
cunctatio, ōnis f – зволікання, нерішучість / **șovăială, dubiu**
delecto, āvi, ātum, āre – захоплювати, тішити, веселити / **a desfăța, a încânta, a bucura, a veseli**
dico, dixi, dictum, ěre – говорити, казати / **a vorbi, a zice, a spune**

dulcis, e – солодкий, приємний / **dulce, plăcut**
dum – поки / **în timp ce, până ce**
expecto, āvi, ātum, āre – очікувати, чекати / **a aștepta, a fi în așteptare**
facio, fēci, factum, ěre – робити / **a face**
fidēlis, e – вірний, надійний / **fidel; de încredere**
fingo, nxi, ctum, ěre – вигадувати; удавати (з себе) / **a se preface; a inventa**
hic, haec, hoc – цей / **acesta**
hoc – тут / **aici**
honestus, a, um – чесний / **onest; cinstit**
lex, legis f – закон / **lege**
moneo, ui, ĩtum, ěre – надихати, наставляти / **a inspira, a instrui**
nec – не / **nu**
neque – і, також; ні; і не / **și, de asemenea; nu; și nu**
neve – і не / **și nu**
nihil – ніщо / **nimic**
nisi – якщо не / **dacă nu**

peto, īvi, ītum, ěre – намагатися, прагнути /
a încerca, a tinde
possum, potui, posse – могли / **a putea**
primus, a, um – перший / **primul**
primum – спочатку, вперше / **mai întâi,**
pentru prima dată
proprius, a, um – властивий /
caracteristic, specific
quam – як / **ca**
quidem – справді; очевидно / **într-adevăr,**
evident
res, rei *f* – річ, справа / **lucru, fapt**
rogo, āvi, ātum, āre – просити, питати / **a**
cere, a sollicita, a întreba
sancio, sanxi, sanctum, īre – узаконювати,
твердо встановити / **a legaliza, a**
implimenta
semper – завжди / **întotdeauna**

sentio, sensi, sensum, īre – відчувати;
вважати, думати / **a simți, a gândi, a**
crede
simŭlo, āvi, ātum, āre – удавати,
прикидатися / **a simula, a se preface**
studium, ii *n* – старання, прагнення /
aspirație, efort
teneo, ui, tentum, ěre – тримати, володіти /
a ține, a deține
turpis, e – ганебний / **rușinos, infamant**
verus, a, um – справжній, істинний /
adevărat, autentic
virtus, ūtis *f* – мужність, доблесть,
хоробрість; стійкість; рішучість; чеснота /
curajos, bravură, stabilitate,
determinare, virtute

ENUNTIATA TEMPORALIA / ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ЧАСУ / SUBORDONATA TEMPORALĂ

Підрядні речення часу зі сполучником *cum* / Subordonata temporală cu conjuncția *cum*

I. *cum* з *indicatīvus* / *cum* cu *indicatīvus*

1) ***cum* (*temporāle*)** коли, в той час як, після того як / ***când, în timp ce, după ce*** (позначає просте співвідношення у часі між подіями в головному і підрядному реченні); вживаються всі часи *indicatīvus* /
(raport de simultaneitate momentană); se construiesc cu modul *indicativ*,

2) ***cum* (*iteratīvum*)** коли, кожний раз коли / ***ori de câte ori*** (позначає повторюваність дії); вживаються всі часи *indicatīvus* /
(raport iterativ); cu verbul la modul *indicativ*,

3) ***cum* (*explicatīvum*)** коли, тим що / ***când, odată ce*** (дії в головному і підрядному реченнях співпадають як у часі, так і за значенням); вживаються всі часи *indicatīvus* /
(raport de simultaneitate momentană); cu verbul la modul *indicativ*.

Ad exemplum:

Cum* *docēmus, ipsi discimus. – Коли (тим що) ми вчимо, ми й самі вчимося /
Învățând (Când învățăm pe cineva), învățăm singuri.

II. *cum* з *coniunctivus* / *cum* cu *coniunctivus*

cum* (*historicum*)** коли, в той час як, після того як / ***pe când, după ce (використовується у розповідях про минулі події, до того ж дія підрядного речення обумовлює дію головного речення);

- вживається *imperfectum coniunctivi* для вираження одночасної дії, *plusquamperfectum coniunctivi* для позначення попередньої дії;
- вживається *imperfectum coniunctivi* для вираження одночасної дії, *plusquamperfectum coniunctivi* для позначення попередньої дії. /

(conjunctivul imperfect indică o acțiune simultană în durată, iar mai mult ca perfect indică o acțiune anterioară distantă);

- **pentru a reda o acțiune simultană se va folosi *imperfectum coniunctivi*, iar pentru o acțiune anterioară – *plusquamperfectum coniunctivi***

Ad exemplum:

Cum* *Romani fluvium transmisissent, proelium comisērunt. – Коли римляни перейшли річку, вони розпочали битву /

Când romanii au trecut râul, lupta a început.

Підрядні речення часу з іншими сполучниками / Subordonata temporală introdusă prin alte conjuncții

- 1) ***postquam*** після того як / ***după ce***;
ut* (*temporāle*), *ubi, ubi primum, simul як тільки / ***îndată ce***;
dum поки, доки / ***cât timp***;

вживаються з *indicatīvus* / **verbul la indicativ;**

2) **dum** поки не / **cât timp** nu;

antequam, priusquam перш ніж / **mai înainte ca**;

вживається *indicatīvus*, якщо позначається реальна дія в майбутньому, і *coniunctīvus* – якщо дія бажана, можлива чи очікувана /

se construiesc cu *indicativul* când sunt redade fapte sigure și cu *conjunctivul* când sunt redade fapte nesigure.

ENUNTIATA CAUSALIA / ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ПРИЧИНИ / SUBORDONATA CAUZALĂ

Уводяться сполучниками / **Se introduce prin conjuncțiile:**

1) **cum** (*causāle*) так як, тому що / **fiindcă, deoarece, pentru că**

Якщо в головному реченні головний час, то в підрядному – *praesens coniunctīvi* для позначення одночасної дії, *perfectum coniunctīvi* для попередньої; якщо в головному реченні історичний час, в підрядному – *imperfectum coniunctīvi* для позначення одночасної дії, *plusquamperfectum coniunctīvi* для попередньої /

Dacă în regentă este timpul principal, atunci în subordonată – *praesens coniunctīvi*, când acțiunea se petrece în același timp cu cea din regentă, *perfectum coniunctīvi* pentru acțiunea precedentă; iar dacă în regentă timpul este istoric, în subordonată – *imperfectum coniunctīvi*, când acțiunea se petrece în același timp, *plusquamperfectum coniunctīvi* pentru acțiunea precedentă.

Ad exemplum:

Cum ad te venīre non possim, epistulam ad te mitto. – Так як я не можу прийти до тебе, я посилаю тобі листа /

Deoarece nu pot veni la tine, îți trimit o scrisoare;

2) **quod** (*causāle*), **quia, quoniam** так як, тому що / **pentru că, fiindcă, deoarece**

Вживається *indicatīvus*, якщо вказується фактична причина, і *coniunctīvus*, якщо причина подається мовцем чи наводиться ним від імені іншої людини /

Cu predicatul la *indicativ* când cauza este reală, cu predicatul la *conjunctiv* când cauza este ipotetică, presupusă pe care scriitorul n-o consideră sigură, reală.

Ad exemplum:

Quod ad te venīre non possum, epistulam ad te mitto. – Так як я не можу прийти до тебе, я посилаю тобі листа /

Deoarece nu pot veni la tine, îți trimit o scrisoare.

Quod amicus meus ad te venīre non possit, epistulam ad te mittit. – Так як мій друг не може до тебе прийти, він посилає тобі листа /

Deoarece prietenul meu nu poate veni la tine, îți trimite o scrisoare.

ENUNTIATA CONCESSIVA / ПІДРЯДНІ ДОПУСТОВІ РЕЧЕННЯ / SUBORDONATA CONCESIVĂ

Уводяться сполучниками / **Se introduce prin conjuncțiile:**

1) **cum** (*concessivum*) хоч, незважаючи на те що / **deși, cu toate că, măcar că**

Якщо в головному реченні головний час, то в підрядному – *praesens coniunctīvi* для позначення одночасної дії, *perfectum coniunctīvi* для попередньої; якщо в головному реченні історичний час, в підрядному – *imperfectum coniunctīvi* для позначення одночасної дії, *plusquamperfectum coniunctīvi* для попередньої /

Dacă în regentă verbul este la timpul principal, atunci în subordonată la *praesens coniunctīvi* pentru acțiunea ce se petrece în același timp, *perfectum coniunctīvi* pentru acțiunea precedentă; dacă în regentă verbul este la timpul istoric, atunci verbul din subordonată la *imperfectum coniunctīvi* pentru marcarea acțiunii simultane, *plusquamperfectum coniunctīvi* pentru marcarea acțiunii precedente.

Ad exemplum:

Cum amīcus meus aegrōtus esset, ad me vēnit. – Хоча мій друг був хворий, він прийшов до мене /

Chiar dacă prietenul meu a fost bolnav, el a venit la mine;

2) **ut (concessīvum)** нехай, хоча / **deși, oricât, chiar**

Вживається *praesens coniunctīvi* (поступка відносно теперішнього), *perfectum coniunctīvi* (поступка відносно минулого). /

Se utilizează *praesens coniunctīvi* sau *perfectum coniunctīvi*.

Ad exemplum:

Ut aegrōtus sim, ad te veniam. – Хоча я є хворий (=зараз), до тебе прийду. /

Cu toate că sunt bolnav (acum), voi veni la tine.

3) **quamquam** хоча, незважаючи на те що / **deși, cu toate că**

Вживається *indicatīvus* / **Se utilizează *indicatīvus*.**

Ad exemplum:

Quamquam amīcus meus aegrōtus erat, ad me venit. – Незважаючи на те, що мій друг був хворий, він до мене прийшов /

Cu toate că prietenul meu a fost bolnav, el a venit la mine.

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCİȚII

1. Перекладіть речення українською мовою та вкажіть тип підрядного /

Traduceți propozițiile în limba română și indicați tipul subordonatei:

1. Caesar, posteaquam in Treveros venit, Rhenum transire constituit.

2. Non quia difficilia sunt non audemus, sed quia non audemus difficilia sunt (*Seneca*).

3. Fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute superarent (*Caesar*).

4. Littērae, cum sint paucae, tamen innumerabilia verba efficiunt.

5. Nonnuli principes ad Caesārem venerunt, quoniam civitati consulēre non possent.

6. Noctu ambulabat Themistōcles, quod somnum capēre non posset (*Cicēro*).

7. Athenienses oracūla consulebant, cum bella inituri erant.

8. Nulla avaritia sine poena est, quamvis satis sit ipsa poenārum.

9. Cum sitis similes paresque vita, uxor pessīma, pessīmus marītus, miror non bene convenīre vobis (*Martialis*).

10. Libenter te adiuvi, praesertim cum auxilium a me petivisses.

Vocabulum

adiūvo, iūvi, iūtum, āre – допомагати /
a ajuta
ambūlo, āvi, ātum, āre – гуляти / **a se**
plimba
antea – раніше, до того / **înainte, mai**
devreme
Atheniensis, is – афінський / **atenian**
audeo, ausus sum, ēre – відважитись,
насмільоватись / **a îndrăzni, a încerca**
auxilium, ii *n* – допомога, підтримка /
ajutor, susținere
avaritia, ae *f* – скупість, жадібність /
zgârcenie, avarție
bellum, i *n* – війна / **război**
bene – добре / **bine**
Caesar, āris *m* (Gaius Iulius Caesar) – Гай
Юлій Цезар (100-44 pp. до н.е.), римський
полководець, політичний діяч, письменник
/ **Iulius Cezar (100-44 în.Hr.), lider**
politic și militar roman, scriitor
capio, cepi, captum, ēre – брати, взяти /
a lua, a obține
civitas, ātis *f* – держава / **stat**
constituo, ui, ūtum, ēre – вирішувати /
a hotărî, a decide
consūlo, ui, sultum, ēre – радитися,
обговорювати, міркувати / **a se sfătui cu**
cineva, a cere sfat, a consulta
convenio, vēni, ventum, īre – сходиться,
зустрічатися, погоджуватися / **a conveni,**
a se aduna
difficilis, e – важкий / **dificil**
efficio, fēci, fectum, ēre – робити,
створювати / **a face, a crea**

Gallus, i *m* – галл / **gal**
Germanus, i *m* – германець / **german**
ineo, ii (īvi), itum, īre – входити, вступати /
a intra în, a pătrunde
innumerabilis, e – незлічений / **nenumărat**
ipse, ipsa, ipsum – сам / **însumi, însuși,**
însuși
libenter – охоче, із задоволенням / **cu**
plăcere
malus, a, um – поганий / **rău**
marītus, i *m* – чоловік / **soț, bărbat**
miror, āri, ātus sum – дивуватися / **a se**
mira
noctu – вночі / **noaptea**
nonnullus, a, um – деякий / **oarecare**
oracūlum, i *n* – оракул, віщун / **oracol**
par, paris – рівний, однаковий / **egal,**
pereche
paucus, a, um – незначний, нечисленний /
puțin numeros, puțin la număr
peto, īvi, itum, ēre – прагнути, просити /
a căuta să, a cere
poena, ae *f* – покарання, кара, мука /
pedeapsă
possum, potui, posse – могли / **a putea**
posteaquam – після того як / **după aceea**
cum
praesertim – особливо / **mai ales, în**
special
princeps, īpis *m* – голова, керівник;
ватажок / **căpetenie, conducător,**
fruntaș
quamvis – хоч, хоча / **dar, totuși, însă**

quia – тому що, через те, що; бо / **pentru**
că, deoarece, căci
quoniam – тому що, адже / **întrucât**, din
cauză că
Rhenus, i *m* – ріка Рейн / **Rin** (fluviu, râu)
satis – досить, достатньо / **de ajuns**,
destul
similis, e – подібний / **asemănător**,
similar
sine (+Abl.) – без / **fără**
somnus, i *m* – сон / **somn**
supëro, āvi, ātum, āre – перевищувати /
întrece, a depăși
tamen – однак, проте / **totuși**, cu toate
acestea
tempus, ōris *n* – час / **timp**
Themistōcles, is та i, *m* – Фемістокл (524-
461 pp. до н. е.), афінський політик і
полководець, переможець у битві при

Саламіні у 480 р. до н. е. / **Temistocle**
(524-461 î.e.n.), a fost un politician și
general atenian, învingătorul luptei de
la Salamina a.480 î.e.n.
transeo, ii (īvi), itum, ire – переходити /
a trece, a străbate
Treveri, ōrum *m* – тревери (плем'я в
Галлії) / **treveri** (trib din Galia)
uxor, ōris *f* – дружина, жінка / **soție**,
femeie
venio, veni, ventum, ire – приходити /
a veni
verbum, i *n* – слово / **cuvânt**
virtus, ūtis *f* – мужність / **curaj**, virtute
vita, ae *f* – життя; спосіб життя / **viață**,
mod de viață

2. Перекладіть текст українською мовою та вкажіть підрядні речення.
Після прочитання і перекладу тексту спробуйте пояснити, як ви розумієте
фразеологізм „Дамоклів меч” /

Traduceți textul în limba română și indicați subordonatele. După
citirea și traducerea textului încercați să explicați, cum înțelegeți
frazеologismеle „Sabia lui Damocles”:

DAMOCLIS GLADIUS

Fuit olim Dionysius,
tyrannus Syracusanōrum, qui
quam divitiis suis, tam crudelitate
et anīmi ferocitate cetēris regibus
et tyrannis longe praestitit.

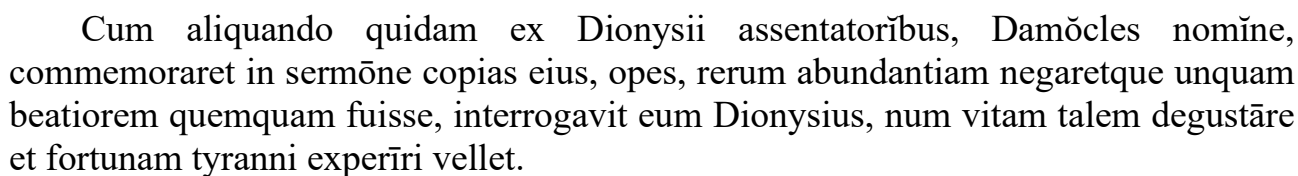
.....
.....
.....
.....
.....

Itaque, cum beatissimus
videretur, tamen semper metuit,
ne ab aliquo ex civibus aut etiam
servis suis occideretur.

.....
.....
.....
.....

.....

beatus, a, um – щасливий / **fericit**
caelo, āvi, ātum, āre – вирізувати, гравіювати / **a cizela, a grava**
cervix, icis f – шия / **ceafă, grumaz**
cetērus, a, um – інший / **celălalt**
civis, is m, f – громадянин, громадянка / **cetățean, cetățeană**
collōco, āvi, ātum, āre – ставити / **a pune, a așeza**
commemoro, avi, atum, āre – нагадувати / **a aminti, a menționa**
copiae, ārum f – запаси, достаток / **avere, bogăție; stoc**
corona, ae f – корона / **coroană**
crudelitas, ātis f – жорстокість / **cruzime**
cupio, ūvi, ūtum, ēre – прагнути, бажати / **a tinde, a dori**
Damōcles, is m – Дамокл, прибічник Діонісія Сіракузького Старшого / **Damocle, slujitor de la curtea lui Dionisos al II-lea al Siracuzei**
declaro, avi, atum, āre – свідчити; показувати / **a declara, a arăta public, a arăta**
degusto, avi, atum, āre – пробувати, пізнавати / **a gusta, a încerca**
delectus, a, um – відбірковий; вибраний / **ales, aleasă**
demitto, misi, missum, ēre – втикати, вбивати / **a înfinge; a omorî**
denique – нарешті / **în sfârșit**
dico, dixi, dictum, ēre – говорити, казати / **a zice, a spune**
diligenter – пильно, старанно, дбайливо / **precaut, asiduu, cu grijă**
Dionysius (Maior) – Діонісій (Старший) (405-367 рр. до н.е.) сіракузький тиран / **Dionisos al II-lea al Siracuzei, (405-367 î.e.n.) un tiran al Siracuzei**
divitiae, ārum f (pl.) – багатство / **bogății, averi**
epūlae, ārum f – бенкет / **ospăț, petrecere**
etiam – навіть / **chiar**
eximius, a, um – винятковий, особливий / **deosebit, ales**
exoro, axi, atum, āre – просити / **a cere, a solicita**
experior, pertus sum, iri – пробувати, перевіряти / **a pune la încercare, a proba**

extruo, struxi, structum, ēre – будувати, споруджувати / **a construi, a zidi**
ferocitas, atis f – мужність, високомірність, наглість / **sălbătăcie, ferocitate**
filum, i n – нитка / **ață, fir**
forma, ae f – форма / **formă**
fortuna, ae f – доля / **soartă**
fortunatus, a, um – успішний, щасливий / **norocos; fericit**
fulgens, ntis – той, що блищить / **strălucitor**
gladius, ii m – меч / **sabie**
hic, haec, hoc – цей / **acesta**
homo, ūnis m – людина / **om**
iam – вже / **deja**
ille, illa, illud – той / **acela**
impendeo, -, -, ēre – висіти, звисати / **a atârna**
incendo, ndi, nsum, ēre – запалювати, потрясати / **a aprinde, a arde**
interrōgo, āvi, ātum, āre – питати, запитувати / **a întreba**
is, ea, id – він / **el**
ita – так, таким чином / **așa, așadar**
itāque – отже, таким чином / **deci, așadar, astfel, prin urmare**
iubeo, iussi, iussum, ēre – наказувати / **a porunci, a ordona**
lacunar, aris n – стеля / **plafon, tavan**
lectus, i m – ліжко / **pat**
liceo, ui, -, ēre – дозволяти / **a permite**
longe – довго / **mult, îndelung**
magnificus, a, um – розкішний / **măreț, grandios, pompos, luxos**
manus, us f – рука / **mână**
medius, a, um – середній, центральний / **de mijloc, la mijloc, central**
mensa, ae f – стіл / **masă**
metuo, ui, ūtum, ēre – боятися / **a se teme, a fi îngrijorat**
ministrator, oris m – слуга / **slujitor**
ministro, āvi, ātum, āre – служити, прислужувати / **a sluji, a servi**
nec – не / **nu**
nego, āvi, ātum, āre – заперечувати / **a nega, a refuza**
nihil – ніщо / **nimic**
nolo, nolui, nolle – не хотіти; не бажати / **a nu voi**
nomen, ūnis n – ім'я / **nume**
num – невже, чи / **oare, dacă**

occīdo, cīdi, cīsum, ěre – вбивати / **a omorī, a ucide**
odor, ōris m – запах; аромат / **miros, aromă**
olim – колись; одного разу / **odinioară, cândva**
ops, opis f – *pl.* засоби; війська / **mijloace; trupe militare**
orno, āvi, ātum, āre – прикрашати / **a împodobi, a orna**
plenus, a, um – повний, наповнений / **plin, deplin**
porrigo, rexi, rectum, ěre – простягати / **a întinde, a oferi, a da**
praesto, stīti, stītum, āre – перевищувати / **a întrece**
puer, ěri m – хлопець / **băiat**
pulcher, chra, chrum – гарний / **frumos**
quam – як / **cum**
qui, quae, quod – який / **care**
quidam, quaedam, quoddam (quiddam) – деякий; якийсь / **un anumit**
quisquam, quidquam – хоч хто-небудь, що-небудь / **oricine, orice**
quod – тому що / **de aceea că, pentru că**
res, rei f – річ, справа / **lucru, fapt**
rex, regis m – цар / **rege**

satis – досить, достатньо / **destul, îndeajuns**
semper – завжди / **întotdeauna, mereu**
sermo, ōnis m – розмова, бесіда / **conversație, discuție**
servus, i m – раб / **sclav, rob**
suus, a, um – свій / **al său, a sa**
Syracusanus, i m – житель міста Сірикузи / **Siracuzan, locuitor al orașului Siracuză**
talīs, e – такий / **de acest fel, de un asemenea fel, astfel de ..., așa ...**
tam – так / **atât, așa, la fel de**
tamen – однак, проте / **totuși, cu toate acestea**
tenuis, e – тонкий / **slab, subțire**
terror, ōris m – страх / **spaimă, groază**
tyrannus, i m – тиран, деспот; правитель / **tiran, despot; monarh, rege**
unquam – коли-небудь / **cândva, când n-ar fi**
video, vidi, visum, ěre – бачити / **a vedea**
vita, ae f – життя; спосіб життя / **viață; mod de viață**
volo, volui, velle – хотіти, бажати / **a dori, a vrea**

ENUNTIATA CONDICIONALIA / ПІДРЯДНІ УМОВНІ РЕЧЕННЯ / SUBORDONATA CONDIȚIONALĂ

Умовний період складається з підрядного умовного речення (*protasis*), що містить умову, передумову, і головного речення (*apodosis*), що містить наслідок.

Підрядні умовні речення уводяться сполучниками: **si** якщо, якщо б; **nisi** якщо не, якщо б не (для заперечення всієї умови); **si non** якщо не, якщо б не (для заперечення окремого слова).

Pentru exprimarea unei condiții sunt necesare două propoziții: una principală, care conține concluzia (rezultatul) și cealaltă subordonată, care cuprinde condiția.

Deoarece există o legătură strânsă între cele două propoziții, ele formează o unitate sintactică, numită perioada condițională sau ipotetică.

Propoziția condițională se leagă de regentă prin conjuncțiile: **si** dacă; **nisi** dacă nu (când neagă întreaga condiție); **si non** dacă nu (când neagă un cuvânt în parte).

Розрізняють 4 види умовних періодів / **Subordonata condițională se clasifică astfel:**

1. *Casus reālis* (реальний вид) / **Cazul sau condiția reală**

Умова і наслідок утворюють реальну, здійснену дію. В головному і підрядному реченнях вживаються всі часи *indicativus*. В головному реченні може стояти також *imperativus* /

În care se presupune realizarea cu certitudine a condiției. Predicatul subordonatei este la modul *indicativ*. În regentă poate fi orice mod personal.

Ad exemplum:

Si vales, bene est. – Якщо ти здоровий, це добре / *Dacă ești sănătos, e bine.*

Si vis amāri, ama. – Якщо хочеш бути коханим, кохай / *Dacă vrei să fii iubit, iubește.*

2. *Casus potentiālis* (можливий вид) / **Cazul potențial**

Умова відноситься до майбутнього; наслідок уявляється можливим для здійснення. В головному і підрядному реченнях вживається *praesens coniunctivi* (для вираження недоконаного виду), *perfectum coniunctivi* (для вираження доконаного виду) /

În care condiția se consideră posibil de realizat. Predicatul subordonatei este la *coniunctivul prezent* sau *perfect*.

Ad exemplum:

Si ita putes, erres. – Якщо б ти так думав, ти б помилявся (тобто ти можеш так думати). / *Dacă ai fi gândit așa, ai fi greșit.*

Si ita putavēris, erravēris. – Якщо б ти так подумав, ти б помилювся (тобто ти можеш так подумати) / *Dacă gândeau astfel, te înșelai.*

3. *Casus irreālis* (нереальний вид) / **Cazul ireal**

Умова не здійсненна, наслідок неможливий. В головному і підрядному реченнях вживається *imperfectum coniunctivi* (якщо умова і наслідок не відбулися тепер), і *plusquamperfectum coniunctivi* (якщо умова і наслідок не були можливими до виконання в минулому) /

În care condiția este socotită contrară realității, irealizabilă. Predicatul subordonatei este la *coniunctiv imperfect* sau *mai mult ca perfect*.

Ad exemplum:

Si ita putāres, errāres. – Якщо б ти так думав (тепер, зараз), ти б помилявся (але ти так не думаєш) /

Dacă ai fi gândit astfel (acum), ai fi greșit (dar tu nu gândești așa).

Si ita putavisses, erravisses. – Якщо б ти так думав (в минулому), ти б помилявся (але ти так не думав) /

Dacă gândeai astfel (în trecut), greșeai (dar nu te gândeai astfel).

4. Мішаний вид / Grupă mixtă

Головне речення відноситься до одного виду умовного періода, підрядне – до іншого. У таких випадках найчастіше в головному реченні вживається *futūrum indicatīvi*, в підрядному – *praesens coniunctīvi* /

Regenta se referă la un caz al subordonatei condiționale, subordonata – la altul. În asemenea cazuri cel mai des în regentă se utilizează *futūrum indicatīvi*, iar în subordonată – *praesens coniunctīvi*.

Ad exemplum:

Si ita putes, errabis. – Якщо б ти так думав, ти будеш помилятися /

Dacă te gândeai astfel, te vei înșela.

Умовно-побажальні підрядні речення / Subordonata condițională

Уводяться сполучниками **dum, modo, dummodo** тільки б, лише б. Заперечення **ne**. Вживається *coniunctīvus* згідно правила *consecutio temporum* /

Se introduce prin conjuncțiile dum, modo, dummodo numai să, numai dacă, cu condiția că. Negația – ne. Acestea se construiesc cu *conjunctivul* și conțin și o nuanță temporală.

Ad exemplum:

Oděrint, dum metuant. – Нехай ненавидять, тільки би боялися /

Lasă-i să urască, numai să aibă frică.

ENUNTIATA RELATIVA / ПІДЯРДНІ ОЗНАЧАЛЬНІ (ВІДНОСНІ) РЕЧЕННЯ / PROPOZIȚIA ATRIBUTIVĂ - RELATIVĂ

Уводяться означальними (відносними) займенниками і прислівниками (**qui, qualis** який, **quantus** який великий, **quot** скільки, **ubi** де, **unde** звідки, **quo** куди, де, **qua** де, куди, звідки, **ut, quomodo** як, яким чином; **quicumque** який-небудь, **quisquis** який би не etc.) /

Propozițiile atributive-relative sunt subordonatele care se leagă de regentă prin pronumele relativ sau adverb de relație (qui, qualis care quantus, cât de mare, ubi unde, unde de unde, quo în ce direcție, unde, qua unde, în ce direcție, ut, quomodo cum, în ce mod; quicumque oricare, quisquis fiecare etc.) având rol de atribut al unui cuvânt din regentă.

I. Власне означальне підрядне речення означає певне слово в головному реченні. Вживається *indicatīvus* /

Propozițiile atributive-relative se referă la un cuvânt anumit din regentă. Predicatul este la modul *indicativ*.

Ad exemplum:

*Liber, quem puer legit, curiosus est. – Книга, яку читає хлопчик, цікава /
Cartea pe care o citește băiatul este interesantă.*

II. Означальні (означально-обставинні) підрядні речення можуть містити відтинки мети, наслідку, причини, умови, поступки.

Вживається *coniunctivus* за правилом *consecutio temporum*. /

Subordonata atributivă (circumstanțială) poate conține nuanțe de scop, consecință, cauză, condiție, concesie.

Modul folosit în aceste subordonate este conjunctivul conform regulii *consecutio temporum*.

**1. Означальне підрядне речення з відтинком мети /
Subordonata atributivă cu nuanțe de scop**

Ad exemplum:

Legāti missi sunt, qui pacem petērent. – Були послані послы, які б просили мир (= щоб просити мир) /

Au fost trimiși soli care să ceară pace (=să ceară pace).

**2. Означальне підрядне речення з відтинком наслідку /
Subordonata atributivă cu nuanțe de consecință**

Ad exemplum:

Nullus dolor est, quem tempus minuat. – Немає такого болю, якого б не послабив час (= щоб його не послабив час) /

Nu există așa durere, care să nu fie vindecată de timp (= timpul să n-o vindece).

**3. Означальне підрядне речення з відтинком причини /
Subordonata atributivă cu nuanțe de cauză**

Ad exemplum:

Eos libros non condemno, quippe quos nunquam legērim. – Ці книги я не осуджую, оскільки ніколи їх не читала /

Aceste cărți nu le condamn, deoarece nu le-am citit niciodată.

**4. Означальне підрядне речення з відтинком умови /
Subordonata atributivă cu nuanțe de condiție**

Ad exemplum:

Quemcumque quaerit calamitas, facile invenit. – Кого шукає (= якщо кого й шукає) біда, легко знаходить /

Oricine va fi căutat de nenorocire (=dacă este căutat), va fi găsit.

**5. Означальне підрядне речення з відтинком поступки /
Subordonata atributivă cu nuanță de concesie**

Ad exemplum:

Ego, qui te consolari cupio, consolandus ipse sum. – Я, котрий (= хоч я) хочу тебе втішити, сам потребу́ю бути втішеним /

Eu, cel ce (=măcar că) vreau să te încurajez, singur necesit încurajare.

EXERCITIA / ВПРАВИ / EXERCII

1. Перекладіть речення українською мовою та вкажіть тип підрядного речення /

Traduceți enunțurile în limba română și indicați felul subordonatei:

1. Postquam Tarquinius Superbus Roma expulsus est, duo consules creati sunt, qui rem publicam administrarent.

2. Si quenquam amicum existimas, cui non tantumdem credis quantum tibi, vehementer erras.

3. Si divitiae nos ab amore et honore prohibent, divitesne sumus?

4. Honora patrem tuum et matrem tuam, quibus multa bona debes!

5. Si attenta fuisses, certe omnia intellexisses.

6. Quaecumque fortuna nostra erit, aequo animo feremus.

7. Minus saepe erres, si scias, quid nescias.

8. Innocentia est affectio talis animi, quae noceat nemini.

9. Quae vita fuisset Priamo, si ab adulescentia scivisset, quos eventus senectutis esset habiturus?

10. Poma ex arboribus, si cruda sunt, vi avelluntur, si matura et cocta, decidunt.

Vocabulum

administro, āvi, ātum, āre – управляти / **a conduce**
adulescentia, ae f – юність, молодість / **adolescență, tinerețe**
aequus, a, um – рівний / **neted**
affectio, onis f – вплив, стан / **influență, stare**
amīcus, i m – друг / **amic, prieten**
ānīmus, i m – дух, душа / **spirit, suflet**
arbor, ōris f – дерево / **arbore, copac**
attentus, a, um – уважний, зосереджений / **atent, concentrat**
avello, velli, vulsum, ēre – зривати / **a rupe**
bonum, i n – добро / **bine**
certe – напевно, дійсно / **sigur, într-adevăr**

consul, ūlis m – консул / **consul**
coquo, coxi, coctum, ēre – дозрівати / **a coace**
credo, dīdi, dītum, ēre – вірити / **a crede**
creo, āvi, ātum, āre – вибирати, призначити / **a alege, a numi**
crudus, a, um – незрілий, неспілий / **crud, necopt**
debeo, ui, ĭtum, ēre – бути зобов'язаним, мусити / **a datora, a trebui**
decido, cīdi, -, ēre – падати / **a cădea**
dives, ĭtis – багатий / **bogat**
divitesne = divites + -ne
divitiae, ārum f (pl.) – багатство / **bogăție**
duo, duae, duo – два / **doi**
erro, āvi, ātum, āre – помилятися / **a greși**

eventus, us *m* – випадок, пригода /
întâmplare, aventură
existîmo, avi, atum, âre – вважати, думати /
a gândi, a crede
expello, puli, pulsum, ěre – розганяти,
знищувати / a îndepărta, a alunga
fero, tuli, latum, ferre – нести, переносити
/ a duce, a transforma
fortuna, ae *f* – доля / soarta
habeo, ui, ĩtum, ěre – мати / a avea
honor, ōris *m* – честь, пошана / cinste,
onoare
honōro, āvi, ātum, āre – поважати /
a onora, a cinsti
innocentia, ae *f* – невинність / inocență,
nevinovăție
intellĕgo, lexi, lectum, ěre – розуміти /
a înțelege
mater, tris *f* – мати / mamă
maturus, a, um – дозрілий, дорослий /
matur, copt
multus, a, um – численний / mult,
numeros
-ne (питальна частка) – чи / oare
nemo – ніхто / nimeni
nescio, ĩvi, ĩtum, ĩre – не знати / a nu ști
noceo, cui, cĭtum, ěre – шкодити /
a dăuna, a face rău
omnis, e – весь / tot; întreg
parvus, a, um – малий, незначний / mic;
puțin însemnat
postquam – після того як / în urma, după
aceea
pater, tris *m* – батько / tată

pomum, i *n* – плід (з дерева) / poamă,
fruct
Priāmus, i *m* – Приам, цар Трої / Priam,
regele Troiei
prohibeo, ui, ĩtum, ěre – перешкоджати,
стримувати / a împiedica, a opri
publicus, a, um – громадський, державний
/ public, de stat
quantum – скільки / cât
qui, quae, quod – який / care
quicumque, quaecumque, quodcumque –
який би не / oricine, oricare
quisquam, quidquam – хоч хто-небудь,
що-небудь / măcar cineva, ceva
res, rei *f* – річ, справа / lucru, fapt
Roma, ae *f* – Рим / Roma
saepe – часто / deseori
scio, ĩvi, ĩtum, ĩre – знати / a ști
senectus, ūtis *f* – старість / bătrânețe
sum, fui, -, esse – бути / a fi
talis, e – такий / astfel
tantumdem – стільки ж / tot atît
Tarquinius Superbus, i *m* – Тарквіній
Гордий, сьомий римський цар / Tarquinius
Superbus, al șaptelea rege al Romei
tu – ти / tu
tuus, a, um – твій / al tău
vehementer – сильно / tare, extrem
vis (Acc. vim; Abl. vi), *f* – сила, міць /
putere, forță
vita, ae *f* – життя; спосіб життя / viață,
mod de viață

2. Перекладіть текст українською мовою та вкажіть підрядні речення /
Traduceți textul în limba română indicând subordonatele:

DE PROSERPINA

Proserpina Iovis et Cereris filia fuit.

Celebris virginis pulchritudo Plutonis, Orci regis, amorem incitavit.

Proserpina aliquando in campo celebri floribus et caelo salubri delectabatur.

Tum Pluto e regno suo evolavit et virginem in Orcum asportavit.

Gravi dolore incitata mater ad Iovem properavit.

.....
“Filia mea, – inquit, – a Plutone asportata est. Nisi atrox fratris nostri scelus
cohibuēris, mortales homīnes deōrum iura repudiabunt”.
.....

.....
At Iuppiter: “Non omni tempore in Orco Proserpina manebit, sed dimidium anni
tecum in terris, dimidium autem Plutonis coniunx erit”.
.....

.....
Itaque dum Proserpina in tristi Plutonis regno est, gravi hieme terrae tenentur.
.....

.....
Sed aestate dea in terras et ad matrem remigrat, agris et hortis fruges, campis
flores, hominibus mortalibus voluptatem praebet.
.....
.....

Vocabulum

a (ab) (+Abl.) – від / din, de la
ad (+Acc.) – до / spre, către
aestas, ātis *f* – літо / vara
ager, agri *m* – поле / câmp
aliquando – колись / cândva

amor, ōris *m* – кохання, любов / iubire,
dragoste, amor
annus, i *m* – рік / an
asporto, āvi, ātum, āre – відправляти /
a trimate

at – але, що ж стосується / **dar, iar**; **în ceea ce privește**
atrox, ōcis – страшний / **teribil, îngrozitor**
autem – а, однак / **iar, dar, însă**
caelum, *i n* – небо / **cer**
campus, *i m* – поле / **câmp, ogor**
celēber, bris, bre – славний / **celebru, vestit**
Ceres, ēris *f* – Церера, богиня землеробства, полів і рослинності / **Ceres, zeița întregii lumi vegetale**
cohibeo, bui, bitum, ēre – стримувати, обмежувати / **a reține, a înfrâna**
coniunx, iūgis *f* – дружина, наречена / **soție, mireasă**
cum (+Abl.) – з, разом / **cu, împreună**
dea, ae *f* – богиня / **zeiță**
delecto, āvi, ātum, āre – захоплювати, тішити / **a desfăța, a încânta**
deus, *i m* – бог / **zeu**
dimidium, *ii n* – половина / **jumătate**
dolor, ōris *m* – біль; страждання; сум / **durere, suferință, tristețe**
dum – поки; під час / **în timp ce, până ce**
e, ex (+Abl.) – з, від / **din, de la**
evolo, avi, atum, āre – вилітати / **a zbură, a evada**
filia, ae *f* – дочка / **fiică**
flos, floris *m* – квітка / **floare**
frater, tris *m* – брат / **frate**
frux, frugis *f* – плід / **fruct, rod**
gravis, e – важкий / **greu**
hiems, hiēmis *f* – зима / **iarna**
homo, īnis *m* – людина / **om**
hortus, *i m* – сад / **grădină**
in – в, на (на питання „куди?” – з *Acc.*; на питання „де?” – з *Abl.*) / **în, la (la întrebarea unde? (direcția) cu Acc., iar la întrebarea unde? cu Abl.)**
incito, āvi, ātum, āre – спонукати / **a îndemna**
inquit – говорить, каже / **zice, spune**
itāque – отже, таким чином / **așadar, prin urmare**
Iuppiter, Iovis *m* – Юпітер, римський верховний бог, цар неба, богів і людей /

Jupiter, zeul suprem, regele cerului, zeilor și a oamenilor
ius, iuris *n* – право / **drept**
maneo, mansi, mansum, ēre – залишатися / **a rămâne**
mater, tris *f* – мати / **mamă**
mortālis, e – смертний / **muritor**
nisi – якщо не / **dacă nu**
omnis, e – весь / **tot, întreg**
Orcus, *i m* – Орк (підземний світ, царство тіней) / **Orcus (lumea subterană, împărăția umbrelor)**
Pluto, onis *m* – Плутон, бог підземного царства / **Pluton, zeul Lumii subterane în mitologia clasică**
praebeo, ui, itum, ēre (+Dat.) – виконувати, робити / **a îndeplini, a face**
propēro, āvi, ātum, āre – спішити / **a se grăbi**
Proserpina, ae *f* – Прозерпіна (дочка Церери, дружина Плутона, богиня підземного царства, покровителька рослин) / **Proserpina (fiica lui Ceres, soția lui Pluto, zeița infernului, protectoarea plantelor)**
pulchritūdo, īnis *f* – краса / **frumusețe**
regnum, *i n* – царство / **împărăție**
remigro, avi, atum, āre – переселятися назад, повертатися / **a se întoarce**
repudio, avi, atum, āre – відхиляти, зневажати / **a disprețui, a refuza**
rex, regis *m* – цар / **rege**
salūber, bris, bre – цілющий / **vindecător, tămăduitor**
scelus, ēris *n* – злочин / **crimă**
sed – але / **dar, iar**
suus, a, um – свій / **al său, a sa**
tecum = te + cum
teneo, ui, tentum, ēre – тримати / **a ține**
terra, ae *f* – земля / **pământ**
tristis, e – сумний / **trist**
tu – ти / **tu**
tum – тоді / **atunci**
video, vidi, visum, ēre – бачити / **a vedea**
virgo, īnis *f* – дівчина / **fată**
voluptas, ātis *f* – насолода, бажання / **dorință, plăcere**

MANDATE AD MEMORIAM! ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ! REȚINEȚI!

GAUDEAMUS / ВЕСЕЛИМОСЬ! / SĂ NE BUCURĂM, AȘADAR

LATINA	УКРАЇНСЬКА	ROMÂNĂ
Gaudeāmus igitur, Iuvēnes dum sumus! Post iucundam iuventūtem, Post molestam senectūtem, Nos habēbit humus.	Погуляймо, юнаки, Поки в нас є сила. Мине молодість щаслива, Мине старість докучлива, Вкриє нас могила.	Să ne bucurăm, așadar, Cât încă suntem tineri Fiindcă dup-o tinerețe agitată, Și-o bătrânețe-ngreunată, Țărâna ne va avea pe toți.
Ubi sunt, qui ante nos In mundo fuēre? Transeas ad supēros, Transeas ad infēros, Hos si vis vidēre.	[Де ті, що жили колись На розлогім світі? Треба чи під землю йти, Чи на небо злинути, Щоби їх зустріти (<i>А. Содомира</i>)]	Unde-s, oare Cei ce-au trăit înainte-ne? Poți s-ajungi până-n Ceruri Sau să păsești prin Iad De dorești să-i revezi.
Vita nostra brevis est, Brevi finiētur, Venit mors velociter, Rapit nos atrociter, Nemini parcētur.	Ми недовго живемо, Швидко вік минає. Смерть, не гаючись, прилине, Без розбору всіх поглине – Смерть жалю не знає.	Viața ne este scurtă Va fi terminată prea curând, Moartea vine fulgerător Atroce ne agață-n ghearele-i. Nimeni nu-i cruțat de-aceasta.
Vivat Academia, Vivant professōres! Vivat membrum quodlibet, Vivant membra quaelibet, Semper sint in flore!	Хай живуть нам вузи всі, Вся наша еліта: Професори і доценти, Аспіранти і студенти, – "Многая їм літа!"	Trăiască școala! Trăiască profesorii! Trăiască fiecare-ntrebător! Trăiască fiecare-ntrebătoare! Fie ca ei să-nflorească de-a pururi!
Vivant omnes virgīnes, Gracīles, formōsae! Vivant et muliēres Tenērae, amabīles, Bonaе, laboriōsae!	Хай дівчата всі живуть, Негорді, красиві, Хай живуть нам молодиці, Наші любі, ніжнолиці, Добрі, не ліниві!	Trăiască toate fecioarele Binevoitoare și curate la suflet! Trăiască, de-asemeni, Femeile tandre, iubitoare Și pline de hărnicie!
Vivat et Respublīca Et qui illam regit! Vivat nostra civitas, Maecenātum caritas, Quae nos hic protegit!	Хай живе республіка Й той, хто управляє; Хай живе наша спільнота Й благодійників щедрота, Що про всіх нас дбає.	Trăiască patria Și cei ce-o conduc! Trăiască-ne orașul Și binefăcătorii acestuia Care, prin caritatea lor, ne oferă siguranță!
Pereat tristitia, Pereant dolōres, Pereat diabōlus, Quivis antiburschius Atque irrisōres!	Всякий смуток геть від нас, Песимізму досить; Всякий біс нехай сконає, Що студентам не сприяє На глум їх підносить. <i>Переснів Михайла Білика</i>	Fie ca tristețea să piară! Fie ca urătorii să piară! Fie ca Diavolul să piară! Fie ca oricine-i împotriva școlii noastre, Oricine-ar râde de-aceasta, să piară! <i>Traducere Silviu Marin</i>

Vocabulum

academia, ae *f* – академія / **academie**
amabilis, e – приємний, милий / **amabil, plăcut**
ante (+Acc.) – перед / **înainte, până la**
antiburschius, ii *m* – той, хто проти молоді / **cel care este împotriva tineretului**
atque – i, a також / **și, de asemenea**
atrociter – суворо, безжалісно / **sever, nemilos**
bonus, a, um – добрий, хороший / **bun**
brevis, e – короткий / **scurt**
caritas, ātis *f* – повага, пошесть / **stimă, onoare**
civitas, ātis *f* – держава / **stat**
diabŏlus, i *m* – чорт, диявол / **diavol, drac**
dolor, ōris *m* – біль; страждання; сум / **durere; suferință, tristețe**
dum – поки / **până**
finio, īvi, ĩtum, ĩre – закінчувати / **a termina, a finișa**
flos, floris *m* – квітка, цвіт / **floare, înflorire**
formŏsus, a, um – прекрасний, гарний / **minunat, frumos**
gaudeo, gavĭsus sum, ěre – радіти, веселитися / **a se bucura, a se înveseli**
gracĭlis, e – стрункий / **grațios, mlădios**
habeo, ui, ĩtum, ěre – мати, володіти / **a avea, a poseda**
hic, haec, hoc – цей, ця, це / **acesta, aceasta**
humus, i *f* – земля, ґрунт / **pământ, sol**
igĭtur – отже / **decī, așadar**
ille, illa, illud – той / **acela**
infĕri, ōrum *m* – підземні (боги); ті, що внизу / **zei din infern; cei, din infern (de jos)**
irrĭsor, ōris *m* – насмішник / **batjocoritor**
iucundus, a, um – щасливий, приємний / **fericit, plăcut**
iuvĕnis, is *m, f* – юнак; дівчина; молода людина / **june, fată; tânăr**
iuventus, ūtis *f* – молодість / **tinerețe**
laboriŏsus, a, um – працьовитий / **muncitor**
maecēnas, ātis *m* – меценат, покровитель / **meceant, protector**

membrum, i *n* – тіло, член / **corp, membru**
molestus, a, um – важкий, обтяжливий / **greu, împovărat**
mors, mortis *f* – смерть / **moarte**
mulier, ěris *f* – жінка / **femeie**
mundus, i *m* – світ, всесвіт / **lume, univers**
nemo – ніхто / **nimeni**
nos – ми / **noi**
noster, nostra, nostrum – наш / **nostru**
omnis, e – весь / **tot**
parco, pepercī, –, ěre (+Dat.) – жаліти, щадити / **a părea rău, a cruța**
pereo, ii (īvi), ĩtum, ĩre – гинути / **a pieri**
post (+Acc.) – після / **după, apoi**
professor, ōris *m* – професор / **profesor**
protĕgo, texi, tectum, ěre – захищати / **a apăra, a proteja**
quī, quae, quod – який / **care**
quĭlibet, quaelibet, quodlibet – будь-який, кожен / **oricare, fiecare**
quĭvis, quaevis, quodvis – який завгодно, всякий / **oricare a fi**
rapio, rapui, raptum, ěre – брати, хапати / **a lua, a înhăța**
rego, rexi, rectum, ěre – керувати, правити / **a conduce, a cârmui**
res publica, rei publicae *f* – держава / **stat**
senectus, ūtis *f* – старість / **bătrânețe**
sum, fui, –, esse – бути / **a fi**
supĕri, ōrum *m* – небесні боги / **zei cerești**
tener, ěra, ěrum – ніжний / **gingaș**
transeo, ii (īvi), ĩtum, ĩre – переходити / **a trece**
tristitia, ae *f* – сум, смуток; журба / **tristețe, dor**
ubi – де / **unde**
velocĭter – швидко, хутко / **repede**
venio, veni, ventum, ĩre – приходити / **a veni**
virgo, ĩnis *f* – дівчина / **fată**
vita, ae *f* – життя / **viață**
vivo, vixi, victum, ěre – жити / **a viețui**
volo, volui, velle – хотіти, бажати / **a vrea, a dori**

PATER NOSTER

Pater noster, qui es in coelis,
 sanctificētur nomen Tuum.
 Adveniat regnum Tuum.
 Fiat voluntas Tua, sicut in coelo et in terra.
 Panem nostrum quotidiānum da nobis hodie.
 Et dimitte nobis debīta nostra, sicut et nos
 dimittimus debitoribus nostris.
 Et ne nos inducas in tentationem,
 sed libēra nos a malo. *Amen.*

Vulgata "Matthaeus", VI, 9-13

Vocabulum

advenio, veni, ventum, īre – приходити / **a veni**
caelum, i n – небо, небеса / **cer, ceruri**
debitor, ōris m – боржник / **datornic**
debitum, i n – борг / **datorie**
dimitto, misi, missum, ěre – звільняти,
 відпускати / **a elibera, a ierta**
do, dedi, datum, dāre – давати / **a da**
fio, factus sum, fiēri – робитися, ставатися /
a se face, a se întâmpla
hodie (hoc+die) – сьогодні / **astăzi**
induco, duxi, ductum, ěre – вводити /
a duce
libēro, avi, atum, āre – звільняти /
a elibera
malum, i n – зло / **rău**
nomen, nomīnis n – ім'я / **prenume**
nos – ми / **noi**

noster, nostra, nostrum – наш / **nostru**
panis, is m – хліб / **pâine**
pater, patris m – батько, отець / **tată, părinte**
qui, quae, quod – який / **care**
quotidiānus (cotidiānus), a, um –
 щоденний, звичайний / **zilnic, cotidian**
regnum, i n – царство / **împărăție**
sanctifico, avi, atum, āre – освячувати /
a sfinți
sicut – як / **cum**
tentatio, ōnis f – випробовування /
încercare, ispită
terra, ae f – земля / **pământ**
tuus, a, um – твій / **al tău**
voluntas, atis f – воля / **voie**

Українська

Отче наш, Ти що єси на небесах,
 нехай святитися ім'я Твоє,
 нехай прийде царство Твоє,
 нехай буде воля Твоя,
 як на небі, так і на землі.
 Хліб наш насущний, дай нам, днесь,
 і прости нам провини наші,
 як і ми прощаємо винуватцям нашим
 і не введи нас у спокусу,
 а ізбави нас від лукавого. *Амінь.*

Română

Tatăl nostru Care ești în ceruri,
 sfințească-se numele Tău,
 vie împărăția Ta,
 fie voia Ta,
 precum în cer așa și pe Pământ.
 Pâinea noastră cea de toate zilele,
 dă-ne-o nouă astăzi
 și ne iartă nouă greșalele noastre
 precum și noi iertăm greșiților noștri
 și nu ne duce pe noi în ispită,
 ci ne izbăvește de cel rău. **Amin.**

AVE, MARIA

Ave, Maria, gratiae plena, Domīnus Tecum, benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris Tui, Iesus. Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc et in hora mortis nostrae. Amen.

Vocabulum

aveo, -, -, ēre – бути здоровим (ave! здрастуй, радуйся) / **să fii sănătos (ave! să fii sănătos, bucură-te)**
benedictus, a, um – благословенний / **binecuvântat**
cum (+Abl.) – з / **cu**
Deus, Dei m – Бог / **Dumnezeu**
Domīnus, i m – Господь / **Domnul**
fructus, us m – плід / **rod**
gratia, ae f – милість, благодать / **har**
hora, ae f – година / **oră**
Iesus, u m – Ісус / **Isus**
mater, tris f – мати / **mamă**
mors, mortis f – смерть / **moarte**

mulier, mulieris f – жінка / **femeie**
nos – ми / **noi**
nunc – зараз, тепер / **acum**
oro, avi, atum, āre – молитися / **a se ruga**
peccator, ōris m – грішник / **păcătos**
plenus, a, um – повний / **plin**
pro (+Abl.) – за / **pentru**
sanctus, a, um – святий / **sfânt**
tecum = cum te
tu – ти / **tu**
tuus, a, um – твій / **al tău**
venter, tris m – живіт, черево, лоно / **pântece**

Українська

Радуйся, Маріє, благодаті сповнена; Господь з тобою; Благословенна ти між жінками і благословенний плід утроби твоєї Ісус. Свята Маріє, Мати Божя, молись про нас грішних нині і в час нашої смерті. Амінь.

Română

Bucură-te Marie, cea plină de har, Domnul este cu tine.
Binecuvântată ești tu între femei și binecuvântat este rodul pântecelui tău, Iesus. Sfântă Marie, Maica lui Dumnezeu, roagă-te pentru noi, păcătoșii, acum și în ceasul morții noastre. Amin.

AD CICERŌNEM

Dísertíssíme Rómŭlí nepótum
 Quót sunt quótque fuére, Márce, Túlli,
 Quótque póst aliís erúnt in ánnis,
 Grátíás tibi máxímás Catúllus.
 Ágit péssímus ómniúm poéta,
 Tánto péssímus ómniúm poéta,
 Quánto t(u) óptímus ómniúm patrónus.

Gaius Valerius Catullus

Vocabulum

ago, egi, actum, ěre – робити, діяти /
a face, a acĵiona
alius, alia, aliud – інший (з багатьох) / **altul**
(dintre mulĵi alĵii)
annus, i m – рік / **an**
bonus, a, um – хороший / **bun**
Catullus, i m – Катул (*Гай Валерій*),
 римський ліричний поет (бл.87-54 рр. до
 н.е.) / **Gaius Valerius Catullus poet lyric**
roman (n. c. 87 î.Hr.- d. c. 54 î.Hr.)
Cicěro, onis m – Цицерон / **Cicero**
disertus, a, um – вчений, красномовний /
învăĵat, elocvent
gratia, ae f – подяка, милість / **mulĵumire**
gratias agěre – дякувати / **a mulĵumi**
magnus, a, um – великий / **mare, măreĵ**
malus, a, um – поганий / **rău**
Marcus, i m – Марк / **Marcus**
nepos, otis m – нащадок / **nepot, urmaş**

omnis, e – увесь / **tot, întreg**
patronus, i m – покровитель; адвокат /
patron; avocat
poěta, ae m – поет / **poet**
quanto – наскільки / **atât**
quot – скільки / **cât**
Romŭlus, i m – Ромул (легендарний
 засновник Риму, брат Рема) / **Romulus,**
fratele-geamăn a lui Remus;
legendarul întemeietor şi primul rege
al Romei
sum, fui, —, esse – бути / **a fi**
tantus, a, um – такий значний / **atât de**
măreĵ
Tullius, i m – Туллій (римський номен)
 / **Tullius (nume roman)**

Українська

До Цицерона

*Найкрасномовніший із Ромулових чад,
 Із тих, які живуть, із тих, що вже немає,
 Із тих, що принесе майбутніх років ряд, —
 Мій Марку Туллію! Хвалу тобі без краю
 І дяку без кінця Катулл зложити рад —
 Катулл, між усіма поетами найгірший,
 Такий між усіма поетами найгірший,
 Як ти між усіма найкращий адвокат.*

Переклад Миколи Зерова

Română

Către Cicero

Tu, cel mai elocvent dintre nepoții,
Lui Romulus, de azi, o ! Marcu Tulliu,
Și din trecut și din viitorime.
Catul ți-aduce mulțumire ție,
El, chiar cel mai rău dintre toți poeții.
El cel mai rău e dintre toți poeții,
Cum dintre avocați tu cel mai bun ești !
Traducerea lui N.I.Herescu

AD MELPOMENEN

Éxegí monumént(um) aére perénniús
Régalíque sitú píramid(um) áltiús,
Quód non ímber edáx, nón Aquil(o) ímpoténs
Póssit díruer(e) aút ínnumerábílís
Ánnorúm seriés ét fuga témporúm.

Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitin(am): usqu(e) ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.

Dicar, qua violens obstrepit Aufidus
Et qua pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populor(um), ex humili potens,
Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quaesitam meritis et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Quintus Horatius Flaccus

Vocabulum

Aeolius, a, um – еолійський / **eolian, eolic**
aes, aeris n – мідь / **cupru**
agrestis, e – польовий, степовий / **de**
câmp, de stepă
altus, a, um – високий / **înalt**
annus, i m – рік / **an**
Aquilo, onis m – Аквілон (бог північного,
свіжого вітру) / **Aquilo (zeul vântului**
septentrional de nord)

Aufidus, i m – Ауфід (річка в Апулії на
батьківщині Горація) / **Aufidus (râu în**
Apulia, patria lui Horațiu)
Capitolium, ii n – Капітолій / **Capitoliu**
carmen, inis n – пісня, вірш / **cântec,**
poezie
cingo, cinxi, cinctum, ěre – увінчувати,
прикрашати / **a croșeta, a împodobi**
coma, ae f – волосся / **păr**

cresco, crevi, cretum, ẽre – рости, зростати / **a creşte**
Daunus, i m – Давн (персонаж римської традиції) / **Daunus (personaj roman)**
deduco, xi, ctum, ẽre – зводити, виводити / **a deduce**
Delphicus, a, um – дельфійський / **delfic dico, dixi, dictum, ẽre** – говорити / **a vorbi diruo, rui, rutum, ẽre** – руйнувати / **a ruina**
edax, acis – їдкий / **caustic**
exigo, exegi, exactum, ẽre – споруджувати, вибудовувати / **a construi**
fuga, ae f – біг; плин / **fugă, flux**
humilis, e – низький; простонародний / **scăzut, obişnuit**
imber, bris m – дощ, злива / **ploaie, aversă**
impotens, entis – безсилий, слабкий / **slab, fără putere**
innumerabilis, e – незліченний / **innumerabil, de nenumărat**
Italus, i m – італієць / **italian**
laus, laudis f – хвала, слава / **laudă, slavă**
Libitina, ae f – Лібітина (богиня захоронення); смерть / **Libitina (zeiţa înmormântării); moarte**
laurus, i f – лавровий вінок / **cunună de laur**
Melpomene, es f – Мельпомена (муза трагедії і ліричної поезії) / **Melpomene (muza tragediei şi a poeziei lirice)**
meritum, i n – заслуга, винагорода, ласка / **merit, răsplată**
modus, i m – спосіб, форма, ритм / **mod, formă, ritm**
monumentum, i n – пам'ятник / **monument**
morior, mortuus sum, mori – вмирати, гинути / **a muri, a pieri**
obstrepo, strepui, strepitum, ẽre – шуміти /

a face gălăgie, a vâjâi
pars, partis f – частина / **parte**
pauper, ẽris – бідний / **sărac**
perennis, e – міцний; довговічний / **tare, puternic, viguros; trainic, durabil**
pontifex, icis m – понтифік, жрець / **pontif, sacerdot**
populus, i m – народ / **popor**
possum, potui, -, posse – могли / **a putea**
posterus, ẽra, ẽrum – наступний / **următorul**
potens, entis – міцний, могутній / **tare, puternic**
princeps, ipis – перший / **primul**
pyramis, idis f – піраміда / **piramidă**
quaesitus, a, um – удаваний; вишуканий / **ipocrit, simulat; rafinat**
recens, entis – свіжий, недавній / **proaspăt, recent**
regalis, e – царський / **regal**
regno, avi, atum, ăre – царювати, владарювати / **a domina, a stăpâni**
scando, scandi, scansum, ẽre – сходити, підніматися / **a răsări, a se ridica**
series, ei f – ряд / **serie, rând**
situs, us m – положення; споруда / **poziţie; clădire**
sumo, sumpsi, sumptum, ẽre – брати, проймати (гордістю) / **a se mândri**
superbia, ae f – гордість / **mândrie**
tacitus, a, um – мовчазний / **tăcut**
tempus, őris n – час / **timp**
violens, entis – стрімкий / **năvalnic, brusc**
virgo, inis f – діва / **fecioară, divă**
vito, avi, atum, ăre – уникати; спасатися / **a evita, a se salva**
volens, entis – бажаючи, прихильний / **doritor, favorabil**

Українська

До Мельпомени

Звів я пам'ятник свій. Довше, ніж мідь дзвінка,
Вищий од пірамід царських, простойть він.
Дош його не роз'їсть, не сколихне взимі,
Впавши в лют, Аквілон; низка років стрімких —
Часу біг коловий — в прах не зітре його.

Смерті весь не скорюсь; не западе в імлу
Частка краща моя. Поміж потемками
Буду в славі цвісти, поки з Весталкою
Йтиме понтифік-жрець до Капітолію.
Там, де Авфід бурлить, де рільникам колись
Давн за владаря був серед полів сухих, —
Будуть знати, що я — славний з убогого —
Вперше скласти зумів по-італійському
Еолійські пісні. Горда по праву будь,
Мельпомено, й звінчай, мило всміхаючись,
Лавром сонячних Дельф нині й моє чоло.

Переклад Андрія Содомори

Română

Către Melpomenen

Un monument nălțat-am, care mai veșnic e decât arama
și-atât de nalt cum nu-s înalte nici piramidele regești;
pe el nici ploaia rozătoare, nici vânt năpraznic nu-l dărâmă
și nu îl vor clinti nici anii ce nu poți să îi socotești
cum trec în șiruri nesfârșite cu clipele ce fug mereu.

Nu voi muri întreg: din mine o parte, partea cea mai mare,
va-nfrânge Moartea și, prin slava ce-mi vor nălța urmașii, eu
în orice veac la fel de tânăr voi crește fără încetare,
cât timp Pontiful și Vestala pe Capitoliu s-or sui.

Vor spune toți acolo unde Aufidul vuie răzvrătit
și-n secetoasele ogoare pe care Daunus domni
vor spune toți de mine, care-am ajuns, din umil neam ieșit,
un domn puternic, ca întâiul eoliana armonie
în cânt latin am mlădiat-o. O, Melpomene, îți adună
din slava-aceasta partea care pe drept ți se cuvine ție
și pletele cu laur delfic voioasă mi le încunună.

Traducerea lui N.I.Herescu

SENTENTIAE LATINAE
КРИЛАТИ ЛАТИНСЬКІ ВИСЛОВИ
AFORISME LATINEȘTI

1.	Ab imo pectore.	Від щирого серця. Din tot sufletul.
2.	Alea iacta est (<i>Caesar</i>).	Жереб кинуто. Zarul este aruncat (riscul este acceptat).
3.	Amicitia vitam ornat.	Дружба прикрашає життя. Prietenia împodobește viața.
4.	Amicus omnibus, amicus nemini.	Друг для усіх нікому не є другом. Prietenul tuturor este al nimănui.
5.	Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas (<i>Aristoteles</i>).	Друг – Платон, друг – Сократ, але істина дорожча. Mi-e prieten Platon, mi-e prieten – Socrate, dar mai prieten mi-e adevărul.
6.	Amicus verus amōre, more, ore, re cognoscitur.	Вірний друг пізнається з любові, з поведінки, з мови і зі справ. Un prieten fidel poate fi recunoscut prin dragoste, comportament, vorbă și faptă.
7.	Amor et tussis non celatur.	Любов і кашель не приховаш. Dragostea și tusea nu pot fi ascunse.
8.	Amor matris carissimus omnium rerum est.	Із усього на світі материнська любов найцінніша. Dragostea mamei e mare, de n-are hotare.
9.	Amor, ut lacrima, ab oculis oritur, in cor cadit (<i>Publius Syrus</i>).	Кохання, неначе сльоза: починається з очей, а западає в серце. Dragostea începe de la frumusețea ochilor.
10.	Aprilis pluvius, ventosusque Maius copiam indicant.	Дощ у квітні, вітри у травні – ознака хорошого врожаю. Ploaia din mai face mlaia.
11.	Apud creditorem maior quam apud debitorem debiti memoria.	У кредиторів пам'ять краща, ніж у боржників. Creditorul are memorie mai bună decât cel ce a primit creditul.
12.	Aquila non captat muscas.	Орел не ловить мух. Vulturul nu prinde muște.

13.	Ars longa, vita brevis (<i>Hippocrates</i>).	Мистецтво довге, вік короткий. Arta-i veșnică, viața-i scurtă.
14.	Asinus asinorum in saecula saeculorum.	Осел над ослами на віки вічні. Măgarul măgarilor în secolul secolelor.
15.	Barba crescit, caput nescit.	Борода відростає, а голова нічого не знає. Barba crește, iar capul nu știe.
16.	Beatus ille, qui procul negotiis (<i>Horatius</i>).	Блаженний той, хто далеко від справ. Fericit este cel neștiutor.
17.	Bona valetudo melior est quam maximae divitiae.	Добре здоров'я краще за найбільше багатство. Sănătatea este mai valoroasă decât cea mai mare avere.
18.	Carpe diem! (<i>Horatius</i>)	Лови момент! Trăiește clipa; Profită de această zi.
19.	Charta non erubescit (<i>Cicero</i>).	Папір не червоніє від сорому. Hîrtia nu roșește.
20.	Citius, altius, fortius! (гасло Олімпійських ігор)	Швидше, вище, сильніше! Mai repede, mai sus, mai puternic!
21.	Consuetudo est altera natura (<i>Cicero</i>).	Звичка – друга природа. Obişnuința este a doua natură.
22.	Contra spem spero (<i>Lesia Ucrainca</i>).	Без надії сподіваюсь. Fără speranță – sper. (Fără speranță, viața – i legată cu ață).
23.	De gustibus et coloribus non est disputandum.	Про смаки і кольори не треба сперечатись. Despre gusturi și culori nu se discută.
24.	De mortuis aut bene, aut nihil.	Про померлих або добре, або нічого. De morți nu trebuie să vorbești decât de bine.
25.	Dives est, qui sapiens est.	Багатий той, хто мудрий. Înțelepciunea este cea mai mare comoară a omului.
26.	Docendo discimus (<i>Seneca</i>).	Навчаючи, ми вчимося. Învățându-i pe alții, învățăm și noi.
27.	Dolor animi multo gravior est quam corporis (<i>Publius Syrus</i>).	Біль душі є набагато важчий, ніж тіла. Durerea sufletului este mai gravă decât a corpului.
28.	Domus propria – domus optima.	Власний дім – найкращий дім. Casa proprie e cea mai bună.

29.	Dónec erís felíx, multós numerábis amícos (Ovidius).	Доки будеш щасливим, матимеш багато друзів. Atât timp cât vei fi fericit, vei avea prieteni numeroși. (Cu banul îți câștigi prieteni).
30.	Dulcia non novit, qui non gustavit amara.	Той не пізнав солодкого, хто не спробував гіркого. Cine n-a gustat amarul, nu știe ce-i zăharul.
31.	Duōbus litigantibus tertius gaudet.	Коли двоє сваряться, третій радіє. Când doi se bat, al treilea câștigă.
32.	Duos qui lepōres sequitur, neutrum capit.	Хто за двома зайцями поженеться, жодного не спіймає. Cine aleargă după doi iepuri, nu prinde nici unul.
33.	Dura lex, sed lex (Ulpianus).	Суворий закон, але закон. E aspră legea, dar e lege.
34.	E plumis cognoscitur avis.	Птах пізнається з пір'я. Pasărea se cunoaște după pene. (Pe mojić îl cunoști după ochi, ca pe măgar după urechi).
35.	Equi donāti dentes non inspiciuntur.	Дарованому коневі на зуби не дивляться. Calul de dar nu se cautăla dinți.
36.	Errāre humanum est (Senēca).	Помилятися властиво людині. A greși e omeneste.
37.	Est tempus tacendi et tempus loquendi.	Є час мовчати і час говорити. Este timp pentru tăcere și pentru vorbire. (Toate la timpul lor).
38.	Facile dictu, difficile factu.	Легко сказати, але важко зробити. Lesne a zice, greu a face.
39.	Festina lente! (Augustus)	Поспішай повільно! Grăbește-te încet! (Cine se mișcă încet, ajunge departe).
40.	Finis corōnat opus.	Кінець вінчає діло. Sfârșitul încoronează opera.
41.	Fortes fortuna adiuvat (Terentius).	Хоробрим доля допомагає. Pe cei viteji îi ajută și norocul.
42.	Garrūla lingua nocet.	Балакучий язик приносить шкоду. Limba vorbăreață aduce rău.
43.	Homo locum ornat, non hominem locus.	Людина прикрашає місце, а не місце людину. Omul înfrumusețează locul, nu locul pe om.

44.	Homo qui tacere nescit, nescit dicere.	Людина, яка не вміє мовчати, не вміє говорити. Omul care nu știe să tacă, nu știe nici să vorbească.
45.	In vino veritas, in aqua sanitas.	У вині правда, у воді здоров'я. Adevărul stă în vin, sănătatea stă în apă.
46.	Lingua optimum et pessimum in homine esse potest.	Язик може бути другом і ворогом людини. Fiecare pasăre pe limba ei piere.
47.	Littera scripta manet, verbum imbellē perit (Horatius).	Написана буква залишається, безсиле слово зникає. Ce-i scris cu penița, nu tai cu bardita.
48.	Lupus non mordet lupum.	Вовк вовка не кусає. Lup de lup nu mușcă.
49.	Mala herba cito crescit.	Погана трава швидко росте. Iarba rea crește repede.
50.	Manus manum lavat (Petronius).	Рука руку мие. O mână spală pe alta.
51.	Maria montesque polliceri.	Моря і гори обіцяти. A făgădui (promite) marea cu sarea.
52.	Mel in ore, fel in corde.	Мед на устах, жовч у серці. Miere pe buze, venin în inimă.
53.	Mens sana in corpore sano (Juvenalis).	В здоровому тілі – здоровий дух. Minte sănătoasă în corp sănătos.
54.	Nemo sapiens, nisi fortis (Cicero).	Ніхто не є мудрий, якщо не є сміливий. Nimeni nu este înțelept decât dacă este curajos.
55.	Nidus testatur ibi qualis avis dominatur.	Гніздо показує, де який птах живе. Cum e vânătorul așa-i și pușca.
56.	Non progrēdi est regrēdi.	Не йти вперед – значить йти назад. A nu progresa înseamnă a regresa.
57.	Non scholae, sed vitae discimus.	Не для школи, а для життя вчимося. Învățăm nu pentru școală, ci pentru viață.
58.	Nulla est doctrina sine lingua Latina.	Немає жодної науки без латинської мови. Nu există știință fără limba latină.

59.	Nulla familia sine macula est.	Немає жодної сім'ї без плями. Nu-i pădure fără uscături.
60.	Nulla regula sine exceptione est.	Немає жодного правила без винятку. Nu-i regulă fără excepție.
61.	Oculus vitae sapientia est.	Мудрість – світоч життя. Înțelepciunea este floarea vieții.
62.	Omne initium difficile est.	Кожний початок важкий. Orice început e greu.
63.	Omnia mea mecum porto <i>(Bias).</i>	Все своє ношу з собою. Tot ce-i al meu port cu mine.
64.	Omnia itinera Romam ducunt.	Всі шляхи ведуть до Риму. Toate drumurile duc la Roma.
65.	O tempora, o mores! <i>(Cicero)</i>	О часи, о звичаї! Ce timpuri! Ce obiceiuri!
66.	Panem et circenses! <i>(Гасло римського плебсу часів занепаду Імперії)</i>	Хліба і видовищ! (Dați poporului) pâine și jocuri.
67.	Parsimonia est magnum vectigal <i>(Cicero).</i>	Ощадливість – найбільший прибуток. O bună economie este mare bogăție.
68.	Pecunia non olet <i>(Vespasianus).</i>	Гроші не пахнуть. Banii nu au miros.
69.	Per aspera ad astra <i>(Seneca).</i>	Через труднощі до зірок. Spre stele prin dificultăți.
70.	Post cenam stabis aut mille passus meabis.	Пообідавши, стій або відміряй тисячу кроків. Să nu stai după cină, ci să mergi pe jos o milă.
71.	Post factum nullum consilium.	Після вчинку порада ні до чого. Sfaturile nu sunt utile postum. (După bătălie mulți viteji se arată).
72.	Praestat sero quam nunquam.	Краще пізно, ніж ніколи. Mai bine mai târziu decât niciodată.
73.	Qui discit sine libro, is aquam haurit cribro.	Хто вчиться без книжки, той решетом набирає воду. Cine are carte, are parte.
74.	Qui gladio ferit, gladio perit.	Хто меч в хід пускає, той від меча загибає. Cine scoate sabia, de sabie va pieri.
75.	Quisque est faber suae fortunae.	Кожен – творець своєї долі. Norocu-i după cum și-l face omul.

76.	Quod erat demonstrandum (Q.E.D.).	Що й треба було довести. Ceea ce era de demonstrat s-a demonstrate.
77.	Quod licet Iovi, non licet bovi (<i>Terentius</i>).	Що дозволено Юпітерові, те не дозволено бику. Ce-i este permis lui Jupiter nu-i este permis boului. (Nu poate omul ce poate Dumnezeu).
78.	Quot capīta, tot sententiae (<i>Terentius</i>).	Скільки людей, стільки й думок. Câte capete, atâtea păreri.
79.	Radīces litterārum amarae sunt, fructus iucundiōres.	Корені наук гіркі, а плоди солодші. Rădăcinile științei sînt amare, roadele sînt dulci.
80.	Repetitio est mater studiōrum.	Повторення – мати навчання. Repetarea este mama învățaturii.
81.	Salus popūli suprema lex est (<i>Cicēro</i>).	Благо народу – найвищий закон. Bunăstarea poporului este legea supremă.
82.	Scientia potentia est (<i>Francis Bacon</i>).	Знання – це сила. Știința este o forță. (Știința e o putere).
83.	Si vis amari, ama.	Люби, якщо хочеш, щоб тебе любили. Ca să fii iubit, iubește.
84.	Si vis pacem, para bellum (гасло римських правителів для виправдання загарбницької політики Риму).	Якщо хочеш миру, готуй війну. Dacă vrei pace, pregătește-te de război.
85.	Sol omnibus lucet (<i>Petronius</i>).	Сонце світить усім. Soarele răsare pentru toți.
86.	Tempōra mutantur et nos mutamur in illis.	Часи змінюються, і ми змінюємося разом з ними. Timpurile se schimbă și noi ne schimbăm împreună cu ele.
87.	Terra incognīta.	Невідома земля. Pământ necunoscut.
88.	Tres faciunt collegium.	Троє створюють товариство. Trei (membri) sunt necesari pentru a forma o uniune (asociație).
89.	Ubi est concordia, ibi est victoria (<i>Publius Syrus</i>).	Де згода, там перемога. Unde-i unire, acolo-i victorie.
90.	Ubi est confessio, ibi est remissio.	Де визнання провини, там прощення. Greșala recunoscută e pe jumătate iertată.

91.	Una hirundo non facit ver.	Одна ластівка весни не робить. O rîndunică nu face primăvară.
92.	Usus magister optîmus est <i>(Plinius).</i>	Досвід – найкращий учитель. Cel mai bun dascăl e păţania.
93.	Vel sapientissîmus errāre potest.	Навіть найрозумніший може помилятися. Omul cel mai iscusit, uneori e păcălit.
94.	Veni, vidi, vici <i>(Caesar).</i>	Прийшов, побачив, переміг. Am venit, am văzut, am biruit.
95.	Veritatis simplex oratio.	Мова правди проста. Limba adevărului e simplă.
96.	Virîbus unîtis <i>(напис на Чернівецькій міській раді).</i>	Спільними зусиллями. Prin eforturi comune.
97.	Vivere est militāre <i>(Seneca).</i>	Жити – значить боротися. A trăi înseamnă a lupta.
98.	Volens-nolens.	Хочеш – не хочеш, але мушиш. Vrînd, nevrînd.
99.	Vox clamantis in deserto <i>(Evangelium secundum Ioannem).</i>	Голос волаючого в пустелі. Voce care strigă în pustiu.
100.	Vulpes pilum mutat, non mores.	Лисиця змінює шерсть, але не звички. Vulpea părul îşi schimbă, dar nu năravul.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / BIBLIOGRAFIE

1. Вринчану Ф.Д., Макар І.С., Бічер Д.В. Українсько-латинсько-румунський та румунсько-латинсько-український словник лінгвістичних термінів. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. 96 с.
2. Гуменюк Ж.Г., Сторчова Т.В. Латинська мова : навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів. 3-тє вид., переробл. К. : Кондор, 2011. 340 с.
3. Латинсько-український, українсько-латинський словник / Л.П.Скорина, О.А.Скорина. К. : Обереги, 2004. 448 с.
4. Литвинов В.Д. Латинсько-український словник. К. : Українські пропілеї, 1998. 712 с.
5. Лущаканін С.М. Латинські сентенції (крилаті латинські вислови) з історико-літературним коментарем : навч. посіб. із вивч. латин. афоризмів для студ. Ін-ту філол. та іст. фак. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. К. : Наук. світ, 2008. 136 с. Бібліогр. : с.128-133.
6. Макар І.С., Любімова О.В. Основи латинської мови для студентів-філологів : навч.-метод. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. 119 с.
7. Маслюк В.П., Сенів М.Г. Латинська мова : підруч. для гуманітар. ф-тів ун-тів. Харків : Основа, 1992. 304 с.
8. Мудрість народна – мудрість міжнародна. Прислів'я, приказки, крилаті вислови та мовні звороти дев'ятьма мовами / Укл. Жовківський А.М., Жовківська Г.А., Івасютин Т.Д., Макар Ю.І., Попеску І.В. та ін. Чернівці : Рута, 2004. 256 с.
9. Мушак Ю.Ф. Латинська мова. Львів : Вид-во при Львівському ун-ті, 1964. 324 с.
10. Ревак Н. Г., Сулим В.Т. Латинська мова (для неспеціальних факультетів) : підручник. Вінниця : Нова Книга, 2006. 440 с.
11. Оленіч Р.М., Оленіч І.Р., Чернюх Б.В. Латинська мова : навчальний посібник; 2-ге вид., виправл. і доповн. Львів : Світ, 2008. 472 с.
12. Сенів М. Г., Альошина І. Г. Латинська мова: підруч. для студ. гуманіт. ф-тів; 3-тє вид., доповн. і поліпш. Донецьк : Ноулідж, 2009. 350 с.
13. Сенів М.Г., Скорина Л.П., Постова Н.С. Porta antiqua: Підр. з латин. мови для учнів гуманітарн. коледжів, ліцеїв, гімназій / За ред. М.А. Собуцького. – К. : СІНТО, 1994. – 272 с.
14. Цимбалюк Ю.В. Англо-латинсько-українсько-російський словник афоризмів. К. : Грамота, 2009. 408 с.
15. Яковенко Н.М., Миронова В.М. Латинська мова : підручник. К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2009. 455 с.
16. Barbu N.I., Vasilescu Toma I. Gramatica limbii latine. București : Editura Didactică și Pedagogică, 1969. 390 p.
17. Bayet J. Literatura latină. București : Editura Univers, 1972. 846 p.
18. Bălăianu V. Limba Latină: Manual pentru clasa a VIII-a / Viorica Cemârtan, Constantin Marinică, Poghirc Cicerone. București : Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1995. 112 p.
19. Bujor I.I., Chiriac Fr. Gramatica limbii latine. București : Editura Științifică, 1971. 430 p.
20. Bulgăr Gh. Limba latină. București : Editura Hyperion XXI, 1993. 120 p.
21. Cemârtan C., Ciobanu A. Limba Latină: Manual pentru clasa a X-a. Chișinău : Editura Lumina, 1996. 111 p.
22. Grimal P. Literatura latină. București : Editura Teora, 1997. 492 p.
23. Guțu Gh. Dicționar Latin-Român. Ediție revăzută. București : Editura Humanitatis, 2012. 678 p.
24. Fînaru S. Alma Mater. Limbă, literatură și civilizație latină. Cluj-Napoca : Editura Eikon & Școala Ardeleană, 2015. 266 p.

25. *Lascu N.* Manual de limba latină: pentru învățământul superior. F.I. : Litografia și tipografia învățământului, 1957. 391 p.
26. *Paraschiv M.* Curs de limba latină. Morfologie, I. Iași : Editura Universității „Al.I. Cuza”, 2000.
27. *Paraschiv M.* Curs de limba latină. Morfologie, II. Iași : Editura Universității „Al.I. Cuza”, 2001.
28. *Pârlog M.* Gramatica limbii latine. București : Editura All, 1996. 272 p.
29. *Slușanschi D.* Sintaxa limbii latine, Vol. I: Sintaxa propoziției. Vol. II: Sintaxa frazei. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București : Editura Universităților, 1994.
30. *Șerban Gh.I.* Curs practic de limba latină : pentru elevi și studenți. Galați : Editura Porto-Franco, 1998. 296 p.
31. *Ștef F.* Curs de limba latină. București : Editura Hyperion XXI, 1991. 187 p.
32. *Wilczyński S., Pobiedzińska E., Jaworska E.* Porta Latina. Podręcznik do języka łacińskiego i kultury antycznej. Warszawa : Wydawnictwo szkolne PWN, 2005. 176 s.

c.25

https://www.reddit.com/r/elderwitches/comments/1d4jp34/origin_of_day_names_where_did_the_days_of_the/?rdt=41584

c.51

<https://brewminate.com/a-bitter-chain-reflections-on-slavery-in-ancient-rome/>

c.70

<https://lenovita77.wixsite.com/dubno/Latina>

c.81

https://uk.wikipedia.org/wiki/Тецеї#/media/Файл:Kylix_Theseus_Aison_MNA_Inv11365_n1.jpg

c.92

https://dovidka.biz.ua/orfey-i-evridika-na-ukrayinskiy-movi/#google_vignette

c.128

https://www.homolaicus.com/storia/antica/roma/domus.htm#google_vignette

c.144

<https://www.maicar.com/GML/000Iconography/Achilles/slides/9210.html>

c.154

<https://www.thecollector.com/who-is-herodotus-facts/>

c.164

[https://uk.wikipedia.org/wiki/Суд_Парика_\(Рубенс\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Суд_Парика_(Рубенс))

c. 175

<https://www.amazon.com/Replica-Calendar-Poster-Science-Source/dp/B07C9YG1KC>

c.187

<https://musa.in.ua/universities/chnu>

c.200

<https://www.mediastorehouse.com/fine-art-finder/artists/french-school/pliny-elder-23-79-portrait-gaius-plinius-22751874.html>

c.206

https://dovidka.biz.ua/rozpovid-pro-odissey/#google_vignette

c.217

<https://www.eldigitaldecanarias.net/ventanas-de-opinion/73513-equus-troianus>

c.234

<https://en.wikipedia.org/wiki/Damocles#/media/File:Damocles-WestallPC20080120-8842A.jpg>

c.243

<https://weiscenter.blogs.bucknell.edu/2016/10/13/proserpina-a-deeper-look/>

[illegible]

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Навчальне видання

**ОСНОВИ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ**

**LIMBA LATINĂ
PENTRU STUDENȚII FILOLOGI**

(Українською, латинською та румунською мовами)

Навчально-методичний посібник

Авторки:

ЧАКАЛ Інеса Степанівна

(кандидат філологічних наук, доцент кафедри румунської та класичної філології
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича)

БІЧЕР Даниела Василівна

(магістр філології, асистент кафедри румунської та класичної філології
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича)

За авторською редакцією

Підписано до друку 20.12.2024. Формат 60 x 84/8.
Папір офсетний. Друк різнографічний. Ум.-друк. арк. 31,0.
Обл.-вид. арк. 33,0. Тираж 50. Зам. Н-108.
Видавництво Чернівецького національного університету
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.